ilke

AYLIK İNCELEME YORUM BELGE DERGİSİ

dr. hikmet kıvılcımlı ve sosyalist hareketimiz

HELSİNKİ KONFERANSI

YİNE DEMOKRATİK MÜCADELE ÜZERİNE

cilt 4 / sayı 21
1975 eylül

ilke

Eylül — 1975
Sayı : 21

AYLIK İNCELEME YORUM BELGE DERGİSİ

İÇİNDEKİLER

Sahibi ve Sorumlu Yazıişleri Müdürü : Oya Baydar / Yazışma ve havale adresi : P.K. 71, İstanbul / Yönetim ve Dağıtım adresi : Çemberlitaş, Piyerloti cad. 37/c İstanbul / Abone şartları Yıllık 100, altı aylık 50 lira. Dış ülkeler için iki katıdır / Dizgi-Baskı : Murat Matbaacılık Kollektif Şirketi / 9 Eylül 1975.

Yine demokrasi üzerine

Oya Baydar

Milliyetçi Cephe iktidarının ve ardındaki sınıfsal güçlerin iç ve dış çıkmazlarının, özellikle ekonomik boğuntularının büyümesi ve kitlelerin mücadelesinin yükselmesinin de yarattığı kuşkuyla, yine anti - demokratik baskılar peşinde oldukları gözle görülen bir gerçek. Milliyetçi Cephe'nin daha kuruluşundan tesbit ettiğimiz faşizan özlemleri ve ekonomik - siyasal - sosyal çıkmazlar karşısında polis devleti'ni deneme yoluna girebileceği teşhisi doğrulanıyor.

Ancak MC ve ardındaki güçler, bunu başarabilecekler midir? Dünya ve Türkiye koşulları, **açık** olmasa dahi **parlamenter** bir faşizmi kaçınılmaz kılmakta mıdır? (Şüphesiz ki burada «faşizm» den söz ederken her türlü anti - demokratik baskı rejimini, burjuva diktatörlüğünün öz olarak «sınırlı burjuva demokrasisi» niteliğinde olan biçimini, yani söz gelişi dil alışkanlığı «faşizmi» diye nitelenen durumları değil, büyük sermayenin en gerici, en şoven, en kanlı kesimlerinin terörist egemenliklerini, açık terürcü diktalarını kastediyoruz.)

Dış koşullar olarak, gerek sosyalist sistemin, dünya politikası açısından detant politikasında somutladığı ve gücü hergün artan varlığı; gerekse emperyalistlerin kendi iç çelişki ve ilişkileri (ve Türkiye egemen sınıflarının bir yandan ABD'yi darıltmazken, bir yandan AET emperyalizmine yüz çeviremez durumda oluşları), uluslararası politikada Türkiye'nin yeri ve durumu —egemen güçlerin nihaî özlemi her ne kadar açık faşizm olursa olsun — böyle bir gelişmenin kısa süre içinde gerçekleşmesine elverişli görünmüyor.

Öte yandan, iç ekonomik - siyasal koşullar da, Türkiye egemen sınıflarını açık bir faşist uygulama karşısında daha tereddütlü olmaya zorluyor. Onlar, (ve

12 Mart döneminden aldıkları derslerle de) AP - CHP'li bir parlamenter sistemi, ya da kendileri için en kötü bir ihtimalle, CHP'li bir sağ sosyal demokrasiyi denemek niyetinden bütünüyle vazgeçmiş değiller. Milliyetçi Cephe'nin, kendisini desteklemiş olan sermaye çevrelerinde bile eski itibarını bulamaması, tekelci sermayenin en önemli temsilcisi Vehbi Koç'un AP ve CHP liderlerine AP - CHP koalisyonu isteyen son mektubu, sanayicilerin, İzmir toplantısında aldıkları MC ve Demirel'i yıpratmaya açıkça yönelik kararları ve açıklamaları, bunun belirtisi. Buna karşılık MC'nin, özellikle Demirel'in büyük sermaye çevrelerini memnun etmek üzere aldığı ardarda tebdirler de gözden kaçmıyor. Taban fiyatların tesbiti, vergi iadeleri, teşvikler, gümrük muafiyetleri, çeşitli kararnameler bunun örnekleri. Hele «Türk İşadamları» heyetinin ABD'ye gideceği günlerde resmî bir heyetin de, işbirliği ve koordinasyon halinde ABD'de olmasının sağlanması, haşhaş konusundaki bazı haberler, buna karşılık ABD üsleri konusunda bir bardak suda fırtına yaratıldıktan sonra varılan «eski hamam eski tas» durumu, MC'nin ve Demirel'in bir yandan sermaye çevrelerine, öte yandan da —ve bağıntılı olarak— ABD'ye vermeye niyetlendiği, son günlerdeki moda deyimiyle «taviz» lerin açık belirtileri.

Ama, MC'den istenen ve bizzat MC'nin varlık sebebi, böyle bir ekonomik bunalımın daha da hızlandıracağı sosyal uyanışı ve kitlelerin mücadelesinin yükselişini kısa bir süre için bile olsa bastırabilmesi, geriletebilmesidir.

Bu amaçla sermayenin karşısında iki alternatifin bulunduğunu sık sık tekrarladık. Bu alternatiflerden biri ve «çaresiz rıza göstereceği» sınıfsal barış sloganı ve uygulanmasıyla sınıf mücadelesini hiç değilse kısa bir dönem için yumuşatabilecek ve kitlelerin bilinçlenmesini ağırlaştırabilecek sosyal demokrasi ise; diğeri, açık faşizmin çeşitli koşullar yüzünden uygulanamadığı bir dönemde, demokrasinin sınırlarını CHP'de sona erdiren, CHP çizgisinin dışında «demokrasi» kabul etmeyen; ve sosyalistler, devrimciler üzerinde en ağır baskıları sürdürecek olan MC tipi bir iktidardır.

Şimdi bunlardan biri, uygulanmakta ve denenmektedir. Ama sonuç nedir? Sonuç, bir yandan işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin mücadelesinin, baskılara rağmen yükselmesi, yoğunlaşması, buna karşılık da egemen güçlerin, sınıfsal çıkarlarının gerektirdiği bir «sindirme» için MC'nin aldığı bütün sert tedbirlere rağmen, —hele bir seçim ortamında— başarılı olamayışıdır. MC'nin AP kanadının seçimlerden sonra çok daha sert tedbirler, hatta belki yaygınca bir sıkıyönetim uygulaması hesapladığı sezilebilir ve düşünülebilir. Ama, kitlelerin yükselen demokratik muhalefeti karşısında, 12 Mart sıkıyönetiminin izlerinin henüz silinmemiş olması karşısında, halâ o ölçülerde «demokratik» kalabilmiş CHP faktörü karşısında ve MSP ile kendi iç çelişkileri MC'nin «ömrü konusundaki kuşkular karşısında, böyle bir gelişmenin imkânları da tartışılmalıdır.

Bu durumda, MC'nin, son günlerde yoğunlaştırdığı anti - demokratik baskılar bir tesadüf değildir. Daha önce de değindiğimiz gibi, demokrasinin sınırlarını CHP'de çizmek, —eğer demokratik güçler büyük bir tehlikenin farkına bir an önce varmazlarsa, demokratik mücadele ve demokratik güçbirliği bütün boyutlarıyla biran önce kavranıp uygulamaya konmazsa—, sömürücü sınıflar için kendi açılarından son derece «akıllı» bir yöntemdir. Ve MC bu yöntemi, demokratik güçlerin zaaflarından yararlanarak oldukça «başarılı» şekilde kullanmaktadır.

Son günlerin bazı anti - demokratik ve faşizan gelişmelerine kısaca bir göz atalım :

Son bir aydan bu yana, sıkıyönetim kalkmış olmakla birlikte, ilericilere, yurt severlere, sosyalistlere karşı baskılar, sıkıyönetim döneminin de üstünde artmıştır. Devlet Güvenlik Mahkemeleri, hiç de basit rastlantı olmayan bir dinami-

ğe kavuşturulmuştur. Tutuklamalar hızlanmış, artmıştır. Yayın organları üzerindeki baskılar ise, adeta günlük alışılmış olaylar haline getirilmiştir.

Bu anti - demokratik baskıların en önemlilerini şöyle bir sıralayacak olursak :

Türkiye Sosyalist İşçi Partisi Genel Sekreteri Yalçın Yusufoğlu'nun İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından üç ayrı dosyadan tutuklanması, daha sonra İDGM'nin bu dosyalarla ilgili olarak görevsizlik kararı alıp dosyaları ilgili mahkemelere havale etmiş olmasına rağmen tutukluluğunun kaldırılmaması ve Yusufoğlu'nun halen tutuklu bulunması bu olaylar arasında şüphesiz en önemlisidir.

Olay, demokrasinin sınıflarını CHP'de çizen eksik ve özünde anti - demokratik anlayışın egemen güçlerin de pek işine gelen bir şekilde kök salmasının; ve demokrat güçlerin ,organların, kişilerin bu anlayışın tuzağı içinde demokratik mücadelenin özünü büyük ölçüde ihmal etmelerinin sonucu olarak, ne basında, ne kamuoyunda, ne demokratik kuruluşlarda gereği gibi, hak ettiği önemde yansımadı.

Oysa burada önemli olan, söz konusu kişi çizgisi bağlı bulunduğu örgüt değildi. Burada önemli olan, 12 Mart sıkıyönetim dönemi dışında, ilk kez bir parti genel sekreterinin, hem de basın suçları bahane edilerek tutuklanmasıydı. Bu bir gelişmenin belirtisiydi, bir tehlike çanıydı.

Son zamanlarda gelişen anti - demokratik baskıların bir başka örneği de, Gerçek Gazetesi sahibi ve yazıişleri müdürü, TSİP üyesi Tektaş Ağaoğlu'nun ve Kitle Gazetesi yazıişleri müdürü TSİP üyesi İlhan Eryılmaz'ın yine T.C. Kanunu'nun 159, 311 ve 142. maddelerine, yani tümü «fikir ve basın» suçu adını alan fiillerle ilgili maddelere dayanılarak, yine İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından tutuklanmaları oldu.

Basın suçlarında, hele yasada yazıldığı gibi «sosyal mevki» itibariyle kaçması söz konusu olmayacak, delillerin imhası söz konusu olmayacak durumlarda, tutuklama teamülü yokken, iki TSİP üyesi sorumlu müdür de tutuklandılar. Her ikisi için İDGM yine görevsizlik kararı aldı, ama tutuklamayı kaldırmadan. Yani kendini görevsiz saydığı bir konuda tutuklama yetkisine sahip olarak, hukukî yanını bilemeyiz ama, mantıkî bir çelişkinin parlak örneğini verdi.

İki arkadaşımız, mahkemeye getirilirken basın suçlarında yine hiç teamül olmayan şekilde kelepçeye vuruldular. Bir memur başka bir yere atandığında, bilinen tanınan bir kişiye pasaport verilmediğinde, bir basın mensubuna ters ve kötü muamele edildiğinde **haklı** ve **yerinde** demokratik tepkilerini hemen gösteren demokrat sayılabilecek basın ve kuruluşlar, yine bu olay karşısında da suskunluklarını sürdürdüler.

İzmir'de TEP bölge sekreteri işçilerle görüşmeye gittiği bir direniş sırasında tutuklandı. Adana'da, İstanbul'da, Ankara'da Devlet Güvenlik Mahkemeleri geniş çaplı kitle tutuklamalarına giriştiler. Ve bu tutuklamalar işçi direnişlerinin hemen ardından meydana geldi. Örneğin, İstanbul'da Küçükköy'de, halkı direnişe teşvik ettikleri için tutuklanan 17 kişinin dosyalarını da İDGM görevsizlik kararıyla iade ettiği halde bunların tutuklanması da sürdürüldü.

TSİP İskenderun İlçe Başkanı, normal şartlarda tutuksuz sürmesi gereken bir davadan tutuklu bulundurulurken, Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi savcısı, TSİP Ankara il örgütü yöneticileri hakkında 15 - 25 yıl hapis cezaları istiyor ve Partiyi «muvazaalı» olarak niteliyordu.

Son direnişler, yürüyüşler sırasında meydana gelen olaylar ;işçilerin, çoğunluğunu meydana getirdiği tutuklamalar, gözaltları herkesin bildiği gelişmeler.

Yayınlar üzerindeki baskılara gelince :

İLKE dergisi hakkında şu anda 9'u eski ve yeni yazıişleri müdürleri hakkın-

da 142. maddeden açılmış 10'un çok üstünde dava olduğu, İLKE'nin pek çok sayısının toplatıldığını söylemekle işe başlayalım.

Öte yandan KİTLE gazetesi için de aynı toplatma kararları geçerlidir. KİTLE eğitim broşürlerinin hepsi toplatılmış ve belki de sürüp sürüp **birkaç yıl sonra** «beraat» kararı alacak davalar yüzünden onbinlerce broşürün yayılması, satılması engellenmiştir. Bununla da yetinilmemiş, Türkiye Sosyalist İşçi Partisi Yayını «Faşizm, Milliyetçi Cephe ve Görevlerimiz» adlı broşür, mevcut kanunlara göre bile suç niteliği taşımadığı halde aynı şekilde toplatılmıştır.

Bu toplatma kararlarının ve söz konusu yayınların sorumluları hakkında çoğu tutuklama ile biten davaların, yayınların sona ermesini, sesin susturulmasını amaçladığı apaçık bir gerçektir. Yine, bu türden baskılar, söz konusu yayınların tüm maddî olanaklarını kurutmayı ve bu yoldan da bir başka baskı uygulamayı amaçlamaktadır. Nitekim, yayın, henüz davası görülmemiş, sonuca varılmamış bir şekilde, mahkemenin aldığı ve tebliğ ettiği bir kararla ve bir çeşit «tedbir» şeklinde toplatılmakta ve dağılımı önlemektedir. Bundan sonra iş mahkemeye kalmaktadır. Bu mahkeme bazan yıllarca sürebilmekte ve karar alındığı zaman söz konusu yayın maddî imkânsızlıklar ve baskılar yüzünden çoktan artık kapanmış bile olabilmektedir.

Son günlerde yoğunlaşan her gün karşı karşıya bulunduğumuz baskılardan bazı örnekler vermekle yetindik.

Asıl önemli olan, yoğunlaşan, sistemleşen ve belki de ağırlaşacak olan bu baskılar karşısında demokratik güçlerin tutumu ve görevleridir.

Türkiye'de kitleler, hele son yıllarda belirgin biçimde gelişen bir demokratik uyanış içindedirler. Demokratik mücadele, küçük aydın çevrelerinin ve kuruluşlarının işi olmaktan ve etkisiz kalmaktan çıkmış kitlelere mal olmaya başlamıştır. Böyle bir süre çiçinde, demokrasi ve demokratik mücadele kavramlarının bir değişim, bir gelişme göstereceği de açıktır. Ve böyle bir gelişme içinde şüphesiz ki küçük burjuva kanatların «demokrasi lâzımsa onu da biz yaparız» ya da «demokrasinin sınırları bizim çizdiğimiz sınırdır» mantıkları, öte yandan sermayenin alternatifi bir sağ sosyal demokrasinin burjuva diktatörlüğüne giydirdiği yeni elbiseler aşılacaktır. Ama bu, bir süreç işi olacaktır.

Bugün Türkiye'de, demokratik güçlerin bir bütün olarak asla küçümsenemeyecek ağırlıkları ve etkinlikleri vardır. Hele kitlelerin demokratik özlemleri ve mücadele bilinçleri geliştikçe...

Ancak bugün Türkiye'de, yine de demokrasiyi sosyal demokrasiyle sınırlayan ve işçi sınıfının sesine ve örgütlenmesine hak tanımayan burjuva — küçük burjuva görüşlerin etkenliği de bir gerçektir. Daha da ötesi, bu durum, ilerici ve demokratik unsurların, örgütlerin, kuruluşların demokratik mücadele anlayışına da yansımaktadır.

Demokratik güçler olarak itiraf edilmesi gereken gerçek, demokratik güçbirliğinin gereğini inkâr eden kimseler olmadığı halde, bu gereğin henüz yerine getirilememiş olmasıdır. Bunda, demokratik mücadeleyi yanlış anlamanın, güçlü bir demokratik mücadele geleneğine sahip olmamanın ve yukarda sözünü ettiğimiz küçük burjuva dar görüşlülüğünü aşamamanın büyük payı vardır.

Bugün Türkiye'de demokratik güçler, basınıyla, kişilerle, örgütlerle partilerle, demokratik güçbirliği konusunda ve doğru demokratik çizgide ortak mücadele konusunda, büyük kesimleriyle, sübjektif engelleri aşabilmiş değildir. Bugün Türkiye'de demokrasinin sınırlarını CHP'de çizen anlayış, bunun dışında görülen sosyalistleri, özellikle de işçi sınıfı sosyalizmini ve partiyi, savundukları «burjuva demokrasisi» nin dışında, «burjuva demokrasisinin kendilerine uygulanmamasında hiçbir beis olmayan» çizgiler olarak görmektedirler.

Bir küçük örnek verilecek olursa, Türkiye'nin demokratik mücadelenin çok daha güç şartlar altında cereyan ettiği herhangi bir köşesinde, bir CHP üyesinin, hele bir CHP yöneticisinin maruz kaldığı bir faşist saldırı, bir anti-demokratik uygulama, gerçekten de yapılması gereken ve hak ettiği biçimde yankı bulmakta, ilerici basına yansıyabilmekte, «demokratik» bir tepki uyandırabilmektedir. Ama saldırıya uğrayan soyalist partilerden birinin üyesi, hele sık sık rastlandığı gibi bir TSİP üyesi TSİP yöneticisiyse, olay üzerinde susmak, olaydan söz bile etmemek bir adet haline getirilmiştir. Son olarak TSİP Sakarya İl Başkanı aralarında Sakarya Ülkü Ocakları Başkanı'nın da bulunduğu faşist bir çete tarafından saldırıya uğrayıp, ağır şekilde dövülmüş, ama olayın haberini bile duyurmak mümkün olamamıştır.

CHP'ye zarar vermemek için, sözde demokrasi adına yürütülen böyle bir demokrasi anlayışı yanında, çok daha ileri demokratik çizgilerde olan demokratik örgütlerin, kuruluşların demokratik güçbirliğini savundukları zaman bile özüyle kavramama durumları da ortaya çıkınca, Türkiye'nin demokrasi açısından bir «kör kuyu» haline gelmesi işten bile değildir. Hem de, demokrasiden, demokratik mücadeleden ve demokratik güçbirliğinden en fazla söz edildiği bir dönemde...

Herşeyden önce, kavranması gereken, hangi çizgide ve kim olursa olsun —şüphesiz işçi sınıfının birliğini ve mücadelesini veya bizzat demokratik mücadeleyi provoke eden ve somut olarak karşı devrimci bir çizgi olmadıkça— anti-demokratik baskılara maruz kalan her kişi, kuruluş ve örgütle, aynı oranda ve küçük grupçu hesaplar bir yana bırakılarak sahip çıkılması gerektiğidir.

Bir yandan anti-demokratik ve faşizan özlemler, öte yandan küçük burjuva dar görüşlülüğünü yansıtan tüm yanlış demokratik mücadele anlayışları, demokratik güçler bu temel gerçeğin farkına varıp ortak mücadele etmezlerse, güç kazanacaktır.

Bütün bilgilere, bildirgelere, toplantılara, iyi niyetlere ve önerilere rağmen, demokratik güçlerin gerekli ve zorunlu birliği sağlayamadıkları ve sübjektif engelleri aşamadıkları bir Türkiye demokrasi mücadelesi açısından «kör kuyu» olacaktır. Seslerin umutsuz bir suskunluk içinde kaybolduğu, gerçeklerin, hayasızca baskıların, faşizan özlemlerin somut belirtilerinin yansıtılamadığı, bunlara karşı ortak güçlü bir tepki yerine suskunluğun hakim olduğu ya da tek tek cılız seslerin çıktığı bir Türkiye, isteyelim istemeyelim, uzun vadeli mücadele açısından kör kuyu olmuş demektir.

Bu açıdan bugün Türkiye'de tüm demokratik kuruluşlara, demokratik özlü partilere, tabanıyla CHP'ye, sosyalist partilere, meslek kuruluşlarına, odalara, birliklere, barolara, sendikalara, ilerici basına tek tek demokratik kişilere büyük bir görev düşmektedir.

Bir an önce, demokratik güçbirliğinin, her geçen saniye karşı devrimci, gerici, faşist güçlere yeni adımlar attıran gecikmişliğini aşabilme görevi. Bir an önce, sözde değil gerçekten demokratik güçlerin birliğini kurabilmek ve gerekçesi ne olursa olsun demokrasinin sınırları CHP'de biter anlayışını aşmak. Bir an önce, faşizan özlemlerin, baskının, anti-demokratik gelişmelerin karşısına tek bir ses, tek bir yumruk gibi dikilmek.

Tüm demokratik güçler, demokratik güçbirliği ve ortak demokratik mücadele için görev başına...

Dr. Hikmet Kıvılcımlı ve Sosyalist Hareketimiz

İLKE'NİN AÇIKLAMASI

İLKE Dergisi, 1974 Ocak'ında ilk çıkışında Türkiye sosyalist hareketi'ndeki işçi sınıfı sosyalizmi dışına çıkmayan çeşitli akımların ve kişilerin ve hatta işçi sınıfı sosyalizmine düşmanlık beslemeyen ilericilerin ve demokratların seslerini duyurmayı üstlenmişti. Devamlı olarak Türkiye sosyalist hareketinin başta gelen görevinin örgütlenmek ve tek bir parti çatısı altında derlenmek olduğunu vurguluyordu. Bu açıdan yazarlarından bir kısmının da içinde bulunduğu Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'nin kuruluşunu çok olumlu karşılamış ve kuruluşundan itibaren bu partinin görüşlerini benimseyerek, yayınlarını bu partinin politikası doğrultusunda sürdürmüştü.

İLKE'nin yaptığı çalışmalar, yayınladığı yazı dizilerinden biri de «1960 sonrası sosyalist hareketin eleştirisi» oldu.

Geçmiş sosyalist hareketin bir devamı olarak, geçmişin sağlıklı ve incelikli bir çalışmayla eleştirilmesi gerekliydi ve İLKE özellikle daha elzem gördüğümüz 1960 sonlarının eleştirisine başladı. Bugüne kadar ,1960 sonrasında, şimdiye kadar, önemli saydığımız, harekete etkin olmuş akımların eleştirisi yapıldı. Biri hariç : Sosyalist Gazetesi ve çevresinin çizgisi...

Bu hareketin eleştirisine de bu sayımızda başlamış bulunuyoruz.

İLKE'yi çıkışından ve özellikle TSİP'in kuruluşundan bu yana «Doktorcu» bir yayın organı olarak tanıtmak isteyenler çıktı. İLKE'nin izlediği, TSİP programı ve buna dayanan politikanın, «Proletarya Aydınları» meselesi dışında genel hatlarıyla Kıvılcımlı'nın, Türkiye'de sınıflar mevzilenmesi tesbitinden kaynaklanıyor olması, İLKE'nin Parti çizgisini yansıtan bir dergi olarak, bundan çeşitli yazı ve yorumlarında etkilenmesine yol açtı şüphesiz.

Geçmiş hareketimizin ideolojik - teorik çalışmalar açısından yeterli olmaması, Kıvılcımlı'nın bu konuda hemen tek kişi olarak belirmesi, en önemlisi, 1971 öncesinde çeşitli devrim şablonlarını Türkiye'ye uygulama çabalarının oluşturduğu anarşi ve kaos ortamında ayakları genel hatlarıyla Türkiye toplumuna basan bir tahlil getirerek, devrimin üzerinde yaşadığımız toplumda yapılacağını belirtmesi ve en önemli meselenin de örgütlenme olduğunu vurgulaması, pek çok kişi ve çevre tarafından onun gerçekten geçmişimizin, günümüze aydınlık tutan «yegane» kişisi olarak benimsenmesine yolaçıyordu. İLKE de Kıvılcımlı'nın özellikle örgütlenme meselesine verdiği önem doğrultusunda yayın yapıyor ve Türkiye ile ilgili yazılarında, toplumumuzu gerçeğe yakın biçimde açıkladığını tesbit ettiği Kıvılcımlı tahlillerini esas alıyordu. Yukarıda da değindiğimiz gibi bir tek nokta hariç : «Proletarya aydınları» meselesi...

Bunun dışında İLKE'nin temel olarak işçi sınıfı bilimini aldığına, yayınlarında her şeyden —bu arada şüphesiz ki Kıvılcımlı'dan da— önce bilime sadık kalmaya çalıştığına, esas kaynaklarının işçi sınıfı biliminin klasikleri olduğuna bütün okurların hak vereceklerini sanıyoruz.

İLKE, Kıvılcımlı'nın Türkiye'nin tolpumsal yapısını açıklayışına sahip çıkarken, bunun mevcut verilere uygun olduğu, gerçekten toplumumuzun sınıflar mevzilenmesini aksettirdiğini düşündüğü için yapıyordu. Bir «kıvılcımlıcılık» olarak değil.

Bu bakımdan, İLKE yayın politikasını düzenlerken, bu noktayı gözden kaçırmamış ve Kıvılcımlı'da örgütlenme ve Türkiye'nin toplumsal yapısı vurgulamalarına sahip çıkmıştır. Ve böyle olduğu için de politikasında önemli bir yanılgıya düşmemiş, hayati denecek ölçüde hata yapmamıştır.

Ama İLKE'nin bu tutumunun da bir özeleştiri konusu olması gerekir : Bir yandan çok önemli bir nokta olan «poletarya aydınları» meselesinde (ki bu hem toplumsal yapımızla hem de önümüzdeki mücadele süreciyle doğrudan ilgilidir) Kıvılcımlının görüşlerini kabul etmeyip, öte yandan onun örgütlenme ve toplumsal yapı analizlerine sahip çıkarken, bu konunun bütünüyle, bir an önce eleştirel bir gözle ele alınması konusunda gerekli titizlik ve ısrar gösterilmemiştir. Ya da, bu çeşitli imkânsızlıklar nedeniyle yapılamıyor idiyse, bu yapılana kadar Kıvılcımlı'nın tüm ideolojik - teorik çalışmalarına belirli bir mesafe ile yaklaşılmalı, çeşitli spekülasyonların yapılmasına yol açılmamalı ve okuyucuların yanıltıcı izlenimler edinmesine sebep olunmamalıydı. Kıvılcımlı'nın sadece bugün pratiğimize yön gösterecek taraflarına sahip çıkılıp, bütünüyle benimsenmemesi ve bu konuda da net bir tutum alınmamış olması İLKE'nin kimileri tarafından «doktorcu» ve bir diğerleri tarafından ise «doktordan sapma» olarak nitelenmesine yol açmıştır.

Bizim bu olaydan çıkartmamız gereken dersler ise şu...ardır:

- İşçi sınıfı bilimi açısından kuşkulu ve tereddütlü olunan her durumda, mutlaka klasik kaynaklara başvurmak;
- Bu kaynaklarla veya bunlardan yararlanılarak geliştirilmiş eserlerle karşılaştırıldığında kuşku ve tereddütlerimizi gidermek mümkün olmuyorsa, kimden gelirse gelsin her türlü «tez» veya açıklamaya karşı mesafeli bir tavır almak;
- Hangi durumda olursa olsun kadroların ikircikli kalmayacağı, spekülasyonlara yol açmayacak net bir tutum göstermek.

İLKE'nin bu sayısında yayınladığımız Dr. Hikmet Kıvılcımlı eleştirisi işte bu tutumun bir yansıması olarak değerlendirilmelidir.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın dünya görüşü

Sosyalist hareketimizin 1960 sonrasının incelenmesinde, belli başlı akımların eleştirileri İlke'nin önceki sayılarında yayınlandı. Hareketimiz içinde etkin olarak sahneye çıkması bakımından en geç geleni **Sosyalist Gazetesi** ve çevresinin temsil ettiği akımın eleştirisi ile bu yazı serisi şimdilik tamamlanmış olacaktı. Ancak bu konuda yapılan çalışmalar, Sosyalist Gazetesi çizgisinin eleştirisinin sadece Sosyalist Gazetesinin eleştirisi ile mümkün olmayacağını gösterdi. Gerçekten bu çizgiye büyük ölçüde damgasını vuran Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın bu dönemdeki diğer çalışmaları da gözden geçirilmedikçe, «Sosyalist çizgisi» nin bütünlüğe kavuşamayacağı hemen görüldü. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar ise, Kıvılcımlı'nın sadece bu dönemdeki değil, hangi dönemde olursa olsun, bu çizginin temelini oluşturan esas çalışmalarına başvurulmadıkça, yine meselenin iç bütünlüğünün kurulamayacağını gösterdi. Oysa İLKE'de yayınlanan bu eleştiri dizisi, 1960 sonrası sosyalist hareketin eleştirisini kapsıyordu.

Öte yandan, bugünkü sosyalist hareketimizin, 1920'lerde başlayan Türkiye sosyalist hareketinin bir devamı olduğu sürekli belirtiliyor ve hareketin geleceğinin doğru raya oturtulabilmesi için, tüm geçmişimizin eleştirici bir gözle irdelenmesi zorunluluğu ortaya çıkıyordu. Ancak bir yandan elde yeterince döküman olmadığı, diğer yandan böylesi önemli bir çalışma, bir hayli zamana, katkıya ve yürütecek kadrolara ihtiyaç gösterdiği için, şimdilik bu mesele erteleniyordu. Ne var ki, sıra Sosyalist'in eleştirisine gelince, yukarıdaki gerekçelerden ötürü 1960 öncesinin de eleştirisine bir ölçüde girmek zorunda kalındı. Böylece 1960 öncesinin değerlendirilmesinde ilk adım atıldı. Sosyalistler olarak bundan sonraki önemli görevlerimizden birisi, belgelerin, bilgilerin, elverdiğince geçmişimizi aydınlığa kavuşturmak ve hareket içinde sosyalist özlü ne varsa sahip çıkarak düşülen hata ve yanılgılardan ders almak olmalıdır.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı, daha önceleri de çeşitli vesilelerle belirtildiği gibi, geçmiş hareketimizin önde gelen kişilerinden biridir. Hele geçmişin bize bıraktığı teorik ideolojik miras söz konusu olduğunda, önemli kişilerden olduğu şüphe götürmez. Bu bakımdan günümüz sosyalist hareketi, iyisiyle - kötüsüyle geçmişine sahip çıkıyorsa, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın teorik - ideolojik çalışmaları da mutlaka eleştirilip, eğrisi - doğrusu ortaya konulmalıdır. Üstelik böylesi bir çalışma Kıvılcımlı'nın anısına saygılı olmanın da gereğidir. Kendisi defalarca tezlerinin ve önerilerinin tartışılıp değerlendirilmesini istemiş, «susuş kumkumacılığı» nı en başta gelen düşmanlardan biri olarak görmüştür. Hatta kapitalizm öncesi toplumları inceleyen Tarih Tezi'ni de, «Tartışılacak» başlığı altında tar-

tışmaya sunmuştur. Kıvılcımlı, bu konuda şöyle der :

«Bu alanda, bütünlüğüne tutarlı başka araştırmaya raslamadık. İnşallah vardır. Varsa, karşılaştırmalar yapılması için ne mutlu şeydir. Yoksa Osmanlı yobazının «BİD'AT» tan ürktüğü gibi sırf «gavur icadı» olmadığı için değil, gerçeklere uyup uymadığına göre eleştiriye uğratılmalıdır bu görüş.» (Tarih Tezi, say. 27).

Son dönemlerde, Kıvılcımlı'nın görüşlerine gelip dayanan çizgi, 1969 sonları, 1970'de Sosyalist Gazetesi etrafında ses ve güç kazandı. O günden bu yana da, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, sosyalist hareketin tartıştığı ve değerlendirmenin gündemde olduğu bir kişi, daha doğrusu bir çizgi olma durumunu sürdürdü. Bugün bir kısım sosyalistler, kendilerinin «Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın görüşlerine» ya da «düşüncelerine» inandıklarını ileri sürüyorlar (1). Kimileri de, Dr. Hikmet Kıvılcımlı bahsinde, kendilerinin «anti - doktorcu» olduklarını söylüyorlar. Türkiye sosyalist hareketinin uzun sayılacak geçmişine rağmen, bugünkü kadrolar açısından deneysizliğin ve ideolojik yetersizliğin yaygınlığını koruması; sosyalist hareketimizin **ilkeli birliğinin** de henüz sağlanamamış olması «ideolojik» kamplaşmaları daha da kolaylaştırıyor. Merkezî bir otoritenin özlemi içinde olan kadrolar, ya bu otoriteyi geçmiş hareketimiz içinde bulmaya uğraşıyorlar, ya da geçmişimizin bize, özellikle pratik alanda, güçlü bir gelenek bırakmamasına içerleyerek geçmişimizdekileri tümüyle reddetmek yoluna gidiyorlar.

Kendilerine «Anti - Doktorcu» diyen sosyalistler ise, geçmiş hareketimizin özellikle Türkiye'yi açıklama yolundaki ve pratik alandaki zaaflarına infial duyup «Dr. Hikmet Kıvılcımlı düşüncesi» diye beliren **«tarikat sosyalizmi»** ne tepki göstermekte ne ölçüde haklılarsa, aralarından bir bölümünün, Türkiye topraklarına ayakları basmayan şablonculuklar peşinde koşmaları ve buralarda «ideolojik otorite» aramaya çalışmaları o derece hatalı oluyor.

Bu iki grubun dışında, geniş kadrolar, bu tartışmada ya Kıvılcımlı'nın ne dediğini esasında bilmeden kulaktan duyduklarıyla Kıvılcımlı'yı şu veya bu yönde değerlendirmekte; ya da Kıvılcımlı'nın ne dediğini anlamaya, Kıvılcımlı'yı yerli yerine oturtmaya çalışmaktadırlar.

Bütün bu noktalar gözönünde tutulunca, Kıvılcımlı'nın temel eserlerinin ve görüşlerinin tartışılmasının ne ölçüde faydalar getireceği kendiliğinden ortaya çıkar. Öte yandan, yazının girişinde de belirtildiği gibi bu tartışmanın TSİP ve onun bir parçası olduğu güncel sosyalist hareketimiz açısından önemi de gözden kaçırılmamalıdır.

BU ÇALIŞMADA VE ELEŞTİRİDE İZLENEN YOL

Bir bütün olarak Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın eleştirisi ve değerlendirilmesi, birbiriyle son derece yakından ilgili ve içiçe olsa da, çalışma ve anlaşılma kolaylığı bakımından başlıca iki bölümde ele alınabilir :

1 — İdeolojik - teorik çalışmaların değerlendirilmesi,

2 — Pratik çalışmaların değerlendirilmesi.

Şüphesiz bu iki bölümlü eleştiri sonuçta sentezleştirilip bütünlüğe kavuşturulmalıdır.

Kıvılcımlı, hepimizin bildiği gibi «velut» (çok üretken) dir. Bir kısmı basılmamış, bir kısmı ise çileli hayatı boyunca yitip gitmiş pek çok kitabı vardır. Bu çalışmaları da belirli bir tasnife tabî tutarak incelemek gerekmektedir. Kıvılcımlı'nın teorik - ideolojik çalışmalarını şöyle bölümlendirmek mümkündür :

1 — «Tartışılacak Tarih Tezi» üzerine yazılan kitaplar,

2 — Türkiye'nin toplumsal yapısını açıklayıcı eserler,

3 — Sosyalist hareketimiz üzerine görüş ve eleştiriler,

4 — Bilhassa dergi ve gazetelerde yayınlanan güncel siyasî yazılar,

5 — İşçi sınıfı biliminin genel konu ve kavramlarını işleyen eserler.

Bu tasnif, «Kıvılcımlı'nın ürünleri» esasına dayanmaktadır ve bir inceleme yöntemi olarak ele alınmıştır.

Bu yöntemle yürütülen çalışmalar sonucu elde edilecek bilgilerin bir senteze ulaştırılması ve bir sonuca varılması gerekmektedir. Böyle bir senteze ve sonuca giden yolun ilk adımı, günümüzde sosyalist harekete başlıca tartışma konuları olan, pratiğe ışık

Bizim bu olaydan çıkartmamız gereken dersler ise şu..ardır:

- **İşçi sınıfı bilimi açısından kuşkulu ve tereddütlü olunan her durumda, mutlaka klasik kaynaklara başvurmak;**
- **Bu kaynaklarla veya bunlardan yararlanılarak geliştirilmiş eserlerle karşılaştırıldığında kuşku ve tereddütlerimizi gidermek mümkün olmuyorsa, kimden gelirse gelsin her türlü «tez» veya açıklamaya karşı mesafeli bir tavır almak;**
- **Hangi durumda olursa olsun kadroların ikircikli kalmayacağı, spekülasyonlara yol açmayacak net bir tutum göstermek.**

İLKE'nin bu sayısında yayınladığımız Dr. Hikmet Kıvılcımlı eleştirisi işte bu tutumun bir yansıması olarak değerlendirilmelidir.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın dünya görüşü

Sosyalist hareketimizin 1960 sonrasının incelenmesinde, belli başlı akımların eleştirileri İlke'nin önceki sayılarında yayınlandı. Hareketimiz içinde etkin olarak sahneye çıkması bakımından en geç geleni **Sosyalist Gazetesi** ve çevresinin temsil ettiği akımın eleştirisi ile bu yazı serisi şimdilik tamamlanmış olacaktı. Ancak bu konuda yapılan çalışmalar, Sosyalist Gazetesi çizgisinin eleştirisinin sadece Sosyalist Gazetesinin eleştirisi ile mümkün olmayacağını gösterdi. Gerçekten bu çizgiye büyük ölçüde damgasını vuran Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın bu dönemdeki diğer çalışmaları da gözden geçirilmedikçe, «Sosyalist çizgisi» nin bütünlüğe kavuşamayacağı hemen görüldü. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar ise, Kıvılcımlı'nın sadece bu dönemdeki değil, hangi dönemde olursa olsun, bu çizginin temelini oluşturan esas çalışmalarına başvurulmadıkça, yine meselenin iç bütünlüğünün kurulamayacağını gösterdi. Oysa İLKE'de yayınlanan bu eleştiri dizisi, 1960 sonrası sosyalist hareketin eleştirisini kapsıyordu.

Öte yandan, bugünkü sosyalist hareketimizin, 1920'lerde başlayan Türkiye sosyalist hareketinin bir devamı olduğu sürekli belirtiliyor ve hareketin geleceğinin doğru raya oturtulabilmesi için, tüm geçmişimizin eleştirici bir gözle irdelenmesi zorunluluğu ortaya çıkıyordu. Ancak bir yandan elde yeterince döküman olmadığı, diğer yandan böylesi önemli bir çalışma, bir hayli zamana, katkıya ve yürütecek kadrolara ihtiyaç gösterdiği için, şimdilik bu mesele erteleniyordu. Ne var ki, sıra Sosyalist'in eleştirisine gelince, yukarıdaki gerekçelerden ötürü 1960 öncesinin de eleştirisine bir ölçüde girmek zorunda kalındı. Böylece 1960 öncesinin değerlendirilmesinde ilk adım atıldı. Sosyalistler olarak bundan sonraki önemli görevlerimizden birisi, belgelerin, bilgilerin, elverdiğince geçmişimizi aydınlığa kavuşturmak ve hareket içinde sosyalist özlü ne varsa sahip çıkarak düşülen hata ve yanılgılardan ders almak olmalıdır.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı, daha önceleri de çeşitli vesilelerle belirtildiği gibi, geçmiş hareketimizin önde gelen kişilerinden biridir. Hele geçmişin bize bıraktığı teorik ideolojik miras söz konusu olduğunda, önemli kişilerden olduğu şüphe götürmez. Bu bakımdan günümüz sosyalist hareketi, iyisiyle - kötüsüyle geçmişine sahip çıkıyorsa, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın teorik - ideolojik çalışmaları da mutlaka eleştirilip, eğrisi - doğrusu ortaya konulmalıdır. Üstelik böylesi bir çalışma Kıvılcımlı'nın anısına saygılı olmanın da gereğidir. Kendisi defalarca tezlerinin ve önerilerinin tartışılıp değerlendirilmesini istemiş, «susuş kumkumacılığı» nı en başta gelen düşmanlardan biri olarak görmüştür. Hatta kapitalizm öncesi toplumları inceleyen Tarih Tezi'ni de, «Tartışılacak» başlığı altında tar-

tışmaya sunmuştur. Kıvılcımlı, bu konuda şöyle der :

«Bu alanda, bütünlüğüne tutarlı başka araştırmaya raslamadık. İnşallah vardır. Varsa, karşılaştırmalar yapılması için ne mutlu şeydir. Yoksa Osmanlı yobazının «BİD'AT» tan ürktüğü gibi sırf «gavur icadı» olmadığı için değil, gerçeklere uyup uymadığına göre eleştiriye uğratılmalıdır bu görüş.» (Tarih Tezi, say. 27).

Son dönemlerde, Kıvılcımlı'nın görüşlerine gelip dayanan çizgi, 1969 sonları, 1970'de Sosyalist Gazetesi etrafında ses ve güç kazandı. O günden bu yana da, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, sosyalist hareketin tartıştığı ve değerlendirmenin gündemde olduğu bir kişi, daha doğrusu bir çizgi olma durumunu sürdürdü. Bugün bir kısım sosyalistler, kendilerinin «Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın görüşlerine» ya da «düşüncelerine» inandıklarını ileri sürüyorlar (1). Kimileri de, Dr. Hikmet Kıvılcımlı bahsinde, kendilerinin «anti - doktorcu» olduklarını söylüyorlar. Türkiye sosyalist hareketinin uzun sayılacak geçmişine rağmen, bugünkü kadrolar açısından deneysizliğin ve ideolojik yetersizliğin yaygınlığını koruması; sosyalist hareketimizin **ilkeli birliğinin** de henüz sağlanamamış olması «ideolojik» kamplaşmaları daha da kolaylaştırıyor. Merkezî bir otoritenin özlemi içinde olan kadrolar, ya bu otoriteyi geçmiş hareketimiz içinde bulmaya uğraşıyorlar, ya da geçmişimizin bize, özellikle pratik alanda, güçlü bir gelenek bırakmamasına içerleyerek geçmişimizdekileri tümüyle reddetmek yoluna gidiyorlar.

Kendilerine «Anti - Doktorcu» diyen sosyalistler ise, geçmiş hareketimizin özellikle Türkiye'yi açıklama yolundaki ve pratik alandaki zaaflarına infial duyup «Dr. Hikmet Kıvılcımlı düşüncesi» diye beliren **«tarikat sosyalizmi»** ne tepki göstermekte ne ölçüde haklılarsa, aralarından bir bölümünün, Türkiye topraklarına ayakları basmayan şablonculuklar peşinde koşmaları ve buralarda «ideolojik otorite» aramaya çalışmaları o derece hatalı oluyor.

Bu iki grubun dışında, geniş kadrolar, bu tartışmada ya Kıvılcımlı'nın ne dediğini esasında bilmeden kulaktan duyduklarıyla Kıvılcımlı'yı şu veya bu yönde değerlendirmekte; ya da Kıvılcımlı'nın ne dediğini anlamaya, Kıvılcımlı'yı yerli yerine oturtmaya çalışmaktadırlar.

Bütün bu noktalar gözönünde tutulunca, Kıvılcımlı'nın temel eserlerinin ve görüşlerinin tartışılmasının ne ölçüde faydalar getireceği kendiliğinden ortaya çıkar. Öte yandan, yazının girişinde de belirtildiği gibi bu tartışmanın TSİP ve onun bir parçası olduğu güncel sosyalist hareketimiz açısından önemi de gözden kaçırılmamalıdır.

BU ÇALIŞMADA VE ELEŞTİRİDE İZLENEN YOL

Bir bütün olarak Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın eleştirisi ve değerlendirilmesi, birbiriyle son derece yakından ilgili ve içiçe olsa da, çalışma ve anlaşılma kolaylığı bakımından başlıca iki bölümde ele alınabilir :

1 — İdeolojik - teorik çalışmaların değerlendirilmesi,

2 — Pratik çalışmaların değerlendirilmesi.

Şüphesiz bu iki bölümlü eleştiri sonuçta sentezleştirilip bütünlüğe kavuşturulmalıdır.

Kıvılcımlı, hepimizin bildiği gibi «velut» (çok üretken) dir. Bir kısmı basılmamış, bir kısmı ise çileli hayatı boyunca yitip gitmiş pek çok kitabı vardır. Bu çalışmaları da belirli bir tasnife tabî tutarak incelemek gerekmektedir. Kıvılcımlı'nın teorik - ideolojik çalışmalarını şöyle bölümlendirmek mümkündür :

1 — «Tartışılacak Tarih Tezi» üzerine yazılan kitaplar,

2 — Türkiye'nin toplumsal yapısını açıklayıcı eserler,

3 — Sosyalist hareketimiz üzerine görüş ve eleştiriler,

4 — Bilhassa dergi ve gazetelerde yayınlanan güncel siyasî yazılar,

5 — İşçi sınıfı biliminin genel konu ve kavramlarını işleyen eserler.

Bu tasnif, «Kıvılcımlı'nın ürünleri» esasına dayanmaktadır ve bir inceleme yöntemi olarak ele alınmıştır.

Bu yöntemle yürütülen çalışmalar sonucu elde edilecek bilgilerin bir senteze ulaştırılması ve bir sonuca varılması gerekmektedir. Böyle bir senteze ve sonuca giden yolun ilk adımı, günümüzde sosyalist harekete başlıca tartışma konuları olan, pratiğe ışık

tutan ve birbirleriyle yakından ilişkili bulunan, sosyalizm sorunları hakkında Kıvılcımlı'nın görüşlerinin tesbiti olmalıdır.

Bu konular ve sorunlar başlıca : «işçi sınıfı enternasyonalizmi», «millî mesele», «devlet, devrim ve iktidar meselesi», «ittifaklar meselesi», «köylülük», «ülkemizin toplumsal yapısı», «tarih yorumu», «örgütlenme ve mücadele biçimi» v.b. olarak sıralanabilir. Böyle bir yaklaşım ve bu sorunlar çerçevesinde Kıvılcımlı'nın görüşlerinin incelenmesi, harekete ışık tutma açısından doğru bir adımdır.

Ancak incelememizin bu aşamasında yapılan çalışmalar, gerek bu konuların herbirinin kendi iç tutarlılığı, gerekse bu konuların birbirleriyle ilişkisi açısından, Kıvılcımlı'nın görüşlerinin **tutarlı** bir **bütünlüğe** sahip olmadığını gösterdi. O zaman «sentez» e giden yolda, ikinci ve nihai bir adım atmak zorunlu hale geldi : Kıvılcımlı'nın tutarlı bir bütünlük göstermeyen görüşlerinin kaynaklandığı **temeli**, yani onun **dünya görüşünü** tesbit etmek...

Ancak böyle yapmakla, yani araştırmaların sonucunu sentezleştirip önce Kıvılcımlı'nın dünya görüşünü tesbit ettikten sonra sosyalizmin spesifik problemleri üzerinde ki görüşlerinin değerlendirilmesine bir açıklık getirilebilineceği; çeşitli konulardaki görüşlerinin bu dünya görüşü ile birlikte ele alındığında Kıvılcımlı'yı bir bütün olarak değerlendirmenin mümkün olabileceği, aksi takdirde sadece «şurası doğru, burası yanlış» gibi kendisi de eklektik olan bir değerlendirmeye varılacağı açıça görüldü.

Araştırma boyunca, Kıvılcımlı'nın dünya görüşünün ve genel görüşlerinin en net ve açık şekliyle, «Tarih Tezi» ile doğrudan ilgili eserlerinden çıktığı tesbit edildi. Bu bakımdan, Kıvılcımlı eleştirisinin **ilk bölümünü** meydana getirecek bu yazımızda, Kıvılcımlı'nın dünya görüşünü açıklamaya çalışırken, özellikle dünya görüşünün odaklaştığı «Tarih Tezi» ile doğrudan ilgili yazıları, kitapları esas alınacaktır.

Kıvılcımlı eleştirisinin bu ilk bölümünde, onun DÜNYA GÖRÜŞÜ ve bu bütünlük içinde tarihî yorumlayış tarzı eleştirilip değerlendirilecektir. Ancak, aynı eleştirinin gelecek bölümlerinde etraflıca ele alınacak olmakla birlikte bu dünya görüşü ve tarih anlayışının sosyalizmin somut sorunlarına ve güncel meselelerimize etkisinin küçük bir örneğini vermek bakımından onun dünya görüşünün, günümüzün başlıca konularından ikisine; «enternasyonalizm» ve «gençlik - ordu» meselelerine nasıl olumsuz bir şekilde yansıdığına da kısaca dikkat çekilecektir. Böylece Kıvılcımlı eleştirisinin ilk bölümü tamamlanmış olacak.

Daha ileride yayınlanacak olan eleştirinin ikinci bölümünde ise, Kıvılcımlı'nın dünya görüşünden hareket ederek günümüzün somut problemlerine bakışı teker teker incelenecek ve birbirleriyle bağıntısı gösterilerek Kıvılcımlı'yı oluşturan **«eklektik bütün»** ortaya konacaktır. Böylece, bu yazıda somut verilerin analizinden hareket edilerek elde edilen bilgilerin değerlendirilmesi sonucu ulaşılan «Kıvılcımlı'nın dünya görüşü» tahlili, gelecek yazılarda günümüzün somut meselelerinin değerlendirilmesinde daha da somut olarak sergilenmiş olacaktır.

KIVILCIMLI'NIN DÜNYA GÖRÜŞÜ

Yapmış olduğumuz ve aktaracağımız çalışmalar, Kıvılcımlı'nın dünya görüşünün işçi sınıfı sosyalizmi **olmadığını** açıkça göstermektedir. Onun dünya görüşü, çeşitli sınıf ve tabakaların damgasını taşıyan **eklektik** bir yapı göstermektedir. Bu yapının içine, işçi sınıfının dünya görüşünden küçük burjuva devrimciliğine, feodal sosyalizmden ütopyacı sosyalizme kadar çeşitli sınıf temellerinden kaynaklanan çeşitli dünya görüşleri girer. Ama, bütün bu çeşitlilik içinde onun dünya görüşünün temelini, işçi sınıfı sosyalizminden etkilenen bir çeşit ütopyacı sosyalizmin eklektik bileşimi oluşturur.

Bu eklektisizm bile —mutlaka bir ad vermek istiyorsak— onun dünya görüşünün **küçük burjuva** dünya görüşü olduğunun **bir** belirtisidir. Zaten sosyalizmin çeşitli sorunlarına yaklaşımı dünya görüşünün **küçük burjuva** niteliğini daha iyi ortaya koyacaktır.

O günümüze bakarken, ne ölçüde işçi sınıfı sosyalizmine yaklaşıyorsa, geçmişe ba-

karken o ölçüde işçi sınıfı sosyalizminden uzaklaşır ve ütopyacı sosyalizme varır. Ve üstelik geçmişten bugüne dönerken bu ütopyacılığı geri getirir.

Kıvılcımlı'nın bu dünya görüşünü biraz daha açabiliriz. Kıvılcımlı'ya göre, tarihi yapanlar insanlardır. Tarihte «iyi» şeyler olduğu gibi «kötü» şeyler de olmuştur. Kötü şeylerin başında «sömürü» ve beraberinde gelen **yalancılk, eşitsizlik, ödleklik, esaret** vardır. «İyi» olanlar ise **sömürüsüz toplum, doğruluk, eşitlik, yiğitlik** ve **hürriyet'tir**. Tarih, böylece, iyilikle kötülüğün, iyilerle kötülerin bir savaş alanı haline gelir.

Kıvılcımlı'ya göre, tarihte sömürünün, dolayısıyla kötülüğün bulunmadığı iki toplum vardır : «Modern sosyalizm» ve «ilkel komünal toplum». Bunlarda özel mülkiyet olmadığına göre, bu toplumların her ikisinin insanı da sosyalisttir. Modern sosyalizmi modern işçi sınıfı kuracaktır. İlkel sosyalistler ise, bütün «iyi» hasletlerin yegane taşıyıcısı olarak tarihte, modern sosyalizme kadar «olumlu» yani «iyi» ne olmuşsa hepsinin önde gelen mimarı olmuşlardır. Hatta 1917'de, modern sosyalizme doğru atılan ilk adımda bile, ilkel sosyalizm etkileri olmuştur.

Öte yandan tarihte «kötü» şeyler de olmuştur. Bunların başında, sınıfsız toplumdan sınıflı topluma ve sömürüye geçiş gelir. Bu kötülüğün, bu hastalığın baş amili de kötü insanlar, insanlığın kötülük mikropları : **Tefeci - bezirgânlar, Nemrutlar, Firavunlar** v.b. dir.

Yukarıdaki özet Kıvılcımlı'nın dünya görüşünün en genelleştirilmiş şeklidir. Ve Kıvılcımlı'ya ancak bu genel çerçeve içinde bakıldığı zaman, söylediklerini kavramak mümkün olur.

Öte yandan, bu en genel çerçeve ile bağdaşmazmış gibi görünen pekçok yorum ve açıklama da gösterilebilir Kıvılcımlı'da. Ama bu özellik bile onun **eklektik** dünya görüşünden gelir. O bir yandan bilimsel metodu kullanmaya çalışırken, öte yandan bu metodu maddi temelinden soyutlar. Bir yandan bilime bağlı kaldığını söylerken öte yandan yorum ve açıklamalarını «barbarlığın ilkel sosyalist hasletleri» üzerine temellendirdikçe bilimden ayrılır. Böylece hayalcilikle bilimselliğin çeliştiği bir ikili yapı, bir **eklektik** yapı çıkar ortaya. Kıvılcımlı'nın dünya görüşünü oluşturan bu «ikili» yapı gözönünde tutulmazsa, söylediklerinin bir bütünlük için de anlaşılması mümkün olmaz.

Doktor'un ütopyacı sosyalist yanını vurguladığımız zaman, onu klâsik ütopyacılarla aynı kampa mı koyduk? Hayır! Her ne kadar Kıvılcımlı tarihi açıklarken ekonomi temelini, üretimi esas almayı —kendisinin defalarca aksini iddia etmesine rağmen— uygulamamışsa da onun ütopyacılığının temelinde ilkel komünal topluma, kendi deyimiyle «ilkel sosyalizm» e duyduğu büyük hayranlık yatar.

Kıvılcımlı'daki «hayalcilik», böylece klâsik ütopyacı sosyalizmden ayrılır. Onun ütopyacılığı geçmişte **gerçekten varolmuş** sınıfsız toplumun **yüceltilmesine** dayanır. O, üretici güçlerin en az gelişkin olduğu bu dönemi, gerçekten «altın çağ» olarak düşler. Böylesine bir altın çağdan sonra insanlığın **«sınıflı toplum batağına»** düşmesini bir türlü affetmez! İnsanlığın bu «bataktan» ancak sosyalizmle kurtulacağına **iman etmiştir.** Ama «modern sosyalizm» in «keşfi» ancak işçi sınıfının tarih sahnesine çıkmasından sonra mümkün olabilmiştir. Öte yandan insanlık, modern sosyalizme gelene değin, birçok badirelerden geçmesine karşılık yine de bir **ilerleme** göstermiş, tarihte «iyi» şeyler de olmuştur. Modern sosyalizmin olmadığı bu dönemde ,ileriye dönük bütün sosyal olayların temelinde «ilkel sosyalizm» vardır. Bu noktada gözden kaçırıldı mıydı, ne söylense boştur!

İşte Kıvılcımlı'nın hayalciliği, yücelttiği ilkel komünal toplumun «sosyalist», «gelenek görenek» ve «kollektif aksiyon» u ile mücehhez, «sosyalist» insanlarına dayanır.

Öte yandan bu yapıdaki bir dünya görüşü, Kıvılçımlı'yı sürekli olarak tutarlı bir metot izlemekten alıkoymuş ve onu, aynı konularda birbirinin tam zıddı, çelişik yargılara varmaya kadar götürmüştür. Özellikle ütopyacı sosyalistliğinin kaptırıp götürmesiyle en aşırı ahlâki - iradeci yorumlara kadar gitmiş, ileri gittiğinin farkına vardıkça dönüşler yapıp metodunun marksist olduğunu vurgulamaya çalışmıştır. Bu vurgulamalar, genellikle özür mahiyetinde olmamış, bilimi hazmetmiş olduğuna dair kendine olan aşırı güveni onu, bilim dışı açıklamalarında bile sanki bilimselmiş gibi, bilimin zorunlu sonuç

larını vazediyormuş gibi davranmaya götürmüştür. O, her zaman, söylediklerinin, işçi sınıfı bilimiyle varılmış gerçekler olduğuna tereddütsüz inanmıştır.

Kıvılcımlı'nın dünya görüşünün eklektik yapısını bütün çalışmalarımızdan izlemek mümkündür. O, kimi meselelerde işçi sınıfı sosyalizmine bir hayli yaklaşırken, kimi meselelerde işçi sınıfı sosyalizminden tamamen uzaklaşır. İşçi sınıfı sosyalizminden bu uzaklaşmanın ve ters düşmenin en belirgin hale geldiği nokta ise **tarihî yorumlama** tarzıdır.

Bu yazımızda, Kıvılcımlı'nın dünya görüşü belirlenirken onun «Tarih Tezi» nin esas alınması, dünya görüşünün bir yanının daha çok vurgulanmasını zorunlu kıldığı için, «haksızlık» ediliyormuş görünümü verebilir. Ne var ki, eleştiride izlediğimiz yol, iki açıdan doğrudur : Birincisi : Diyalektik materyalizmin insan toplumlarına uygulanmasından başka bir şey olmayan tarihî materyalizm her türlü dünya görüşünün açıklığa kavuşturulmasında başta gelen mihenk taşıdır (ölçüttür). İkincisi : Sosyalist hareket açısından önemli olan bir sistemin işçi sınıfı biliminden yararlanma **dozunun** ne kadar olduğu değil, o dünya görüşünün ne ölçüde bu bilimden ayrıldığı, ne ölçüde onu saptırdığıdır. Eklektisizm söz konusu olduğunda ,artık bu ikili yapıda işçi sınıfı sosyalizminin payının ne kadar olduğu aranmaz, çünkü ikili yapının işçi sınıfı bilimi dışındaki yanı sapmaya damgasını vurur. Sözgelimi Kautsky'de pek çok bilimsel çalışma yapmış, zaman zaman Lenin'in bile referans verdiği doğru şeyler söylemiştir ama günümüzde hiçbir sosyalist, Kautsky'yi bu yönüyle değerlendirmeyi aklından geçirmez (2).

Kıvılcımlı'nın tarihe bakış ve onu yorumlayış tarzı, onun dünya görüşünün açıklanmasında başlıca mihenk taşıdır. O, özellikle kapitalizm öncesinde toplumsal gelişmeleri incelemiş ve kendi yorum tarzına «tarih tezi» adını vermiştir. Bu tarih tezi'nin doğrudan işlendiği başlıca üç kitap vardır elimizde : «Tarih, Devrim, Sosyalizm», «Tartışılacak Tarih Tezi» ve «İlkel Sosyalizm'den Kapitalizme»... Bunun dışında sadece birinci cildi basılmış olan Osmanlı Tarihinin Maddesi» i de, eksik olmasına rağmen, «Tarih Tezi» ile doğrudan ilgilidir. Ayrıca Doktorun, Tarih Tezi'ni Marksla uzlaştırmak çabasından başka bir şey olmayan «Toplum Biçimlerinin Gelişmesi» kitabı, Tarih Tezi ile doğrudan ilişkili görünse de Tarih Tezi'nin yukarıdaki diğer dört kitapta oluştuğu **saf** ve **dolaysız** yapıyı aksettirmez. Bu bakımdan, bu kitaba da dikkatle başvurulmakla birlikte, Kıvılcımlı'nın Dünya görüşünün tesbitinde ve açıklanmasında ,ilk dört kitap esas alınmıştır.

I
KIVILCIMLI'NIN TARIH YORUMU

Kıvılcımlı, Tarih Tezi'nde toplumların gelişim biçimlerini, daha doğrusu kapitalizm öncesinin gelişimini incelerken, bilimsel metodu kulandığını ileri sürer. Çoğu zaman **şeklen** uygulanan bu bilimsel metod, Kıvılcımlı'nın dünya görüşünün sosyalist olduğu zehabını verebilir. Oysa o, şeklen, **bilimsel** metoda çoğu zaman sadık kalırken, getirdiği tarih yorumunda maddî temelden tamamen koptuğu için materyalist dünya görüşünden tamamen uzaklaşır ve **idealizme** varır. Kıvılcımlı'nın idealizmi, şüphesiz, mevcut düzenin gelmiş geçmiş düzenlerin en «iedali» olduğunu ve değişmemesi gerektiğini ispatlamaya çalışan tutucu düşünürlerin klâsik idealizminden ayrılır. O sosyalizme olan derin **«imanının»** etkisiyle, **hayalinde** canlandırdığı ikel komünal toplumun ahlâkî kategorilerini yücelterek, bütün toplumsal gelişim ve değişimlerin, temeline bu kategorileri yerleştirir. Bunları bir «ide» haline sokar. Bu yanıyla idealizme varır. Bundan sonra, ve böylece o ikinci bir adım atarak tarihî materyalizmin metodu olan **diyalektik** özden de uzaklaşır ve «Tarih Tezi» nin metodu **metafizik** bir mahiyet kazanır. Gerçekten, tarihi, toplumların gelişimini, barbarlığın tarih süreci içinde asla değişmeden, başlangıçta nasılsa aynı kalan «gelenek - görenek» ve «kollektif aksiyon» ikilisi ile açıklamak —bu iki kategori üretici güçler içine ithal edilip «maddîleştirilseler» bile— getirilen tarih yo-

rumunun metodunun **metafizik** olduğu gerçeğini gözler önüne seriverir. Böylece materyalizm ve diyalektiğin yerini, idealizm ve metafizik alır.

Kıvılcımlı, kapitalizm öncesi tarihi incelerken, hemen daima, kullandığı metodun tarihî materyalizm metodu olduğunu vurgular ve bu metodu nasıl uyguladığına açıklık getirmeye çalışır. Ama sıra «Tarih Tezi» ne esas olan somut tahlillere geldiğinde, hemen hiç bir zaman maddî temeli, yani toplumun üretim temelini esas tayin edici unsur olarak görmez, ya da almaz. O, bu yanıyla mad di temelden uzaklaşırken, diyalektik metodu kullandığının delili olarak, ne denli sık —ve çoğu zaman da anlaşılmayan— «tez - antitez - sentez» örnekleri vermeye çalışırsa çalışsın tarih içinde değişmeden varlığını sürdüren üst yapı kategorilerini açıklamalarına temel aldığı için diğer yanıyla da metafiziğe yaklaşır (3).

Kıvılcımlı'nın dünya görüşünü en belirgin şekilde açığa çıkaran «Tarih Tezi» nin somutlandığı başlıca üç konu, üç mesele vardır :

1 — Üretici güçler tasnifi,
2 — Tarihsel devrimler açıklaması,
3 — Kapitalizme ilk geçiş modeli ve tezi.

Kıvılcımlı'nın tarih yorumunu bu üç bölümde incelemeye geçmezden önce bir genel yaklaşım olarak, tarihte şuur ve irade meselesini nasıl ele aldığını ve «sınıf» meselesini nasıl arka plana attığına kısaca değinmekte yarar var.

TARİHTE ŞUUR VE İRADE MESELESİ VEYA «SINIFLAR NASIL UNUTULUYOR?»

Kıvılcımlı'nın küçük burjuva dünya görüşünün idealist ve metafizik nitelikleri, en belirgin olarak, onun **tarihte şuur ve iradeye** atfettiği rolde kendini gösterir.

Kapitalizm sona erip sosyalizme geçişle birlikte, «insan toplumunun tarih öncesi» nin sona ereceği, gerçek bilimle mücehhez toplumun, insan iradesinden bağımsız gelişim kanunlarının bilincine varmasıyla geleceği bilimsel olarak yönlendirme ve toplumu bu doğ rultuda yeniden inşa etme imkânına kavuşacağı bilinen bir gerçek. Ve bu gerçek, işçi sınıfı biliminin, **sosyalizmin** ortaya koyduğu, ancak **onunla, onun uygulanmasıyla** mümkün olan ve dünya devrimci pratiğinde de doğruluğu somut olarak ispatlanmış bir gerçek. Yani, sadece ve sadece işçi sınıfı sosyalizminin bir vasfı. Sosyalizme gelene kadar ki bütün toplumsal şekilenmelerin, üre tim tarzlarının hiçbirinde böyle bir özellik yoktur. Olamaz da! Çünkü işçi sınıfının bilimi, tarihsel olarak ancak işçi sınıfının gelişmesiyle birlikte ortaya çıkar ve ancak sos yalizmin bir toplum sistemi olarak uygulanmasıyla birlikte, yeni toplumun bilinçli olarak (keyfi, kendi isteğimiz, irademiz doğrultusunda değil, toplumsal gelişimin kanuniyetleri doğrultusunda; fakat bu kanuniyetleri kavramış olarak) kurulmasında bu niteliğini somutça gösterir. Daha önemlisi (işçi sınıfı biliminin de ortaya çıkması son tahlilde buna bağlıdır) üretici güçlerin böylesi bir «bilinçli inşa» yı mümkün kılabilecek gelişkinlik seviyesine ulaşmış ve evrenselleşmiş olması gerekir. Taş balta çağında, işçi sınıfı biliminin ortaya çıkması nasıl imkânsız ise, karasaban aşamasında toplumun «**şuurlu bir hayat içinde**» **olduğunu iddia etmek o öl**çüde abestir!...

Ama Kıvılcımlı bu yanılgıya sık sık düşer. «İlkel sosyalizme» olan «dinsel» bağlılığı onu, ilk sınıfsız toplumda da «şuurlu gidiş» olduğuna **inanma** noktasına kadar getirir. O gerçekten ilkel komünal toplumun «şuurlu» işlediğine inanmıştır! Madem, Kıvılcımlı'ya göre «ilkel» de olsa sosyalizm var, mutlaka bu sosyalizm de «modern» sosyalizm gibi, bilinçli toplumsallığı ihtiva etmelidir! Zaten «ilblerin, gaazilerin ülkücülüğü» de, bu «şuur» dan gelmekte değil midir? Şu alıntıları görelim :

«**Medeniyet gelince : yeni ve üstün ekonomi ile eski alt ekonomi sistemlerine dayanan toplulukların karşılıklı münasebetleri ve ulaştıkları sonuçlar TABİİ olmaktan çıktı, altüstlüğe uğradı.**

İnsanlık artık kendi kendisi için dahi anlaşılır şey olmaktan çıktı. Tarih öncesinde istenecek şey kıttı. Medeniyette insan ne istediğini bilemez oldu. Akıl için doğru dürüst ileri gitmek varken, ne oluyordu da ters yüzü dönülüyor, gerisin geriye tekerlendikten sonra, gene davranılıp eski yokuşlara tırma-

nılmaya çalışılıyordu.» (Tarih Tezi, s. 225 226).

«Eski Kan - bağları silindikçe yerini —şuurlu veya şuursuz : modern çağa dek daha ziyade şuursuz— Sınıf - bağlarına bıraktı. Tarih öncesinin en ilkel tabii ekonomisindeki kadar olsun insanların şeylere hükmetmesi yerine : şeylerin, kör arz ve talep kanunu kadar (elle tutulup gözle görülmez, fakat her yerde hazır ve nazır, mutlak ve kaadir) bir güçle insanlara hükmetmesi geçti. Artık insan, sözde şuurunun hayırını görsündü. İnsanlığın alınyazısı, insan - üstü, sanki tabiat üstü kanunlarla yediliyordu.» (Tarih Tezi, s. 227).

«Medeniyet» ile birlikte «tabii» lik de gider. Yerini «şuursuzluk» alır! İlkel sınıfsız toplumda insan münasebetleri «akıl» doğrultusunda «doğru dürüst ileri giderken» sınıflı topluma geçilmesiyle birlikte «kör arz - talep kanunu» işlemeye başlar. «Tabii ekonomi» de görülen «insanların şeylere hükmetmesi» yerine **ARTIK** (bu kelime o kadar çok tekrarlanır ki, eskiden —ilkel sosyalizmde— işlerin yolunda gittiğinin sembolü haline gelir.) şeyler şuursuzca insanlara hükmetmeye başlar! Oysa, değil barbarlık, vahşet döneminde bile ticaret olmadığı için «şuur» hakimdir!

«Vahşi ekonomisinin aile işbölümünde, herkes gerekeni kavradığı için, üretim ve tüketim arasına, şuur ve hürriyet kısıtlayıcı bir değiş - tokuşa yer yoktur.» (Tarih Tezi, s. 202).

Zamanla ticaret ortaya çıkar. Barbarlar başlangıçta ticareti de «barbarca» yaparlar.

«Barbar alışverişleri bütün bir oymak (kabile) ile ötekiler arasında toptan yapıldı... Bütünü ile toplumun yararını güderlerdi.» (Tarih Tezi, s. 203).

Ama yukarı barbarlığın sonuna doğru işler iyice rayından çıkar :

«Yukarı barbarlıkta mutlak insan eşitliğine dayanan Kandaşlık kurallarını koruyacak hiçbir toplumcul savunma teşkilâtı ve zoru yoktu. Herşey hür kandaşların tutumlarına, görüşlerine, vicdanlarına bırakılmıştı. Toplumun güdümü Totemi soysuzlaştırmış TABU (Körmös : Görmez) cihazını tekellerinde tutan ve Sırat köprüsü inceliğinde ve keskinliğinde bir her yana işler Acem kılıcı gibi kullanan büyücülerin, sihirbazların eline geçmişti. Böyle bir düzende, sürü yerine geçen tarımın getirdiği ekonomi, çobanlıktan kat kat aşırı bir ihtilâl idi. Tarım düzeni, kandaşlık bağlarını temellerinden uçuracak şartları yarattı. Eski kardeşlik toplumunu alt üst etti. Ortalığı kaplayan altüstlüğü çekip çevirecek güç toplumda yoktu. Kişiler ise, külâhını kurtaran kaptandır durumunda bölündüler. Böyle bir ortamda, gücü gücüne yetene kendi kuralını kanun diye dayatırken, karşısında hep tek tek kalmış kişileri buldu. Onları kimi ayartma, kimi kandırıp satın alma, kimi kalleşlik ve arkadan vurma yollarıyla teker teker avlayabildi.» (Tarih Tezi, s. 203 - 205).

Ve nihayet :

«Medeniyet gelecek, Sanayi ile Ziraat arasındaki işbölümünü genişletecek, mal değiş - tokuşunu kaçınılmaz egemen ekonomi düzeni yapacak, Kandaşlık münasebeti yerine menfaat münasebetini geçirecek, aynı toplum içinde durumları ve yararları kutuplaşmış insan kümeleri, yani Toplumcul SINIF'ları yaratacaktır... ÜÇÜNCÜ BÜYÜK TOPLUMCUL İŞBÖLÜMÜ insanın geçim ve kaderi'ni, MAL' ların değiş - tokuş kurallarına bağladığı için kişinin yaşayışı gibi HÜRRİYET'ini de sonucu kimsece kestirilemez bir gidişe ısmarlar. Artık ne alt sınıf, ne üst sınıf toplumun tarihi akışında GEREKENİ KAVRAMIŞ İNSAN ŞUURU'ndan yani HÜRRİYET'ten bahsedemez. Tarih, onu yapan insana, insan - üstü bir heyula gibi görünür.» (Tarih Tezi, s. 200).

Yukarıdaki alıntılar Kıvılcımlı'nın dünya görüşünün, geçmişe uzandığında maddî temelden nasıl koptuğunu, nasıl **şuur, irade** ve **istekler** üzerine bina edildiğinin çok net örnekleridir. O, satırların arasına, «tarım ekonomisi» nin 'çobanlıktan kat kat aşırı bir ihtilâl» olduğunu sıkıştırarak, sanki maddî temele oturtuyormuş intibaını vermeye çalışsa da, bu çabalar göstermelik olmaktan ileriye geçemez. Onun esas amacı, ilkel sınıfsız toplumda, sosyalizmin güdümünde herşey yolunda giderken, sınıflı topluma ve sömürüye geçilmesiyle işlerin berbatlaştığını ıspat etmektir! Yukarıdaki altıntılar Kıvılcımlı'nın hayalci sosyalizminin, sosyalizme olan «dinsel» bağlılığının somut örnekleridir. Toplumu, maddî şartlar üzerinde yükselen kanunlar değil, ve daha sonra bunun somutlan-

mış biçimi sınıflar ve sınıf mücadelesi değil, şuur, vicdan, görüş, tutum yönetir. Soysuzluk gelir, kardeşliği altüst eder! O eşit + doğru + yiğit, hatta bezirgânlığı bile toplum uğruna yapan insanların bir kısmı, «ayartma», «aldatma», «kandırıp satın alma», «kal leşlik», «arkadan vurma», «gücü gücüne yetene zor kullanma» gibi metotlarla diğerlerini boyunduruk altına alırlar! Neden?! Çünkü ticaretle birlikte bir kısım insanlar, paraları tırtıklamayı **düşünürler!** Ve adeta şeytanın iğvasına kapılmışça, masum barbar in sanlara oyun oynarlar! Kendileri de daha pek taze barbar oldukları halde, bu kadar «rezilliği» nasıl bir araya getirebilirler?! Çün kü «kandaşlık» tan yani insanın vicdanından başka hiçbir kural yoktur yozlaşmayı önleyecek! Ve **vicdansız** barbarlar **vicdanlı** barbarlara çeşitli «oyunlar oynayarak», «medeniyeti» getirirler!

Kıvılcımlı'nın tarih çözümlemeleri, böylesine ahlâkî planda geçer. «Barbarın şuuru», bilinçten çok inanca dayanır!

«...**BARBAR, ...Tarih öncesi toplumun SOSYALİST insanı olarak rol oynar. Rolünün şuuru kafasında, BİLİNÇ'ten çok İNANÇ'a dayanır. Davranışının ne sebeplerini, ne sonuçlarını kavrayamadığı için, yalnız mistik (gerçekle bağı belirli olmayan) bir : insanları yola getirmek, «Dünyayı düzeltmek» büyüsüne kapılır.»** (Tarih, Devrim, Sosyalizm, s. 229).

Bilinçsiz fakat inançlı, bu bakımdan da **şuurlu**, yani —türkçe söylersek— **bilinçli** barbar dünyayı düzeltmek için yaşar! Kıvılcımlı gerçekten barbarların birer ilkel sosyalist olarak dünyayı düzeltmek için yaşadıklarına kendini **inandırmıştır.** Onun bu konudaki **bilinci**, hiçbir maddî ekonomik temele oturmaz. Aynı anlattığı barbarların **şuuru** gibi **inanca** dayanır. Ve bu inanç, barbarların inancı gibi maddî temelinden yoksun olduğu için mistikleşir, ilahileşir, dinsel bir görünüm arzeder. Aynen maddî hiçbir temeli olmadığı için **şuuru** «düşüncede» ya da Allah tarafından tayin edilmiş ilkel sınıfsız toplumun, o şuurla donanmış barbarların **inancı** gibi...

Kıvılcımlı için daha sonra ayrıntılı olarak göreceğimiz gibi «insan = sosyalist» formülü geçerlidir. O sosyalist olmayanı insan kabul etmez. Metafizik bir yaklaşım olduğu inkâr edilemeyecek bu olgu, onun sosyalizme imanının «mantıkî» sonucudur. Ve bu insan sosyalist olduğuna göre, mutlaka iyi hasletlere sahip olacaktır. Geçmişte, henüz sınıflı topluma geçilmeden, ortaklaşa mülkiyet şart larında, böyle bir insanın yaşadığının çeşitli delilleri de mevcuttur. Ve bu ilkel sosyalist insan, dünyayı batmaktan kurtarır :

«**Her medeniyet, Toplumu sınıflara böldüğü için İNSANI UNUTTU... Bereket, medeniyetin 'Nurlu İstikbali'' nden gözleri kamaşmayan barbar yığınları, Sümer medeniyetinden beri kopardıkları kıyametlerle (Tarihsel Devrimlerle) ikide bir o rezil çemberi kırıp insanı, insana hatırlattı.»** (İlkel Sosyalizmden Kapitalizme, s. 62).

«**İnsanlık altı - yedi bin yıl önce, Irak'ın Güney bucağında, ilk Sümer Kentinde unutulmaya başlandı ve bir daha hatırlanmamak için elden gelen yapıldı. İnsan, gene öyle, kendisi de farkına varmaksızın, Kuzeyin pus lu bir çorak adasında, İngiltere'de bulunuverdi.»** (Aynı yerde, s. 63).

İnsan = sosyalist = barbar metafizik formülü temel alınırsa, elbette barbarlığın sona ermesiyle birlikte insan «unutulur.» Sonra da kapitalizmi oluşturan bir diğer barbarların himmeti sayesinde «hatırlanır»! Gene **ahlâkî planda** meseleye çözüm getirmenin metafizik, hayalde yaşatılmış, statik bir insan kavramıyla problemin üstesinden gelmeye çalışmanın tipik örneği : Sınıflı topluma gelene değin herşey «iyi» idi. İşler yolunda gidiyordu. Çünkü ilkel de olsa sosyalizm var dı. Ne zaman ki sınıflı topluma geçildi, işler bozuldu. **Artık** «şuurlu» gidiş diye birşey kal madı! Ama daha sonra göreceğimiz gibi, barbarlık sayesinde, dünyaya gelebilen kapitalizmle birlikte işler yoluna girecekti :

«**...Ancak Kapitalizm ilacı içinde bir has talıktı : Altı bin yıldır yitirilmiş SOSYAL METOT (Sosyal Devrim) metodu keşfedilmişti.»** (Aynı yerde, s. 112).

Evet, «sosyal metot» yani aklın icabettirdiği yol, altı bin yıldır yani ilkel sınıfsız toplumdan çıkıştan beri kaybedilmişti. Şimdi kapitalizmi yaratan barbarlar sayesinde yeniden «keşfediliyordu». Yani altı bin yıldır **hak yolundan** (sosyalizmden) sapmış olan insanlık yeniden **hak yoluna** giriyordu!

Kıvılcımlı'daki bu şuur, irade, istek v.b. üzerine kurulu metafizik yaklaşım, bazen öy

lesine yoğunlaşır ki, volontarizmin (iradecilik) şahikalarına varır.

«...**Japonlar tefeci - bezirgân medeniyetiyle çamura çevrilmeye vakit kalmadan Batı ile temasa geçer geçmez kullaşmadılar : tersine barbar haysiyetiyle dişlerini sıktılar, önlerinde yüksek sosyalizm örneği bulunmadığı için hiç hazıryeyici, lüks ve pahalı Firavun Devletçiliğine başvurmaksızın, Batı ile «göze göz, dişe diş» rekabet ederek modern kapitalizmi bir yüzyılın üçte birinde baştan başa kurdular...**» (Aynı yerde, s. 118 - 119).

Burada denmek istenen açıkca şudur :

Dünya üzerindeki sosyalist hareketin bir hayli geliştiği bir dönemde Japonlar kapitalizm yerine sosyalizmi kursalardı elbette çok daha iyi olurdu. Hem böylesi, barbarlığın «ilkel sosyalizmine» daha çok yaraşırdı. Ama ne çare ki, daha Büyük Ekim Devrimi olmamış, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşaasına geçilmemişti. İlkel sosyalist barbarlıklarına rağmen Japonlar, pratik insanlar olarak «modern sosyalizmin» nimetlerini gözleriyle görüp inanmadan, sosyalist toplumu kurmayı doğru bulmadılar. Oysa kapitalist toplumun «faziletleri» bütün somutluğuyla ve uygulanışıyla önlerinde duruyordu. Devlet eliyle sosyalizmi kurmak yerine devlet eliyle kapitalizmi kuruverdiler!

Mesele böylesine maddî temelinden, ekonomik ve sosyal bağlarından koparılarak ele alınır. Japonya'da sınıflar yok Japonlar vardır! Japonya'da ekonomik temel yok, «barbar haysiyeti» vardır! Japonya'da hakim sınıfların kendi egemenliklerini güçlendirecek ve mevcut üretici güçler seviyesine uygun düşen girişimleri yok, «Japonların» sosyalizm yerine kapitalizmi seçerek «dişlerini sıkışları» vardır!

Kıvılcımlı'da benzeri örneklere sıkça rastlanır. Ama yukarıdakiler en çarpıcılarıdırlar ve yeterince fikir vermektedirler. «İlkel sosyalizm» onda maddî temelinden soyutlanır ve bir çeşit dinsel kavram haline gelerek donup metafizikleşir. Bu metafizik kavramla yüklü barbarlar da aynı şekilde hayattan koparlar ve adeta birer «iyilik melekleri» haline dönüşerek inandırıcı olamazlar.

Burada, geçerken şu noktaya değinelim. Marks, Formen'de kapitalizm öncesi toplumlarda üretimin amacının servet olmadığını, üretimin amacının insan olduğunu, ya da hangi mülkiyet ilişkilerinin en iyi yurttaşın yetişmesini sağladığı konusunun en çok incelenen konu olduğunu söyler :

«**Eskilerde toprak mülkiyetinin v.s. hangi biçiminin en üretici, en büyük zenginliği yaratıcı olduğunun araştırılmasını hiç göremeyiz. Cato'nun tarlanın nasıl işlenirse en verimli olacağını pekalâ araştırabilmesine, ya da Brütüs'ün parasını en yüksek faizle ödünç verebilmesine rağmen, zenginlik üretimin amacı olarak görünmez. Araştırma her zaman mülkiyetin hangi biçiminin en iyi vatandaşları (citizen) yarattığı konusundadır. Öz amaç olarak zenginlik sadece Ortaçağ toplumundaki Yahudiler gibi, eski dünyanın delik başlarında yaşayan birkaç tüccar halkta —taşıyıcı ticaretin tekelcileri— görülür. Fakat zenginlik bir yandan şeyler içinde insanın süje olarak karşısında durduğu maddi ürünlerde gerçekleşmiş birşeydir. Öte yandan değer olarak, yabancı emek üzerinde kumandadır. Bu kumanda, egemenlik amacıyla değil, tersine özel zevk v.s. içindir. İster nesneler, isterse nesne vasıtasıyla kurulan ilişkiler yolundan olsun, zenginlik, bütün biçimlerinde bireyin dışında ya da tesadüfen yanında duran nesne olarak görünür.**

Böylece (hangi dar milli, dinsel ya da politik belirlenmede olursa olsun) insanı her zaman üretimin amacı olarak gören eski görüş, üretimin insanının amacı ve zenginliğin üretimin amacı olarak göründüğü modern dünya karşısında çok heybetli görünmektedir. Gerçekte ise, dar burjuva biçim soyulup çıkarıldığında, zenginlik, bireylerin ihtiyaçlarının, yeteneklerinin, zevklerinin üretici güçlerinin evrensel mübadele içinde oluşmuş evrenselliğinden başka nedir? İnsan tabiat güçlerini —sadece kendi varlığının değil, «tabiat» ın tüm güçlerini— kontrol altına alması değildir de nedir?

İnsan yaratıcı kaynaklarının, geçmiş tarihsel gelişimden başka hiçbir ön şart olmadan ve gelişimin bu bütünlüğünü, yani bizatihi bütün insan güçlerinin önceden verili bir ölçü içinde ölçülmeyen gelişimini öz amaç kılan mutlak şekilde işlenmesinden başka ne dir ki?

Bu, insanın kendini bir belirlenmişlik için de yeniden üretmesi yerine kendi bütünselliğini (totalite) üretmesi değil de nedir?

Onun herhangi olmuş birşey olarak kalmaya çalışmayıp, tersine oluşun mutlak hareketi içinde olmasından başka nedir ki? Burjuva ekonomisinde —ve ona uygun olan üretim döneminde— insanın içinin bu tam işlenmesi, bir boşalma, bir evrensel nesneleşme, toptan yabancılaşma ve bütün belli tek yanlı amaçların aşağı alınması da öz amacın tamamen dış bir amaca feda edilmesi olarak belirmektedir. Bu yüzden de, bir yandan eski çocuksu dünya, yüksek birşey olarak görünmektedir. Kapalı şekiller ve tesbit edilmiş sınırlamalar arandığı takdirde o gerçekten öyle olmaktadır. Modern dünya, tatminsiz bırakırken ya da kendi içinde tatmin olmuş görünerek bayağılaşırken eski dünya dar bir açıdan tatmin sağlamaktadır.» (Formen, s. 327 - 328).

Görüldüğü gibi Marks, kapitalizm öncesinin basit yeniden üretimli düzenlerinde kapitalizmle gelen yabancılaşmanın olmayışı olgusuna değinir. Ama bunun barbarlıkla uzak yakın ilişkisi yoktur. Zaten sözkonusu olan vatandaşlar (citizen) genellikle antik komünün köle emeğine hükmeden sitelileri olarak gözükmektedirler. Bu bakımdan sosyalizm öncesinde «şuurlu» bir tarih gidişinden söz etmek mümkün değildir.

1 — ÜRETİCİ GÜÇLER TASNİFİ

Doktor, gerek klâsiklerde, gerekse daha sonra işçi sınıfı bilimini yayarak öğretmek maksadıyla hazırlanan didaktik çalışmaların hiçbirinde görülmeyen bir üretici güçler şeması getirmiştir :

«Üretici güçleri başlıca dört bölüme ayırabiliriz :

1 — TEKNİK : Toplumun tabiatla güreşinde kullandığı cansız araçlar ve kullanımları. Aygıtlar, avadanlıklar (aletler, cihazlar) ve metotlar (usuller),

2 — COĞRAFYA : Toplumu doğrudan doğruya dışardan, daha doğrusu mekan içinde çevreleyen maddi ortam. İklim, tabiat v.s.

3 — TARİH : Toplumu doğrudan doğruya içeriden, daha doğrusu zaman içinde çevreleyen manevi ortam. Gelenek, görenek, kalıntıları v.s.,

4 — İNSAN : Toplumun gerek dış - maddî ortamını, gerek iç - manevî ortamını teknik - araçla işleyen Kollektif aksiyon (toplu-ca eylem) zor ve şiddet anlamı «Güç» v.s.

Sosyoloji bakımından yukarıki dört ÜRETİCİ GÜÇLER dalından yalnız birisini, TEKNİK üretici gücü ele almak mümkündür. Soyutlaştırılmış (tecrit edilmiş) sosyal olaylar hiç değilse bir kerteye dek teknikle aydınlatılabilir. Hele modern çağda Teknik olağanüstü gelişkin olduğundan, öteki üç grup üretici güçler belirli süre için değişmez sayılırsa, yalnız başına Teknik üretici güçler, sosyal olayların gidişinde jalon (yol gösterici sırık) rolünü oynayabilir.

Tarih bakımından teknikle birlikte (coğrafya - tarih - insan) sözcükleriyle özetlediğimiz öteki üç üretici güç de ele alınmadıkça yeterli aydınlığa kavuşulamaz. Çünkü tarih son derece somut bir konudur. Robenson masalındaki gibi tek başına kalmış uydurук insanın değil, gerçek insanın eylemidir. Gerçek insan : hem TOPLUM YARATIĞIDIR, hem TOPLUM YARATICIDIR. Tarih, o gerçek insanın : belirli geçmişinden kalma gelenek - göreneklerle içinde yaşadığı belirli coğrafya ve iklim şartlarına göre, belirli bir tekniğe ve metoda dayanarak yaptığı yaşama güreşinde, gene belirli bir seviyeye ulaşmış Kollektif aksiyonundan doğar ve gelişir. Tarihte herşeye can veren bu kollektif aksiyondur.

Onun için, araştırmamız SOMUT TARİH olduğu ölçüde, insan aksiyonunu manivela gücüyle on kat, yüz kat ve ilh. büyüten üretici tekniği elbet başta tutacaktır. Ama hele Antika Tarih Toplumunda yalnız başına teknik, insanı umutsuzluğa düşürecek kadar yavaş gelişmiştir. Buna karşılık : her toplumun içinden çıktığı Tarih gelenek - görenekleri, içine girdiği Coğrafya etki - tepkileri altında gösterilmiş, insanca kollektif aksiyon Teknikten hızlı davranmıştır denilebilir. Onun için özellikle Antika tarihte, dört küme üretici güçlerin dördünü birden hesaba katmak gerekir. Yalnız teknik, olayların tümüyle aydınlanmasını değil, şemalaştırılmasını bile yapmaya yetmez.

Modern Toplumda Teknik : Maddi Coğrafya ve Manevi Tarih üretici güçlerini öylesine kökten ve kolaylıkla havaya uçurabiliyor ki, Toplum hareketinde yalnız teknikle kollektif aksiyon karşı karşıya kalmış gibidir. Gene de, hangi toplum biçiminde olursa olsun insan : 1 — Kendinden önce gelmiş,

geçmiş kuşaklardan arta kalan gelenek - görenekler**e göre, 2 — İçinde bulunduğu coğ**rafya ortamına göre, **3 — Elinde tuttuğu** tekniğe göre bir kollektif aksiyon **başarır. Tümüyle insanlığa, dört başlı üretici güçler içinde Teknik : en son duruşmada ağır basmıştır.** Ama **Antika Tarihte her belirli Medeniyet için : Kollektif aksiyon üretici gücü azaldığı zaman Coğrafya üretici gücü durmuş, görenek ve geleneğin üretici gücü dağılmış, Teknik gerilemiştir. Böyle bir medeniyet karşısında : tekniği daha güçlü olmasa bile, yeni bir coğrafya üretici gücünü temsil eden gelenek - görenek ve Kollektif aksiyon güçleri daha üstün olan geri bir barbar toplum, kolayca zafer kazanmıştır.»** (Tarih, Devrim, Sosyalizm, s. 7 - 8).

Görüldüğü gibi Kıvılcımlı, üretici güçleri dörde ayırmaktadır. Bizim bulabildiğimiz kadarıyla klasiklerde böyle bir bölümleme olmadığı gibi, böylesi bir şemayı çıkaracak, değil malzeme, ipucu bile yoktur! Öte yandan klasiklerden kaynaklanan pekçok didaktik çalışmada, tamamen birbirlerinin aynı olmasa da şu benzer yapı ve tanımlamalar görülmektedir :

«Üretim güçlerinden, toplum tarafından yaratılmış olan üretim araçları ve herşeyden evvel iş aletleri ve bunun yanında maddî varlıkları üreten insanlar anlaşılır.» (Ekonomi Politik, P. Nikitin, Sol Yayınlar, sh. 11).

«**İş kuvvetleri,** cemiyet tarafından yaratılan istihsal vasıtalarını ve herşeyden önce, maddî servetlerin istihsaline yarıyan iş aletleri ve belli bir tecrübeye dayanarak istihsalde bulunan insanları ihtiva eder.» (Tarihî Materyalizm, O. Kuusinen, Sosyal Yayınlar, sh. 15).

«Şu halde toplumun üretici güçleri, toplum tarafından yaratılan üretim araçları (en başta çalışma aletleri) ile bu aletleri kullanan ve böylece maddî servetleri üreten insanların tümünden başka birşey değildir» (İlkel toplum, köleci..., Y. Zubritski, Sol Yayınları, sah. 24).

«**Buradan da, üretim güçlerin, üretim düzeyine ve çalışma yeteneğine sahip, maddi şeyler ve üretim araçları (herşeyin üstünde iş aletleri) üreten insanlardan oluştuğu** anlaşılır.» «Diyalektik ve Tarihî Materyalizm, A. Spirtin - O. Yakhot, Bilim Yayınları, sah. 155).

«**Üretici güçleri,** toplum tarafından yaratılmış üretim araçları ve herşeyden önce çalışma aletleri ile, maddî gereçleri üreten insanlardır.» (Felsefenin İlkeleri, 2. Kitap, V. Afanasiev, Yar Yayınları, sah. 36).

«İnsan emeğine hedef olan eşyalara **emeğin nesneleri** (objects of labour) adını veriyoruz... madenler... hammadde... **Emeğin araçları** ise insanların... emeğin nesnelerini değiştirmede kullandıkları araçlardır. ...iş aletlerini, toprağı, yolları, fabrikaları... sayabiliriz... aletler... özellikle makineler v.b. en önemlileridir... Emeğin nesneleri ve emeğin araçları birlikte üretim araçlarının... üretim sürecinin maddî faktörlerini oluştururlar.

Üretim sürecinin maddî ve kişisel faktörleri ise birlikte **toplumun üretici güçlerini** oluştururlar.

Kişisel faktörler, üretim araçlarını kullanan emekçi halkı içerir. Emekçi halk, toplumsal gelişmenin her aşamasında başlıca üretken güçtür.» (Kapitalizmin Ekonomi Politiği, M. Dydine - G. Chernikov, Bilim Yayınları, sah. 10).

Buna karşılık Doktor'un üretici güçler tasnifi gerçekten önemli farklılıklar göstermektedir. Bu dörtlü tasnifin sadece bir unsuru : **teknik,** isim üzerinde titizlik göstermek şartıyla klasiklerle ve didaktiklerle uygunluk göstermektedir. Diğer üçüne, yani «coğrafya», «tarih : gelenek - görenek» ve «insan : kollektif aksiyon» üretici güçlerine hiçbir yerde raslamak mümkün olmamaktadır (4). Buna karşılık genellikle üretici güçlerin en önemlisi kabul edilen İNSAN üretici gücü, Kıvılcımlı'nın tasnifinde bulunmamaktadır. İnsana olağanüstü önem ve yer veren Kıvılcımlı'da, insan üretici gücünün, yani bizatihî bedeniyle, zihniyle üretim yapan insanın bulunmaması ilk bakışta şaşırtıcı gibi görünse de, Kıvılcımlı'nın tarihte insana yüklediği «iyilik» yapma görevini gözönüne getirirsek böylesi bir tasnifin hiç de «tutarsız olmadığını» anlarız. Doktor tarihi incelerken, çoğu yerde aksini iddia etmesine rağmen **üretimi** hiçbir zaman temel tayin edici faktör olarak almamış, böyle olunca da **bizatihî üretimi yapan insanın canlı varlığı,** Kıvılcımlı'nın tasnifinde yerini, bir üstyapı kurumu olan gelenek ve göreneğe ve üretim temelinden soyutlanmış bir kolektif aksiyona bırakmıştır. Özellikle «tarihsel devrim» dö-

neminde, barbarlar tarafından harekete geçirilen bu üretici güçler Kıvılcımlı'ya göre «kötülüğün timsali» olan eskimiş medeniyetin yıkılmasını ve yerine, «iyiliğin timsali» ortak mülkiyet ilişkili (yani sınıfsız diyebiliriz) bir toplumun kurulmasını sağlarlar. Bu toplum kısa süre içinde, tefeci - bezirgânlar tarafından yozlaştırılır. Toplumun insanların da ise zamanla bu iki üretici güç aşınır ve yok olur. İnsanlık yine hastalanmıştır. Bu hastalığı kökünden kazıyacak güç, yani yukarıda sayılan üretici güçler o toplumun **içinde** kalmadığı için, bu üretici güçleri taptaze olan barbar yığınlar **dışardan,** adeta kutsal görevlerine çağrılırlar. Ve ilh...

Kıvılcımlı'nın gelenek göreneğe, bunları üretici güç olarak gösterecek kadar ağırlık vermesi boşuna değildir. Çünkü o, tarihte «iyi» olarak, daha başka şekilde söylersek sömürü ve baskıya karşı olarak ne olmuşsa, bunların sosyalistler tarafından, modern sosyalizmin olmadığı zamanda ilkel sosyalistler, yani barbarlar, yani eşit+doğru+yiğit insanlar tarafından yapıldığına inanmıştır. Böylesi üstyapısal, yani insanın maddî varlığının doğal tezahürü olmayan, fakat yaşanılan toplumsal yapının belirlediği ve zaman içinde değişen kavramlarla «devrim» yaptırmak işçi sınıfı bilimine aykırı düşebileceği için Doktor bir zorlamaya gitmiş ve gelenek görenekle sürmesi ancak mümkün olacak bu «hasletleri», başlıca üretici güçlerden biri haline getirmiştir. Bunu yaparken de kendisi bu konuda net bir açıklama getirmemiş olmasına rağmen anlaşıldığı kadarıyla şu gerekçeye yaslanmıştır :

İnsanlık, sınıflı topluma geçmeden önce, yüz binlerce yıl sınıfsız toplum içinde yaşadı. Böylesi bir toplumda, objektif yaşama şartları icabı ne yalana, ne eşitsizliğe ne de korkaklığa yer vardı. İlkel komünal toplumun insanı bu bakımdan eşit+doğru+yiğit idi. Yüzbinlerce yıl süren bu hayat tarzı, bu hasletleri insan benliğine, sanki onun fizyolojik bir özelliğiymişçesine kazımıştır. Bu bakımdan bu nitelikler insanlarda maddî bir güç haline gelmiştir. Öyle ki binlerce yıl süren sınıflı toplumda insan ilişkileri eşitsizlik, yalan - riya ve korkaklık üzerine kurulduğu halde genellikle saydığımız insan hasletlerine en sömürücü, en baskıcı sınıflar bile karşı çıkamamakta, açık açık hiç kimse genel kural olarak eşitsizliği, yalancılık ve korkaklığı savunamamaktadır. Böyle olunca, aslında bir üst yapı kurum olan gelenek görenek ile kasdedilen eşitlik+doğruluk+yiğitlik hasletlerini maddî bir üretici güç olarak kabul etmek gerekir.

Böylesi, üstyapı kategorilerinin zaman içinde, çeşitli sınıf ideolojileri açısından farklı yorumlara uğratılmasına rağmen sanki «değişmez ahlâk kuralları» imiş gibi sürüp gitmesi olgusu, yukarıdaki açıklamanın bir ölçüde doğruluk payı ihtiva ettiği izlenimi uyandırmaktadır.

«Her toplumun üstyapısı aynı zamanda, değişmeyen, bütün insanlık için değerli elemanları da içerir. Örneğin, genel ahlâk kuralları, değerli sanat ve edebiyat yapıtları, v.s.» (Felsefenin İlkeleri, Kitap 2, V. Afansiyev, Yar Yayınları, sah. 91).

Ama böyle olması, sözgelimi bir devrimde, devrimi yapanların «eşit+doğru+yiğit» liklerinin devrimi sürecine maddî bir güç, sonuç alıcı bir güç olarak etkimesi, Kıvılcımlı'da bu moral faktörlerden oluştuğu dolaylı da olsa belli olan «gelenek - görenek»in tek başına bir üretici güç olmasını gerektirmez.

Marks, Hegel'in hukuk felsefesinin eleştirisinin bir yerinde şöyle der : «Teori yığınları kavradığı anda maddî bir güç haline gelir.»

Teori, ideoloji v.b. kategoriler, hepimizin bildiği gibi maddî temelin üstünde yükselen üstyapının unsurlarındandır. Ama işçi sınıfının bilimi olan «teori» nin, başta işçiler olmak üzere yığınlar tarafından kavrandığında, ne yaman bir maddî güç haline geldiğinin Dünya devrimci tarihinde sayısız örnekleri vardır. Ne var ki bu böyle diye, bu güç, insandan ayrı bir üretici güç olarak görülmemiş, ayrı tasnife tabi tutulmamıştır.

Öte yandan, topluca ve düzenli davranabilme özelliği olarak yorumlanabilecek «kollektif aksiyon» da Kıvılcımlı tarafından başlı başına bir üretici güç olarak alınır. Bu «kollektif aksiyon üretici» gücü Kıvılcımlı'nın da tanımlamasında belirtildiği gibi özellikle **zor** ve **şiddet** kullanılması durumlarında etkin olarak rol oynar. Kıvılcımlı bu «üretici güç» ün **maddî** temelini şöyle koymaya çalışır :

«...**Barbarlıkta üretim de tüketim de hat**

ta yüzlerce kişilik evlerde barınma da topluca olur. Sosyal sınıf ayrılıklarının bulunmayışı toplum içindeki bütün insanların içeriye dışarıda tek bir vücut imiş gibi düşünüp davranmalarını sağlar. Bu barbarın kollektif aksiyon üretici güçlerindeki **üstünlüğüdür.»** (Tarih, Devrim, Sosyalizm, sayfa : 205 - 206).

Kıvılcımlı'nın kendi açıklamasından da görülebileceği gibi, kollektif aksiyonun kendisi bizatihî maddî bir güç değildir. O «topluca üreten, topluca tüketen ve hatta topluca barınan» insanların bu **maddî temel üzerinde** edindikleri bir alışkanlık, bir davranış tarzı olarak nitelenmektedir.

Kıvılcımlı'nın açıklamalarında kollektif aksiyon, gerçekten hemen daima barbarların savaşlarda, şiddet kullandıkları durumlarda kendini gösterir; yoksa üretimde değil. Gerçi o, bu faktörü ilkel komünal toplumun eko nomik ve sosyal şartlarının zaruri bir sonucu olarak maddî temeline olurtursa da çözümlemelerinde üretimdeki dolaysız yerinden koparır, ilkel komünada üretimin kollektif ol ması zarureti sonucu oluşmuş bir üst yapı faktörü, bir örgütlenme biçimi, adeta bir **bar bar adeti** olarak alır. Aşağıdaki örnekler de Kıvılcımlı'nın «kollektif aksiyonu» bir barbar hasleti, bir örgütlenme ve davranış biçimi olarak aldığını gösterecek niteliktedir :

«...tek vurucu güç **barbarların, tarihöncesi** toplumundan aldıkları sosyal gelenek-**görenekli üstün kollektif aksiyonlarıdır»** (Aynı yerde, sf : 8).

«...Yeni bir sosyal sınıf, eski gerici sosyal sınıfı devirip medeniyeti kurtaracak durumda kollektif aksiyon gücü sağlayamaz...» (Aynı yerde, sf. 9).

Oysa Marks'a göre ilkel komünada üretici güç bizzat komünün kendisidir :

«Komünün kendisi ilk büyük üretici güç olarak gözükmektedir; üretim şartlarının özel çeşitleri, (sözgelimi : hayvancılık, tarım) özel bir üretim tarzının ve objektif ve sübjektif —ki bu sonuncu bireyin yetenekleri olarak gözükür— özel üretici güçlerin evrimine yolaçar». (Pre - Capitalist Economic Formations. Karl Marks. Lawrence And Wishart, 1964, sf : 94 - 95).

İlkel Komünal toplumda, bilindiği gibi, insanlar, son derece güç şartlar altında çetin bir yaşama mücadelesi verirler. Üretici güçlerin bu alabildiğine düşük olduğu seviyede, insanların bütün amacı varlıklarını sür dürecek üretim ve yeniden üretim olarak gözükmektedir :

«İlk insan kaba ve kahredici bir varlık mücadelesi vermekteydi. Üretici güçlerin düşük gelişme seviyesi sonucu ilk insanların yaşama düzeyi açlığın eşiğindeydi ve ölüm oranı çok yüksekti. İlk insanın bütün hayatı, varlığını sürdürecek temel şartları sağlama tasasıyla doluydu». (Marx : aynı yerde).

«...**üretici güçlerin düşük gelişme düzeyinde ürün miktarı açlığı gidermeye ancak yetiyordu. Düzenli fazlalık yoktu. Şayet bir komün üyesi diğerlerinden fazla alıyor olsaydı, bu değer topluluk üyelerinin doğrudan yokoluşuna yolaçar ve tabiat ile mücadelede topluluk güçleri zayıflamış olurdu.** (Marx, aynı yerde).

İlk insanların sürü halinde yaşadıkları bilinen bir gerçek. Zira tarihsel dönemlerde tek başına veya günümüzdeki aile birimi şeklinde yaşamak, beslenmek, barınmak, korunmak, mümkün değildi. İnsanın oluşmasın da büyük rolü olan emek, ilk insanlar arasındaki kollektivitenin de teşekkülünde önem li rol oynadı.

«İlk iş aletlerinin yapımındaki ve onların yardımıyla yaşamak için gerekli nesnelerin teminindeki zorluklar, ilk insanları birarada olmaya, gruplaşmaya ve tipik ilkel kollektifliğe, birleşmeye zorladı, çünkü tek başına çalışmaya imkân yoktu.» (Marx, aynı yerde).

Böylece «İlkel (günümüze göre) aletlerle donanmış ilk insanların emeklerinin işbirliğinden oluşan kollektif güç, ilkel toplum şart larında başlıca üretici güçtü». (Marx, aynı yerde).

Görüldüğü gibi ilkel komünal toplumda başlıca toplumsal örgütlenme şekli olan komün, bir üst yapı kategorisi olarak değil, fakat bir üretici güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada kollektif aksiyon «yani insanların birlikte» tek bir vücut gibi düşünüp davranmaları, onların Kıvılcımlı'da olduğu gibi kollektif üretim ve tüketimde bulunmalarının, dolayısıyla ortaklaşa komün mülkiyetinin bir sonucu değil, tersine bir önşartı olarak ortaya çıkmaktadır.

«Böylece, kabile komünü, tabii komün toplumu, toprağın beraberce (geçici olarak) mülk edinilmesinin ve kullanımının sonucu

olarak değil, fakat önşartı olarak gözükmektedir.» (Marx, aynı yerde, sf. 68).

İlk insanların topluluk halinde yaşama zorunluluğu komünün kendini yeniden üretmesini gerektirir. Ama bu yeniden üreme süreci, aynı zamanda komünün kendini inkârı ve çözülmesi için gerekli objektif şartları da ortaya çıkarır. Zamanla komün dağılır gider. Dağılıp giderken de «özel üretici güçlerin ev rimine yolaçar». Artık komün bir üretici güç olmaktan çıkmıştır.

Şüphesiz komün dağıldıktan sonra, komünal toplum süresince varlığını sürdürmüş olan kollektif davranma faktörünün kalıntıları bir üst yapı kategorisi halinde bir süre daha devam edebilir. Ama artık maddî temelinden kopmuştur ve bir üretici güç, hele bağımsız bir üretici güç olarak alınması mümkün değildir. İlkel komünal toplumdan sonraki aşamalarda, özellikle sosyalist devrimlerde ve sosyalist toplumun insanında kol lektif davranabilme özelliği önemli bir maddî güç haline gelerek etkin bir fonksiyona sahip olabilir. Ne var ki böylesi olgular Kıvılcımlı'da, ilkel komünal toplumdan kalma sübjektif bir faktör olarak belirlenen kollektif aksiyonun kapitalizm öncesinde bile olsa toplumların gelişmesinde başta gelen etkenlerden biri olarak alınmasını gerektirmez. Üstelik ilerde somut olarak görüleceği üzere, kollektif aksiyon, tarihte, Kıvılcımlı'nın ileri sürdüğü gibi tayin edici rol de oynamamıştır.

Aslında, geleneği göreneğiyle, kollektif aksiyonu ile ve asıl en önemlisi, Kıvılcımlı'da unutulan, bizzat üretim yapan canlı varlığıyla insan bir bütündür ve bu bütünlüğü içinde üretici güçlerin en önde geleni, en önemlisidir (5).

Doktor'un üretici güçler konusunda yaptığı bu önemli «deformasyon» un sadece tarihte barbarların rolünün abartılmasından ileri geldiğini düşünmek doğru olmaz. Şüphesiz o, bir kere barbarlık meselesine takıldıktan sonra, tarihte sürekli olarak barbar aramış, giderek, tarihî barbarların yaptığına o kertede **inanmıştır** ki bu inancı bilim temeline oturtmak için, toplumların gelişmesinde son tahlilde temel belirleyici faktör olan üretici güçler içine «barbar hasletleri» ni sokmakta bir beis görmemiştir. Üstelik de bu işi yaparken bilimi çarpıttığı öylesine hiç aklına gelmemiş, hatta bilimin öylesine taa içinde olduğuna inanmıştır ki, «ÜRETİCİ GÜÇLER Marks - Engels'e göre dört başlıdır : 1 — Coğrafya, 2 — Teknik, 3 — Tarih, 4 — İnsan» (Halk Savaşının Planları, s. 94) diyerek kendi üretici güçler tasnifinin Marks ve Engels'de olduğunu ileri sürmüştür.

Doktor'da bilimden ayrıldığını kendisine farkettirmeyecek ölçüde güçlü olan «barbar hasletleri» ne olan inancın, sadece tarih okunarak oluştuğunu düşünmek yeterli bir açık lama olmaz. Böylesi bir saplantının mutlaka maddî temelleri olması gerekir. Bu da Doktor'un içinde yaşadığı toplumun, yani yaşama ve mücadele ortamının objektif ve subjektif şartlarıdır şüphesiz.

Doktor, tarihî maddecilik metodunu ütop yacı sosyalizmine, aşılamak için birinci adımı «gelenek - görenek» ve «kollektif aksiyon» u, fiilen üretim yapan insandan bağımsız üretici güçler mertebesine yükselterek at mış ve tarihî maddecilik metodunun birinci ayağını böylece yerden, yani maddî temelinden kesmiştir. Bundan sonra atılacak ikinci bir adımla, metodun ikinci ayağı da yerden kesilir ve tarihî maddecilik metodu, maddî temelinden koparılarak soyut bir determinizm, özünden boşalmış bir biçim haline getirilir.

Bu ikinci adım, toplumların gelişmesinde, son tahlilde esas tayin edici faktör olan üretici güçler içinde güdücü rol oynayan **teknolojinin** rolünün inkârı, ya da ikinci dereceye düşürülmesi ve «gelenek - görenek» ile «kollektif aksiyon», «üretici güçleri» nin ön plana çıkarılmasıdır. Bundan böyle tarih, «iyiler» le «kötü» lerin, «mümin» lerle «münafıklar» ın, ortak mülkiyetle özel mülkiyetin, kısacası barbarlarla tefeci - bezirgânların savaş alanı haline gelir.

Doktor, metodunu izah ederken, teknolojiyi arka plana attığının devamlı sıkıntısı için de, esas tayin edici faktörün «teknik» olduğunu devamlı vurgulamıştır. Eserlerinde böylesi vurgulamaların onlarcasını bulmak mümkündür. Fakat iş fiiliyata dökülünce, yani sıra metodun kullanılmasına gelince, söylediğinin tersini yapmış ve değil teknolojinin tayin edici niteliğini kaale almak, üretim temelini bile gözden kaçırmıştır.

Üretici güçler meselesinden sonra, şim-

di Kıvılcımlı'nın tarih yorumunun somutlandığı bir başka meseleye geçelim :

2 — TARİHSEL DEVRİMLER

Kıvılcımlı'nın hemen bütün eserlerinde —tarih tezi ile ilgili olsun olmasın— «tarihsel devrimler» kavramına ve çoğu zaman da uzunlu kısalı tariflerine rastlarız. Biz burada nisbeten ayrıntılı olan Tarih Tezi'ndeki tanımlamayı bütünüyle alıyoruz :

«TARİHCİL DEVRİM KANUNU :

Antika Tarihinin en büyük gidiş kanunu: Barbarlıkla Medeniyet arasındaki çelişkilerde yatar. Kadim Tarih manivelasının kısa momenti Medeniyet, uzun momenti barbarlık gücüyle ağır basar. O iki manivela kolu EKO NOMİ adlı dayanak sivrisi üzerinde, kimi o yana, kimi bu yana alçalıp yükselerek işler.

Antika tarihte, bir medeniyet doğdu mu, ölünceye değin olayların temel üretici güçleri, kurulu niceliğin (düzen keyfiyetinin) den geliğini az çok korurlar. Genel olarak EKO NOMİK diye adlandırılan madde ilişkileri, —hiç değilse son duruşmada— Medeniyetin ÜSTYAPI ilişkilerini belirlendirirler. Kurulu düzenin üretici güçlerinden Coğrafya ve Tek nik adlı maddecil üretici güçler çerçevesinde, belirli insancıl gelenek - görenek ve kollektif aksiyon üretici güçleri belirli bir gelişim biriktirir.

Bu birikim, Toplumun EVRİM (tekamül) çağıdır. Klasik Tarih anlayışı, bu çağ olaylarının determinizmini, daha Tarihçil maddecilik doğarken benimsemiş olmalı idi. Burjuva Tarihçiliğinin kıyışamadığı bu iş, ancak gene Tarihcil Maddecilikle yapıldı.

Kadim Toplumun değişmez üretim temeli : Toprak ekonomisine dayanır. Üretimle bütün ilişkisi, uzaktan aracılık ve sömürücülük olan TEFECİ - BEZİRGÂN sermaye; olayların itişiyle çok geçmez, Toprak mülkiyetine de sinsice el atarak EFENDİLEŞİR, DEREBEYİLEŞİR. Derebeyileşmenin azdırdığı sosyal sınıf çelişkileri : bir çözüm yolu olan SOSYAL DEVRİM biçimine başvuramaz. Çünkü Antika Toplumda, ne kapitalizmin yaptığı gibi ÜRETİM SOSYALLEŞİR ne işveren sınıfının kendisine «mezar kazıcı» olarak yetiştirdiği bir sosyal devrimci İŞÇİ SINIFI (Proletarya) gelişir.

O yüzden Kadim medeniyetlerden her biri, hep içinden çıkılmaz kör dövüşleriyle, önce, arteryoskelerozlu hayvan gibi duralayıp taşlaşırlar. Sonra kurulu medeniyet, eskimiş bir yapı, yahut kankıranlaşan bir organizma gibi yer yer çatırdayıp dökülür. Birikim sona ermiş, Toplum, DEVRİM (İnkilâp) çağına girmiştir. O zaman eski medeniyet çöker, yeni bir medeniyet doğar. Tarihin bu geçit konağı üzerine klasik tarih pekçok olaylar anlatır. Ama eski medeniyetin batışıyla, yeni medeniyetin çıkışı arasında bir determinizm aranmaz.

Bu tutum az çok anlayışla karşılanmalıdır. Engels, geçit olaylarının belirlendirilişin deki güçlükleri Anti Dühring'in önsüzünde pek güzel açıklar. Yaşama ile Ölüm, Sağlıkla Hastalık, Çocuklukla Erginlik ve ilh. gibi herkesin açıkça görüp bildiği tabiat olaylarındaki NİCELİK (keyfiyet) değişiklikleri bile metafizik mantıkla kestirilip attırılamaz. Çok kısa ve nazik geçit olaylarında yatan SIÇRAMA ancak diyalektik momentinin yakalanmasıyla kavranabilir.

Antika Tarihte, bir medeniyetten ötekine geçişi sağlayan nicelik sıçraması : araya Barbar adlı taze insancıl üretici güçler girmedikçe gerçekleşememiştir. Çürümüş bir medeniyetin DEVRİLİP ortadan kaldırılması hep barbarların akınıyla kesinleşmiştir. O yıkılışlara Sümer'lerden Grek'lere dek «TUFAN» denilmiş, İslâmlıkta, «KIYAMET» adı verilmiştir. Biz basitçe «TARİHCİL DEVRİM» terimini uygun buluyoruz. Çünkü medeniyetin yıkılışı da bir devrim'dir. Ama SOSYAL DEVRİM : aynı Toplum içinde bir Sosyal Sınıfın ötekini kaldırmasıdır. Tarihcil Devrim : Toplum dışından gelen daha geri, bir BAŞKA TOPLUM insanlarınca yapılır. Sırf SOSYAL DEVRİM olamadığı için, onun yerine TARİHCİL DEVRİM gelir.

Tarihin yüzeyinde Medeniyetle Barbarlık arasındaymış gibi geçen Tarihcil Devrim etki - tepkileri, gerçekte en derin üretici güçlerin yönettiği ÖZEL MÜLKİYET ile KAMU MÜLKİYETİ arasındaki karşılıklı etki - tepkilerdir. Bu çelişkili gidiş bütün Antika Tarih boyunca, hiç aman vermeksizin sürüp gittiği için bir sosyal kanun gücünü taşır. Buna TARİHCİL DEVRİM KANUNU denebilir.

Tarihcil Devrim Kanunu, Medeniyetin başladığı günden, Kapitalizmin SOSYAL DEV

RİM'ler çağını açtığı güne dek : düzgün bir saat çalışmasıyla işler. Klâsik tarihte birbirinden kopmuş, birbirine benzemez, hatta bir birinin zıddı olarak anlatılan bütün Medeniyetlerin birbirine bağlılığını, «Tekerrür» sayılan benzerliklerini ve çelişkileriyle bir ara da bütünlük teşkil ettiklerini Tarihcil Devrim Kanunu belirlendirir. Bu kanun bilimcil düşünceyle incelenip uygulandı mı, Tarih zincirinin bütün halkaları eksiksizce ve aksaksızca birbirlerine bağlanmış bulunur. Şimdiye dek çözümü askıda kalmış, hatta «Esrar», «Gayya Kuyusu» sayılmış nice problemlerin iç zenberekleri yakalanmış olur.

Bu gerçeği iki çözümü yapılmamış büyük olayla örnekleyelim :

TARİHCİL DEVRİM NİÇİN OLUR?

Barbarlık geri ve insanlık evrimince ALT ve İLKEL bir toplumdur. Medeniyet ileri, ÜSTÜN ve daha OLGUN bir toplumdur. Nasıl olur da, geri barbarlık, ileri medeniyeti yener? Burjuva tarihçiliği bunu kasıla kasıla bir içine işlenilmez bilmece - bulmaca saymaktan pek hoşlanır. O bilmecenin üzerine sürüyle yalan, dolan aldatmacaları kuracaktır. Ancak Sosyalistler, hatta Plehanof gibi skolastikçe marksistler bile o konuda bocalarlar.

Yanlışın nedeni, Tarihcil Maddeciliğin verdiği ÜRETİCİ GÜÇLERİ iyi değerlendirememekte toplanır. Çoğu Maddecil Üretici Güçlere : Coğrafya ve Tekniğe aşırı değer vereyim derken, İnsancıl üretici güçlerin canlı değeri küçümsenir : İnsanın Tarihcil Gelenek ve Görenek, kollektif aksiyon gibi üretici güçleri gözden kaçırılır. Tarihi yapan İNSAN soyutlaştırıldı mı, yahut otomatlaştırılıp gölgeleştirildi miydi : Ya insanüstü güçlere, yahut insanı hayvan yerine koyan sırf mekanik güçlere kayıp, kaba burjuva materyalizmine düşmekten kurtulunamaz.

Tarihte insancıl güçleri en büyük direnç le savunan kimseler, barbarlar olmuştu. Barbar, ilkel de kalsa «SOSYALİST» bir «KAMU» düzeninin çocuğu idi. Eşitsizlik bilmiyordu. O yüzden yalanı ve korkuyu kendi toplumu içine sokmayan alabildiğine ülkücü yiğitti. Böyle yüce karakterli kişilerden derleşik olan Barbar topluluğu, ne denli az kalabalık olursa olsun : var olan bütün üyeleriyle, bir tek vücut gibi düşünüp davranıyordu. Medeniyet insanları ise, ne denli çokluk olursa olsunlar, içlerine kurt düşmüş kuru kalabalıktılar. Binbir çelişkiyle birbirlerine düşmüşlerdi. İlkel kamu düzeninin katışıksız: Eşitlik - doğruluk - yiğitlik gelenekleri ve kan kardeşliğinden doğma yaman Kollektif aksiyon güçleri Medeniyet insanında tükenmişti. Yalnız KİŞİ ÇIKARI, PARA, DALAVERE, YOBAZLIK, ZORBALIK ile külah kapıp sömürü sürdürüyorlardı.

İnsanlık gelişiminin, Tarihcil girişiyle tut tuğu yönde, YENİ Coğrafya ve teknik üretici güçlere gebe olan yerlerde : çürümüş Medeniyet insanı ile, gürbüz barbar insanın ça tıştıkları gözönüne getirilsin. Medeniyet üst sınıfların kendi efendiliklerini yalnız zorbaca sürdürebilmek üzere, kendi yurttaşlarına güvenemedikleri için, o bedeni ve ruhu sağlam Barbarları Medeniyete doğru ister istemez çağırmış, onlara Medeniyet bozgununun bütün içyüzlerini öğretmiş bulundukları düşünülsün.

İnsancıl üretici güçlerin diyalektik sıçrama momentinde (Marksça pek güzel işaret edildiği gibi) SAVAŞI keskin bir EKONOMİ gücü yaptığı sıralar sık sık patlak verirler. Öylesine neyrenk Tarih noktalarında : çökkün Medeniyetin coğrafyası aşınmış, yeni coğrafyalar ve medeniyetçe geliştirilmiş teknikler barbarın eline geçmiştir. En yüksek kertesinde bunalım, ortada ,insancıl üretici güçlerden başka tutamak bırakmamıştır. Bu şartlar ortasında Medeniyet insanı, hiç beklemezken ansızın Barbar insana yenilecektir ve yenilmiştir. SOSYAL DEVRİMİ'ni başaramayan Medeniyet TARİHCİL DEVRİMLER yıkılacaktır.» (Tarih Tezi, s. 20 - 24).

Kapitalizm öncesi toplum biçimlerinin, kapitalizme gelene değin insan topluluklarının başından geçenlerin, tarihî maddecilik esasları dahilinde incelenmesi, en genel şemalar veya okul kitaplarında öğretilen nisbeten basitleştirilmiş bilgiler bir kenara bırakılırsa, bizim bilebildiğimiz kadarıyla günümüzde de süregelmektedir. Kıvılcımlı'nın bu konuya el attığı ve geliştirdiği dönemde bu konudaki bilimsel çalışmaların onun eline geçmemesi, Grundrisse'deki Formen bölümü nü «Tez» i yayınladıktan sonra okuyabilmesi, ondan sonra da ölümüne değin, yine bu ko nuda kendisinin de belirttiği gibi «bütünlüğü ne tutarlı başka araştırmaya» rastlanmamış

olması, şüphesiz ki onun önündeki çeşitli engellerdir. Ama bizim burada asıl vurgulamak istediğimiz, kullanmak istediği **metodla**, eklektik dünya görüşünden kaynaklanan ve bilimle uzlaştırılmaya çalışıldığı halde bir türlü uzlaştırılamayan **öz** arasındaki çelişkidir.

Kıvılcımlı, yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi, meselenin temelinin «ekonomik olduğunu» vurgulamaktan geri kalmaz. Ama gene örnekteki gibi, ya ekonomik mesele marksist ekonomi - politiğin dışına çıkar, keyifleşir, ya da daha ileride göreceğimiz somut örneklerde olduğu gibi ekonomi hiç gözükmez. «İyilik» in timsali «barbarlar» gelip «kötülük» timsali medenileri «bire kadar» kılıçtan geçirirler!

Yukarıdaki «tarihsel devrim» tanımlamasını bilimsel olarak irdeleyelim :

Devrim Nedir, Ne Değildir?

Bir kere bilim, devrimler arasında **sosyal** ve **tarihsel** ayrımı gözetmez. Gerçekte tüm evrene şumullendirildiğinde devrim, bir gelişim doğrultusunda nicelik birikimlerinin nitel sıçrama anıdır. Şu veya bu sürecin gelişmesinde varlıktaki nicelik birikimleri bir noktada nitelik değişimine yol açar ve bu nitelik değişimi bir devrim, bir biçim ve öz değişimi olur. Bu bilimsel kanun, toplumların gelişimi için de geçerlidir.

«Gelişmelerinin belli bir aşamasında, toplumun maddî üretici güçleri, o zamana kadar içinde hareket ettikleri mevcut üretim ilişkileriyle, ya da hukuki ifadesinden başka birşey olmayan mülkiyet ilişkileriyle çelişkiye düşerler. Bu ilişkiler, üretici güçlerin gelişmesinin sonucu olan şekiller olmaktan çıkıp, bu gelişmenin önünde engeller niteliğine bürünürler. O zaman toplumsal devrim çağı başlar. İktisadî temeldeki değişme, kocaman üstyapıyı, büyük ya da az bir hızla devirir.» (Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı, Önsöz, K. Marks, Sol Yayınları, s. 23 - 24).

Yukarıdaki alıntı sosyal devrimin en klasik ve en özlü tarifidir. Ve Kıvılcımlı'nın «tarihsel devrimini» bu tarifle bağdaştırmaya imkân yoktur.

Polemiklerde, «Kitapta yazılı olanlar karşısındakini susturmaya çalışmak» bir ölçüde dogmatik bir yoldur. Tartışmalara «dinsel» bir görünüm getirmesi tehlikesi vardır. Ancak, işçi sınıfı sosyalistleri, bilimin iki büyük kurucusu Marks ve Engels'i ve emperyalizm çağını açıklayarak bilimi geliştiren Lenin'i, sosyal pratiğin de bizzat doğruladığı bu üç büyük ustayı, evrensel olarak tartışılmaz kabul ederler. Kaldı ki, geliştirdiği «tez» in temelinde yatan üretici güçlerin Marks - Engels'e dayandığını ileri süren Kıvılcımlı'ya karşı böylesi bir metodun uygulanması özellikle gereklidir.

Üretici Güçler Açısından

Ustalar, üretici güçleri tek tek tarif etmemişlerdir. Bu bakımdan doğrudan bir irdeleme yapmak mümkün olamamaktadır. Ama yazılanların anlamı, farklı yorumlara yer vermeyecek kadar açıktır. «Sosyal devrim» in en özlü ifadesi olarak kabul edilen yukarıdaki alıntının anlamı da son derece nettir. Marks, «**Gelişmelerinin** belli bir aşamasında, toplumun **maddî üretici güçleri...**» (altını biz çizdik demektedir. Burada çok önemli iki nokta hemen görülmektedir. Birincisi, üretici güçler için **maddî** vurgulaması yapılmıştır. Böyle olması, üretici güçlerin maddî olmayanları da olabilir anlamına gelmez. Tersine Marks'ın, o dönemdeki idealist burjuva düşünür ve ekonomistlerine karşı kıyasıya savaş verirken ve sosyalizmin bilmini materyalist temeline oturtmaya uğraşırken bu «maddî» vurgulamasını görüşünü kuvvetlendirmek için, bilhassa yapmış olması akla daha yatkındır. Bunun böyle olduğu, «Önsöz» ün tüm metninde geçen «üretici güçler» teriminin hepsinde «maddî» vurgulamasının yapılmamış olmasından da kolaylıkla anlaşılır.

Yukarıdaki cümlecikte ikinci ve daha önemli nokta, üretici güçlerin **gelişmesi** meselesidir. Kıvılcımlı'nın tarihsel devrimlerine temel olan dörtlü üretici güçlerinden «gelenek - görenek» ve «kollektif aksiyon», toplumsal ilerleme ile birlikte, değil gelişmek, boyuna gerilerler ve «Önsöz» de kasdedilen anlamda maddî değildirler. Yiğitlik, eşitlik, doğruluk gibi hasletler, kollektif davranabilme yeteneği ile birlikte, şüphesiz ki, diyelim bir işçi sınıfı devriminde **maddî** bir güç olarak gerçekten etkili olabilirler. Ama, «Önsöz» de kasdedilen maddî üretici güçlerle bu «kategorilerin» uzak - yakın bir ilişkileri olduğunu söylemek mümkün değildir.

«Gelişme» konusunda, «medenî» toplumda yozlaşmış olan bu kategorilerin «barbar aşısı» ile yeniden diriltime uğratıldığı, bunun o toplum için, bu «üretici güçler» açısından açık bir gelişme olduğu ileri sürülebilir. Ger çekten, «medeniyetler» in yükseliş dönemlerinde, bu niteliklerin insanlarda çöküş zamanlarıyla kıyaslandığında daha etkin olması çok daha muhtemeldir. Ama, sırf bu yüzden bu kategorilerin, üretici güçler arasına alınması hiç gerekmez. Tersine, bu iki faktör, toplumda sömürünün yoğunlaşmasıyla gelişen sınıf mücadelelerinin üzerinde, son tahlilde bu mücadele tarafından belirlenen kategoriler olarak şekillenirler. Üstelik bu iki kategori üretici güçler arasına dahil edilirse, hiç gelişmeyen, ilk sınıfsız toplumda ne ise öyle kalan, hatta dönem dönem daha da gerileyen, bundan böyle de gelişme imkânı olmayan bir «üretici güçler» kavramı el de edilmiş olur. Böylesi bir sonuç, ise diyalektik materyalizmin temel kanunlarına taban tabana zıt olduğu gibi, devamlı aksini iddia etmesine rağmen, Kıvılcımlı'yı tarihî bir «tekerrürler» dizisi halinde göstermekten kurtaramaz.

Doktor, «tarihsel devrimler» de, esas tayin edici faktörler olarak aldığı bu iki kategori dışında coğrafya ve tekniğin de etkilerini göstermeye çalışır. Onun için «coğraf ya» da önemi küçümsenmeyecek faktörlerden birisidir. Tek başına coğrafyanın toplum sal gelişmelere açıklama getiremeyeceğini doğru olarak belirtmiş olmasına rağmen «tarihsel devrimleri» açıklamada, bir üretici güç olarak meselenin çözümüne dahil etmeyi ih mal etmemiştir. Oysa daha önce de belirttiğimiz gibi, günümüzde devrimci bilim merkezleri ve devrimci bilim adamları coğrafyayı üretici güç kabul etmezler.

Bizim burada üstünde duracağımız nokta ise, «sosyal devrim» meselesinde, ismi «coğrafya» olsun veya olmasın, toprak, madenler, sular v.b. üretim nesnelerinin ne gibi etkileri olduğudur. Gerek yukarıdaki bölümünde olsun, gerek tamamında, «Önsöz» de **kasdedilen** maddî üretici güçler içine bu nesneleri dahil etmek mümkün değildir. Gerçek ten bu nesnelerin, bir üretim tarzını etkileyecek ölçüde tabii olarak **geliştiklerini** kabul etmek zordur. Hele kapitalizm öncesindeki gelişmeleri insan eliyle bile pek önemsiz mertebede kalmıştır. Maddî olmasına elbette maddidirler ama gelişebilmeleri için insan elinin, yani teknolojinin müdahalesi, önceliği gerekmektedir.

Bu bakımdan, «Önsöz» deki «gelişen mad dî üretici güçler» kavramıyla münhasıran **teknolojinin** ve **insan emeğinin** kasdedildiği açıktır. Gerçekten bu iki temel maddî güç, karşılıklı etki tepki ilişkileri içinde, insan toplumlarının ileriye doğru evrimleşmesinde tayin edici temel unsurlar olmuşlardır. İnsan lığın başlangıcından beri sürekli olarak gelişip mükemmelleşen başlıca üretici güçler, gözle görülürcesine bunlardır.

Oysa Doktor'un «tarih tezi» nde, ve bu «tez» in bir bölümü olan «tarihsel devrimler»inde bu iki önemli temel faktörden birisi hemen hiç bulunmaz, öteki ise tali bir faktör olarak meseleye katılır.

Tarihsel Devrimde İnsan Üretici Gücü

İnsan emeği, bizzat üretim yana insan Kıvılcımlı'nın «tarihsel devrim» tahlillerinde yer almaz. Neden? Çünkü, devrimi yapan barbar öylesine «ülkücü» bir «hak ve adalet» «fedaisi» dir ki, üretim yapmayı «aç gözlülük» sayar! Yani burada da karşımıza Doktor Kıvılcımlı'nın «barbar idealizasyonu» çıkar. Şu alıntıyı görelim :

«Barbar zaptettiği yerleri kendisine «ÖZEL MÜLKİYET» yapmayı umursamaz. Bar bar, benliğinde ülküleştirip sosyalleştirdiği, yani barbar Toplumun bütün kişilerine mal ettiği Ortak "Şeref" duygusu, yahut "Din" çabası içinde can verip şan almaya kanmıştır. Barbarlık, Toplum mülkiyetine adadığı topraklarını, yalnız mülkiyetine değil, tasarrufuna (kullanılıp işletilmesine) dahi el atma hakkını kendine görmez. Madem ki kendisi ilb de olsa, görevi insan yaşayışında hak ve adaleti sağlamaktır, toprağı bilfiil **işlemeyecektir. Toprağın tasarruf hakkı toprağı bilfiil işleyenlerindir. Medeniyet illetine tutulmadan önce barbarlar, ne ÖZEL MÜLKİYET, ne de KİŞİSEL TASARRUF sahibi olmayı akıllarından geçirmezler. Bütün istedikleri, ömürlerini at üstünde zulüm dünyasına adalet saçabilmekti; yalnız bir lokma ekmek le üstünde pala sallayacağı atını beslemeye ancak yetecek (Osmanlı Şeriatında Zaime**

(büyük beylere) 5000, Timarlıya 3000 akça, 100 akça 1 kuruş, 100 kuruş bir gümüş lira hesabıyla, yıllığı 50 lira) bir «dirlik» tir. Fazlası gelirse onun da akçasına dokunulmaz: ayrıca, aynı ölçüde (beylere mutlak surette eşit) akçayla yetişecek bir "Cebellu" Halk ve hak bekçisi, "Şeriat" fedaisi daha beslenir.» (Tarih, Devrim, Sosyalizm, s. 227 - 228).

Başlıca görevleri ülke içindeki artı - ürünü toplamak ve ülke dışındaki artı - ürüne el koymak için asker beslemek olan, merkezî bir feodal yapının bir nevî vasali durumundaki tımar beylerinin hakim sınıf olarak üretim yapmaması olgusunu böyle yorumlamak ve bu sömürücü sınıfı böyle **aklamak**, bir zamanların Asya Tipi, v.s. tartışmaları ve «kerim devlet »teorileri hatırlanacak olursa, pek de yabancı olunan bir tutum değildir. Ancak bilimin ölçüsüne vurulduğunda gerçekten anlaşılmaz olabilmektedir. Ama Kıvılcımlı, sonradan dirlikçi olan tımar beylerinin ilkel sosyalist toplumdan geldikleri için gerçekten sosyalist olduklarına ve kendilerini toplumun kurtuluşuna adamış «havariler» olduklarına inanmıştır. Madem ki onlar «sosyalisttirler», o halde nasıl sömürücü olabilirler?

Burada karşımıza aynı idealist - metafizik yaklaşım çıkmaktadır: Toplumsal gelişmenin başlıca amili «yüce sosyalizm düşüncesi» dir!

NOT :

Bu «ülkücü ilb gaazi» lerin gelirlerini ölçecek bir kıstasımız yok! Ancak yıllık 50 TL. bugünün parasıyla (öyle bir imaj verilmek istenmiş) gerçekten çok mütevazi.

Üstelik de, zaman konusunda bir belirleme yok. Ne var ki Doktor, bir başka yerde şöyle bir örnek verir: «Acemi oğlanlar ilkin... çalıştırıldılar. 1 Akça gündelik alırlardı. Beş on yıl sonra 2 akça "yevmiye" ile Yeniçeri olurlardı.» (Osmanlı Tarihinin Maddesi, s. 221 - 222). Yılda 3000 - 5000 akça gelirin «beş on yıllık yeniçerinin» gelirinin 4 7 misli olduğu gözönünde tutulursa «ülkücü» lerin mütevazılığı hakkında bir fikir edinilebilir.

Tarihsel Devrimde Teknoloji

Öte yandan Kıvılcımlı devamlı olarak «teknik» i esas tayin edici faktör olarak ele aldığını ileri sürerse de sıra somut açıklamalara geldiği zaman hiç de dediğini yapmaz. Tarih Devrim Sosyalizm'den alınan yukarıdaki pasaj, buna tipik örnektir. Doktor'a göre «tarihsel devrimler» e yol açan maddî temel, maddî üretici güçlerin gelişmesi değil, «hak ve adalet dağıtıcısı yalın kılıç ilbler» dir. Nerede «tefeci bezirgân kanseri» toplumu «kankıran» yapmışsa hemen varıp kurtarırlar!

Doktor'un, «tarihsel devrimler» de «teknik» e tali rol yüklemesinin sebebi, medeniyetten hiç «hoşlanmaması» dır. Medeniyet gibi bir toplumsal hastalık nasıl olur da teknolojiyi geliştirebilir?! Ona göre mümkün değildir. Ama konusu medeniyetlerdir. O hal de medeniyet boyunca teknik gelişmemelidir. Şu alıntıyı okumaya çalışalım:

«MEDENİYETİN YARATICILIK EFSANESİ

Şimdi tarihin en ibret verici ilginçliğine gelmiş bulunuyoruz. İnsanoğlunu: Efendi ve köle diye iki müthiş zıt kutba ayıran medeniyet topluma yeni olarak ne getirdi?

(...) Ondan sonra gelecek iki bin yıl boyunca, birinci derecede sayılabilecek bir tek icat yahut keşif ayırdetmek güçtür. Keşif ve icatların en parlağı alfabe ile demirin eritimidir.

Burada bin yılların efsanesi sönmüş olmuyor mu? İnsanı köle eden medeniyet, yaratıcı zekâyı da binlerce yıl için öldürmüştür.»

«Ve Childe'ın 2 bin yıl saydığı medeniyetteki teknik gericiliği, Limet: Kapitalizmin çağına kadar bile değil, taa 19. yüzyıla dek, yani işçi sınıfının canı pahasına insanlık haklarını savunmaya **giriştiği güne dek, ki 19. yüzyıla dek, beş altı bin yıl sürdürür.** "Tekniğin ilerleyişi öylesine yavaş oldu ki, 19. yüzyıla dek, metalurjide (maden işlenimi sanayiinde) az **bir tekamül kaydedildi".**

«Bugün yeryüzünde halâ "geri kalmış ülkeler" sürüngenler gibi kıvranıyorlarsa, bunların çoğu: hep antika medeniyet zokası yiye yiye turşuya dönmüş insanlık kalıntılarıdır. "İlgililerin bilgi edinmesi" gereken en büyük "tarih dersi" budur. Hem insan zekâsını Nemrud'un taş baltasıyla kökünden kazımak, hem kalkınan ileri ülkede olmak, bu dünyada hiçbir firavunun tutturamadığı büyüdür. Ya insanın hakkı ve düşüncenin gücü

antika zorbalığı yener, ya antika zorbalık hangi maskeyle olursa olsun egemense, geriliğin daniskası kıyamete dek sürer!» (Tarih, Devrim, Sosyalizm, sf. 118 - 120).

Daha önce de tekrarladığımız gibi, Kıvılcımlı, «tarihsel devrimlerde tekniğin başlıca rol oynadığını »devamlı ileri sürer. Ama somut çözümleme ve açıklamalarda, değil teknik, ekonomik temeli bile bir yana bırakır. Esas tayin edici faktör, tarihsel devrimi yapan barbarların üstün hasletleri, kollektif aksiyon ile harekete geçip, **«vurucu güç»** haline gelen ilkel sosyalist toplumun gelenek - görenekleri olur. Bu andan sonra da, **teknik gelişme**'nin de önemini kaybettirecek «zorlamalara» gidilir.

Üstelik de, bu konuda başvurulan kaynakların işçi sınıfı bilimi açısından ne ölçüde güvenilir oldukları hiç dikkate alınmaz.

Üretim Tarzı Açısından

Denecektir ki, «Her medeniyetin yıkılıp yerine yeni medeniyetlerin kurulmasıyla, barbarlar bölük bölük medeniyete, yani sınıflı topluma geçmiş olurlar. Sınıflı toplum, ilkel komünal toplumdan daha ileri olduğu için bu bir devrimdir!»

Böylesi bir iddiada ileri sürülen devrim, şayet insanlığın ortak mülkiyetli ilkel sınıfsız toplumdan çıkıp, özel mülkiyetli sınıflı topluma geçişini kasdediyorsa şüphesiz bir devrimdir. Ama «tarihsel» değil, «Önsöz» de tarifi verilen sosyal bir devrimdir. Ve barbarların yüce hasletleri sebebiyle değil, ekonomik determinizm gereği olur. Hem de öyle, bir kısım «tarihsel devrimler» de olduğu gibi özel mülkiyetin yerini geriye dönüş biçiminde ortak mülkiyet almaz.

Yok bu iddia ile, bir kısım barbarın üzerine gittiği medeniyeti devirdikten sonra onunla kaynaşıp kendilerinin de medenileştiği ve ilkel sınıfsız toplumdan daha ileri bir toplum düzeyine geçtikleri için bunun bir devrim olduğu ileri sürülüyorsa, bugün emperyalist metropollerde işçileşen milyona yakın köylümüzün başından geçenler ne ölçüde devrimse, bu da o ölçüde devrimdir.

Gerçekten, bir sınıflı toplum içine katılıp asimile olan göçebe topluluklarının hayatında bir nitel değişiklik olabilir, ama böylesi bir durumun o topraklar üzerindeki sosyal gelişim açısından devrim olarak nitelenmesi tarihî maddeci bilimle bağdaşmaz. Çünkü o topraklar üzerinde bir üretim tarzı değişikliği olmamıştır.

Kıvılcımlı'nın başta gelen iddialarından birisi ustaların kapitalizm öncesini yeterince işleyecek vakitleri olmadığıdır. Onun için, «tarihsel devrim» diye bir kategori ileri sürmekte kendini haklı görür. Formen'i okuyamamış olması gerçekten bir eksikliktir. Ama meşhur «Önsöz» ü bilmemesine imkân yoktur. «Önsöz» de toplumsal gelişimin en genel gidişi kanunlaştırılırken hiç de «tarihsel devrim» e ihtiyaç duyulmaz. Bu genel kanunların sadece burjuva devrimi için söylendiğini, Doktor'un söylediği gibi burjuva devrimine kadar sosyal devrim olmadığını ileri sürmek mümkün değildir. Değildir, çünkü, Marks, bütün zamanlar için geçerli olan bu kanunları koyarken, aynı metinde insanlığın şahit olduğu üretim tarzlarını da sıralayarak sadece burjuva devrimini kasdetmediğini açıkça göstermiştir :

«Geniş çizgileriyle, Asyatik, Antik, Feodal ve Modern Burjuva üretim tarzları, toplumun ekonomik şekillenmesinin gelişen çağları olarak nitelenebilirler.» (Marx - Engels, Selected Works, Progress Publishers 1970, s. 182).

Açıkça görüldüğü gibi tarihte sadece sosyal devrimler vardır ve insanlığın başlangıcından beri vardır. Kıvılcımlı'nın iddia ettiği gibi burjuva devrimi ile başlamamıştır. Marks'ın sıralamasında, henüz yeterince bilgi sahibi olunulmaması sebebiyle bulunmayan ilkel komünal toplumdan sınıflı topluma geçişlerin «tarihsel devrim» olduğunu iddia etmek tutarlı değildir. Bir kere Kıvılcımlı, kapitalizm öncesi geçişlerin hiçbirini sosyal devrim kabul etmemektedir. İkincisi, kapitalizm öncesi geçişlerde, ilkel komünal toplumdan sınıflı topluma geçiş, ortak mülkiyetten özel mülkiyete yöneliş gibi farklı toplum biçimlerinin başlıca ayırdedici özelliği olan mülkiyet ilişkilerinde çok köklü bir değişikliği ifade etmesi bakımından belki de en göze çarpan en «sosyal» devrimdir.

O halde Kıvılcımlı'nın antik tarihte «tarihsel devrimler» olarak açıklamak istediği olayların bilimsel açıdan gerçekliği nedir ve Doktor böylesi bir kavram zorlamasına niye başvurmuştur? Bunları inceleyelim.

Kıvılcımlı, kapitalizm öncesini incelerken, bilimsel terminolojiyi kullanmaz. Bilimsel

metodu kullanır mı? Devamlı olarak kullandığını ileri sürer ve biçimsel örnekler de verir. Ama dünya görüşündeki eklektisizm buna da akseder ve tarihî olduğu gibi değil gön lüne yatırdığı şekilde açıklar! Doktor, bazı barbar akınlarının «başarıları» nın etkisiyle adeta büyülenmiş ve tarihte olup bitenleri barbarlara yaptırabilmek için bilimden uzak laşmak zorunda kalmıştır. Böyle olunca da o çok kızdığı burjuva bilginleriyle aynı terminolojiyi konuşmaya başlamış, benzeri tahliller getirmiştir.

Medeniyetler Meselesi

Kıvılcımlı, «Önsöz» deki genel prensipleri tarihe uygulayacağı yerde tıpkı klâsik tarihçiler gibi «medeniyetler» le uğraşmıştır. Onda medeniyet, bilimsel anlamıyla açıklığa kavuşmaz. «Medeniyet» i klâsik tarihçilerden almış, ona bilimsel eklentiler yapmaya çalış mıştır. Doktor «medeniyet» ten neyi kasdetmektedir? En genel çizgileriyle Doktor'un yorumu olarak şunları söylemek mümkündür : Medeniyet veya medeniyetler sınıfsız toplumla burjuva toplumu arasındaki tarihî süreci meydana getirirler. Sınıflı toplumlardır. Barbarlar tarafından kurulup gene bar barlar tarafından yıkılırlar. Temel üretim ilişkisi TOPRAK üzerinedir. Yukarı barbarlar tarafından kurulursa «orijinal», orta bar barlar tarafından kurulursa «rönesansa uğramış» olurlar. Hangi tür barbarlar tarafın dan kurulurlarsa kurulsunlar başlangıçta, toprakta ortak mülkiyet hakimdir. Zamanla «ülkücü barbarlar» «aşınır» lar, buna karşılık ticareti yürüten «sinsi» tefeci - bezirgânlar milletin malını aşırıp sermaye biriktirirler ve tefecilik yoluyla toprakları özel mülkiyetlerine geçirirler. Artık toplum «hastalanmış» tır, «kanser» olmuştur! (Tarih, Devrim, Sosyalizm, s. 222). Çünkü özel mülkiyet mikrobu girmiştir. Özel mülkiyet çok «kötü» birşeydir. Sosyalistliğe asla sığmaz. Tarih sadece «sos yalizm» le ileri doğru yürüdüğüne göre, bu «kötülük» ün ortadan kaldırılması gerekir! Barbarlar, yani «ilkel sosyalistler» böylesi «kötülükleri» dünya yüzünden silmek için adeta ilâhi bir görevle çağrılıdırlar. Bir bar bar akınıyla medeniyet hastalığının kökü kazınır! Yeni gelen barbarlar, yıkılan medeniyetin kurucusu önceki barbarlar gibi başlangıçta çok ülkücüdürler. Ama zamanla, tefeci - bezirgânlık ve ilh...

Kıvılcımlı, burjuva tarihçilerinin şaşıp kaldığı medeniyet TEKERRÜR'lerine böylece bir çözüm bulur! Ama TEKERRÜR'ü ortadan kaldıramaz!

Kıvılcımlı'nın «medeniyet»i bilimsel olarak neye tekabül ettirdiğini kestirmek mümkün değildir; Bir sosyo - ekonomik şekillenme midir? Yoksa bir üretim tarzı mıdır? Veya bir üstyapı şekillenmesi midir? Kendisi bunlara açıklık getirmez! Söz gelimi, orijinal islâm medeniyeti ile onun «rönesansları» olan «Abbasi», «Endülüs», «Selçuklu», «Osmanlı» v.b. medeniyetlerin bilimsel olarak ayrılık ları nelerdir? Ortak noktaları nelerdir? Bir «medeniyet» in yerine «tarihsel devrim» le bir başka medeniyet kurulur. Ortada bir devrim olduğuna göre, bilimsel metodu kullanıyorsak, hiç uzatmadan mülkiyet ilişkilerinde meydana gelen köklü değişimin ne olduğunu göstermemiz gerekir. Doktor bunu, toprakta özel mülkiyetten ortak mülkiyete geçiş diye izah eder. Modern sosyalizmden önce böyle bir şeyin objektif olarak mümkün olamayacağını, olsa olsa buna bir «karşı devrim» denebileceğini, tersine, ilkel komünal mülkiyet ten kendisinin o hiç hoşlanmadığı özel mülkiye geçişin, «yozlaşma» adını verdiği olayın, bilim tarafından başlı başına bir **sosyal devrim** olarak nitelendiğini, tarihin modern sosyalizme kadar genel gidişinin bizzat üretimi yapanların üretimin objektif şartlarından soyutlanmaları, yani değil ortak mülkiyete géçmek, geniş emekçi yığınların mülkiyetten kopmaları doğrultusunda olduğu as la düşünmez. Kendine has ajitasyon üslûbuyla ve adeta dinsel bir çoşkuyla barbarları göklere çıkarırken medenilere ezeni - ezileniyle, sömüren, sömürülenleriyle birlikte, handiyse ayırım gözetmeden veryansın eder. Medeniyeti bir nevi **hastalık**, medeniyetin insanını bir çeşit **dinden sapmış** kişi, özel mülkiyeti ise apaçık **hırsızlık** olarak görmenin doğal sonucudur bu tavır!

İşte barbarlar :

«Gaaziler, at **üstünde** Din **uğruna** Dünya ya dirlik **getirme ülküsünden başka inanç taşımıyorlardı.»** (Osmanlı Toplumunun Maddesi, s. 185).

«Çok defa öz çekirdeği, —Namık Kemal' in "400 arslandan bu vatan kaldı bize yadi-

gâr!" şarkısındaki kadar küçük bir ilbler (Gaziler) topluluğudur. O bir avuç denecek gözüpek insan, — ama medeniyetin bir avuç imtiyazlısı gibi yalnız kendi vurgununu ve toplum zararına keyfini düşünmeyen barbar insan, — özel çıkarcılığını bilmediği için, (Tarih öncesi toplumunda öyle şeyleri pek öğrenmedi için), önüne gelen güvenç, sempati ve antuzyazm (sevgi, saygı ve şevk) veren vurucu güçtür. Bir vuruşta, koca koca ülkeleri, kıtaları önüne serivermiştir.» (Tarih, Devrim, Sosyalizm, s. 227).

İşte medeniler :

«"Devlet esrarı" denilen şey, ancak Tefeci - Bezirgân vurgunculuğunun, Derebeyi soygunu ve baskısı ile Toplumu işkenceli bir mahşer haline çevirdiği gün, alınıp satılan bir metah haline gelirdi. O zaman zir takım "medeni" haydutlar, Kırkharamilere yataklık eden Mağara - Mezar - Saray Kumkuması içine çekilip, halkı kazıklayacaklardı.» (Aynı yerde, s. 186 - 187). «Medeniyetin köleliğe yat kın sürüleri...» (Aynı yerde, s. 189).

İşte özel mülkiyet, yani hırsızlık :

«...mukataacı, mültezim, sarraf üçüzlü çıkmazında, bütün müslümanların ortak mülkü olan miri toprakların büyük ölçüde çalınış nizamı egemendir.» (Tarih, Devrim, Sosyalizm, s. 173).

«Nasıl olduğunu kendisinin de bilmediği, ancak kutsal gizli güçelerin kendisine bağışladığına inandığı bütün o biraz da gökten inerce kazanılmış nimetlerin hepsini ÖZEL cebine mi indiriverecek? Böyle bir kişi çıkar cılığı («Şahsi mülkiyet» anlamı) : barbar in san için ilbliğin (Şövalyeliğin) şanına yakışmaz, değer alçaltıcı, haysiyet kırıcı bir hırsızlık gibi gelir» (Tarih, Devrim, Sosyalizm, s. 227).

Yukarıdaki örneklerin pekçok benzerini, hatta daha çarpıcılarını bulmak mümkündür. Doktor'un tarih tezinin özeti hemen hemen bu, yani «iyilik» ile «kötülük» ün amansız mücadelesi olduğu için, hemen her çalışmasında benzeri ifadeleri defalarca kullanmıştır.

Üst Yapı Açısından Medeniyetler Meselesine Bakış

Kıvılcımlı'nın tek tek medineyetler üzerine getirdiği görüşlerinin tarihî materyalist görüşle eleştirilmesi gerekir. Ancak bu, ayrı bir çalışmanın konusu olmalıdır. Biz burada, genel olarak «medeniyetler» meselesine açıklık getirmeye çalışalım.

Asur, Grek, Roma, Mısır, İslâm, Osmanlı v.b. «medeniyetler» şüphesiz tarihî materyalizm açısından, toplumsal kategorileri ifade etmezler. Zaten bilimsel bir kategori değildir «medeniyet». Klâsik tarihçilerin genellikle yüzeysel gözlem metoduyla, toplumsal olaylar arasında bağ aramaksızın devlet, din, hukuk, sanat, gelenek v.b. üstyapı kurumlarına göre tarihi **anlatmaları** sonucunda tarih bir **medeniyetler** tarihi olmuştur. «Medeniyet»lerin genellikle bu üstyapı kurumlarından birinin adıyla anılmaları da bu sebepledir. «İslâm medeniyeti», «Osmanlı Medeniyeti», «Roma Medeniyeti» v.b. Kıvılcımlı «medeniyet» lerin doğup batışından söz ederken, işte bu klâsik tarihçiliğin tuzağına düşer, kapitalizm öncesindeki bir kısım devletlerin, imparatorlukların yıkılışını medeniyetlerin sona erişi olarak niteler ve böylesi olguları «devrim» olarak değerlendirir. Oysa, yine bilimsel olmak istiyorsak, genellikle bir üstyapı manzumeleri olarak alabileceğimiz« medeniyetler» in, bu nitelikleriyle altyapıdaki, yani üretim temelindeki gelişmeleri aksettirecek biçimde değişmesi gereğini de kabullenmemiz gerekir. Gerçi üstyapı, altyapıdaki değişikliklere bir hayli direnir. Üretim temeli öz değiştirdiği halde hukuk, din, politik kurumlar, sanat v.b. kategoriler eski top lumdaki şekilleriyle varlıklarını bir süre daha sürdürebilirler. Ama önünde sonunda, o «muazzam üstyapının tamamı büyük veya küçük bir hızla biçim değiştirir.» (Önsöz, Marx - Engels, Selected, s. 182). Şu halde, kapitalizm öncesini incelerken, «sıradağlar gibi ardarda sıralanan medeniyetler» i değil, belirli üretim tarzlarına uygun düşen üstyapıları görmemiz gerekir. Kapitalizm öncesi üretim tarzlarının sayılarının azlığı, buna karşılık «medeniyetler» in çok sayıda olması meselenin duruca kavranmasını önlememelidir. Gerçekten çeşitli adlarla anılan çok sayıda «medeniyet» ler olabilir. Ama bunlar tarihsel materyalizm metoduyla incelendi miydi, ortada ne kompleksilik ne de «tekerrür» kalır. Birine diğerinden devrimle geçilen kategoriler değil, aralarında çeşitli tarihî ve yerel faktörlerin etkisiyle ikincil ayrımlar

bulunan benzer üstyapılar ortaya çıkar. Aksi halde, Anadolu'da Selçuklu ve Bizans «mede niyetleri»nden sonra kurulan Osmanlı «medeniyeti» nin nasıl olup da «orijinal İslâm Medeniyeti»nin rönesansı olduğu, bu izahın tarihi materyalizm açısından ne demeye gel diği bir soru işareti olarak kalır. Ama ister miri toprak esası üzerine olsun, ister doğrudan derebeyi mülkiyeti olsun, yukarıda sıra lanan «medeniyetler» deki mülkiyet ilişkilerinin kölelik veya serflik ilişkileri olduğunu, yani emeğin kendisinin üretimin objektif şart ları arasında yer aldığını tesbit ettiğimiz an da mesele olağanüstü aydınlanır. Bunların üstyapılarındaki şu veya bu ayrıntıların ikin cil olmasının nedenini hemen kavrarız. Ve orta yerde «devrim» adı verilecek bir olay olmadığını anlarız. «Selçuklu devletinin toprakları üzerinde kurulan Osmanlı medeniyeti, Bizans medeniyetine son verdi.» gibi bir cümlenin ne anlama geldiği artık son derece açıktır.

Bir «medeniyet» in yıkılarak onun hüküm sürdüğü topraklar üzerinde bir başka «medeniyet» in kurulması toplumsal anlamda bir nitelik deği,şmesi, şu halde bir devrim sayılması gerekmez mi? Şüphesiz bu «medeniyetler» arasında farklı üretim tarzlarının üstya pıları olacak kertede fark varsa, bu bir devrim olarak nitelenir. Buna karşılık bu mede niyetler aynı bir üretim tarzının tali noktalarda farklılaşmış üstyapıları ise, bunların devlet olarak somutlaşan şekillerinden birinin yerine ötekinin geçmesi bir sıçrama anı olarak görülebilir. Ama bu sıçrama ne üretim tarzında ne de sosyo - ekonomik yapıda nitel bir değişiklik meydana getirmediği için «devrim» olamaz. Nazi Almanyası, İkinci Harpte pekçok ülkeyi işgal etmiştir ama böy le oldu diye kimse çıkıp, sözgelimi Fransa'-da devrim oldu dememiştir. Benzeri şekilde, Almanya aynı harbin sonunda müttefikler tarafından işgal edilip faşizme son verilince bunun bir devrim olduğunu iddia etmek yine kimsenin aslına gelmemiştir.

O Halde «Tarihsel Devrim» Nedir?

Savaşların kapitalizme mahsus olmadığını, ilk kabile toplumları ile başladığını biliyoruz. Hele sınıflı topluma geçişten sonra savaşlar sınıf mücadelelerinin de bir sonucu olarak toplum hayatından eksik olmamıştır. Bilindiği gibi kapitalizm öncesi ekonomilerin temelini, tarıma başlanmasıyla birlikte, top rak ekonomisi oluşturur. Sömürünün özü, kö le veya serf emeğiyle elde edilen artı - ürüne egemenlerce el konmasıdır. Devlet mekanizmasını ellerinde bulunduran hakim sınıfların harcamaları, pek bilinen şekliyle sürekli artar. Bu artan masrafları karşılamanın iki yolu vardır. Ya içeride artı - ürünü yani sömürüyü artırmak, ya da dışarıdan kaynak sağlamak yani dışarda birikmiş artı - ürüne el koymak veya içerde daha fazla artı - ürün yaratacak kaynağı, canlı emeği ele geçirmek, kısacası köle sağlamak... Tarih, bu iki usulün ikisinin de uygulanmasına devamlı şahit olmuştur. İşte, dış kaynaklara el atmak meselesi, kapitalizm öncesi devletlerin başlıca savaş nedenlerinden biri olmuştur. Madem ki artı - ürünün ana kaynağı topraktır ve insan emeğidir, kontrol altında bulunan topraklar ve insan emeği ne ölçüde artırılırsa artı - ürünün de o ölçüde artması sağ lanacaktır. Bu artışın sağlanmasında, istila edilen yerlerin ahalisinin köleleştirilmesi ve ya rant'ın şu veya bu şekliyle yetinilmesi, gerek istilacıların ve gerekse istilâ altına girenlerin üretici güçler ve mülkiyet ilişkilerindeki durumlarına göre belirlenir. Esas olan topraktan ve insan emeğinden gelen artı - ürüne el koymaktır. Bu iş sürekli istila yoluyla değil, gelgeç talanlar şeklinde de yürütülebilir. Böylece bir devletin («medeniyet» in) başka bir devleti savaşla yıkarak arazisini istila etmesi ve artı - ürüne sahip çıkması mümkün olabilir. Ama böylesi bir olayın «devrim» le uzak yakın bir ilişkisi ola maz. Çünkü ne ekonomik temel, yani artı - ürüne el koyuş biçimi değişmiştir, ne de ülkenin sosyal yapısında sınıfsal bir değişiklik olmuştur.

Genel çizgileriyle mesele bu denli yalın olması gerektiği halde Doktor bir «medeniyet» in yıkılıp ötekinin kurulmasına neden devrim adını verir? Çünkü barbarlar ilkel de olsa «sosyalist» tirler. Asla «kötü» birşey yap mazlar! Oysa artı - ürüne elkoymak, yani açıkçası sömürmek «kötü» birşeydir. Böylesi bir iş ülkücü barbarlara yakışmaz! Onlar ol-sa olsa «iyi» şeyler yaparlar. Zaten yıkılan medeniyet sınıflı bir toplum değil miydi? Sınıflı toplumda ise sömürü vardır. Sömürü «kötü» birşeydir. «Ülkücü ilbler» olsa olsa bu

«kötülüğü» ortadan kaldırmakla «çağrılıdırlar». Kötülüğün ortadan kalkması için onun kaynağının kurutulması, yani özel mülkiyetin kaldırılması gerekir! İşte «ilkel sosyalist barbarlar», çökmüş medeniyetle birlikte özel mülkiyeti de ortadan kaldırırlar. Yerine kendi mülkiyet düzenleri olan ortak mülkiyeti geçirirler! Madem mülkiyet ilişkileri değişmiştir bu bir devrim olmalıdır! İşte Kıvılcımlı da tarihsel devrimlerin mantıkî biçimlenişi böyle olsa gerektir.

«**Dirlik düzeni, toprak düzeninde sınıfları lafta değil, fiilen kaldırmıştır. Çünkü miri toprağın** mülkiyetine **kimse sahip değildir.**» (T. D. Sosyalizm, s. 185).

Tefeci - bezirgân medeniyetin üstesinden kim gelebilir?! Ancak sosyalizm. Ama o zamanlar sosyalizm yok daha! Ama barbarlar var. Onlar ilkel de olsa sosyalisttirler!

«**O zamanlar, tekrar edelim,** modern sosyalizm **bilinmediğinden Antika Tefeci - Bezirgân derebeğileşme kör düğümü,** ilkel sosyalizm **toplumundan yeni çıkmış** Barbar kılıcı'**ndan başka birşey kesmiyordu.**» (Osmanlı Tarihinin Maddesi, s. 197).

«Önsöz» de genel yapısı verilen «devrim» in «sosyal devrim» olduğunu, Marks'ın bunu bizzat tasrih ettiğini, oysa Kıvılcımlı'nın bu noktaya parmak basmak için kapitalizm öncesi devrimlere «tarihsel devrim» adını verdiğini, bu bakımdan «tarihsel devrimler» in «sosyal devrim» kavramıyla kıyaslanamayacağını ileri sürmek inandırıcı olmaz. Bir kere önceki bir bölümde de belirttiğimiz gibi, Kıvılcımlı kapitalizme gelene kadar hiçbir «sosyal devrim» e yer vermez. İkincisi Mark «Önsöz» de, tarihte sosyal olmayan devrimler de olabileceğini gözönünde tutarak, verdiği tanımlamaya sosyal sıfatını eklemiş olamaz. İnsanlık tarihinde sosyal yanı olmayan bir devrim olduğu iddia edilemez. Gerçi sosyal devrim karmaşık bir bütündür. Ekonomik temelde üretici güçlerden mülkiyet ilişkilerine ve üstyapıda iktidar değişimine dek bir seri köklü değişimler başlı başına birer devrim niteliği arzeder. Söz gelimi iktidar değişikliğine tek başına «politik devrim» adı verilebilir. Ama toplumun bir sosyo - ekonomik biçimden daha ileri kademedeki bir başkasına geçmesi başlıbaşına bir sosyal devrim bütünüdür ve Marks «Önsöz» de, devrimin sosyalliğini bu anlamda vurgulamış olsa gerektir.

Kıvılcımlı da, bilimsel terminolojiye tam sadık kalmasa bile, «sosyal devrim» in «Önsöz» deki işleyiş biçimini «tarihsel devrim» lere uygulamaya çalışır. Temelde, üretici güçlerdeki değişimi ele alır, onun üzerine mülkiyet ilişkilerinin gelişimi köstekleyici yapısını koyar ve sonuçta bu çelişkili durumu «tarihsel devrim» le çözer! Bu anlamda «tarihsel devrimler» de, pekâlâ «sosyal» sayılmak gerekir. Yani Doktor'un, «tarihsel devrimler» i, aynen sosyal devrim mekanizmasıyla çalışır. Ama sonuçta ortaya **bilimsel anlamda** bir devrim çıkmaz. Kıvılcımlı'nın eklentik yapısının doğal bir sonucudur bu! Öz ile, biçim hemen çelişiverirler!

Öte yandan, Doktor tarihsel devrimlerin sosyal olamayışının nedenini, medeniyetlerdeki sömürülen sınıfların iktidarı devralacak örgütlenmeyi ve mücadeleyi yürütebilecek nitelik ve kapasitede olmayışlarına bağlar. Durum böyle olunca, ona göre, «medeniyet» in «taşlaşıp» insanlarının topunun, hem sömürenlerin hem sömürülenlerin birlikte yok olması **tehlikesi** başgösterir. O zaman barbarlar tarihsel bir determinizmle, bu toplumu yok olmaktan kurtarmaya gelirler. Toplum kurtarılır ama bir medeniyet son bulur, bir diğeri başlar... (Barbarların çöken bir medeniyete saldırısının «çağrılı» oluşunda mistik bir yan vardır. Adeta Tanrı'nın günahkâr kullarını cezalandırmak için onların başlarına musallat ettiği belaların dinsel kitaplarda anlatılan şekliyle bir paralellik izlenimi edinmemek mümkün değildir.)

İşte meselenin dahilden değil de hariçten çözümlenmesi olgusundan ötürü Doktor «devrim» e sosyal değil «tarihsel» adını verir!

Tarihsel Devrimlerle İlgili Bazı Önemli Noktalar

«Tarihsel devrimler» e bilimsel olarak neden devrim denemeyeceğini yukarıda göstermeye çalışmıştık. Burada tekrarlara düşmeden bir iki noktaya parmak basmak istiyoruz.

Yaşlanmış bir «medeniyet» in daha genç bir «medeniyet» ya da barbar akınlarıyla yıkılmasıyla, yaşlanmış «medeniyet» in ülkesindeki siyasî iktidar ve ona bağlı olan devlet kadrolarında toptan veya kısmî değişiklikler olabilir. Buna karşılık o ülkenin eko-

nomi temelinde ve sınıfla dengesinde bir değişiklik olmamışsa —ki üretim tarzında bir değişiklik olmadığı zaman hep böyle olmuştur— bilimsel anlamda bir devrimden söz etmek mümkün değildir. Bu durumda bu iktidar değişikliği bir politik devrim olarak dahi nitelenemez. Çünkü bu iktidar değişikliği, alt yapıdaki daha önceki köklü bir değişikliğin tamamlayıcısı olarak gerçekleşmemektedir. Ama klâsik tarihçilerin «medeniyetler» i başlatıp bitiren tarih anlayışına kendini kaptıran Kıvılcımlı bir «medeniyet» in bitişini ya da bir diğerinin başlayışını o denli önemsemiştir ki, bunları toplumsal nitelik değiştirmeler gibi görebilmiştir. Fatih'in İstanbul'u fethiyle meydana gelen nitel bir değişiklik varsa bunun şüphesiz Ayasofya klisesinin camie çevrilmesi olmaması gerekir. Kıvılcımlı bu nitel değişikliğin toprakta miri mülkiyet düzeninin kurulması olduğunu söyler. Kendisinin de açıkça belirttiği gibi, miri toprak düzeni Osmanlılar'ın keşfi değildir.

Osmanlıların, Anadolu'ya geldikleri ilk günlerde, henüz yerleşik tarım ekonomisine geçmemiş, hayvancılıkla varlığını sürdüren ilkel komünal toplumdan henüz çıkmamış olduklarını kabul etsek bile, Osmanlılığın ilk günlerinden itibaren toprakta oluşan mülkiyet ilişkisinin miri toprak mülkiyeti olduğunu gözden kaçıramayız. Osmanlıların, göçebe aşiret döneminde toprakla olan mülkiyet ilişkileri, sırf sürülerin otlatılması için toprağın geçici olarak **ortaklaşa** benimsenmesi olabilir. (Ki bu dönemde de geçici olarak benimsenen toprağın dışında başlıca üretim durumunda olan sürülerin mülkiyetinin ortaklaşa, yani tüm aşiretin mülkiyetinde mi yoksa aşiret içinde ailelerin özel mülkiyetinde mi olduğuna dair kesin bilgimiz yoktur.) Ama Osmanlı'lar toprağa yerleşir yerleşmez, miri toprak düzenini uygulamaya başlarlar. Miri toprak düzeninde, toprağın, onu işleyenlerin özel mülkü olması otradan kalkmıştır, diye bunu ilkel komüna toplumunun ortaklaşa mülkiyeti ile aynı kefeye koymak yanılgıların en büyüğüdür. Ve Kıvılcımlı'nın yanıldığı, en önemli noktalardan biri budur. Miri toprak düzeninde toprağın onu işleyenler tarafından özel mülk edinilmesi yoktur ama, toprağın tümü Allah'ın ve dolayısıyla onun yeryüzündeki temsilcisi olan Padişahın **özel mülkiyetine** geçmiştir.

Miri toprak düzeninin bu **görünümü**, toprakda özel mülkiyetin yokluğu gibi bir sonuca varması, bu topraklar üzerindeki sömürü mekanizmasını ve sınıflar mevzilenmesini gözlerden kaçırmamalıdır. Bizim buna da soracağımız sorular şunlar olmalıdır. Devlet yönetiminin Osmanlılara geçmesiyle Anadolu (ve Rumeli) toprakları üzerinde sömürü mekanizması ve artı ürüne el konması ortadan kaldırılmış mıdır? Toplumda sınıflar mevzilenmesinde bir değişiklik olmuş mudur? Bu soruların cevaplarının olumsuz olduğunu tarih gösteriyor : Adına ister öşür ister haraç densin artı ürüne el koyma olgusu devam etmiştir. Ve asyatik komünden kaynaklanan doğu despotizminin damgasını yemiş en ağır bir feodal baskı ve sömürü devam etmiştir. Öyle ki, Osmanlı işgal ettiği yerlerin hemen hepsinde sınıflar mevzilenmesine ve sömürü mekanizmasına hiç dokunmadan, eskiden nasılsa öyle bırakmış ve bu yerlerin egemenlerini bir nevi yasal biçiminde kendine bağlamıştır. Fatih'in Cenevizlilere karşı tavrı hem de Kıvılcımlı'nın alıntılarıyla, bu gözlemimizi açık bir şekilde doğrular! Ama Kıvılcımlı tarihi barbar hasletleri ile açıkladığından onun yorumu bambaşkadır!

«"...Kendi töre ve adetlerini ülkenin her yanında muhafaza etsinler, barındıkları Pera'nın işlerini kendileri görsünler. Bütün zenginlikleri, ev, mağaza, bağ ve değirmenleri, ticaret eşyaları, çoluk çocukları, uşakları kendilerinin olsun. Ülkeme bağlı ulusların yaptıkları gibi onların da ticaretle serbestçe uğraşmak ellerinde olsun. Karada ve denizde gidip gelebilsinler. Ülkemin öteki bölgelerinde adet üzre verilen haraç müstesna, artık bunlar da başkaca vergi vermesinler. Gelecekte benim için aziz kimseler olsunlar. Ben bunları ülkemin başka bölgelerinde oturanlar gibi savunacağım. Kiliseleri kendilerine kalsın. İlahi söylesinler. Ama, çan ve simandirio çalmasınlar. Ben onların kliselerini cami yapmayacağım. Ama onlar da başka klise kurmayacaklar... Yurttaşları Cenevizli tüccarla, ticaret eşyaları ile, çoluk çocukları ile serbestçe gelip gitmek ellerinde olsun... Önceden almış olmaları gereken vergileri tahsil etsinler. Paralılar, kendi tüccarları arasında çıkacak davalara bakmakla görevli bir hakimi kendi aralarından seçmekte serbest olsunlar." (**Asseido.**)

TÜRKLER TOPRAK VE İNSAN

"İmtiyaz" dedikleri nedir? O vakitler hiçbir bezirgân öteki bezirgâna böylesi davranmadığı için adına "imtiyaz" deniyor. Ülkenin her insanı gibi, kulluğu benimseyen Cenevizli de (demokrasi lâfları gevelenmeksizin), eşit vergiye, eşit hakka, eşit savunmaya kavuşacak. Başka ne hali varsa kendisi görecek. Osmanlı, en son lügat kitaplarına dek "Haşa min huzur Tüccar" diyerek, bezirgândan tiksinecek. Ama, medeniyetin zehirli ilâcı olan ticaret : **dozunda kullanılacak. O da aşağıdaki kılıçtan keskin şartlarla :**

1 — TOPRAĞA : Cenevizli dokunmayacak. Bütün taşınır zenginlikleri, EMEK ve çabayla başarılmış ev, mağaza, bağ, değirmen gibi taşınmaz bayındırlık **ürünleri onun olsun.** Toprak, **hiç tartışmasız, bütün müslümanların** ortak **malıdır.**

2 — İNSANA : Cenevizli dokunmayacak. "Türkler onlarla birlikte, onların arasında oturmasınlar, ayrı kalsınlar!" "Azaplar ve köleler onların evlerinde oturmayacaklardır." (Asseido).

3 — İNANCA : Cenevizli dokunmayacak. Gavur şangırtısı yayılmayacak. Ayıp değil ya, Mehmet Hıristiyanlığa, o Bizans medeniyetini buz tutturan derebeğiliğine güvenmiyor. "Çan ve simandirio çalmasınlar!"» (Osmanlı Tarihinin Maddesi, s. 57 - 58).

Yukarıdaki alıntıda «tarihçi» nin anlattıklarının anlamı son derece açık. Fatih, Cenevizlilerin düzeni ne ise hemen aynen devam etmesinden başka birşey yapmıyor. Üstelik mevcut bütün ekonomik ve sosyal ilişkilerin devamını da garantiye alıyor. Altında Kıvılcımlı'nın yorumunu okuyoruz : **«Cenevizli insan» demokrasiye kavuşmuş!** Hangi insan, hangi demokrasi?! Cenevizliler sınıfsız bir toplum mu idi?! Yoksa Fatih'in «demokrasi» sinden yararlanan «Galata soyluları» ve «Ceneviz tüccarları» mı oldu?

Kıvılcımlı «tarihsel devrimler» in ekonomik temelini izah ederken medeniyetlerin özel mülkiyeti ile barbarların ortak mülkiyeti arasındaki karşılıklı etki, tepkileri, gerçekte esas tayin edici faktör olarak gösterir. Böylesi bir yaklaşım metod bakımından bile bilimselliğin hemen dışına düşer. Çünkü esas tayin edici faktör önceki ve sonraki düzenlerin mülkiyeti ilişkileri arasındaki çelişkilerin niteliği değildir. Sözgelimi burjuva toplumu ile ondan önceki sınıflı toplumların hepsi özel mülkiyet düzenli toplumlardır. Şüphesiz kapitalist özel mülkiyet ile feodal özel mülkiyet arasında fark vardır. Ama bu fark özel mülkiyet sınırları içinde kalan bir farktır. Ve mülkiyet ilişkileri arasındaki çelişki değildir esas olan. Esas olan, gayet iyi bilindiği gibi o yapının içindeki üretici güçlerle, üretim ilişkileri arasındaki çelişkidir.

Ama Kıvılcımlı «tarihsel devrim» i dışarıdan gelen barbarların yaptığını ileri sürünce, yani o toplumun içindeki gelişim dinamiği ile meseleyi çözümleyemeyince, o toplum içindeki mülkiyet ilişkisi ile toplum dışındaki mülkiyet ilişkisini karşıkarşıya getirip, bunlar arasındaki çelişkiyi tayin edici faktör durumuna getirmek zorunda kalır!

Kaldı ki Kıvılcımlı'nın kapitalizm öncesi toplumların gelişmesinde devrim sıçramalarını büyük ölçüde dış güçlere bağlaması yani toplumun «bir biçimden», «bir başkasına» atlaması olayında dış dinamiği toplum içindeki dinamiğe üstün tutması ve bunu genel bir kural haline getirmesi bilimsel tutumla çelişir.

Doktor'un «tarihsel devrimler» in herbiri hakkında getirmiş olduğu açıklamaların teker teker incelenip eleştirilmesi bu yazımızın kapsamı dışındadır. Bu yazımızda, başta da belirttiğimiz gibi Kıvılcımlı'nın dünya görüşü ve bu dünya görüşünün temelini meydana getiren esas olguları incelemeye çalışıyoruz. Böylece en geniş ve kapsamlı bir eleştirinin sadece belkemiği tesbit edilmiş olacak. Bu en genel eleştiriden sonra «tarihsel devrimler» somut ve özel olarak gözden geçirilmelidir. Ancak biz burada bir yandan onun dünya görüşünü aksettirmekle birlikte öte yandan bu dünya görüşünün oluşmasında önemli payı olduğu belli olan önemli bir noktaya değinmek istiyoruz. «Tarihsel Devrim» tezinin orijininde çok etkin bir faktör olan bu önemli somut mesele Osmanlı İmparatorluğu olgusudur.

Son Tarihsel Devrim : Osmanlı İmparatorluğu

Kıvılcımlı, Türkiye toplumunun geçmişiyle bağıntılı incelemesinde «tarihsel devrimler» in sonuncusu olarak gördüğü Osman

lı şekillenmesine olağanüstü önem verir. Ve bu önem öylesine abartılır ki Kıvılcımlı olay lar karşısında tüm objektifliği bir kenara bı rakarak sübjektif değerlendirmeleri açıklamalarına esas alır. Bir yandan yüzyıllar boyu yaşayacak «cihangir bir imparatorluk» kurmak gibi «çok önemli» bir işin üstesinden gelenlerin, hem «barbar» hem de «müslüman» olmaları, öte yandan yoksul yığınların bugün bile müslümanlığa çok bağlı oluşları, Doktor'un **Türk göçebelik** ve **müslümanlık** faktörlerini alabildiğine abartmasına yolaçar. Böylece onun çoğu zaman **gelenekçi** ve **milliyetçi** görünümlere bürünmesi kaçınılmaz olmuştur. Türklük ve müslümanlıkla sosyalizm arasında bir paralellik kurma, bir rezonans arama çabası Doktor'un işçi sınıfı biliminden uzaklaşmasına neden olmuş, böylece o bir anlamda «mümin» bir sosyalist haline gelerek dünya görüşü bu doğrultuda (mistisizm) belirlenmiştir. Burada şüphesiz ki Doktor'un eklektik dünya görüşünün özünü, onun «Osmanlı» meselesine verdiği aşırı önem oluşturmuştur demiyoruz. Ancak bu dünya görüşünün oluşmasında önemli bir faktör olarak rol oynadığı da gözlerden kaçmıyor. Yerli okul kitaplarında bir çağ kapayıp bir çağ açan bir olay olarak yüceltilen İstanbul'un fethi, Kıvılcımlı'yı da etkilemiş ve bu olayı gerçekten çağ kapayıp açacak nitelikte bir olay olarak benimsemiştir. Böyle olunca tarihteki her önemli ve büyük olayın sosyalistler tarafından yapıldığı ve yapılacağı görüşü Kıvılcımlı'da daha da güçlenirken, Osmanlı devletinin kuruluşunda önemli bir faktör olan **göçebe** ve **müslüman** Türkler'i «ilkel sosyalist», dolayısıyla **«ülkücü barbar»** olarak nitelendirmek gerekmiş, «ilbler» in müslüman oluşları ise zorunlu olarak, islâm dininin menşeinde bir başka «ilkel sosyalizm» aranmasına yol açmıştır.

Şüphesiz Kıvılcımlı'nın kendisi, «Ben Osmanlıların çok büyük işler yaptığına inanıyorum. O bakımdan bunları ancak sosyalistler yapabilir, bu yüzden Osmanlılar sosyalisttir» diye yazmış değildir. Ne var ki Doktor gibi «gelenek» in en önemli kişilerinden birisi sözkonusu olunca, o kişinin bilimden nasıl olup da bu kerte ayrılabildiğinin somut nedenleri açıklanabilirse meselenin o ölçüde tatmin edici bir şekilde çözümlenmesi mümkün olur. Bu bakımdan yukarıdaki yorumları, içinde taşıması mümkün olan spekülatif tohumları abartmadan değerlendirmek ve Doktor'un dünya görüşünün oluşmasının canlı süreci içinde bütün olup bitenlerle dünya görüşü arasındaki karşılıklı bağıntıyı bir bütün içinde ele almak gerekir.

Kıvılcımlı'nın Osmanlı Devletini oluşturan Türk göçebeleri'ne ve onların dini olan müslümanlığa aşırı hayranlığa varan sempatisinin ve objektif olamayışının, sübjektif değerlendirmelere ağırlık verişinin sayısız örnekleri vardır. Bu sübjektif tavır özellikle aynı türden kategoriler ilişkisi içinde son derece somut bir şekilde göze batar.

Doktor, «Osmanlı Toplumuna» o kadar tutkundur ki Osmanlı Devletinin zamanla çöküntüye doğru gitmesini üzüntüyle karşılar. Toplumda meydana gelen «çatlaklar» onu hayıflandırır. Sanki Osmanlı Toplumu sınıflı bir toplum değilmiş, sömürü ilişkisi yokmuş ve çatlakları yaratan «tarihin motoru sınıf savaşları» değilmiş gibi... Osmanlı toplumunu dikensiz gül bahçesi alan bu tavrıyla o sömürüye karşı çıkarken sömürünün devamını ve artmasını sağlayan bir yapının savunuculuğunu yapmak zorunda kalır. İşbölümü, «farklılaşma» gibi sosyal gelişmeler, bir **gelişme** değil de tefeci - bezirgânlık hastalığına yolaçan «kötülükler» gibi verilirler :

«Üretim ve Toplum geliştikçe, Memleket üretiminde işbölümü, üretmenler arasında Ayırtlanma, Farklılaşma **büyüdü.** **Çiftçilik ve** Esnaflık **birbirinden uzaklaştı. Bu ayrılık üzerine** aracı **Sermayecilere gün doğdu. Tefeci Bezirgânlık,** üretmenler arasındaki çatlakları **artırmakla kalmadılar,** Dirlikçiler'le Çiftçi'ler, Devler **ile** Memleket **arasındaki çatlakları da uçurumlaştırdılar.**

Bu sosyal prose : yelle yağmurun yalçın kayalara yaptığını, dağ gibi Osmanlı Toplumuna yaptı. Hava **ile** Su **ne yumuşak şeydir? Kayalar üzerlerine düşen yağmurla ve esen yelle alay edebilirler. Zamanla yeryüzünün en ulu dağları aşınır, denizin dibine gider :** Tefeci - Bezirgân **sermaye Antika Osmanlı toplumunu o göze görünmez elle tutulmaz hava ve su gibi sarıp aşındırarak eritti.**

Çatlakları saymakla tüketemeyiz. İlkin Toprağa tasarruf **eden çiftçi ile Mülkiyet sahibi çiftçi arasında,** Müslüman olanlarla - Müslüman olmayanlar **farkı vardı. Bu çat**

lakların genişleyip yayılması hep Tefeci - Bezirgân sermayecilerin yararına ve üretmenlerin zararına gelişti. En sonunda Köylü olsun, Esnaf olsun bütün üretmenler Derebeğileşmiş Politika ve Parababalarının köleleri durumuna dek sömürülüp düşürüldüler.» (Osmanlı Tarihinin Maddesi, s. 111 - 112).

Bugün köylülerin dinlerine olan bağlılıklarını ise İslâm dinine göre toprakta özel mülkiyetin olmayışına bağlayabilir :

«İlk fütühatçı Gaazi Müslüman ulularından hangisi dünya malına, mülküne metelik verdi? Hiç birisi. Ganimet ilk Bedr Gazvesinde ele geçince, Allah Kur'an ayeti ile ne buyurmuştu? "Mülk Tanrı'nındır" demişti. Sonra ne oldu? Hazret-i Muhammet baktı : yeni müslüman olmuş insancıklar, savaşta ele geçirdiklerini paylaşmaya alışmışlar. Hepsi Allah'a bırakılırsa, taze müslümanlar kırılır, dağıtılırlar. Kur'an 1/5'ini Allah'a ayıran ikinci bir ayetle durumu çözdü.

O beşte bir : züğürtler, yetimler, yol oğulları gibi savaşa katılmamış, ama yaşaması gerekli muhtaç olanlara kayrıldı. Hülefâyi Râşidiyn çağında, Acem kısralarının sarayları ele geçti. Deve katarlarıyla mallar Medine'ye Mekke'ye akın etti. Cennetle müjdelenmiş ilk islâm halifelerinden bir teki o zengin ganimetlerden herkese düşen paydan başka olarak bir leblebi tanesi fazla kendi Özel Kişi Mülkü diye cebellezi eyledi mi? Yağma yok.

Atalarımızın gönül verdikleri İslâmlık da bu idi. Bugün halâ Türkiye'nin dağdaki, çöldeki yalınayak köylüleri İslâmlığa bunun için canla başla bağlıdırlar.» (Osmanlı Tarihinin Maddesi, s. 13 - 14).

Özel mülkiyete karşı oldukları, «Mülk» ve elbetteki köylü için en önemli mülk olan toprak «Tanrı» nın olduğu için Türkiye köylüsünün müslümanlığa sahip çıktığını iddia etmek «müslümanlığın faziletleri» uğruna pek bilinen bir gerçeğe bile göz yummak! İşte Kıvılcımlı'nın sübjektifliğinin vardığı nokta.

Kayı Aşireti ile birlikte pekçok Oğuz boyu da Anadolu'ya gelip yerleşmişti. Hepsi de aynı derecede «barbar» olan bu boylardan (aynı yerde, s. 200) nasıl olup da Osmanlılar sivrildiler? «Yalnız Osmanoğulları o günkü dünyanın en alımgan neyrengi noktasına, en kritik momenti üzerinde düşmüşlerdi.» (Aynı yerde, s. 201).

Görüldüğü gibi barbarlık meseleyi çözemeyince «coğrafya» imdada yetişir ve Kıvılcımlı için çok önemli olması gereken noktalardan biri birkaç satırla geçiştirilir. Çünkü Osmanlıya kendi gözlükleri arkasından bakmaktadır :

«Türklerden baskın taze göçebe gücü olan Aksak Timur'un Tatarları, Yıldırım Beyazıt'ın başına yıldırımdan beter indiler. Bereket sel Tatar gitti, Kum Türk kaldı.» (Aynı yerde, s. 113).

Kıvılcımlı'nın, «barbarların yendikleri medeniyeti rönesansa uğratma» tezine apaçık ters düşen Timur olgusunu bir yana (bir başka özel araştırmanın kapsamına) bırakalım, Doktor burada açıkça hatta kendi barbar idealizasyonu ile çelişecek ölçüde taraf tutmaktadır.

Kıvılcımlı, bir yandan Osmanlıyı tutarken öte yandan da Timur'un fazla günahına girmeyi istemez. Osmanlı toplumundaki «kan şeflerinin» nasıl temizlendiğini anlattıktan sonra aynen şöyle der : «Bu işi bilmeyerek Aksak Timur'un barbar akını yaptı.» (Aynı yerde, s. 233). Yani bir barbar bir başka barbarı temizlerse —ki Kıvılcımlı'nın tezine göre böyle birşey olamaz. Çünkü ülkücü barbarlar ancak tefeci - bezirgân temizlerler!— bu işi bilmeyerek yapmış olur. Kusuruna bakılmaz!

Kıvılcımlı'nın müslümanlık konusundaki sübjektifliği öylesine aşırı noktalara varır ki, adeta bir müslüman din adamının vaaz' ları havasına bürünür kimi zaman söyledikleri. Kitaplarında böylesi bölümlerin sayısız çarpıcı örneklerini görmek mümkündür. Buraya kadarki alıntılarımızın bir kısmında bile bu nokta okuyucunun gözünden kaçmamıştır. Ama Kıvılcımlı'da esas çarpıcı olan, bilimsel olarak aynı toplumsal kategorinin, dinin, üstelik ikisi de tek tanrılı olan iki biçimlenişi karşısında aldığı tavırdır. Kıvılcımlı her iki dini kıyasladığı bir pasajda şöyle der :

«...İnanç : genel İnsanlık Tarihi içinde sosyal gelişime uygunsa, İslâmlığın ilk çağlarında olduğu gibi, verimli bir medeniyete kapı açabilirdi. İnanç : İnsanlık Tarihinde bir sosyal çöküş gidişine kapılmışsa, Hıristiyanlığın ilk çağlarında olduğu gibi, rolü

tükenmiş bir medeniyetin cenaze töreninden başka bir işe yaramazdı.» (Osmanlı Tarihinin Maddesi, s. 231).

Böylece, «sosyal gelişime uygun» veya «sosyal çöküş gidişine kapılmış» gibi bilimsel gözüken fakat özünde bilimle bağdaşmayan yargılarla iki dinin kıyaslaması yapılır. Din konusunda burada, pek bilinen şeyleri tekrarlamayı gerekli bulmuyoruz. Ancak bir noktanın üzerine basmak istiyoruz. Karmaşık üstyapının kategorilerinden biri olan din, üzerinde yükseldiği ekonomik temelin belirli bir döneminde gelişmesine yardımcı olabileceği gibi, bir başka döneminde bu gelişmeye ters düşer. Bu ekonomik temel ve üstyapı ilişkisi gene en veciz şekliyle Marks'ın «Önsöz» ünde açıklanmıştır. Yoksa kimi dinler gelişim **doğrultusunda**, kimileri de **gelişime** karşı olarak çıkmazlar. Böylesi bir yaklaşım materyalist değildir (6). Altyapı ile üstyapı arasındaki zorunlu uygunluk kanununu ve son tahlilde esas tayin edici olanın altyapı, yani ekonomik temel olduğunu gözden kaçıran bu görüş, hıristiyanlığı, sanki bağımsız olarak yeryüzüne gelmiş gibi göstermektedir. Ne var ki bu yaklaşım «medeniyet» i «hastalık» olarak gören tutumla tam bir paralellik arzetmektedir. Medeniyet bir «hastalık», gerekli olmayan bir «kötülük »olduğu gibi, medeniyet hastalığını yaratan tefeci - bezirgân «mikroplarının» «ruh» u, yani üstyapısı olan hıristiyanlık da o ölçüde «gereksiz», toplum dışı bir olgu olarak görülür. Hıristiyanlık, «tefeci - bezirgânlaşan kadim Roma medeniyeti» nin «Ruh-u habis» i yani «iyi ruhları» baştan çıkaran «kötü ruh» tur. Kıvılcımlı'nın deyişiyle **«Batmış Roma medeniyetinin tefeci - bezirgân "Ruh" u Habis'ini yaratan kurnaz ve hesabi Hıristiyan Kilisesi» nin** (İlkel Sosyalizmden Kapitalizme İlk Geçiş, s. 27) bütün işi gücü çeşitli sinsilikler ve hilekârlıklarla «iyi ruhlu barbarlara» düzenler, dolaplar çevirmektir.

Böylece sürekli olarak zemmedilen, yere batırılan «hıristiyanlık» islâmlığın aksine bir türlü «medeniyet» payesine erişemez! Medeniyet olduğu takdirde, «Tez» e göre barbarlar tarafından kurulması gerekir. Oysa hıristiyanlık, ilkel sosyalist barbarların, «müslüman gaaziler» in, elde kılıç üzerine yürüdükleri «kâfir» dinidir. O halde, «kötü» birşey olması gerekir. Temiz ve ülkücü barbarlar tarafından kurulan medeniyetlerin zamanla yozlaşmasının ve «kötü» leşmesinin başlıca müsebbibi tefeci - bezirgânlık olduğuna göre, hıristiyanlık da tefeci bezirgânlığın «Ruh» u, yani onun her türlü «habis» liğini («kötü» tüğünü) aksettiren üstyapısı olur!

Buna karşılık islâm bir medeniyettir. Çünkü «yukarı barbar» Araplar tarafından kurulmuş ve tüm dünyaya yayılmıştır. İslâm dini, «İlkel sosyalizmin» bütün faziletlerini barındırır. Hatta sosyalizmin ta kendisi olur:

«Makedonya'nın yukarı barbarları gibi, Orta Asya'nın orta barbarları da, başardıkları iki büyük Tarihsel Devrimle zemini hazırladılar. Kapitalizmin **Birinci ve İkinci Cihan Savaşları, 20. Yüzyılda** SOSYALİST **adını alan düzenleri önce kışkırttı, sonra genişletti. İskender ile Atila'nın temsil ettikleri iki kıtalararası Tarihsel Devrim de kıtalar ve medeniyetler arası** bezirgân **yollarının istikrarlı rejimini sağlayamadılar. Fakat in**sanlığın ilerleyişinde yeni basamaklar aç**maktan da geri kalmadılar. Atila'dan sonra Muhammet gelecekti. Bezirgân medeniyetin** —paralel **anlamda— sosyalizmi :** MÜSLÜMANLIK **oldu.»**

Benzeri şekilde Osmanlılar anlatılırken, onların müslüman ülkücülüğü yerlere göklere sığdırılamaz :

«Osmanlı iliklerine dek müslüman olmuştu. Müslümanlığın **ilk günlerine has temiz insan demokrasisini ve Toprak - Mülkiyet - Sosyal adalet prensiplerini kendine bayrak edinmişti... Onlar müslüman oldu olalı yeryüzüne "şer" i şerif'i yaymaktan başka hiçbir ülküsü bulunmayan Oğuz İLB'leri (İslâm şövalyeleri : Gaaziler)..."** (Tarih, Devrim, Sosyalizm, s. 183), **«Eski az çok ülkücü (müslümanlığı sağlam) dirlikçiler...»** (Tarih Tezi, s. 77).

«Namuslu ve şerefli ilbler, Toplum Mülkiyeti Tarih öncesi sosyalizmden **geldikleri için medenileri o kerte gözü kararmış duruma sokan Kişi Mülkiyeti hastalığına bulaşmadan, geniş toprakları ÖZEL MÜLKİYET' leri altına sokmayı gayrı meşru,** "şeriate aykırı" **sayarlar. Kimin olacak bunca yerlerin** mülkiyeti? **Barbara göre hiç kimsenin, daha doğrusu içinden gelinen ilkel sosyalizm gelenek ve göreneklerince** herkesin, **yani toplumun ORTA MALI olacaktır yerler. Arap Yukarı barbarlığının müslüman düstu-**

ru ile : (Gazilere bir kuru geçimlik tek tük paylar dışında kalan) geniş toprakların "RAKABE" si (MÜLKİYETİ) "Beytülmali müslimin" e (bütün müslümanların mal evine) düşer. Osmanlı göçebeliğinin Anayasa bildiği Şeriat 'Fıkh" ı (Medenî Kanunu) gereğince müslümanların orta malı (Toplum mülkü) olan "Mirî topraklar" a **Padişah bile sahip çıkamaz.»** (Tarih, Devrim, Sosyalizm, s. 228).

Yukarıdaki alıntılar Kıvılcımlı'nın İslâm dininde «ülkücülük», «temiz demokrasi», «sosyal adalet» v.b. terimler aracılığıyla «ilkel sosyalizmi» bulduğunun açık delilleridir. Bu tutumuyla o, bugün bilimsel sosyalizme karşı «islâm sosyalizmi» adı altında bir küçük burjuva akımı çıkaranlarla, esinlenilen kaynaklar bakımından aynı paralelliğe düşer. Hatta coşkun üslubuyla, müslüman bir din görevlisi tavrına yaklaşır! İslâm dinine öylesine hayrandır ki, olayların tarihini kaydederken Miladi tarihle birlikte, bugün okuyucular ve kadrolar için hiçbir anlam ifade etmeyeceğini bile bile Hicri tarihi de belirtmekten kendini alamaz. Hatta bu aşırılığı, Cumhuriyet'in ilânı tarihine kadar götürür. «...Osmanlı İmparatorluğunun sonu olan (H : 1339, İ : 1923) Cumhuriyet ilânına dek...» (Osmanlı Tarihinin Maddesi, s. 78). Böylece Cumhuriyet'in ilânının hicrî (yani islâmî) tarihini öğrenmiş oluruz!

Namaz için de subjektif yorumların en aşırılarına gidilir :

«İlkel sosyalizmin armağanı olan ilk Osmanlı demokrasisi namaz **biçiminde organize edilmişti... Herkesin, bu arada Devlet Başkanı ile halkın birbirlerini karşılıklı olarak yoklaması idi. Namazın asıl kutsal anlamı bu idi.»** (Aynı yerde, s. 183).

Kıvılcımlı'ya göre namazın halk arasında bugün dahi etkin olmasının sebebi ilkel sosyalizmin gelenek görenekleridir :

«Halkın bugün de niçin halâ Namaz'a o denli önem verdiği bir bilmece bulmaca değildir. Halk namazda, ilkel komüna **kankardeşliğinin, biçimce olsun insanlar arasında yürrülükte kalmasını ister.»** (Aynı yerde, s. 182).

Kıvılcımlı'da «dindarlık» bazen öylesine ağır basar ki, «Tez» inin «barbarlık - medeniyet ilişkileri» üzerine kurulduğunu dahi gözden kaçırır. Şu alıntıya bakalım :

«HIRİSTİYAN MEDENİYETİN ÇAĞRISI Hıristiyan Bizans : **"Gel beni ye" diyordu.**

MÜSLÜMAN MEDENİYETİN ÇAĞRISI Müslüman Anadolu : **"Gel beni kurtar" diyordu.»** (Osmanlı Tarihinin Maddesi, s. 195 - 196).

Kıvılcımlı müslümanlığı hıristiyanlığa öylesine üstün tutar ki, her türlü medeniyetten veba görmüşcesine tiksinirken, «Orijinal İslâm Medeniyeti» nin «rönesansı» olan «Selçuklu Medeniyeti» ni «Bizans Medeniyeti» ne yeğler. Osmanlı barbarlarına, hıristiyanları **yedirirken** müslümanları **kurtarır!**

Tarihsel Devrim Açısından Tefeci Bezirgânlık

Kıvılcımlı, «tarihsel devrimler» de, ilkel komünal toplum ile, kapitalist toplum arasını, devamlı «tefeci - bezirgân, medeniyetler» ile dolrurur. Böyle olunca tefeci - bezirgânlık bir toplumsal sekillenme, kapitalizm öncesinde bir **üretim tarzı** görünümünü alır. Tarihsel devrimler'in eleştirilmesi gereken en önemli noktalarından birisi de budur.

Kıvılcımlı, kapitalizm öncesini, baştan beri izlediğ,imiz gibi barbarlıkla medeniyetin mücadelesi olarak gösterir. Ona göre, barbarlık ilkel komünal toplumu temsil eder. Buna karşılık medeniyet, sınıfsız toplumdan ilk çıkışla başlayıp kapitalizme gelene değin sınılfı toplumlara tekabül eder. Daha önce de gördüğümüz gibi, o «medeniyet» in, ya da çeşitli medeniyetlerin, maddî temelinin ne olduğunu açıklamaz.

Sınıfsız toplumdan, yani barbarlıktan sınıflı topluma, yani «medeniyet» e geçişin temel şartı ona göre ticarettir. Ticaret önce bir toplumsal işbölümü olarak ortaya çıkar. Başlangıçta kamu yararına bezirgânlar tarafından yürütülür. Ama berigânlar zamanla toplumsal zenginliklerin biriktiği mabedin yöneticileriyle anlaşarak kamu mülklerini «aşırıp» kendi mülklerine geçirirler ve ilk «sosyal sınıf» olarak tarih sahnesine çıkarlar. **«Toplumda alış veriş aracıları olan tüccarlar toplumcul bir SINIF haline geldikleri zamanda ve yerde MEDENİYET başlar.»** (Tarih Tezi, s. 201).

Toplumun zenginliklerine çeşitli hile ve desise ile el koyan bazı bezirgânlar, ellerin-

deki serveti toprağa yatırırlar. Yani toprakları satın alırlar. Böylece ortak mülkiyetin yerine özel mülkiyet geçer. Bir yandan da, el koydukları toplum serveti onlara, faizle para vermek imkânını sağlar. Böylece tefecilik başlar. Ve tefecilik sayesinde, toprakların bezirgânların eline geçme süreci hızlanır. Bu yoldan sınıflaşma süreci de hızlanır ve netleşir. Bir yanda toprağın özel mülkiyetini ele geçirmiş «kan içici» tefeci bezirgânlar, öte yanda «yerlerin esiyri» haline gelmiş üreticiler! İşte Kıvılcımlı'ya göre medeniyetin en genel hatlarıyla gelişimi ve ana tomisi...

Şüphesiz böylesi bir açıklama ilk bakışta «mantıkî ve makûl» izlenimini verebilir. Ne var ki, tarihte, istisnai olarak buna benzer gelişmeler veya dönemler olsa bile gerçekte insanlığın genel gelişim çizgisiyle, hiç bir ilgisi yoktur ve tamamiyle hayaldir! Kapitalizm öncesinde servet, Marks'ın Formen' de belirttiği gibi genellikle üretimin amacı olmamış ve bu yüzden de servet biriktirmek, egemenlik sağlamak için yol olmamıştır. Tefeci ve tüccar sermayesi halinde biriken servet, ancak kapitalist üretimin maddi şartlarının oluşması sayesinde, sanayi sermayesine dönüşebilmiş, dolayısıyla bu serveti elinde bulunduranların da toplumsal bir güç haline gelmeleri mümkün olabilmiştir. Yoksa tüccarlar ve tefeciler, bazı istisnasi durumlar dışında kapitalizm öncesi dönemde hiç bir zaman esas eğemen güç haline gelmemişler, tüccarlık toprağı işleyenler tarafından her zaman hor görülmüştür.

Tarihte, üretim tarzlarının (ya da sosyal biçimlerin) yek diğerlerinden farkını belirleyen **başlıca faktör,** o toplumda **üretim süreci içinde bulunan insanlar arasındaki ilişki,** bilimsel deyimiyle söylersek **üretim ilişkileri** veya bunların «hukukî ifadesi» olan **mülkiyet ilişkileri** olmuştur. Ve bu mülkiyet ilişkileri de bilindiği gibi **üretim araçları** üzerindeki mülkiyet ilişkisidir.

Kapitalizm öncesinde başlıca üretim araçları **toprak** ve kimi zaman da **insan** olmuştur. İlkel komünal toplumda toprağın **ortaklaşa** mülkiyeti vardır. Komünal toplum tiplerinin çözülmesiyle birlikte toprağın mülkiyeti özel ellere geçer. Bu süreç aynı zamanda çoğu kez insanın da köle veya serf olarak mülk edinmeleri sürecidir. Marks Formen'de üç ayrı tip komün toplumunu gözden geçirir. Her üçü de başlangıçta ortaklaşa mülkiyet ilişkilerine sahip olan bu komün tipleri yeniden üretim süreci boyunca dayanıklı olan Doğu komünü, toplu köleliğe, sürekli değişikliğe uğrarlar. Genellikle en antik komün klasik köleliğe (slavery) ve Germanik komün de toprak köleliğine (servage, serflik) dönüşür. Bu dönüşüm toprak mülkiyeti temelindeki genel dönüşümdür. Bunun dışında «aletin mülkiyeti», «cliens» lik (avane) ilişkileri, basit hür köylü mülkiyeti v.b.'de bulunabilir.

Böylece, kapitalizm öncesindeki sınıflı toplumlarda başlıca üretim ilişkisi, toprağın asiller veya feodaller elinde olan özel mülkiyeti ile ister toplu, ister klasik, ister toprakta olsun **kölelik** biçiminde görünmektedir. (Doğu komününün çözülmesiyle ortak mülkiyetin devam ediyormuş gibi görünmesi aldatıcıdır. Çünkü bu durumda toprağın mülkiyeti, «Allah'a adanmış» olsa da onun adına hareket eden despot ve yardımcıları, sömürü ve baskının somutlaştığı toplumsal güç olarak, toplumsal artı - ürüne el koyarlar.) Bunların hepsinde de çalışanlar sadece, yaşamalarının ve kendilerinin yeniden üretimini sağlayacak kadar geçim maddelerinin **sahibi** durumundadırlar. Bu temel esaslar dışında, farklı komün tiplerinden oluşan bu farklı kölelik ilişkileri, farklı toplumsal şekillenmelere tekabül ederler.

Oysa ticaret bir üretim tarzına damgasını basacak bir üretim ilişkisini veya mülkiyet ilişkisini ifade etmez. Ticaret toplumsal işbölümlerinden biridir ve ilkel komünal toplumdan günümüz sosyalist toplumuna dek her çeşit üretim tarzında zorunlu olarak bulunur. Kapitalist ticaret olduğu gibi, sosyalist ticaret de vardır. (Sosyalist ülkelerin dış ticaretleri bunun bir örneğidir.) Kapitalizm öncesi ticareti ise bu her iki ticaret biçiminden nitelikçe farklı bir ticaretdir.

Tefecilik ise, paranın birikebildiği her sınıflı toplumda karşılaşılan bir ekonomik kategoridir. Kapitalist toplumda modern bankacılık halini alır. Üretim araçları üzerindeki bir mülkiyet ilişkisini ifade etmez.

Bu durumda nasıl «ziraat üretim tarzı», ya da «sanayi üretim tarzı» diye bilimsel kategoriler yoksa, olamazsa, aynen tefeci - bezirgân toplum diye bir olgu olamaz! Tüccar-

lık ve tefeciliğin yapıldığı sınıflı toplumlarda tüccarlar ve tefeciler, toplumsal birer zümre oluştururlar. Çoğu zaman içiçe geçen bu zümreler, elbette ki sömürücü ve hakim güç ler arasında sayılırlar. Ama bunlar ya kapitalizmle birlikte sermayedar olarak burju va sınıfına katılırlar ve ancak o sıfatlarıyla yani **artı - değere el koyarak esas hâkim güç** içinde yer alırlar, ya da kapitalizm öncesinde, servetlerini toprağa yatırabilirler ve bu suretle asiller veya **feodaller sınıfına katılarak esas hâkim güç** olurlar; ki her iki halde de nitelik değiştirmiş, tefeci - bezirgân ka lıbından çıkmış olurlar.

Tüccarlığın ve tefeciliğin toplum üstyapısına akseden önemli etkileri olabilir. Bu etkiler çeşitli ahlâkî «deformasyonlar» şeklinde somutlaşabilir. «Deformasyonlar» dan kasıt şüphesiz ki «kötülükler» değildir. Ancak yazımızın baş kısmında da açıkladığımız gibi Kıvılcımlı'nın «tezi» ni temellendirdiği il kel komünizmden kalma öylesine moral kategoriler vardır ki, bunları çeşitli sömürü toplumlarına rağmen günümüze dek belli bir özü muhafaza ederek gelmişlerdir.

Buna karşılık, sömürü esası üzerine şekillenen sınıflı toplumlarda, bu «değişmeyen öz» olarak süregelen ahlâk kuralları şu veya bu ölçüde «tahribat» a uğramışlardır, yani, genelgeçer olarak, nesilden nesile aktarılan «moral değerler» in zıtları da, şu veya bu ölçüde, toplumun üstyapısında etkinlik ka zanmıştır.

İşte Kıvılcımlı somut olarak müşahede ettiği, moral plandaki bu deformasyonları, **aynı «barbarlık hasletleri»** konusunda yaptığı gibi alabildiğine abartarak, böylesi «korkunç kötülüklerin» ancak tüccar ve tefeci sömürü sü gibi en «asalak» cinsten bir sömürü durumunda ortaya çıkabileceğini varsaymış ve **kapitalizm** öncesi sınıflı toplumların bir kalemde «tefeci - bezirgân medeniyetleri» haline indirgemiştir. Böylece Kıvılcımlı'nın «tefeci - bezirgân topluma» yaklaşımı da metafizik kokmaktadır. O, ekonomik temeli üstyapı belirtilerinden —üstelik de bilimsel olmayan bir tarzda— hareket ederek belirlemiş görünmektedir.

Kıvılcımlı'nın «tarihsel devrimler» i ile ilgili en **genel** değerlendirmelerimiz burada bitiyor. Ancak bu konu, **özel** somut örnekleriyle yeniden ve detaylı olarak ele alınmalı, tarihte bizzat olup biten somut olayların somut tahliliyle teker teker eleştirilmelidir.

3 — KAPİTALİZME İLK GEÇİŞ :

Kıvılcımlı'nın tarih tezinin önemli bölüm lerinden birisi ve tarih anlayışının somut yan sıması «kapitalizme ilk geçiş» konusunda ortaya çıkar.

Modern sosyalizm gelene değin, ütopyacı sosyalizm dahil tarihteki bütün önemli **sosyal olayları**, hatta «tufan» gibi **tabiat** olaylarını dahi ilkel sosyalizme yani «gelenek görenek ve kollektif aksiyon üretici güçleriyle» mücehhez barbarlara yaptıran Kıvılcımlı'nın İngiltere'deki ilk burjuva devrimini de barbar lara yaptırması pek yadırganmasa gerektir. Gerçekten «barbarlığın faziletleri» üzerine kurulu tarih yorumu ile böylesi bir görüş tam bir bütünlük gösterir.

Kapitalizmden sosyalizme geçişin somut sürecini yaşıyoruz günümüzde. Bu bakımdan kapitalizmin ve onun son aşaması olan emperyalizmin genel işleyiş kanunları ve sosyalizme geçişin genel ve yerel meseleleri işçi sınıfı biliminin ve mücadelesinin en temel görevi olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Ama günümüzdeki toplumların geçmişlerinin farklılıkları, «tek bir devrim modeli» nin mümkün olamayacağını göstermiş ve her ülkede devrimcilerin tutarlı bir mücadele yürütebilmek için farklı ülkelerdeki toplumların tarihsel gelişme süreçlerinin bilimsel ola rak ele alınmaları başta gelen görevlerden biri olmuştur. Özellikle kapitalizme geç girmiş, bu nedenle de metropollere bağımlı hale gelmiş ülkelerin geçmişlerinin incelenmesi, bağımlılık ilişkilerinin anti - emperyalist bir mücadele ile ortadan **kaldırılabilmesi açı** sından önem kazanmıştır. Bu bakımdan, enternasyonal planda dönem dönem, kapitalizm öncesi tarihsel süreçle, özellikle kapitalizme geçiş sorunu ile ilgili tartışmalar olmuştur. Bilebildiğimiz kadarıyla, kapitalizm öncesi ve kapitalizme geçiş konularındaki tartışma bugün de sürmektedir.

Bu bakımdan Kıvılcımlı'nın «kapitalizme ilk geçiş» e verdiği önemi hafife almamak gerekir. O, bu konuya eğilirken, dünyaya yu karıdan bakan bir bilgin tavrı takınmamış, tersine bizimki ve benzeri ülkelerin neden emperyalizme bağımlı hale geldiklerinin, neden kapitalizme «Batı» ile birlikte ve «nor-

mal» yollardan geçemediklerinin tarihsel ger çekliğini incelemeyi, açıklamayı hedeflemiştir. Böylesi bir çaba, Türkiye'nin kapitalizme geç geçişini «tarihi tesadüf» ile **açıklayan** za manın **otorite** görüşleriyle kıyaslanınca, bilinç seviyesi bir hayli düşük fakat bilimsel olmak için «iyi niyetli» kadroların bulunduğu bir ortamda, saygıyla karşılanmak gerekir.

«Neden Türkiye'de kapitalizme "klasik" şekilde geçilemedi?» sorusunun Kıvılcımlı'yı kapitalizme geçişin ön şartlarını araştırmaya götürdüğünü görüyoruz. Ve Kıvılcımlı, dünya görüşüne uygun bir şekilde dünyada kapitalizme ilk geçişi, İngiltere'de tefeci - bezirgânlığın gelişmemiş olmasına ve «ilkel sosyalizmin» «demokrasi» geleneğinin güçlü olarak varlığını sürdürmesine bağlar.

Kıvılcımlı'ya Göre İlk Geçiş

Kıvılcımlı'nın meseleyi incelerken, **konuya girişi**, eksiklerine rağmen genel hatlarıyla bilimsel olarak yanlış değildir. Kapitalizmin ortaya çıkışını sermaye ile emek gücünden başka satacak malı kalmamış **hür işçi**'nin karşı karşıya gelmesi olarak tanımlar. Ve arkasından şu soruyu getirir :

«Kapitalizm ilk defa nerede yerleşti? İngiltere'de. Niçin? Tam 14. yüzyıl sıraları, İngiltere'de olduğu gibi Türkiye'de de köylü toprakbent değildi. "Bey armalarıyla örtülü" Dirlik Düzeni "kendi ekonomisini işleyen hür köylülerden ibaretti". Gene tıpkı İngiltere'de olduğu gibi, Türkiye'nin de Kanuni Muhteşem Süleyman'ın açtığı Kesim düzeni üzerine, 16. yüzyılda Dirlikçi beylerin avaneleri, **hadem - haşemleri dağılmıştı; ama Türkiye' de "Yığınla kanı helâl" başıbozuklar, iş pazarına proleter olacaklarına, kısır** Celali isyanlarına **boş yere yem oldular. Öyleyse, 16. yüzyıl İngiltere'sinin "kerameti" neresinde idi?»** (İlkel Sosyalizmden Kapitalizme, s. 8).

Kapitalizme geçiş bir **devrim** meselesi olduğu için, bu sorusunun cevabını araştırmak amacıyla konuya üretici güçler temelinde yaklaşır. Ve İngiltere'nin ne «Coğrafya» ne de «Teknik» üretici güçler açısından burjuva devrimi için özel bir durum göstermediğini açıklar. O halde, kapitalizme ilk geçişin başka sebepleri olması gerekir.

Bunlar da ona göre tarihteki her önemli olayda olduğu gibi gene hazırdırlar : Barbarlığın, yani «ilkel sosyalizmin» «gelenek - görenek» ve «kollektif aksiyon» üretici güçleri!

Kıvılcımlı, kapitalizme geçişi tamamen bu faktörlerle açıklamasına rağmen, İlkel Sosyalizmden Kapitalizme İlk Geçiş kitabının «Son Söz» ünde aksini iddia eder :

«Bütün tarihi yalnız barbarlıkla izah etmedik : tümüyle unutulmuş bir tarih zembereğinin üzerine bastık. Ekonomik determinizmi, mekanik anlayışlardan kurtarmak için, biraz tecritli de olsa, İlkel Sosyalizmin rolünü kabartılandırmak gerekliydi.

Tek başına barbarlık, **hiçbir zaman Tarihin** biricik **gücü olamaz. Son bir defa daha tekrarlayalım:** (Tarih + İnsan + Teknik + Coğrafya) **üretici güçleri, ancak dördü birden gözönünde tutulursa, yeteri kadar izah edici olurlar. Tek başına barbarlığın** (Tarih + İnsan) **üretimi güçleri Tarihi yapmaya değil yürütmeye yetseydi : medeniyet, henüz bir avuç Sümer insanından başkasını dejenere edemediği ilk konağında, barbarlık taze Ağadeli Semitlerle birlikte köle ekonomisini izafi hürriyetli serfliğe, ordan ücretli işçi tutan** kapitalizme **ulaştırıverirdi. Sümerlerin ardından** kapitalizm **başlayabilirdi. Sümerlerle kapitalizm arasında, her orijinal medeniyetin geliştirdiği yeni yeni** (Teknik + Coğrafya) **üretici güçleri insanlığın ilerleyişinde gittikçe yükselen basamakları yaratmasaydı, Batıdaki** (Tarih + İnsan) **üretici güçleri de, tek başlarına kapitalizm yolunu açamazlardı; Babil'de Mısır'da, Hint'te, Çin' de : İlkel Sosyalist Toplum insanının** (hür + doğru + eşit + yiğit) **iken** (köle + yalancı + eşitsizlik + ödlek) **olması,** kullaşması **Batıda da** "tekerrür" **edebilirdi. Ancak** (Tarih + İnsan) **üretici güçlerinin desteği olmadan tek başına** (Teknik + Coğrafya) **üretici güçlerinin yarattıkları ekonomi gelişimiyle Toplumu nasıl bir türlü kapitalizme ve dolayısıyla** Sosyal Devrimler **çağına geçiremediğini belirtmek istedik.»** (Aynı yerde, s. 116 - 117).

Ama Kıvılcımlı hiçbir zaman burada ileri sürdüğü gibi, kendi deyişiyle, «teknik + coğrafya» üretici güçlerinin tayin ediciliği konusunda ikna edici bir tek delil getirmez. Tersine o, sürekli bunların yetersizliğini vurgular. Ve boyuna, «tarih + insan üretici güçleri» nin esas tayin edici faktör olduğunu göstermeye çalışır. Bu çelişik durum Doktor'un

eklektik dünya görüşünü kaçınılmaz sonucudur. O bir yandan bilimsel metoda sadık kaldığını ispatlamaya çalışır. O zaman «barbarlık yetseydi Sümerler kapitalizme geçerdi» der. Gerçekten de Kıvılcımlı'nın Tez'ine göre böyle olması gerekir. Çünkü dünyada barbarlığın çok daha güçlü, «medeniyet» in ise yeni ve güçsüz olduğu dönemdir. Öte yandan İngiltere'de kapitalizmin çıkışını «medeniyet»in güçlenememiş, barbarlar yüzünden bir türlü barınamamış ve insanları bir türlü yozlaştıramamış olmasına bağlar. Boyuna, tekniğin çok geri olduğunu (Hastings Savaşında taş balta örneği) isbatlamaya çalışır.

«Demek ki teknik teolojinin tanrısı haline çevrilmemelidir. Herşeyi teknik yarattı denildi mi, tekniği kimin yarattığı ortaya çıkıyor.» (Aynı yerde, s. 11).

Ya da : **«Antika medeniyetin** teknik **yaratcılığı olduğundan çok aşırı değerlendirilmiştir. Irak Yukarı Barbarlığından beri yapılmış ana keşifler, modern çağa gelinceye değin yerinde saymış gibidir. İlkel de olsa Sosyalizmin, insan ruh ve zekâsında yarattığı yüksek hür ve gerçekçi işleyiş, sınıflı köle medeniyetinin baskısı altında ezilmiş, insan ruhu küsmüştür. Binlerce yıl, dünya malına minnet etmeyen dervişliğin bir anlamı da : "Yaratacaksın da kime yarayacak" sabotajıydı. Savaş tekniği bile, ölüm dirim ihtiyacı iken, kadim medeniyetlerdekinden yer yer geriledi. Engels'in belirttiği gibi, İngiliz savaş tekniği 11. yüzyıla kadar taş çağında kaldı : Hastings savaşında İngiliz piyadesi taş balta kullandı.»** (Aynı yerde, s. 11) diyerek «ilkel sosyalizmin ruh ve zekâda yarattığı işleyiş» i esas faktör alır.

Kıvılcımlı'ya göre neden kapitalizme ilk geçiş İngiltere'de olmuştur? Çünkü :

«Doğuda : "Teb'ai Şâhânenin mal ve canı, ırz ve namusu efendimizindir." denir : İngiltere'de bunu hiçbir kral iddia edememiştir, niçin? Çünkü halk onun alnını karışlamıştır. Şark toplumunda, kim olursa olsun, başa geçen en alçak kişinin önünde hemen kul köle kesilmek prensibi, her türlü tartışmanın her zaman dışında bırakılmıştır. Neden? Binlerce yıllık medeniyet, Doğu insanını paçavraya çevirmiştir de ondan. İngiltere'de kralın da, sapıtacak hakimin de, işkenceye kalkışacak karakolun da karşısına dikilen şey : Magna Karta'nın 61. maddesi değildir. Bütün dünya Anayasaları öyle "ölü edebiyat" **larla doludur. İngiltere'de Magna Karta'yı, yahut anayasasız insan haklarını** "tartışılmaz" **kılan güç, İngiliz halkının hiç şakası olmayan** "ayaklanma tehdididir". **Bu güç, anayasa - babayasadaki** "Direnme Hakkı" **değil, burnundan kıl kopartmayan İngiliz halkıdır.**

İngiliz halkı gökten mi inmiştir? Hayır. Barbarlıktan **gelmiştir. Bütün dünya milletleri** barbarlıktan **inmedir, ama İngilizler —İslavlar** bir yana **bırakılırsa— barbarlığı, çok şükür, en geç bırakmış olan insanlardır; antika medeniyeti yanına güçlükle uğratmış bulunan insanlardır. Onun için, dünyanın başka her yerinde asilzadeler, müstebidin köpeği olmayı şeref bilmişler de, halkın arkadaşı olmaktansa ölmeyi katlanmışlardır. İngiltere'de Baronlar, kendi çıkarlarını, halkın çıkarlarıyla bir potada** eritmeyi **bilmişlerdir. Çünkü onlar antika medeniyetin tefeci - bezirgân soysuzlaşması ile kapıkulu olmamış, halk denilen kandaşlarının yanıbaşında savaşmayı şeref bilen Kan şefleri durumunda kalabilmişlerdir. 19. yüzyılda Japonya'yı kapitalizme geçiren Samuray'lar da böyle idiler.»** (Aynı yerde, s. 83 - 84).

«İngiltere'de bin yıl önce "Millî Birlik" **olmamış : çünkü o zaman, Britanya halkı, sopayı** görünce **katarlanıveren antika köle ve kapıkulu sürüsü değildi, her kişisi sosyalist Toplumun kişilikli çetin leblebisi idi; önüne gelen zorbanın dişini kırıveriyordu. Öyle** "birliksizlik" **e insanlık bugün ne kadar şükretse yeridir :** 1 — Magna Karta, 2 — Kapitalizm, **ilk Modern Büyük Ütopiçi,** 3 — Sosyalizm **orada çıktı. Bu üç basamaklı gelişim tesadüfen arka arkaya sıralanmadı. Doğu'da beş altı bin yıldır en itsel (sinik) yollardan kıyasıya uygulanmış biricik, birleşik, devletçi firavunluk sistemi : tefeci - bezirgân medeniyeti şahikaya çıkarırken, insanı yerin dibine indirip unutmuştur. Ezip sömürücü bir avuç üst insanı allahlaştırarak, geri kalan geniş çalışan yığınları, nereye doğru ürkütürsen, oraya akıp batacak kişiliksiz kul sürüleri durumuna sokmuş uçsuz bucaksız antika ulusal Birliklere kavuşamadığı için, İngiltere'nin nesi eksik kalmıştır? İngiltere'nin modern kapitalizme kaynak olması, biri ötekisinden daha barbar in-**

san toplumları sayesindedir.» (Aynı yerde, s. 90).

Ve en nihayet şunu dahi söyleyebilmiştir: **«Tarihte : "Olsayla bulsa bir araya gelse" denilmez. Ama eğer İngiltere adası Batı ucunda bulunmasaydı, Kara Avrupası belki de Kapitalizme erişemeden, Hitler'in hayal kurduğu gibi birkaç bin yıl daha Doğu Firavunluğuna gömülüp kalabilirdi.»** (Aynı yerde, s. 75).

Neden? Çünkü İngiltere'den başka yerde kapitalizmi getirecek ölçüde güçlü bir barbarlık kalmamıştı!... İşte, Kıvılcımlı'nın «tez» inin kendi ağzından somut ifadesi, aksini iddia etmesine rağmen bu denli açık seçiktir. İlk «medeniyet» in çıkışından bu yana teknik ilerlemez, coğrafya tayin edici değildir. Geriye ne kalır? «Barbarlık»!..

«Barbarlık yalnız Avrupa Ortaçağ'ını izah etmekle kalmaz. O çağın kapanışı yahut Modern çağın açılışı anlamına gelen, Tarihin en kanlı Traji - Komedyası Haçlılar Seferini de ondan sonrasını da olağanüstü açıklar. Bütün ondan önceki medeniyet Tarihini de açıkladığı gibi...» (Aynı yerde, s. 27).

İngiltere'deki geçişi açıklayarak, bunun bir **tesadüf** olmadığını göstermeye çalışan Kıvılcımlı, tersine olayı tam bir **tesadüf** kılığına sokar. O zaman kendisine pek haklı olarak şu soru yöneltilir : Gerçekten Sümerler neden geçmedi kapitalizme? Ya da neden Grekler veya Romalılar?! Hepsinin de etrafında İngiltere'dekinden bol miktarda «temiz barbar» vardı ve hepsi de «taş balta» çağından bir hayli ileri idiler! Veya İngiltere olmasaydı barbar kıtlığına kıran mı girmişti dünyada? İskandinavya, kendisinin bir türlü açıklamaya yanaşmadığı slav v.b. barbarlar ne güne duruyordu? Afrika, Asya, Avusturalya ne güne duruyorlardı? Neden Kara Avrupası daha binlerce yıl «Ortaçağ» da kalsındı?

Kıvılcımlı'nın kapitalizme geçiş problemini incelerken bilimden uzaklaşmasının temel nedeni, barbar insanın hasletlerine olan aşırı hayranlığı yüzünden maddî temeli bir kenara bırakmasıdır. Böylesi bir tutumun daha temelinde yatan ise, Türkiye v.b. ülkelerin, ona göre, benzer şartlar altında oldukları halde kapitalizme geçemeyişleri, bağımsız kapitalist yoldan kalkınamayışları, emperyalizme bağımlı ülkeler haline gelişleri olgusudur. Böyle olunca o, insan malzemesi üzerine eğilmiş ve «Batı» da burjuva demokrasisinin daha da gelişmiş olması nedeniyle kapitalizme geçişin temelinde **hürriyet** olduğuna, bu **hürriyet**'in de diğer önemli tarihsel olayların yaratıcısı «ilkel sosyalist barbarlar» dan kaynaklandığına karar vermiştir. Ve maddî ekonomik temelin tayin ediciliği gözlerden kaçıp gitmiştir. Kıvılcımlı bunu kendi ağzıyla da söylemekten çekinmez : **«Bu ekonomik sebebin ardında yatan sosyal ve tarihsel sebepler vardır.»** (Aynı yerde, s. 47). Böylece Kıvılcımlı, «sosyal ve tarihsel» sebeplerin «ekonomiyi» yaratabileceğini ileri sürmüş olur. Şüphesiz ekonomik ve sosyal olaylar karşılıklı etki ilişkileri içinde bulunabilirler. Ama son tahlilde hiçbir «ekonomik sebep» in altında sosyal ve tarihsel sebep yatmaz.

(Yukarıda aldığımız tipik cümle, bir bütünün içinden çekip alıverme tahrifatçılığı asla değildir. Çünkü bu cümlenin içinde bulunduğu bölüm bütünüyle aynı **başaşağı** metodun uygulandığı bir bölümdür ve sadece ilk geçiş konusunu işleyecek bir diğer çalışmada detaylı olarak ele alınmalıdır.)

Burjuva Demokratik Devrimin İngiltere'de İlk Tamamlanması

Kıvılcımlı, «Tez» inin diğer bölümlerinde olduğu gibi kapitalizme ilk geçişi de maddî temellerinden soyutlar, demiştik. O halde kapitalizme ilk geçişin maddî temeli nedir?

«Önsöz» deki temel kurala uymak gerekirse ,bir üretim tarzından diğerine geçilebilmesi için teknoloji esas olmak üzere üretici güçlerin belirli bir gelişkinlik seviyesine ulaşmış olduklarını kabul etmemiz gerekir. Ancak bu noktadan sonra, üretici güçleri çevreleyen ve gelişmelerinin karşısına dikilen mülkiyet ilişkileri köklü bir değişime uğrayacak ve bu ikisinin meydana getirdiği maddî temel üzerinde yükselen ve ona uygun tarzda biçimlenen üstyapı devrilip gidecektir.

Kapitalizm öncesi toplum biçimleri ve kapitalizme geçiş konuları, işçi sınıfı bilimi tarafından defalarca ele alınmış, bu konularda geniş tartışmalar açılmıştır. Biz elimizden geldiğince klâsik kaynaklara bağlı kalarak meselenin maddî temeline açıklık getirmeye çalışacağız.

Meseleyi incelerken «Önsöz» deki iki temel faktörü esas alabiliriz :

1 — Üretici güçlerin gelişmesi,

2 — Mülkiyet ilişkilerinin bu gelişme karşısındaki durumu.

Üretici güçlerin gelişme seviyesi hakkında istatistik bilgi elimizde yok. Ancak İngiltere'de burjuva devrimi olmadan önce, Avrupa'nın pekçok ülkesinde yer yer kapitalist üretimin çiçeklenmesi, üretici güçlerin ve özellikle teknolojinin evrensel olarak kapitalizme geçilmesinin önşartlarını oluşturduğunu gösterir. Zaten sosyalist devrimden önceki bütün devrimlerin tipik özelliği, bir üretim tarzının kendi mülkiyet ilişkileriyle birlikte, bir önceki üretim tarzının yanında, fakat eski sosyo - ekonomik biçimlenmenin içinde, eski üretim tarzı aleyhine gelişmesidir. Bu sosyal devrim süreci son olarak politik devrimle noktalanır. Bu bakımdan İngiltere kapitalizme geçerken, Kara Avrupası, hiç de Kıvılcımlı'nın uyandırmak istediği imajda olduğu gibi boş durmamış, tefeci - bezirgânlaşıp «taşlaşmaya» doğru, «Doğu Firavunluğu» na doğru yönelmemiştir. Sadece İngiltere daha hızlı gitmiş, politik devrimini daha önce tamamlamış ve sanayi atılımını daha hızlı ve önde gerçekleştirmiştir. Ve «Kara Avrupa» sındaki diğer ülkeler, İngiltere'ye bakıp, «Bu kapitalizm iyi birşey, biz de bundan yapalım» diye kapitalizme geçmemişlerdir! Kendi ülkelerinde de üretici güçler belirli bir seviyeye ulaştığı için kapitalizme geçmişlerdir.

Bu durumda, «Madem pekçok ülkede çiçekleniyordu da, neden İngiltere'de oldu ilk toplumsal sıçrayış?» sorusu önemini kaybetmektedir. Bu soruya bir başka soruyla açıklık getirmek, meselenin çözümüne ışık tutabilir.

Neden en gelişmiş kapitalist ülkede olmadı da sosyalist devrim, halkının büyük çoğunluğu köylerde yaşayan, Çarlık Rusyası'nda oldu? Bu sorunun cevabı yıllar önce, Lenin tarafından açıkça verilmiştir : Emperyalist çağda, emperyalist ilişkiler içinde, emperyalist zincir en çürük halkasından kopacaktı. Nitekim öyle oldu. Kapitalizme en geç giren ama kapitalizmin kökleştiği ülkelerden biri olan Çarlık Rusyası, yeni üretim tarzına, sosyalizme karşı en az mukavim bünyeye sahip, maddî şartlar açısından sosyalist devrim için en müsait ülkeydi. Buna karşılık kapitalizme ilk geçen ülkelerin hemen tamamı, İngiltere başta olmak üzere, halâ daha sosyalizme karşı direniyorlar.

Kıvılcımlı'nın tezlerine gidene kadar, bilime çok daha bağlı kalarak bu olgu geçerli olamaz mı? İngiltere'nin, kapitalizmin gelişmekte olduğu diğer ülkelerle kıyaslanınca, feodal mülkiyet ilişkileri ve feodal üstyapı bakımından daha az oturmuş bir ülke olduğunu söyleyebiliriz. Bu bakımdan kapitalizmi geliştirmekte olan üretici güçlerin, en dayanıksız feodal mülkiyet ilişkilerini ve üstyapı kurumlarını İngiltere'de karşılarında buldukları ileri sürebilir. Söz gelimi, İngiltere'de politik devrimin, Büyük Fransız Devrimi ölçüsünde büyük direnişler, kanlı ve zorlu mücadelelerle gerçekleştirilmemiş oluşu da bu gerçekliğin kanıtıdır. Bir başka kanıt da, toprak beylerinin, Lordların kapitalizme büyük direnişler göstermeyip, kısa sürede yeni üretim tarzına entegre olmaları olayıdır. İngiliz feodalitesinin kapitalizmin çiçeklendiği diğer ülkeler feodalitesi kadar köklü ve mukavim bir yapıya sahip olmaması elbette tek başına kapitalizme geçişi açıklayamaz. Ama bütün diğer temel faktörlerin aynı derecede etkenliği söz konusu olduğunda, sosyalizme ilk geçiş için Çarlık Rusyası'nda ileri sürülen düşünceler, benzer şekilde, İngiltere'nin kapitalizme ilk geçişi için de, hiç değilse Kıvılcımlı'nın tezlerinden çok daha fazla aydınlık getirir.

Meseleyi, böylece maddî temeli üzerine oturtabiliriz ancak. Ne barbarların üstün hasletleri, ne de engin hürriyet havası olmuştur. İngiltere'nin kapitalizme ilk geçmesini sağlayan! Sadece ve sadece gelişen üretici güçler ve bunlara karşı en az mukavemet edecek mülkiyet ilişkileri ve dolayısıyla üstyapı kuruluşları, bütün bu şartlar toplamı İngiltere'de burjuva sosyal devriminin ilk olarak tamamlanmasına yol açmıştır.

İngiltere'nin ardından, kısa fasılalarla, diğer Avrupa ülkeleri de henüz kapitalizmin serbest rekabetçi dönemini yaşadığı çağda genellikle kendi gelişimlerinin doğal sonucu olarak, şüphesiz özellikle mübadelenin aşırı ölçüde yaygınlaşmasının da etkisiyle kapitalizme geçmişler ve bir süreç boyunca burjuva demokratik devrimlerini tamamlamışlardır. Buna karşılık Avrupa dışındaki ülkeler büyük çoğunluğuyla, kendi gelişimlerinin do-

ğal sonucu olarak değil de, kapitalist metropollerle olan sömürgecilik ve emperyalist ilişkilerinden sonra kapitalizme geçebilmişlerdir.Bu olgu karşısında, özellikle kapitalizme serbest rekabetçi dönemi yaşamadan geçmiş emperyalizme bağımlı ülkelerin sosyalistlerinin, ülkelerindeki devrimci mücadelenin anahatlarının doğru toplumsal değerlendirmeler üzerine okutulabilmesi için şu soruya cevap getirmeleri bir görev olur :

Kapitalizm neden Avrupa'dan başladı ve yaygınlaştı da dünyanın diğer bölgelerinde ülkeler, ancak sömürgecilik ve emperyalizm ilişkileri ile birlikte kapitalizme geçmeye başladılar? Neden, meselâ Osmanlı toplumu, kendi iç dinamiği ile kapitalizme geçemedi?

Avrup Dışında Kapitalizm Neden Gecikti? Osmanlı Örneği...

İngiltere'nin Kuzey Amerika sömürgesini bir kenara bırakırsak, kapitalizmin sömürge ilişkileri ile başlandığı başlıca üç büyük ülke görürüz : Osmanlı, Hint ve Çin ülkeleri. Gerçi kapitalizmin sömürgecilik ile girdiği daha pekçok ülke vardır ama, bu üçü hem Avrupa ve sömürgecilikle olan ilişkileri, hem de yayıldıkları topraklar üzerinde sınıfsız toplumdan çıkışın çok eskilere dayanması bakımından önem taşırlar.

Bu ülkeler üzerindeki toplumların çok eski bir geçmişleri olduğu, pekçok teknolojik gelişmeye kaynaklık ettikleri halde, serbest rekabetçi dönemde kapitalizme geçecek maddî şartları kendi iç dinamikleri ile gerçekleştirememişlerdir. Kapitalizm öncesi yapının geçmişe uzanan eskiliğinin, kapitalizmi yaratacak üretici güçler gelişmesine karşı en oturmuş mülkiyet ilişkilerini ve egemenlerin kendi sınıf çıkarlarını sarsacak gelişmelere karşı en amansız baskıyı uygulayacak mukavim yapıyı oluşturduğunu varsaysak bile sadece bu nedenler, kapitalizmin toplumun bünyesinde çiçeklenmemiş olmasının yeterince ikna edici açıklaması olamaz. Bu bakımdan kapitalist üretim için gerekli toplumsal objektif şartların somut olarak gözden geçirilmesi gerekir.

Ama Osmanlı v.b. toplumlarda kapitalizmin gecikmesinin somut sebeplerini, böylesi toplumların kapitalizm öncesi yapılarının ve ilkel komünal toplumdan kapitalizme kadar geçirdikleri sürecin tarihsel gelişiminin özelliklerinde bulabiliriz.

Marks, Grundisse'nin Kapitalizm Öncesi Ekonomi Şekilleri (bundan böyle bu bölümünde, emeğin, üretimin objektif şartlarından kopuşunun tarihî sürecini incelerken Doğu Komünü için aynen şöyle der :

«En dirençli ve uzun süre dayanan zorunlu olarak asyatik biçimdir. Bu, onun ön şartında mevcuttur. Birey topluluğa karşı özerk olamaz; üretimin kendi kendine yeterli çemberi, tarım ile el imalâtının birliği v.b.» (Ekonomi Politiğin Eleştirisinin Temelleri, [Grundrisse], Almanca baskı, Moskova, 1939 - 41, s. 406).

«Üretim tarzı ne kadar eskiyse —ve bu tarımda uzun sürer, tarım ile manifaktürün Doğulu birleşmesinde ise daha da uzundur— yani mülk edinmenin gerçek süreci ne kadar aynı olarak kalıyorsa, eski mülkiyet biçimleri ve bununla da komün o kadar değişmez kalır. Komün üyelerinin özel mülk sahipleri olarak ayrıldıkları yerde, şehir komünü ile şehir topraklarının sahipleri ortaya çıktığında, bireyin kendi mülkiyetini yani kendisini hem asil vatandaş, komünün üyesi, hem de mülk sahibi **yapan ikili ilişkiyi yitirmesinin şartları da ortaya çıkar. Doğulu biçimde** bu kayıp, **tamamen dış etkile dışında,** çok zor **mümkündür, çünkü komünün tek tek üyeleri hiçbir zaman komünle, kendisinin onunla olan objektif, ekonomik bağını koparacak serbest bir ilişkiye geçmez. Birey sağlam şekilde köklüdür. Bu aynı şekilde imalâtla tarımın, şehir (köy) ile kırın birleşmesinde de böyledir.»** (Aynı yer, s. 314).

Aynı bölümün bir başka yerinde ise şöyle denmektedir :

«...komün böylece tamamen kendine yeterli hale gelir ve yeniden üretimin ve fazla üretimin bütün şartlarını kendi içinde ihtiva eder. Bunun artı - emeğinin bir bölümü son tahlilde kişi olarak var olan daha yüksek komüne ait olur ve bu artı - emek hem kendini vergi v.s. şeklinde, hem de birliğin, yani kısmen gerçek despotun, kısmen de kabilenin hayali özünün, tanrının yüceltilmesi için harcanan kollektif emekle geçerli kılar. Fakat komün mülkiyetinin bu şekli, kendisini gerçekten emekte gerçekleştirdiği sürece, iki biçimde görünebilir. Küçük komünler bir birlerinden bağımsız, yanyan, durgun bir ha

yat sürdürebilirler ve bunların içinde birey, kendisine ayrılan alanda ailesiyle birlikte ba ğımsız bir şekilde çalışır; (toplumun bir cins sigorta diyebileceğimiz ihtiyat deposu için harcanan belli bir emek, bir yandan da bizatihi komünün savaş, ibadet gibi masraflarının karşılanması için harcanan bir emek. İlk [orijinal] anlamıyla derebeylik egemenliği ilk olarak bu noktada görünür. (Örneğin slav, romen komünlerinde v.b. serfliğe geçiş buradadır). Ya da Meksika, özellikle Peru, eski Kentlerde, bazı Hint kabilelerinde olduğu gibi, çalışmada kollektifliğe —ki bu biçimsel bir sistem olabilir— kadar varabilir. Bundan başka bir kabile içindeki kollektiflik, daha da fazla olarak, birliğin kabile ailesinin bir şefinde (head) ya da aile reislerinin arasındaki ilişkiler şeklinde temsil edilmesiyle belirir. Buna göre de, komün ya despotik ya da demokratik biçimde olur. Emek yoluyla gerçek mülk edinmenin kollek tif şartları, sulama tesisleri, haberleşme araçları v.s. asyatik halklarda çok önemlidir, bunlar yüksek birliğin, küçük komünlerin üzerinde dalgalanan despotik yönetimin eseri imiş gibi görünür. Gerçek şehirler buralarda, bu köylerin yanında, sadece dış ticaret için özellikle elverişli olan noktalarda, ya da devlet başkanı ile santraplarının gelirlerini (artı - ürün) emek karşılığında değiştirdikleri, bunu emek fonları olarak sarfettikleri yerlerde kurulur.» (Aynı yer, s. 377).

Görüldüğü gibi Marks, kapitalizm öncesinde, çeşitli toplumlarda emeğin mülkiyetle olan ilişkilerini incelerken, Doğulu (ya da Asyatik) dediği biçimi, komün içindeki tarım ve imalâtın kendine yeterliğinden ötürü, en fazla direnen ekonomik biçim olarak görür. Gerçekten tarımla imalâtın birlikteliği yüzünden mübadeleye en az ihtiyaç gösteren böylesi bir komünde (veya komünler topluluğunda), hem üretimin yeterliliğinin ihtiyaçların çeşitlenmesine engel olması, hem de ticaretin getireceği çeşitli ilişkilerin eksikliği nedeleye ihtiyacın olmaması, kapitalizmin ön vaş olacağı açıktır. Öte yandan dış mübadeleye ihtiyacın olmaması, kapitalizmin ön şartlarından biri olan sermayenin, ilk teşekküllerinde önemli rol oynayan tüccar sermayesinin oluşmasına da olumsuz yönde etkir. Kaldı ki mübadele, emeğin, üretimin objektif şartlarından kopması, üretmen kişinin bireyleşmesi yani komün toplumunun dağılması doğrultusunda önemli bir etkendir.

«İnsan kendini ancak tarihsel süreç ile bireyleştirir. O ilk başta —politik anlamda hiç de bir "politik hayvan" olmasa bile— bir generik varlık, kabile varlığı, sürü hayvanı **olarak görünür. Mübadelenin kendisi, bu bireyleşmede başlıca etkendir.»** (Aynı yer, s. 395).

Üstelik doğulu bir toplumda, toplu kölelik hüküm sürdüğü için üstyapı kurumları da toplumsal değişmelere en fazla mukavim şekillenmeler olarak görülebilir.

Osmanlı toplumunda (ve benzeri ülkelerde) temel ekonomik biçimin Doğu biçimi olduğunu ileri sürmüyoruz. Diğer ikisi bir yana, Osmanlı toplumunun ekonomik ve sosyal yapısının, geçmişteki çalışmalar da gözönünde tutularak, bilimsel metotla derinliğine ve bütünleyici bir şekilde incelenip değerlendirilmesi, sosyalist hareketimizin önünde duran görevlerden biridir. Ancak bugün elimizde olan bilgiler, Osmanlı toplumunun özellikle saklı kalmakla birlikte en genel hatlarıyla feodal bir üretim tarzı üzerinde şekillendiğini kanıtlamaya yetmektedir. Osmanlı toplumunda toplumsal bir artı - ürün yaratılmaktadır. Ve bu artı - ürüne el koyuş biçimi **feodal rant** olarak ortaya çıkmaktadır.

Ne var ki, bu feodalite Batı Avrupa'da olduğu gibi, klasik biçimiyle karşımıza çıkmamaktadır. Marks'ın Doğu biçimi için söylediği pekçok noktayı Osmanlı toplumunda müşahade etmek mümkündür.

Söz gelimi, «komünlerin üzerinde duran **birleştirici birlik**'in en yüksek **mülk sahibi** ya da **tek mülk sahibi** olarak görünmesi...», «Bu rada birey pratikte mülkiyetsiz görünür...», «artı - ürün', böylece kendiliğinden bu en yüksek birliğe ait olur.» Doğu despotizmi, böylece, mülkiyetin hukuken yok olmasına yol açmış gibi görünür». «Onun (komünün) artı - emeğinin bir bölümü, nihaî olarak, bir **kişi** şeklinde karşımıza çıkan, yukardaki komüne ait olur ve bu artı - emek, hem vergi v.b. şeklinde, hem de birliğin, yani kısmen despotun, kısmen de kabilenin muhayyel özü olan tanrının yüceltilmesi için harcanan kollektif emekte gerçekleşir.» (Aynı yerde, s. 376, 377).

«Asya biçiminde (en azından onun ege-

men olduğu alanlarda) **mülkiyet yok, sadece bireyin sahipliği var; komün gerçek mülk sahibi — yani mülkiyet sadece topraktaki kollektif mülkiyet.»** (Aynı yerde, s. 384).

«Asya tarihi şehir ile kırın bir çeşit farklılaşmamış birliğidir; (burada gerçekten büyük şehirlere, gerçek ekonomik yapının üzerine yerleştirilmiş hükümdar karargâhları olarak bakmak gerekir).» (Aynı yerde, s. 382).

Bütün bu benzerlikler, Osmanlı feodalitesinin klasik bir feodaliteden çok, «Doğulu komünler» topluluğu üzerine kurulu, **merkezî bir feodalite** görünümünde olduğunu göstermektedir.

Özetlersek, en genel çizgileriyle, Osmanlı feodalitesinin, en dayanıklı yapıyı meydana getiren Asyalı komünün çözülmesiyle oluşan doğu despotizmi ve toplu kölelik geçmişi üzerine kurulu olmak kapitalizme geç kalmasına yol açmıştır diyebiliriz. (Bu konuda geniş bir inceleme İLKE'nin gelecek sayılarında yayınlanacaktır.)

Yukardaki açıklamalar, Osmanlı toplumunun neden sırf kendi iç dinamiğiyle, bağımsız kapitalist bir yola giremediğine ipuçları getirebilir. Şüphesiz bu açıklamalardan, klasik Asya Tipi üretim tarzı yandaşları gibi (bu konuda eski tartışmalar hatırlanmalı) Türkiye'nin kapitalizme dış dinamik ile geçtiği sonucu çıkarılmamalıdır. Türkiye'de kapitalizm, emperyalizme bağımlı da olsa, evrensel ilişkiler bütün içinde, başta kendi iç dinamiğinin etkisiyle, objektif şartların yeterli olgunluğa erişmesi sonucu gelişebilmiştir.

Kapitalizme geçiş problemi incelenirken, «gelenek - görenek», «kollektif aksiyon», «ilkel sosyalizm», «temiz demokrasi» v.b. etkenler yerine, bir üretim tarzından diğerine geçişin temel yasalarının gözönüne alınması gerektiğini yukarıda belirtmiş ve son tahlilde tayin edici faktörün, maddî üretici güçlerin gelişim seviyesi olduğu esasına bağlı kalarak, burjuva sosyal devriminin neden İngiltere'de ilk defa tamamlanmış olduğu, neden Osmanlı v.b. toplumların kapitalizme geç kaldığı sorularına, bu çalışma çerçevesinde bir ölçüde cevap getirmeye çalışmıştık. Şimdi de genel olarak kapitalizme geçişin maddî şartlarını **klasik** kaynaklardan yararlanarak incelemeye çalışalım.

Kapitalizme Geçişin Genel Şartları

Bilindiği gibi sermayenin modern anlamda sermaye olabilmesi için genişletilmiş yeniden üretim yapması gerekir. Bu üretim ise, ancak ve ancak kendi değerinden daha fazla değer yaratan bir metaın, yani emek gücünün devreye girebilmesi ile mümkün olur. Bunun yanında **üretimin objektif şartlarının** da sermayenin egemenliği altına girerek, hür emeğin karşısına çıkması gerekir.

Görüldüğü gibi, kapitalist üretim için iki temel unsur **sermaye** ve **emek gücüdür. Mad**dî üretici güçlerin belirli bir gelişme seviyesinden sonra, feodal mülkiyet ilişkileri, bu gelişime ayakbağı olurlar. O zaman mevcut mülkiyet ilişkilerinin dağılıp, yerine kapitalist mülkiyet ilişkilerinin geçmesi süreci başlar. Böylece, kapitalist üretim, feodal toplumun bağrında gelişir. Bu nicel gelişim, sonuçta nitel bir değişikliğe yol açarak eski üstyapıyı da devirir ve böylece sosyal devrim tamamlanarak burjuva toplumuna geçilmiş olur.

İşte Formen'de Marks, kapitalist üretimin iki temel unsurunu, sermayeyi ve emek gücünü oluşturup karşı karşıya getiren tarihî süreç içinde, mülkiyet ilişkilerinin çözülüşünü inceler.

Maddî üretici güçler, genel kural olarak tarihin bütün dönemlerinde varlıklarını sürdürürler. Bir üretim tarzının diğerinden farkını ise maddî üretici güçlerin gelişkinlik seviyesine uygun düşen, bunlar üzerindeki mülkiyet ilişkilerinin farklılığı tayin eder. İlkel komünal toplumda üretici güçler, ayrılmaz bir bütün teşkil ederler. Üretici güçler, başlıca, üretimi yapan insan (üretimin sübjektif şartı) ile geri kalan maddî üretici güçlerdir.

Bu üretici güçlere, yani objektif çalışma şartlarına Marks'ın deyişiyle, **«toprak, hammadde, yaşama araçları, iş aletleri, para ya da bunların hepsi girer.»** (Pre-capitalist... s. 78).

Başlangıçta birey, üzerinde üretim yaptığı toprağı ve onun bütün ürünlerini kendi vücudunun doğal bir uzantısı olarak görür.

«Böylece mülkiyet ilk başta, insanın kendi doğal üretim şartlarına karşı, kendine ait olarak, kendininkiler olarak, kendi gerçek

varlığıyla ön-şartı konmuş olarak aldığı şartlara karşı tavrından başka birşey demek olmuyor, bunları kendisinin doğal ön-şartları, sanki sadece vücudunun bir uzantısı olarak alması demek oluyor.» (Aynı yerde, s. 391).

Bu durumda, birey objektif çalışma şartlarının sahibi olmaktadır. Ancak bu sahiplik, özel mülkiyet konusu değildir. Üretim yapan kişi, bir komünün üyesi olduğu ve komün mülkiyetle biçimlenmeyip aksine üretimin ön şartı, yani, sınıfsız toplum insanlarının komünler şeklinde yaşamaları, varlıklarını sürdürebilmelerinin temel gereği olduğu için, buradaki mülkiyet ilişkisi komün aracılığıyla kurulur. Bu sebepten komün tiplerinin hepsinde esas mülkiyet ilişkisi, **ortak mülkiyettir.**

Ancak komünün kendini yeniden üretmesi süreci, değişen maddî şartlar altında giderek komünün kendini inkârını ve dağılmasını getirir.

«Komün ya da kabile üyelerinin kabilenin toprağına —yani üzerine yerleştiği araziye— karşı olan tavrının değişik biçimleri, kısmen kabilenin doğal karakterine, kısmen de içinde gerçekten toprağın mülkiyetine sahip tavrı koyduğu yani onun meyvalarını emek yoluyla kendine malettiği ekonomik şartlara bağlıdır. Ve bunlar da iklime, toprağın fiziksel yapısına, kullanılışının fiziksel belirlenmiş tarzına düşman ya da komşu kabilelere karşı tavra ve göçlerin, tarihsel olayların v.b. getirdiği değişikliklere bağlıdır. Komünün varlığını eski biçimde sürdürebilmesi için, bu durumda unsurlarının verili objektif şartlar altında yeniden üretimi gereklidir. Bizzat üretim, nüfusun ilerlemesi (ki bu da üretime dahildir) bu şartları yavaş yavaş zorunlu olarak ortadan kaldırır; onları yeniden üreteceği v.s. yerde, tahrip eder. Ve böylece komün, üzerinde kurulu olduğu mülkiyet ilişkileri ile birlikte yıkılır.» (Aynı yer, s. 386).

«Bütün bu komünlerin amacı, kendi varlıklarını sürdürmektir. Yani kendisini teşkil eden bireylerin, mülk sahipleri olarak, yani aynı zamanda hem üyelerin birbirlerine karşı olan tavırlarını hem de bu sayede komünün kendisini teşkil eden aynı objektif varlık tarzı içinde, üretimidir. Fakat, bu yeniden üretim aynı zamanda zorunlu olarak yeni üretimdir ve eski biçimin yıkılmasıdır.

Örneğin bireylerin herbirinin belli miktarda toprağa sahip olmasının gerektiği yerde, nüfusun büyümesi bile bir engel olur. Bu yönlendirilmek istenirse, o zaman kolonizasyon gerekli olur, bu da fetih savaşlarını zorunlu kılar. Böylece köleler v.s., ager publicus'un gelişmesi ve bununla da komünü temsil eden Particilerin v.s. Böylece eski komünün korunması, onun üzerinde yükseldiği şartların yıkılmasını içerir ve kendi zıttına dönüşür. Örneğin, mevcut toprak miktarı artırılmadan, üretici güçlerin geliştirilmesi sayesinde [toprakta] üretkenlik artırılabilir; (ki bu geleneksel tarımda en yavaş giden şeydir), o zaman bu yeni tarzlar, emek bileşimleri günün büyük kısmının tarımda harcanmasını v.s. içerecektir ve böylece de gene komünün eski ekonomik şartlarını kaldıracaktır. Yeniden üretim eylemi içinde sadece objektif şartlar değişmekle kalmaz (örneğin köyden şehir, yabanlıktan işlenir toprak olur), aynı zamanda kendilerinden yeni nitelikler çıkararak, üretim içinde kendilerini geliştirerek, değiştirerek yeni güçler ve görüşler, yeni ilişki tarzları, yeni ihtiyaçlar ve yeni lisan oluşturarak üreticiler de değişir.» (Aynı yer, s. 393).

«İçinde komünün, süjelere kendi üretim şartları ile belli bir objektif birliği ya da belli bir subjektif varlığın bizzat komünün üretim şartları olarak dayattığı bütün biçimler (az ya da çok doğal, ama hepsi de tarihsel sürecin sonuçları), zorunlu olarak üretici güçlerin gerçekten ve ilke olarak sınırlı bir gelişimine tekabül ederler. Üretici güçlerin gelişmesi bunları çözer. Ve bizzat bunların çözülmesi insan üretici güçlerinin bir gelişimidir. Bu, önce belli bir temel tarafından hazırlanır —ilk başta doğal— sonra tarihsel ön şart. Fakat sonra bizzat bu temel ya da ön şartın kendisi ortadan kalkar. Ya da, ilerici insan topluluğunun gelişmesi için kısıtlayıcı hale geldiğinden yokolmaya yüz tutar.» (Aynı yer, s. 396).

Marks Formen'de üç esas komün tipini inceler : Doğulu (Asyatik), Antik ve Germanik. Slav komününü, Doğu komününün bir varyantı sayar.

Gene aynı yıllarda kaleme alınmış «Önsöz» de ise, dört çeşit üretim tarzı sayıldığını, yazımızın baş kısmında belirtmiştik.

«Önsöz» de Doğulu ve Antik biçimler varlıklarını korurken, Germanik'in yerini feodalitenin aldığını görürüz. Germen komününün feodalleşmeye en yatkın yapıda olduğu açıktır. Klasik Avrupa feodalitesinin, daha çok bu yolla gelişmiş olması muhtemeldir. Ama tarihsel süreç, Antik ve Asyalı komünlerin de, önünde sonunda çözülerek yerine feodal bir yapının oluştuğunu gösteriyor. Şüphesiz farklı komünlerden gelişen feodalitelerin birbirlerinden çok farklı tarafları bulunabilir. Ama feodal üretim tarzının ayıredici nitelikleri olan, kırlarda toprağa bağlı köle emeğinin feodal rant aracılığıyla sömürülmesi, şehirlerde lonca örgütlenmesi, hangi komünün çözülmesiyle olursa olsun, bütün feodal yapılarda görülmektedir. Ve kapitalizmin çiçekleniş dönemi öncesinde, doğrudan köle üretimine dayalı ekonomilerin dünyada etkinliğini büyük ölçüde kaybetmiş oldukları bir gerçektir.

Öte yandan, «kapitalizme ille feodaliteden geçilir, toplumların gelişim tablosunda feodalitenin yaşanması zorunlu bir konaktır diye bir kural konamaz. Marks'ın «Önsöz» de sıraladığı biçimde, her nekadar feodalite, kapitalizm öncesi üretim tarzlarının en **ileri** olanı ise de, kapitalizm için gerekli olan, üretmenin, objektif çalışma şartlarının mülkiyetinden edilmeleri ve hür emekçiler haline gelmeleri sürecidir.

«Emeğin sermayeye karşı, ya da sermaye olarak emeğin objektif şartlarına karşı tavrı, içinde işçinin mülk sahibi olduğu tarihsel süreci şart koşar.» (Aynı yer, s. 396).

Formen'de bu süreç incelenirken, başlıca üç tip mülkiyet ilişkisinin çözülüşü açıklanır : 1 — Üreticinin toprakla olan mülkiyet ilişkisinin çözülmesi yani, İnsanın «doğal üretim şartı olan toprakla ilişkisinin çözülmesi» (Aynı yerde, s. 97), 2 — El zenaatları biçiminde oluşan imalât içindeki üreticinin üretim araçlarının mülkiyetinden edilmesi. «İnsanın, **aletin sahibi** olarak göründüğü **ilişkilerin çözülmesi.»** (Aynı yerde, s. 97). 3 — Kendisinin üretimin objektif şartları arasında bulunduğu, bu yüzden kendi emeğinin sahibi olmadığı ancak «yaşama araçlarının sahibi» (Aynı yerde, s. 101) olduğu mülkiyet ilişkilerinin yani çalışanların «...—köle ya da serf oldukları— her iki ilişkinin... çözülmesi.» (Aynı yerde, s. 97).

Marks Formen'de, bu üç temel ilişkinin yanında, «Cliens» lik (Senyörün avaneleri), ortakçılık ve özgür köylünün küçük toprak mülkiyeti ilişkilerinin çözülmesi gereğine de parmak basar. Bu ilişkiler arasında kronolojik bir sıralama yapmaz. Ama böyle diye bunların hepsi de eş zamanlıdır anlamı da çıkmaz. Bu ilişkilerin çözülüş sürecinde, Marks, birinden ötekine doğru da bir **hiyerarşi** koymaz. Ve özellikle **kölelik ve serflik** ilişkilerini devamlı olarak birlikte ve aynı kategori içinde kullanır.

Formen'in bu olağanüstü açıklık getirici açıklamaları, kapitalist üretimin ortaya çıkabilmesinin maddî temellerinin bir yanını açıklar : Emekçinin, üretimin bu sübjektif unsurunun, objektif çalışma şartlarından koparak emek gücünden başka hiçbir varlığı olmayan hür işçiler haline gelmeleri süreci... Bir de madolyonun öbür yüzü vardır : Üreticiden kopmuş objektif çalışma şartlarını ve hür emekçinin sübjektif çalışma şartını, yani emek gücünü satın alarak, birbirinden koparılmış bu iki unsuru, bir başka biçimde, sermayenin güdümünde karşı karşıya getirecek olan «ilk sermaye» nin oluşum süreci...

«Gerçek anlamda sermayeye, sanayi sermayesine dönüşen para - servet, daha çok, —özellikle toprak mülkiyetine karşı uygulanan— tefecilik ile tüccar kârının biriktirdiği menkul (para şeklinde) servettir. Bu eski servet biçimlerinden bunlar sermayenin bizzat biçimleri olarak değil de, sermaye için önşartlar olarak görüldükleri ölçüde ileride söz etmek imkânı bulacağız.

Gördüğümüz gibi, sermaye kavramı —menşe olarak— çıkış noktasında parayı gerektirir ve para şeklinde servetin varlığını lüzumlu kılar. O aynı zamanda dolaşımı (sirkülasyonu) gerektirdiği için, dolaşımın ürünü gibi görünür. Dolayısıyla sermaye teşekkülü toprak mülkiyetinden gelmediği gibi (buna karşılık tarım ürünlerinin ticaretini de yapan çiftçiler kanalıyla birikebilen) loncadan da gelmemektedir. (Birçok imkânlar sağlamasına rağmen), fakat ticarî ve tefeciliğe dayanan servetten gelmektedir. Ancak, tüccar ve tefeci, tarihî bir sürecin sonucu olarak hür emek varlığının objektif şartlarından ayrıldığı zaman, hür emeği satın almayı

mümkün kılacak şartlara kavuşurlar.» (Aynı yer, s. 404) (7).

Şu halde, kısaca özetlersek, kapitalist üretimin toplumsal olarak başlıyabilmesi bir yanda üretimi yapanların, emekçilerin, objektif çalışma şartlarından kopmalarını yani üretim araçlarının mülkiyetinden olmalarını, öte yanda ise her türlü üretim ve tüketim araçlarını ve hür emekçilerin emek güçlerini satın alabilecek para servetini birikmiş olmasını şart koşar.

Daha sonra Marks, ilk sermayeyi teşkil eden **para - servet**'in teşekkülüyle, üreticinin objektif çalışma şartlarından kopuş süreci arasındaki iilşkiyi inceler :

«Fakat eski üretim tarzlarının ve işçinin emeğin objektif şartlarına karşı tavrının çözülme zamanının, aynı zamanda **bir yandan** para - servetin **belli bir ölçüde gelişmiş olduğu, öte yandan da aynı çözülmeyi hızlandıran şartlar içinde hızla büyüdüğü ve geliştiği bir süreç olduğu açıktır —ve söz konusu tarihsel çağın daha yakından incelenmesinde bu hemen görülür—. Bu çözülme servetin sermayeye dönüşmesinin şartı olduğu kadar servet de aynı zamanda bu çözülmenin hızlandırıcılarından biridir. Fakat para** - servetin sadece var olması **ve hatta kendi açısından bir çeşit üstünlük kazanmış olması bile, söz konusu çözülmenin sermaye ile sonuçlanmasına yeterli değildir. Şayet böyle olsaydı eski Roma, Bizans v.b. tarihlerini özgür emek ve sermaye ile tamamlarlardı. veya yeni bir tarihe girerlerdi. Burada da eski mülkiyet ilişkilerinin çözülmesi para - servetin —ticaretin v.s.— gelişimine bağlıydı. Ama gerçekte, bu çözülme sanayi ile sonuçlanmadı, aksine kırların şehirler üzerine egemenliği kuruldu.»** (Aynı eser, s. 405).

Açıkça görüldüğü gibi Marks, kapitalist üretimin başlayabilmesi için ilk sermaye teşekkülünün gerekli olduğunu fakat yeterli olmadığını, buna karşılık mevcut üretim ilişkilerinin çözülmesinin esas olduğunu belirtir. Nitekim Roma ve Bizans örneklerini vererek bu toplumlardaki mülkiyet ilişkilerinin dağılıp yok olması sırasında, kapitalist üretim için yeteri kadar **para servetin** bulunduğunu, fakat çözülen mülkiyet ilişkilerinin emekçiyi üretimin objektif şartlarından koparmadığı için kapitalizme geçişin mümkün olamadığını vurgular.

Peki, nasıl olmuştur da, Roma, veya Bizans'taki mülkiyet ilişkilerinin çözülüşü emekçiyi hürleştirmemiş, buna karşılık Avrupa Ortaçağı sonuna doğru meydana gelen mülkiyet ilişkilerindeki çözülüş emekçiyi hürleştirmiştir?

Elbette ki, maddî üretici güçlerin bu dönem boyunca gelişmesi, temel faktördür. Ancak, bu temel faktörün etkin olarak faaliyete geçebilmesi için, çalışmanın objektif şartlarının başında gelen ve kendisi de bir üretim aracı olarak üretici güçler arasında yer alan **toprak** meselesinin çözülmesi gerekir. Marks, kapitalist üretimin başlayabilmesi için üzerinde üretim yapılabilir toprakların, kamu mülkiyetinden özel mülkiyete geçmiş olmasının şart olduğunu söyler.

«Kolonilerde durum başkadır. Kapitalist rejim orada, her tarafta emeğini, bir kapitalisti zengin etmek için değil de, kullandığı üretim araçları kendinin olduğu için kendisi için harcayan üreticinin mukavemeti ile karşılaşır.»

«Wakefield'in kolonilerde ilk keşfettiği şey şuydu : **para, tüketim araçları, makine** ve **diğer üretim araçları mülkiyetine sahip olma, tamamlayıcı unsur, ücretli işçi, yani kendini kendi özgür iradesiyle satmak zorunda olan diğer bir kimse olmadıkça bir insanı henüz kapitalistlikle damgalamamaktadır. Sermayenin birşey, bir nesne olmadığını, şeylerin aracılığı ile kurulan kişilerarası bir toplumsal ilişki olduğunu keşfetmişti. Bay Peel'in 50 bin sterlin tutarında üretim ve tüketim aracıyla İngiltere'den kalkıp Batı Avustralya'da Swan River'a (Kuğu Nehri-ne) gitmesinden yakınır. Bay Peel ayrıca, erkek, kadın ve çocuk olmak üzere, işçi takımından 3 bin kişilik bir grubu beraberinde götürmeyi akıl edecek kadar ileriyi gören bir adamdı. Konak yerine varılır varılmaz, "Bay Peel'in yanında yatağını yapacak yada kendisine nehirden su getirecek bir hizmetçi bile kalmadı." Zavallı Peel, herşeyi önceden görmüş fakat ne yazık ki, İngiltere'deki üretim ilişkilerini Kuğu nehri boylarına taşımayı akıl edememişti!»**

«Demek oluyor ki, işçi kendisi için birikimde bulunabildiği sürece —kullanmakta olduğu üretim araçlarının maliki olduğu sürece, bu mümkündür— kapitalist birikim ve kapitalist üretim biçimi imkânsızdır.»

«Böylece toprağı elinden alınmış halk kitlesinin kapitalist üretim biçiminin temelini teşkil ettiğini görmüş bulunuyoruz. Hür bir koloninin bunun tam tersine, temel özelliği şudur : burada toprağın büyük kısmı henüz kamu mülkiyetidir ve buraya gelen her göçmen bundan dolayı bunun bir kısmını, daha sonra geleceklerin aynı şeyi yapmalarına engel olmadan, kendi özel mülkiyet ve kendi kişisel mülkiyeti haline getirebilir.»

'Getirilenler çok geçmeden işçi olmaktan çıkıyorlar. Kısa bir süre içinde bağımsız toprak sahibi haline geliyorlar ya da ücretli emek piyasasında eski patronlarının karşısında rakip olarak yer alıyorlar.'

«Şu faciaya bakınız! Yiğit kapitalist kalkmış, Avrupa'dan kendi paracıkları ile kendisine kanlı bıçaklı rakip olacak insanlar getirmiş! Bu, dünyanın sonu demek değil de nedir?»

«Her ne hal ise, bizim burada üzerinde durduğumuz şey, kolonilerin durumu değildir. Bizi ilgilendiren yalnız birşey var : bir sır. Eski dünyalı Ekonomi Politik'in yeni dünyada keşfedip cümle aleme duyurduğu bir sır : kapitalist üretim ve birikim biçiminin ve dolayısıyla kapitalist özel mülkiyetin doğuşu, kişisel emeğe dayanan özel mülkiyetin yok oluşunu, diğer bir deyişle, işçinin mülksüzleştirilmesini, yani bağımsız ekonomik varlığına son verilmesini gerektirir.» (Kapital, Sol Yayınları, Cilt I. Kitap 5, s. 232 - 244).

Formen'de de gene aynı noktayı vurgular :

«Canlı emeğin, gerek hammaddeye, gerek alete ve gerekse çalışma sırasında gerekli olan yaşama maddelerine karşı olumsuz, mülksüzlük **ilişkisini ihtiva eden «sermaye» formülü daha ilk başta** toprakta mülkiyetsizliği içerir. **Ya da çalışan bireyin toprağa kendininmiş gibi davrandığı, yani toprağın sahibinin çalıştığı ve ürettiği durumu reddeder.»** ([Grundrisse] s. 398).

Yani sermayenin var olabilmesi, hür emekçi çalıştırabilmesi için, hür emekçinin toprakta özel mülkiyet sahibi olabileceği, özgür köylü durumuna gelebileceği şartların tarihsel olarak ortadan kalkması gerekir.

Zaten kölelik ve serflik kurumları da, tabii gene temelde üretici güçlerin gelişme seviyesiyle bağıntılı olarak benzeri şekilde açıklanabilir. Üretici güçlerin belirli bir gelişkinliğe erişmesi sonucu, üretimin, üretimi yapanlardan fazlasını da yaşatabilecek duruma gelmesiyle tarihsel olarak ortaya çıkan kölecilik ve serflikte, insan «iradesinin mülk edinilmesi» yani bir «egemenlik ilişkisi» söz konusudur. Formen s. 112). İşte bu egemenlik ilişkisi altında, bir kısım insanların hem kendileri, hem de başkaları için çalışmaları mümkün olabilir. Egemenlik ilişkisi ve bunun kurumlaşmış şekli olan devlet ve onun kuralları sayesinde, üreticilerin, sırf kendileri için çalışabilecekleri bakir topraklara kaçmaları önlenebilir. Çünkü üretime yarar topraklar, mevcut nüfusa yetip de artmaktadır. Ve o günün teknolojisiyle ve tüm çalışanların emeğiyle tarım topraklarının tamamını işlemek mümkün değildir. Böyle olunca kölenin veya serfin hür köylü durumuna gelmemesi için **egemenlik ilişkisi** şart olmaktadır. Ancak bu söylenenlerden bir takım insanların, pazu zoruyla başka insanları hakimiyetleri altına alıp, kendi hesaplarına çalıştırdıkları çıkarılmamalıdır. Egemenlik ilişkisi üretici güçlerin mevcut gelişkinlik seviyesine paralel olarak, üretim ve yeniden üretimin sosyal organizasyonunun zorunlu sonucudur. Bu «egemenlik ilişkisi» de özünde bir mülkiyet ilişkisidir ve üretici güçlerin belirli bir gelişme aşamasına denk düşer. Zamanla tutuculaşır ve çözülüp gider.

Üretici güçlerin gelişmesi, nüfusun artması, göçler v.b. şartlar durumun değişmesine yol açar. Artık toprakların tamamı kontrol altına alınabilmektedir. Yani hür emekçinin gidip üzerinde yerleşebileceği en küçük ekilebilir toprak parçası dahi özel mülk haline getirilmiştir. Ve hürleştirilmiş emek gücünün kaptalist pazara akını başlar.

«Örneğin büyük İngiliz toprak sahipleri topraktaki artı - ürünü kendileriyle birlikte tüketen avanelerini salıp gönderdiklerinde ya da kiracıları, küçük köylüleri kovaladıklarında v.s., böylelikle önce bir canlı işgücü kitlesi emek pazarına **atıldı. Bu kitle, iki anlamda özgürdü, hem eski serflik ve hizmet ilişkilerinden özgürdü, hem de her türlü mal ve mülkten, objektif, gerçek varlık biçiminden,** her türlü mülkiyetten özgürdü. **Hayatlarını kazanmanın tek yolu, ya çalışma yeteneklerini satmak, ya da dilencilik, haydutluk ve serserilikti. Önce ikinci yolu denediler,**

ama darağacı, pranga ve kırbaçla kısa yoldan emek pazarına sürülüverdiler.» (Aynı yerde, s. 406).

Bunun dışında milyonlarca «hürleşmiş» emekçi, bir karış toprak için Kuzey Amerika'dan, dünyanın başka bakir bölgelerine ka dar akın akın göç etmiştir.

Kısacası, Roma ve Bizans sonrasında, kapitalist üretim için gerekli toprak meselelerinin çözümünün objektif şartları olmadığı, yani üretici güçler yeterince gelişmemiş ve diğer maddî şartlar elverişli olmadığı için (aynı noktalar Osmanlı ülkesi için de geçerlidir. Ancak detaylı çalışmaların yapılması şarttır) kapitalizme geçilememiş, buna mukabil «Avrupa Ortaçağı» sonunda, bu **maddî** şartlar her bakımdan gelişip olgunlaştığı için kapitalizme geçilmiştir.

Kapitalist üretimin maddî ön şartlarının tarihsel oluşumunun incelendiği Formen ile Kıvılcımlı'nın «tarih tezi» nin bir bölümünü teşkil eden «kapitalizme ilk geçiş» açıklaması arasında tek bir paralellik yoktur. Ve olması da mümkün değildir. Çünkü Marks meseleyi **madde** temeline oturtarak **bilimsel** bir metotla incelemektedir. Kıvılcımlı ise, iman etmiş bir sosyalistin, dindar çoşkunluğuyla, insanlık tarihinde, öncesine kıyaslandığında gerçekten önemli bir sıçrayış olan kapitalizmin doğuşunu dahi sosyalizme, «modern» i henüz mevcut olmadığı için «ilkel sosyalizm» e, onun **manevi** unsurlarıyla mücehhez barbar insanlarına yaptırır. Böyle olunca ne maddî temel kalır ne de bilim!

Kıvılcımlı, kapitalist üretimin maddi ön şartlarının oluşması sürecinde, üretici güçlerin gelişmesine ket vuran kapitalizm öncesi üretim ve üstyapı ilişkilerinin aleyhine, kapitalist gelişmeyi hızlandırıcı ilişkilerin toplumda güç kazanmaya başlaması olgusunu, yani burjuva **demokratik** devrimin yükseliş döneminin özellikle üstyapı kategorilerini, barbarlığın ilkel sosyalist **demokrasisinin** yüce hasletleri olarak abartır. «Tarihsel devrimler» den sonra «sosyal devrimler» den ilkini de «sosyalizm düşüncesi» ne (ideasına) yaptırır.

Neden «İlkel Sosyalizm» den Kapitalizme Geçmek Mümkün Değildir?

Oysa, yukarıda da belirtildiği gibi, Marks iki ana unsurun tarihsel gelişim sürecini inceler : 1 — Para şeklinde ilk sermayenin oluşumu, 2 — Emeğin objektif çalışma şartlarından kopuşu... Bu iki olgu, tarihsel bir süreci gerektirir ve «ilkel sosyalizmden kapitalizme geçiş» diye bir vakıanın, gerçek dışı bir fantezi, hayalde yaşatılmış bir imaj olduğunu belgeler. Yukarda verilen iki olguyu ayrı ayrı inceleyelim :

1 — Kıvılcımlı, bilindiği gibi «tefeci - bezirgân» sermayenin, kapitalizmin en büyük düşmanı olduğunu devamlı tekrarlar. Ona göre, nerede tefeci - bezirgân sermaye gelişmişse, orada kapitalizmin doğması asla mümkün değildir. Bu yargının tarihsel olarak doğru olmadığını yukarıdaki Formen alıntıları ile açıkça gördük. Ama bu açıklamalar olmasaydı dahi, Kıvılcımlı'nı «Tez» inin, temel bir maddî şartı sermayenin ilk teşekkülünü ihtiva etmediğini, doğal olarak edemeyeceğini hemen görmek mümkün. Sermayenin para şeklinde ilk teşekkülünün kısa veya uzun, ama para - servet şeklini alabilecek **nitelikte** bir **nicelik** birikimi **sürecini** gerektirdiği açıktır. Böylesi bir süreç ise, yine Formen'de açıkça belirtildiği gibi ticareti ve özellikle toprakta tefeciliği gerekli **kılar**. Sadece gerekli kılmakla da kalmaz, para servetin teşekkülünü sağlayacak olan bu iki ekonomik kategorinin «günah» değil birer sosyal vakıa olarak gelişmeleri zorunlu olur. Gerçi sermayenin ilk birikimi, «insanlık tarihine kandan ve ateşten harflerle yazılmıştır.» (Kapital, Cilt 1, Kitap 5, s. 158). «Kilise mallarının yağması, devlet emlâkının hile ve desise yoluyla ele geçirilmesi, kamu topraklarının zorla gaspedilmesi, feodal mülkiyetin ve klan mülkiyetinin zorla ve ölçü tanımaz bir terörle özel mülkiyete çevrilmesi, ilk birikimin sağlanmasında, gönül rahatlığı için de yararlanılmış birçok metottan bazıları idi.» (Aynı yerde, s. 183). Bu ilk birikim süreci aynı zamanda, «üreticileri üretim araçlarından ayıran tarihî bir süreçten başka bir şey değildir.» (Aynı yerde, s. 158). Ve temelde bu süreci belileyen de, şüphesiz üretici güçlerin varmış olduğu gelişkinlik seviyesidir.

Ne var ki, ilk birikimin önemli ölçüde mülksüzleştirmeye (Approptiation) dayanması, para - servet şeklindeki ilk sermayenin sadece bu ilk birikimle meydana getirildiği

yanılgısına götürmemelidir. Böyle olsaydı, yeteri kadar servetin biriktiği —ki bu birikimin olması için de mübadele şarttı— kapitalizm öncesi her dönemde, pazusuna güvenen her yiğitin mülksüzleştirme yolundan sermayedar olması gerekirdi. Böyle birşeyi hayal etmek mümkündür. Ama tarihsel ve sosyal olarak imkânsızdır. Çünkü **para** şeklindeki servetin teşekkülü, **mübadeleyi bir ti**caret ve tefecilik sürecini **mutlaka** gerektirir. Ancak bu sayede emek gücünün meta olarak pazara çıkabilmesinin önşartı oluşur. Ancak bu suretle emeğin, üretimin objektif şartlarından kopması sürecinin tamamlanması doğrultusunda gelişmeler mümkün olur. Kaldı ki bu şart, yani para - servetin teşekkülü dahi, kapitalist üretime geçilmesi için gereklidir ama yeterli değildir. Üretici güçlerin de bu para serveti, ilk sermaye yapacak ölçüde gelişmiş olması şarttır.

Açıkça görüldüğü gibi, kapitalizme geçiş ticaret ve tefecilikten gelen sermayelerin oluşması açısından bir sürece ihtiyaç gösterir. Böylesi bir süreç ise, değil ilkel komünal toplumun varlığını veya «medeniyet» e üstünlüğünü, tersine yeniden üretim şartlarının da doğal sonucu olarak onun tamamen dağılmasını ve sömürüye dayanan bir toplum düzeni temelinde ticaretin ve tefeciliğin kurumlaşmasını gerektirir.

2 — Kapitalist üretimin mümkün olabilmesinin bir diğer önşartı ise, üretici güçlerin gelişmesini engelleyen mevcut mülkiyet ilişkilerinin çözülmesi, yani çalışanın üretimin objektif şartlarından ayrılması ve bu objektif şartların sermaye sahibinin mülkiyeti altına girmesidir. Bu olgu ise, hem para servet olarak ilk sermayenin teşekkülü ile karşılıklı ilişki içindedir hem de ilk birikim madolyonunun öteki yüzünden başka birşey değildir.

Marks Formen'de, uzun uzun üreticinin objektif çalışma şartlarından kopmasının bir tarihi süreci gerektirdiğini, ortaklaşa mülkiyet ilişkilerinin egemen olduğu komünal yapının çözülüp dağılması için, komünün kendinin yeniden üretimi suretiyle ve daha başka etkenlerle bir değişim sürecinin geçmesi gerektiğini anlatır. Kapitalizm öncesinde ve özellikle komünal toplumlarda üretimin ve yeniden üretimin en önemli objektif faktörü **toprağın**, insanlar olan ilişkilerini inceleyen Marks, **mülk edinmenin** özünü ve orijinini net bir şekilde açıklar. Birey, üzerinde çalıştığı toprağı, kendi vücudunun inorganik bir uzantısı olarak görür. Kendinin ve kendi varlığının önşartı olan komünün yeniden üretimi, toprağın komün aracılığıyla benimsenmesini, mülk edinilmesini gerekli kılar. Komünal toplumlarda insan, objektif çalışma şartlarından başlıcası olan toprakla —ve onun dolayısıyla ürünleriyle— böylesine kaynaşmış, böylesine «etle - tırnak» gibidir. Kapitalist üretim, bu ilişkinin tarihsel olarak tümüyle çözülmesini gerektirir. Öte yandan komün varlığını sürdürecekse kendini yeniden üretmelidir. Bu yeniden üretim süreci, her yeniden üretim, **yeni** şartları oluşturduğu, komünün içinde bulunduğu çevre şartları da zaman içinde devinime uğradığı için, aynı zamanda komünün çözülüş, kendini inkâr sürecidir. Bu tarihsel süreç, komünün ekonomik temelinden üstyapısına dek, tümüyle tahribini, **zıt**tına **dönüşmesini** gerektirir. Yoksa Kıvılcımlı'nın ileri sürdüğü gibi, ilkel komünal toplumun bütün üstyapı ve mülkiyet ilişkilerini muhafaza eden «ilkel sosyalist meziyetlerle donanmış barbarlarının» varlığının devamını değil!

Formen'de mesele, bu ölçüde **vuzuhlu** ve aydınlık olarak konmuştur. Bir yandan Marks, kapitalizm öncesi ekonomik şekillenmelerin, başlıca, üreticinin toprakla olan ilişkisinin çözülmesi gereğini ve bunun yeniden üretim temeli üzerinde tarihsel bir süreci gerektirdiğini vurguluyor. Öte yandan Kıvılcımlı, insanlık ne ölçüde «barbar» kalmışsa, yani ne kadar ilkel komünal toplumun sosyal ilişkileri hakimse, o ölçüde kapitalizme geçmenin mümkün olabileceğini savunuyor! İşte aradaki fark!..

Öte yandan, Formen'i görmeden «Tez» ini geliştirmiş olmasına karşılık, Formen'i okuduktan sonra yazdığı kitapta (Toplum Biçimlerinin Gelişimi) Kıvılcımlı, «Tez» inin Marks tarafından da teyit edildiğini ileri sürmüştür. Oysa Marks'ın dahiyane bir şekilde görüp açıkladıklarıyla, Kıvılcımlı'nın tezi arasında ilişki yoktur. Kıvılcımlı «Tez» i ile, Formen arasında paralellik bulmaya ve göstermeye çalışır. Ama buna fiilen imkân olmadığı için de, Formen'in anlamını çarpıtır. Formen'de asıl söylenmek isteneni gözlerden uzaklaştırır. Veya Formen'i bildiğince yorumlar. Hat

ta yer yer **çeviri özgürlükleri**'ne baş vurur. Veya metinde «tez» ini doğrular gibi görünen bölümleri **seçer!** Bütün bu çabalarına rağmen, görünüşte bazı mutad aşırılıklarından kaçınsa da, **ajitasyon** dozunu azaltsa da, tezinin esaslarından zerre kadar **taviz** vermez! «Ne var ki, **Grundrisse'de** tezimizi değiştirmeye yol açacak bir tek satır görmedik.» (Toplum Biçimlerinin Gelişmesi, s. 17).

Doktor'un adı geçen kitabının eleştirisi, bu yazının sınırlarını aşar. Bir başka yazının konusu olarak yeniden ele alınacak ve yukarıda ileri sürülen noktalar somut olarak gösterilecektir.

II

KIVILCIMLI'NIN DÜNYA GÖRÜŞÜNÜ BİÇİMLENDİREN OBJEKTİF - SÜBJEKTİF ŞARTLAR

Kıvılcımlı'nın, tarihi yorumlayış tarzında —hele bilimin mihenk taşına vurulduğunda— kendini açıkça ortaya koyan dünya görüşünü, eklektisizmin her yanından fışkırdığı, ide alist - mistik bir dünya görüşü olarak nitelemek mümkün. Ama, bir yandan onun, işçi sınıfı sosyalizminden hayalci sosyalizme kadar varan bir çizgide, yeryer birbiri içine gi ren, yer yer birinin veya ötekinin hakim olduğu dünyaya bakışı ve yorumlayışı; öte yan dan materyalist bir noktadan hareket etmeye çalıştığı zaman bile metod olarak diyalektiği değil metafiziği kullanışı onun düşün cesinin, dünya görüşünün ikili, çelişkili, eklektik yapısını meydana getirir. Daha önce de değindiğimiz gibi, bu dünya görüşünden soyutlandığında «bazı» somut meselelere, çağ daş sorunlara eğildiğinde ne kadar işçi sınıfı sosyalizmine yaklaşır görünürse görünsün, iş çi sınıfının bilimi ve dünya görüşünün eklektisizme tahammülü yoktur. Ona yapılmaya kalkışılan her ekletik aşı, ister istemez sapmaları ve işçi sınıfı biliminin dışına düş meyi getirir.

Bu açıdan bakıldığında, ister istemez şu soru çıkar : Nasıl olmuştur da, sosyalist hareket içinde, bu kadar uzun zaman bulunmuş, en güç şartlarda büyük bir inanç ve «iman» la mücadelesini sürdürmüş, yirmi yılı aşkın süre bu dava için hapislerde kalmış ve nihayet 12 Mart faşizmi sırasında yurt dışında ölmüş olan Dr. Hikmet Kıvılcımlı, işçi sınıfının biliminden dünya görüşü ve yön temiyle bu kertede ayrılabilmiştir?

Çok sayıdaki eserlerinden de açıkça anlaşılacağı gibi, Kıvılcımlı işçi sınıfının biliminin temellerini, ustaların eserlerini, belki de gerek çağdaşları, gerekse bizlerle kıyaslanamayacak ölçüde okumuştur, bilmektedir. Üstelik pekçok kitabından görüldüğü gibi, bilimi sırf öğrenmiş olmak için öğrenmemiş, öğretici kitaplar yazmayı da amaçlamıştır. Şu halde, nasıl olup da bu noktaya varmıştır Kıvılcımlı?

Bu sorunun cevabını, onun yetiştiği, mücadele verdiği dönemin koşulları ve ortamı hesaba katılmadan vermek olanaksızdır. Bu, başlı başına bir araştırma konusu olabilir. Ancak burada, yukarda sorduğumuz sorulara bir ilk yorum getirmeyi deneyebiliriz.

Birincisi, işçi sınıfı sosyalizminin Türkiye'de nispeten kısa bir geçmişe sahip olması; sosyalizmin işçi sınıfına malolmamış bulunması, yerli burjuvazinin, 1920'lerde emperyalizme karşı mücadelenin başarıyla sonuçlanmasından sonra —demokratlığı ve ilericiliği de tarihsel olarak son bulmuş bir sınıf olarak— açık diktasını kurması için elverişli bir ortam yaratmıştır. Demokratik geleneğin güçlü olmaması, Türkiye'yi, demokrasi açısından ve demokrasi mücadelesi açısından en geri ülkelerden biri haline sokmaktadır. 1920, 1930'lardaki bu durumda, demokrasi ve sosyalizm, burjuvazinin mengenelerine kısıl madığı zaman, işçi sınıfının ve emekçi yığın ların, binlerce yıllık baskı ve sömürü altında bulundurulmalarının yarattığı bir kör kuyuya döndürdüğü bir duvara çarpmaktadır.

Bu durumda «sosyalizmle ilgilenecek» bir kaç kişi çıkıyorsa bu gerçekten «yüreklilik-tir.». Bunlar, kendileri işçi olmadıkları halde sosyalizm davasına baş koyuyorlarsa —ki Ekim Devriminden sonra Dünyada «iyi» olmak demek «sosyalist» olmak demektir— günümüzün sömürülü toplumunda «iyi» ve «iyilik» olmayacağına göre, bu sosyalistliğin, ya ni (Doktor'un kavrayışına göre) «iyiliğin» bir geleneği, geçmişte olan bir kökü olmak

gerekir. İşte geçmişteki o kök'ü Kıvılcımlı ilkel komünal toplumda bulur. «İyi» liğin menşei, ilkel sosyalizm ve onun «eşit - yiğit doğru» insanıdır. Bu insanlar ortadan kalkmışsa bile on binlerce yıl sürmüş olan sınıfsız toplumun gelenekleşmiş olan bu hasletleri, hem tarihte güdücü rol oynamıştır, hem de modern sosyalizme dönüşmek üzere, işte bugün bile dipdiri ayaktadır! Daha sonra «ordu ve gençlik orijinalitelerimiz» bu görüşten kaynaklanacaklardır. Kısaca, Kıvılcımlı'nın sosyalist hareket içinde varolmaya başladığı, mücadele verdiği dönemlerin, büyük ölçüde «kısır» olarak nitelenebilecek ortamı, onun metafizik metodu ve idealist görüşüne hem yol açmış, hem de bu görüşler kendi sıralarında, Kıvılcımlı'nın «orijinal» yorumlarını yaratmışlardır.

İkincisi, geçmiş hareketimizin işçi sınıfı tabanına oturan kollektif bir bütünlüğe hemen hiç bir zaman erişememiş olması, özellikle tarih tezinin bir kollektivitenin eseri olmaması, hiç bir kollektivitenin tartışma ve eleştirisinden geçmemiş ya da geçememiş olması, Kıvılcımlı'nın, incelemelerinde işçi sınıfı biliminden uzaklaşmış olmasının bir diğer sebebi olabilir.

Ve böyle bir ortamda Kıvılcımlı, hem bu ortamı, hem de çıkış ve mücadele yollarını açıklamak istemiştir. Bu onu, Türkiye'yi açıklamaya, onunla da yetinmeyip, daha temel, daha evrensel çözümlemelere götürmüştür.

Öte yandan, Kıvılcımlı'nın dünya görüşünün ve tarih anlayışının nedenleriyle birlikte nasıl olduğunun da araştırılması, konuya açıklık getirebilir. Geçmişimizin detaylı değerlendirilmesi, çalışmalarımızda somut olarak incelenmesi gereken bu konu hakkında, şimdilik görüşlerimizi kabaca verebiliyoruz :

Kıvılcımlı'nın Tarihe Bakışının Gelişmesi

1920'lerin başından beri, sosyalist hareketimiz içinde yer alıp mücadele eden Kıvılcımlı'nın, o dönemde, daha pekçok ülkelerin partilerinde ve devrimcilerinde olduğu gibi, Ekim Devriminin güçlü etkisiyle Türkiye'de de Sovyet tipi bir hareket ve devrim beklediği düşünülebilir. Nitekim o zamanlar kaleme aldığı bazı çalışmalarında, Osmanlı Türkiye toplumuyla Çarlık - Sovyet toplumları arasında paralellik kurmaya çalışmıştır.

Daha sonra Türkiye sosyalist hareketinin gelişme doğrultusu böyle bir ipucu bile vermeyince; üstelik de hem yerli burjuvazinin, Doğu despotizminin izlerini de taşıyan acımasız terörünü devrimciler üzerine uygulaması, hem de işçileşmeyen hareketin çeşitli sapmalar ve bölünmeler sonucu zaten yetersiz olan gücünün bir hayli etkisizleşmesi, Kıvılcımlı'yı tek bir modele saplanmanın doğru olmayacağı, devrimin biçimini, başarıldığı ülkeyle içinde yaşadığımız toplumun sosyal şartlarının farklılıklarının tayin edeceği görüşüne getirmiştir. İşte bu noktada, somut durumun somut şartlarının tahlili ile, Türkiye toplumunun sosyal analizinin yapılması gereği ister istemez bu toplumun geçmişinin de incelenmesini zorunlu kılar :

Kıvılcımlı bu süreci şöyle anlatıyor :

«Böyle bir araştırma neden önemli oldu?

Bugün Türkiye'yi anlamak için, onun, dün içinden çıktığı (daha doğrusu bir türlü içinden çıkamadığı) Osmanlı tarihine inmek gerekti. Osmanlı tarihinin maddesine girince, onun İslâm medeniyetinde bir "Rönesans" olduğu belirdi. İslâm Medeniyeti : tıpkı Grek ve Roma Medeniyetleri gibi, Kent'ten (Cité'den) çıkmış Antika (kadim) medeniyetlerden biriydi. İlk Sümer öncesinden (Protosümerlerden) İslâm medeniyetine gelinceye değin sıralanan antika medeniyetlerin hepsi de : hem birbirlerinin aynı, hem birbirlerinin gayri olarak birbirlerinden çıka gelirler, hep aynı gidişi (prose) gösteriyorlar ve bir tek kanuna uyuyorlardı.

Günümüze değin uzanmış bütün problemlerin : sebep - netice zincirlemesiyle nasıl taa Protosümerlere dek dayanıp çıktığı dupduru anlaşılmadıkça, hiçbir somut (konkret) Tarih olayı gereği gibi aydınlanamıyordu.» (Tarih Tezi, s. s. 43).

«Osmanlı Tarihinin Maddesi : **ne Marks'ın, ne Engels'in, ne Lenin'in ele almaya vakit bulamadıkları konulardandır. Çünkü onlar** Osmanlı "Maddesi" **ötesinde gelişmiş, bunalmış** Kapitalist **toplumun ilişki ve çelişkileri ortamında yaşamışlardır. Biz Türkiye'nin Türkleri ise, gırtlağımıza dek Osmanlı Tarihinin** Maddesi ve Ruhu **içindeyiz. O mad**

de ile ruhu açık seçik kavramadıkça, "Ekonomik" ten, hele "Politik" ten söz etmemiz, en azından Medrese Mollalığı olur. Mollalığın skolastik biçimi ile sözde diyalektik biçimi arasında pek ayırt yoktur.» (Osmanlı Tarihinin Maddesi, s. 8).

«İşte Osmanlı Tarihinin Maddesi ardında yatan ve dokunanı cin çarpmışça vurup yıkan "Ruh" budur. Osmanlı Tarihinin Ruhu burada gizlidir. Bu Ruh anlaşılmadıkça, Osmanlı Tarihinden hiç mi hiç birşey anlaşılmış sayılmaz. Yalnız Osmanlı Tarihinden mi? O tarihin öz ürünü olan bugünkü Türkiye'mizin Ekonomisi, Sosyolojisi, Politikası üzerine yapılacak her ezbere yargı, Tarihsiz, demek köksüz ve dolayısı ile de etkisiz kalmaya mahkum bulunmaz mı?» (Osmanlı Tarihinin Maddesi, s. 14 - 15).

Kıvılcımlı, içinde yaşanılan toplumun tanınabilmesi, tarihin akışı doğrultusunda devrimci mücadele yürütülebilmesi için, o toplumun bugünü oluşturan geçmişinin iyi anlaşılıp bilinmesi gereği üzerinde durmuştur. Bu zorunluluğu duymuştur. Bu konuda hakkının mutlaka teslim edilmesi gerekir. Bugün halâ, sosyalist hareketimiz içindeki çeşitli akımların, Türkiye toplumunun analizinin genel çizgilerinde bile anlaşamamış olduğu gerçeğini gözden uzak tutmazsak, Kıvılcımlı'nın ne denli haklı olduğunu teslim etmemiz gerekir.

Kıvılcımlı bu konudaki çalışmalarının tarihçesinin özetini ise şöyle yapmaktadır :

«Antika Tarih parça parça edilmiş bir ceset (ölü varlık) gibi verilir. Oysa o parçalı görünüşün üstünde Tarih dinasnite bir bütünlük yaşar. Bu gerçeklik üzerinde 1926 yılından beri yeri geldikçe araştırma yapmaktan geri kalmadık. Engels'in Amerikalı Morgan'dan alıp işlediği Tarih Öncesi keşfini o açıdan inceledik. Konu olağanüstü aydınlığa kavuştu.

1940 Yılı konuyu yazılı bir biçime soktuk. Araştırmalarımıza "Tarih Tezi" demiştik. O tez açısından, gerek Türkiye gerekse İslâm Tarihleri çok ilginç teorik ve pratik açıklamalara kavuştu. Bu açıklamaların yazılı biçimlerine : "İslâm Tarihinin Maddesi" ve "Osmanlı Tarihinin Maddesi" adlarını vermiştik. Hatta 1935 yılları kurulan "Marksizm Bibliyoteği" (Tarihi Maddecilik Kütüphanesi) serisinde bu son iki kitabı yayınlamak üzere basılı biçimde ilân bile edip sıraya koyduk.

1939 Yavuz davasında gerek Osmanlı, gerek İslâm "Tarihinin Maddesi" üzerine olan el yazmaları gizli polisçe birer suç belgesi imişçe gaspedildi. Ve bir daha o el yazmalarının tek tük, eksik taslaklarından başka izini tozunu bulamadık. Hele, Kur'an-ı Kerim'i satır satır izleyerek temiz ettiğimiz "İslâm Tarihinin Maddesi" kitabının birinci cildi, bağırta çağırta yok edildi. Söz verilmişken, yıllar sonra, bulunamadığı gerekçesiyle geri verilmedi.

Böylece 1926'dan 1965 yılına dek 39 yıllık emekler, ya gizli polisin, yahut Marks ve Engels'in "Alman İdeolojisi" adlı yazıları için söyledikleri gibi "Farelerin kemirici eleştirisine" bırakıldı. Kendimiz kurbanlık koçtuk, yazılarımız, emeklerimiz mi kurtarılırdı?

Ancak 1965 yılı, son bir çaba ile "Tarih Tezi" nin "Bakıyyetus Suyûf" unu (kılıç artıklarını) bir telâş ve acele ortasında yayınlama fırsatını kaçırmadık. Çıkan kitap: "Tarih - Devrim - Sosyalizm" oldu. Kimi gençler, kitabın "şok etkisi" yapacağını ummuşlardı. Kendilerine : "görürsünüz!" demiştim. Beklediğim oldu. Tez : bir zındık kuyusunun yaş ve taş duvarına vulmuş yumruk gibi yankısız kaldı.»

Kıvılcımlı böyle yola çıkar. Kuşkusuz olumlu bir düşünceyle, üzerinde yaşadığımız toplumu hakkıyla anlayabilmek için geçmişi belli bir iç bütünlük içinde iyi kavrama niyetiyle... Ama, bu yolda, bilim ve bilimsel metod yerine idealizm ve metafizik metod geçirilince ne olur?

Yine, Kıvılcımlı'yı bu dünya görüşüne ve onun temelindeki barbar idealizasyonuna vardıran etkenlerin temelini oluşturan koşullara, işin maddî temeline dönelim kısaca.

Gerçekten bu maddî temeli, Doktor'un kendi yazılarından dahi çıkarmak mümkündür. O, bir yandan işçi sınıfının bilimini okumuş, öte yandan da, sömürüye, baskıya, haksızlıklara başkaldırmış bir aydındır. O, önün de 1917 Devrimi örneği de olan bir aydın gözüyle yeryüzündeki «kötülüklerin» kaldırılması için sosyalizmin şart olduğunu görmektedir. Bu onu, yeryüzündeki tüm «iyiliklerin» kaynağının sosyalizm olduğuna götürmektedir. Oysa, Kıvılcımlı'ya göre günümüzde öyle namuslu ve iyiniyetli aydınlar vardır ki

—üstelik bunların sayısı pekçoktur ve bir kısmının elinde önemli «imkânlar» bulunmaktadır— bunlar işçi sınıfının bilimiyle tanışmadıkları halde böyledirler. Yani bu aydınlar hem «eşit - doğru - yiğit» tirler, hem de bilimi bilmedikleri için sosyalist değildirler! Kıvılcımlı, o inanmış tavrıyla «iyilik» le sosyalizmi kafasında özdeşleştirmiştir. Ona göre, söz konusu aydınların mutlaka sosyalist olması gerekir. Modern bilimle tanışmadıkla rı için bu kimseler, «modern sosyalist» olamamaktadır! O halde «ilkel sosyalizm» ne güne durmaktadır? Sınıflı topluma geçmeden önce insanlar sömürüsüz ve ortak mülkiyet ilişkileri içinde yaşamıyorlar mıydı? «Modern sosyalizm» de de sömürü ve özel mülkiyet ol madığına göre ilkel komünal toplum insanının yani barbarların ilkel de olsa Kıvılcımlı'ya göre «sosyalist» olduğunu kabul edebiliriz. Kaldı ki tarihî belgeler bize, bu «ilkel sosyalist» insanların karakter bakımından üstün olduklarını gösteriyorlar. Sosyal ortamın objektif şartları bakımından da barbar insanın karakter bakımından üstün yani «eşit - doğru - yiğit» insan olması gerekir!

Doktor, aradığı sosyalizmi, böylece tarihin derinliklerinde bulur. Ve bu ilkel sosyalizm bulunduktan sonra tarih bütünüyle aydınlığa kavuşur. Çünkü Kıvılcımlı, tarihi bütün iyiliklerin kaynağı olan sosyalizmin devindirdiğine; sosyalizm dışında bütün olup bitenlerin bir hastalık, bir nevi dinden ayrılma olduğuna inanmıştır. Aynen şöyle der: «Bugünün bilimsel sosyalizmi, ilkel sosyalizmin tek güçlü mirasçısıdır.» (İlkel Sosyalizmden Kapitalizme İlk Geçiş, s. 116). Oysa gayet iyi bilindiği gibi, bilimsel sosyalizm İngiliz ekonomi politiği, Alman klasik felsefesi ve Fransız ütopyacı sosyalizmi üzerine kurulmuştur. Oysa Doktor bu üçlüden, ekonomi ve metot unsurlarını gözden kaçırarak, moral unsuru açıkça vurgular. Şüphesiz ki bilimsel sosyalizm, Ortaçağ köylü ayaklanmaları ve ilkel komünal toplum kalıntılarından etkilenmiş olması muhtemel ütopyacı sosyalizmin mirasçısıdır denilebilir. Ama sadece bu söylenip bırakılınca, hele «tek güçlü mirasçısıdır» gibisinden vurgulamalar yapılınca moral değerlere yüklenen olağanüstü «tarihsel görevler» açıkça belirginleşir. Ve böylesi bir sonuç, Kıvılcımlı'nın dünya görüşü ve buna uygun tarihi açıklama metodu gözönüne getirilince tam bir paralellik gösterir.

Üstelik Kıvılcımlı, aşağıya aktardığımız alıntıda barbar idealizasyonuna dayanan dünya görüşünün olağanüstü veciz bir örneğini verir: «Şimdi, insan olmak için barbar mı olalım? Hayır, sosyalist olmak yeter.» Doktor'un burada kasdettiği **insan** ortalama insan değildir şüphesiz! Bu **insanın**, bir devrimcinin moral niteliklerini taşıyan bir insan olması gerektiği cümlenin bütününden hemen anlaşılır. Yani Doktor'a göre, çağımızda **insan** olmak için sosyalist olmak gerekir. Geçmişte ise gene sosyalist olmak gerekir. Ama ilkel sosyalist, yani barbar! Kısaca formülleştirirsek: İlkel sosyalist (barbar) = iyi insan = modern sosyalist.

İşte günümüzün namuslu ilerici aydınına Kıvılcımlı bu görüş açısından yaklaşır. «Kitap» la tanışmak imkânını bulamadığı için modern sosyalizme ulaşamayan bu «insan» lar olsa olsa «ilkel sosyalist» yani barbardırlar. Tabii «barbarlık», günümüzde toplum biçimi olarak sözkonusu olamayacağına ve barbar dedelerimizden insanın fizik varlığı yani kalıtım yoluyla günümüze aktarılamayacağına göre, yegane yol «gelenek - görenek» olmaktadır. Ne var ki, «gelenek - görenek» bilime göre bir üstyapı kurumudur ve karşılıklı etki - tepki ilişkilerine rağmen son tahlilde **belirleyen** değil **belirlenendir**. İşte Kıvılcımlı'nın dünya görüşündeki eklektik yapı, onu bu noktada açmaza düşürmüş, tarihte toplumların biçimlenişinde temel tayin edici faktör aldığı kategori, yani barbarlığın ilkel sosyalist gelenek - görenekleri, karşısına bir üstyapı unsuru olarak çıkınca, bunu, hiç tereddüt etmeden, sanki Marks ve Engels öyle bildirmişcesine, üretici güçler içine ithal edivermiştir.

Kıvılcımlı'nın Kendi Özel Şartları

Kıvılcımlı'yı böylesi bir dünya görüşüne, böyle bir metoda vardıran objektif şartlardan birisi de, gene sosyal ortama bağlı olarak kendi şartları olabilir. Gerek sosyalist hareketimiz içindeki sorunların, gerek uzun süren hapishane hayatının sebep olduğu yalnızlık ve bir başınalık, onu, kendi sosyalistliğinin ya da sosyalist oluş biçiminin evrensel bir model olduğu zehabına götürmüş ve

«kitap» la tanıştığı için kendisinin modern sosyalist olduğuna, ama binlerce «kitapsız», «iyi» insanın kendi dışında var olduğuna ve bu «iyi» insanların da «ilkel sosyalizmin» gelenek görenekleriyle mücehhez olduklarına inandırmıştır. Öyle ki, bu dünya görüşü, hayatın kendisi tarafından, sosyal gerçeklik tarafından amansızca eleştirilip tekzip edildiği halde yılmamış ve bunu kaderin bir cilvesi olarak yorumlayıp «bundan ötürü feleğe küsülmez» deyip geçmiştir. Aşağıdaki alıntı bu konuda açıklayıcı olabilir :

«Proletarya Açısından Demokratik Devrim

İşçi sınıfı açısından mesele : **1954 yılı bütün soyutluklar dışında konulmuştu. Hemen iktidara gelecek bir gücün, en ufak ikirciliğe düşmeksizin, açıkça kavrayıp uygulayabileceği denli basit, kısa bir parti tüzüğü ve programı biçiminde ortada idi. Parolası : İkinci** Kuvayimilliyetcilik **idi.**

"Devleti milletten üstün değil, Milleti devletten üstün tutan gerçek hürriyeti fiilen kurmak ve anti - demokratik kanunları ayıklamak" **teklifi ile (V. P. Tüzüğü Md. 2) başlıyordu.** "Müzmin işsizlik ile azgın hayat pahası kanserini" **Atom enerjili** Ağırsanayi **ile gidermek için UCUZ DEVLET ve ŞUURLU TİCARET'in ne olduğunu, hangi "Ruh" la kimlere dayanarak nasıl başarılacağını dupduruca ortaya seriyordu...**

Daha 15 Ağustos 1957 günü : "İkinci Kuvayimilliye Seferberliğimiz istesek de istemesek de, günün meselesidir.. Mübarek iktisadî ve içtimaî Kuvayimilliye seferimiz sevgili milletimize uğurlu olsun." **(Gerekçe, s. 4)** öngörüşü **yazılı basılı biçimde haber verildi.**

Bu haber verilirken, 27 Mayıs'ın ilk öncü çarpışmasını yapan "9 subay hadisesi" **ni kimse bilmiyordu. Hadise kendiliğinden patlak verdiği zaman : İşçi** açısını **koyanlarla, 27 Mayıs** davranışını **muştulayanlar aynı** "Harbiye" **zindanlarında, birbirlerinden habersiz işkencelendiler. Her iki (Vatan Partisi ve 9 Subay) dava da** "beraat" **le sonuçlandı. Konu böylesine canlı, gerçek ve aktüeldi.**

27 Mayıs Vatan Partililerle 9 Subaya işkence yaptıranları Yassıada'da rahatça dinlendirdiği gündü. Türkiye İşçi Sınıfı açısından M.B.K. : "Tarihimizde daima kuvvetle çarpan kalbimizin : yiğit ordumuzun... İkinci Kuvayimilliye gazası" **diye kutlandı.**

Bir hafta içinde, "Birinci açık mektup" **ile 27 Mayıs'ın** Teorik **ve** Pratik **anlamı ve yapacakları özetlendi. 3 ay geçmeden** "ikinci açık mektup" **la :** "M.B.K.'ni ısıramayınca alkışlayanların" **telâşının taa Londra'daki** Times'dan **nasıl geldiği belgelendi. Bütün meselelerimiz, elde rakam, bir yol daha en** pratik **yanlarıyla ekonomik ve sosyal bakımdan bir daha** "açık konuşuldu". **İhtilalcilere şöyle denildi :** "Siz millet hayatının yüzlerce yılında bir görünen güçlü HAKEM'siniz. Teker kişi olarak —Arab'ın 'Halitatül hata ven - nisyan' (Yanlışlar ve unutkanlıklar katışımı) dediği birer insan olabilirsiniz. **Ama** KOMİTE olarak —Halk dilindeki kutlu 'ÜÇLER', 'YEDİLER', 'KIRKLAR' gibi— 'OTUZ SEKİZLER' adı ile tarihe geçecek işler yapmaya çağrılı evliyalarsınız. (İkinci Kuvayımilliyeciliği) sizler de başaramazsanız yazık olur Türk Milletine." **Ne çıktı? Yüzeyde kalan bir iki yankı.** "Rezonans" **yoktu işçi açısında. Bundan ötürü feleğe küsülmez. Hele Silâhlı Kuvvetlerimiz hiç mi hiç yadırganamaz. Onlara gelinceye dek nicelerini gördük görüyoruz.»** (27 Mayıs ve Yön Hareketinin Sınıfsal Eleştirisi, s. 226/227).

«...**İnsan ülküsünde hep** "altınçağ" **olarak yaşadı; her sosyal çıkmazda tek kurtuluş bayrağı gibi dalgalandı; Kapitalizmin tutunduğu** Siyasî Hürriyet'**e dahi temel oldu ve şimdi** Modern Sosyalizmin **gerçek güçlerine yedi bin yılın ötesinden el sallıyor.»** (İlkel Sosyalizmden Kapitalizme İlk Geçiş, s. 117). dediği «ilkel sosyalizm» in günümüzdeki kalıntıları, değil el sallamak Kıvılcımlı'nın salladığı eli bile görmezden gelmişler ve büyük bir iştiyakla beklediği «modern sosyalizmin güçleri» yle «ilkel sosyalizmin güçleri» arasındaki «rezonans» gerçekleşmemiştir.

Yukarıdaki alıntının yapıldığı paragrafın daha önceki kısmında ise şöyle denilmektedir :

«İlkel sosyalizm **barbarlık kılığı altında** Tarihsel Devrimler **yaratarak** sosyal devrimlere VEKİLLİK **ediyordu.** ASİL **veya** MÜVEKKİL **olan** bilimsel sosyalizm, **insan varlığını ve bilincini sardıktan sonra elbet vekile rol kalmaz.»**

Buradan da açıkça görüldüğü gibi sosya

lizm adeta müminlerin tanrısı gibi dünyayı yöneten **ide** halini alır. Aslolan bilimsel sosyalizm gelene değin, ilkel sosyalizm ona vekillik eder. (İslâmlık gelene değin diğer dinlerin de «hak» dini oluşu gibi!) Ve modern sosyalizm gelince bayrağı ona devreder! Ama görevi bitmiş midir? Hayır! «Bilimsel sosyalizm **insan** varlığını ve bilincini sarana kadar» üzerine düşen «rol» ü oynar!

Özetleyecek olursak, Kıvılcımlı'yı böyle bir dünya görüşüne vardıran bir objektif ve sübjektif şartlar bütünlüğüdür. Kendi sınıf kökeni ve yapısı, yetişmesi, yetiştiği ortam, Osmanlı'nın yıkılışı, mistik eğilimleri, Bilim yerine «iman» ı geçiren sübjektivitesi... Öte yanda çok kısa değinmeye çalıştığımız 1920 sonrası ortamı. O dönemlerde Türkiye'nin şartları, işçi sınıfı hareketinin gelişmemişliği, sosyalizmin kitlelerden kopukluğu ve henüz prekapitalizm kabuğunu kıramamış bir toplum. Sömürünün türlü biçimi, değer yargılarında sarsılma, kurtuluş savaşı ve sonrası, sosyalist hareketin işçi sınıfı temeline oturamayışı, sağlam, güçlü örgütlenmeyi oluşturamayışı, aydın hareketi niteliği, buna rağmen sosyalist olmayan ama zamanın da değimiyle «ülkücü» genç Cumhuriyet kuşağı aydınları ve ideolojik seviyenin olağanüstü düşüklüğü, hareketin kısırlığı.

Bu objektif ve sübjektif şartların birleşmesi, Ekim Devrimi örneğinin etkilemesiyle Kıvılcımlı'yı vardığı noktaya, yani eklektik, idealist - mistik küçük burjuva dünya görüşüne vardırmıştır.

Bütün bu yanlar hesaba katılmadan, bazıları Kıvılcımlı'nın Türkiye'de bir başka devrimcide görülmeyen ölçülerde işçi sınıfı, sınıfsal mesele ve örgüt vurgulaması karşısında (onda doğru olan ne varsa tümü karşısında) işin bir yanını vurgulayarak Türkiye'nin en ileri işçi sınıfı devrimcisini selâmlayacaklar, bazıları ise, sadece idealist - mistik yanını alacaklardır. Asıl mesele, onun dünya görüşünün yapı ve niteliğini yapmaya çalıştığımız şekilde doğru tesbit ederek, bu dünya görüşünün temellerinin, yöntemlerinin işçi sınıfı sosyalizmiyle bağdaşmadığını görerek, bu eklektik yapı içinde gerçek bir değerlendirme yapabilmektir.

III
KIVILCIMLI'NIN DÜNYA GÖRÜŞÜ VE SOSYALİZMİN MESELELERİ

Araştırmamızın bu birinci bölümü, başta da değindiğimiz gibi Kıvılcımlı'nın dünya görüşüne ayrılmıştı. Onun sosyalist hareket, sosyalist mücadele için önemli pratikle içiçe, pratiğe ışık tutacak çeşitli konulardaki görüşlerinin eleştirisi ile başlaması gereken bu araştırma, bu konuda Kıvılcımlı'nın (dünya görüşünün eklektisizminden kaynaklanan) çelişkili bir yapı göstermesi nedeniyle daha temellere, dünya görüşüne kadar inmek zorunda kaldı. Kıvılcımlı'nın sosyalizmin çeşitli meseleleriyle, devlet ve devrim sorunundan, millî meseleye, enternasyonalizmden Türkiye ve sınıf tahlillerine kadar çeşitli konulara bakışı gelecek yazıların konusu olacak.

İnceleme - eleştirimizin bu bölümünde Kıvılcımlı'nın dünya görüşü üzerine söyleyeceklerimiz —şimdilik— sona eriyor. Yine de bu dünya görüşünün çeşitli önemli meselelere bakışını da nasıl etkilediğini ve onun nasıl bir sapma çizgisine getirdiğini somutlamak bakımından, ilerde yeniden ele alınacak iki temel meseleye, burada kısaca değiniyoruz.

«Proleterya Aydınları» ve «Jöntürk Geleneğimiz»

Bu konunun, Kıvılcımlı'da, şimşekleri en çok çeken, günümüzdeki somut yeri ve önemi bakımından, kendi tabiriyle en «yakıcı» konu olduğu su götürmez. Bu bakımdan «proletarya aydınları ve ona bağlı Jöntürk geleneğimiz» konuları bu yazının kapsamı içinde değil, müstakil bir konu olarak ele alınacaktır. Ancak Kıvılcımlı'nın dünya görüşünün günümüze uygulanmasının tipik örneklerinden biri olduğu için, konuya kısaca değiniyoruz.

Kıvılcımlı'nın dünya görüşünün oluşumu

açıklanırken, «İlkel sosyalizm» ile «modern sosyalizm» in günümüzde buluşmasını nasıl bir iştiyakla beklediğine değinilmişti. Kıvılcımlı için, «ordu gençliği» ve «öğrenci gençlik», yani işçi sınıfı dışındaki bu iki güç bizim ve bize benzer ülkelerin geçmişlerinden gelme «orjinallikler» e sahiptirler. Dünyanın pek çok ülkesinde eşleri, benzerleri bulunmaz. Türkiye ve benzeri ülkelere özgü bu «orijinalite» nin nedeni ise, «barbarlıktan medeniyete» en geç geçen uluslardan biri olmaktır. Böyle olunca, bu iki toplum kategorisi, —ordu gençliği ve öğrenci gençlik— «gelenek - görenek» ve «kollektif aksiyon» u ile «ilkel sosyalizm» i ifade ederler. Her iki sosyalizm, işçi sınıfı sosyalizmi ile «ilkel sosyalizm» Kıvılcımlı'nın dünya görüşünde olduğu gibi bugünün dünyasında da buluşacaklardır. Buluşmamaları için bir sebep yoktur. Çünkü her ikisi de **sosyalizmdir!**

Bu tez'i Kıvılcımlı'nın kendi «tezi» yle bile kolayca çürütmek mümkündür. Sözgelimi, 1300'lerde barbarlıktan medeniyete geçen ve sonra da medeniyetin türlü rezilllikleriyle (Kıvılcımlı'ya göre) yozlaşan Türkiye toplumunda, bu «orijinalliği» proletarya yanlısı bir devrim yapacak ölçüde bulmak mümkün olmaktadır da, her nasılsa, Osmanlı'dan çok daha geç, hem de yoşlatırıcı medeniyete değil, sosyal devrim yoluyla insanlığı çöküşten kurtarıp kapitalizme geçişi sağlayan taş baltalı, barbar İngilizlerin bugünkü toplumunda bu orijinalliklerin esamisi okunmaz! Sözgelimi «doğu firavunluğu» barbarlığı öylesine yaşatmaz ki doğudan bir türlü kapitalizm çıkmaz. Buna karşılık batı barbarlığı, medeniyetin «Ruh-u Habisi Roma Kilisesi» nce bir türlü yıkılamadığından, kapitalizm «batı» da doğup gelişir. Ama sıra ulusal kurtuluş hareketlerine geldiğinde durum değişir. «Batı» da kapitalizmi kuran «barbarlık = ilkel sosyalizm» uykuya yatar, «doğu» da ise kapitalizmi bile kuramayacak ölçüde taa o zamanlar yok olup gitmiş olan barbarlık = «ilkel sosyalizm» ulusal kurtuluş hareketleri, ya da sosyalizm söz konusu oldu muydu hortlayıverir!

Zaten Kıvılcımlı'nın kendisi de, Osmanlı'daki iniş çıkışları, kendi dünya görüşüyle izah etmek durumunda kalınca şunları yazmaya mecbur kalır : «Daha Dördüncü Murat zamanında "Eski Dirlik Düzeni'nin geri gelmesi için, ilk Osmanlı **İlb**'lerini (Gazi'lerini) geri getirmek lâzımdı. Onların **doğru insan** ruhu, tarih öncesi insan toplumu ile birlikte sönmüştü. O, eşit insan toplumu düzeni yerine **bezirgân** medeniyetin eşitsizliği içlere işlemişti.» (Osmanlı Tarihinin Maddesi, s. 33).

Daha Dördüncü Murat zamanında, yani yaklaşık 3 asır önce o barbar gelenek göreneği v.b. nin, nasıl olup da yeniden tarih sahnesine çıktığını, Doktor kendi kendine sormaz. Zaten bu soruyu sorabilse, tarihi ahlâki planda açıklayan sisteminin bütünüyle yıkılıp gitmesi işten değildir.

Gençliğin ister sivil olsun, ister asker, devrimci mücadeledeki yeri ve önemi hakkın da pek çok bilimsel çalışma yapılmıştır, yazı yazılmıştır. Bilinenleri tekrar etmek istemiyoruz. Gençlik, dünyanın neresinde —hele emperyalist sömürü ağı içindeki ülkelerde— ne ise, Türkiye'de de odur. Ancak zaman ve mekân şartlarına bağlı olarak değerlendirilmelidir bu hükmümüz. Elbette ki bugün Türkiye gençliği ile Bulgaristan, ABD ya da Vietnam gençliği arasında zaman ve mekân değişikliklerinden ileri gelen önemli farklar vardır. Nasıl ki, bu sayılan ülkelerin gençliklerinin herbiri bir diğerinden önemli nitel farklılıklar gösteriyorsa...

Sivil gençlik ile «ordu gençliği» arasındaki farka gelince... Ordu gençliğinin, bir yandan Kemalist etkiler altında, öte yandan geçmişten gelme devlet sahipliği etkisiyle, sivil gençlikten daha fazla kendini «politik» hissetmesi mümkündür. Ama bu politik «bilinçlenme» nin ağır basan yanının «burjuva milliyetçiliği» olduğundan şüphe edilmesi için neden ve veri yoktur. Devlete sahip çıkma biçiminde oluşabilecek bir politik «bilincin» temeli de çoğu zaman geri kalmış ülkenin gurur kırıcı utancına başkaldırma yatar ki, böylesi bir durum bir «devrimciliğe» yol açsa bile bu «devrimcilik» en sosyalist kabukla süslü olduğu zaman dahi altında burjuva milliyetçiliği sırıtır. Milliyetçiliğin ise enternasyonalist olan işçi sınıfı devrimciliği ile uzak yakın ilişkisi yoktur. Tarih, dünyada sosyalizm iddiasıyla ortaya çıkan nice burjuva, küçük burjuva milliyetçi atılımların örnekleriyle doludur.

Buna karşılık sivil gençlik (öğrenci kastediliyor) daha «kozmopolit» gözükse bile,

daha az milliyetçi olduğu ve de yetişmesinde aynı ölçüde milliyetçiliğin tesirinde kalmadığı için işçi sınıfı sosyalizmine yakın daha çok unsuru bağrında barındırır ve daha önemlisi işçi sınıfı çalışması yapmak için şartları çok daha müsaittir.

«Jöntürk Geleneği» meselesi ise, Kıvılcımlı'nın yine sübjektif yoruma tabi tuttuğu bir konu olarak görünmektedir. Kıvılcımlı «Jön Türk» lüğün Türklere özgü olduğunu iddia ederken kendisiyle çelişkiye düşer. «Gavurlar» Jöntürklere «Jöntürk» demişler de başka bir ad koymamışlar. Ondan sonra «Jöntürk» lük yapan diğer ulusların gençlerine de Jöntürk denmiş. Neden?! Çünkü ilk önce Türkler yapmış ve Türklere özgü Jöntürklük olsaydı. Ama en basit bir çürütmeyle, eğer Türklere özgü bir orjinallik ise başka ulusların gençleri neden Jöntürklük yapsınlar? İsim babasının Türkler olması meselenin özünde ne değiştirir?

İkinci nokta, Jöntürklüğün barbar gelenekle, ilkel sosyalizmle v.b. hiç ama hiç ilişkisi olmamasıdır. Hatta çağıyla kıyaslandığında treni kaçırmış bir akım bile sayılabilir.

Jöntürklük bilindiği gibi Osmanlı toplumu şartlarında burjuva demokratik devrimciliğidir.

O dönemde Avrupa'da sosyalist hareket toplumu sarmış, sosyal muhalefetin adeta odağı, cazibe noktası haline gelmişti. Hatta o sıralarda pek yakınımızda bir de sosyalist devrim (Paris Komünü) olmuştur. Bu sırada Jöntürkler burjuva devrimi sloganlarıyla, burjuva devrimi peşindedirler.

Oysa Türkiye şartlarına yakın seviyedeki ülkelerden gelen aydınlar işçi sınıfı devrimciliğine çoktan sarılmışlardır o dönemlerde. Birinci Enternasyonali İkincisi izlemektedir. İşçi sınıfı devrimciliği hızla yükselmektedir. İşçi sınıfı biliminin temel klasikleri çıkar çıkmaz en küçük ulusların dillerine çevrilmektedir. Oysa bizde, aynı dönemlerde Jöntürkler burjuva devrimi düşüncelerini geliştiriyorlar. Ancak Büyük Ekim Devrimine doğru ve ondan sonra, Jöntürkler içinden bazıları işçi sınıfı sosyalizmine gelebiliyorlar.

Denilebilecek ki, o zamanki Osmanlı ülkesi şartlarıyla kıyaslandığında bu hareket «ilerici» dir. Doğrudur ama yine de Jöntürklüğün geçmişteki «barbar gelenekle» hiç ilgisi yoktur. Şayet Jöntürklük «ilkel sosyalist, ilb gaazi» geleneğinden geliyor idiyse, bu geleneğin en yakını olması gereken kardeşini, «modern» sosyalizmi görmemesi bakar körlükten başka bir şey olamaz. Yok eğer Osmanlı monarşisine karşı Jöntürklerin burjuva demokrasisini savunmaları ilericiliktir deniyorsa, şüphesiz bu ilericiliktir ama artık o devirde otokrasilere karşı burjuva demokrasisini savunacak demokrat burjuvalar tarihe karışmış olduğu için bu «ilericiliğin» de içinde bir tutarsızlık, köksüzlük, gerçek dışılık olduğu hemen belli oluyor.

Kısacası, işçi sınıfı devrimciliği metropollerde kol gezerken, bundan zerre kadar etkilenmemiş ve üstelik bir **aydın** hareketi olduğu halde **bilime** böylesine bigane kalmış «Jöntürk» hareketinin «ilkel sosyalist gaazi ilb» geleneğiyle bir ilişkisinden çok Osmanlı ülkesinde kapitalist ilişkilerin yerleşmesini uygun gören metropol burjuvazisiyle **ilişkisi** akla, verilere ve bilime daha yakın gelmektedir!

İşçi Sınıfı Enternasyonalizmi Ve Kıvılcımlı

İşçi sınıfı sosyalizminin önde gelen kıstaşlarından biri ve belki de en önemlisi işçi sınıfı enternasyonalizmine olan bağlılıktır. Bu bakımdan Kıvılcımlı'nın bütünlüğüne bir eleştirisi yapılırken, işçi sınıfı enternasyonalizmine karşı tavrının da değerlendirilmesi gerekir. Ancak bu değerlendirmenin kendisi tek başına bir çalışmanın konusu olduğu, Kıvılcımlı'nın devrimci mücadelesinin bütünü perspektivinde ele alındığı takdirde, şüphesiz daha ikna edici, daha az tartışmalara yer bırakan bir niteliğe kavuşur. Böyle bir çalışma ise Kıvılcımlı'nın dünya görüşünün genel hatlarını tesbit etmeye yönelik bir yazının kapsamı dışında kalır. Biz burada sadece Kıvılcımlı'nın dünya görüşünün, onu, işçi sınıfı enternasyonalizmine bakarken getirmiş olduğu olumsuz noktalara işaret edeceğiz.

«İlkel sosyalizme» olan aşırı sempatisi Kıvılcımlı'yı, günümüz dünya devrimci hareketinde işçi sınıfı enternasyonalizminden uzaklaştırır. O sömürge, yarı bağımlı ve gelişmekte olan ülkelerdeki devrimci hareketleri, «modern sosyalizm» in fiili varlığına bağlayacağı yerde, «ilkel sosyalizm» in gelenek

göreneklerine bağlar. Böyle olunca, dünya sosyalist sistemi, uluslararası işçi sınıfı hareketi ve ulusal kurtuluş hareketlerinden oluşan dünya devrimci hareketinde, tayin edici güç olan dünya sosyalist sisteminin önemli rolünü görmezden gelmekten, ve özellikle uluslararası işçi sınıfı hareketine gerekli önemi vermezlikten kaçınamaz. Buna karşılık Asya, Afrika ve Lâtin Amerika'daki ulusal kurtuluş hareketlerini, sanki dünya devrimci hareketinin ilk iki unsurundan bağımsız gelişiyormuşcasına alabildiğine ön plana çıkarır ve abartır. Bu tutum onun eklektik dünya görüşünde geçmişden geri dönerken beraberinde getirdiği hayali sosyalist yanının nasıl ağır bastığının ve onu işçi sınıfı çizgisi dışına nasıl çıkardığının tipik örneklerinden biridir.

«Uzun saçlı Çin'den, kıvırcık başlı Afrika'ya, Amerika'dan Küba'ya dek yeryüzünün «Geri» yahut «Asyalı» denerek «Antika» lığından başka değer verilmeyen ülkeleri mahşer yerine döndü. Tanrının terazisi önünde hesap vermekten çok tartışarak hesap soruyorlardı, Emperyalist Anayurtlardan.» (Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Tarih Tezi, s. 34, 35).

«Geri kalmış» ülkeler niçin «Azgelişmiş» bulunduklarını gene o Marksizmden öğrenmişlerdi? Bildikleri gibi, doğru Sosyalizme atılıyorlardı. Bu toptan bir «Mazlum Milletler, Ezilen Uluslar» akını idi. Avrupa, Ortaçağdan önce olduğu gibi Kapitalizmin sonunda da, tarihinde ikincidir, yeni bir «Muhaceret'i Akvam : Ulusların Göçü» ılgarına hiç beklemediği yönlerden uğramıştı...

O zaman kafalara dank etti. Yeryüzünde 500 yıllık «Özel Teşebbüs» Cennetine bu geri «Barbarlar» kulak asmıyorlardı. «Hürriyet için Hürriyet» gevişi getiren Batı Kapitalizminin, Osmanlı Kapıkulları kadar süslü ve tıkıntılı ücret köleleri sürülerin kendi alın yazılarında uyarmanın yolu, işte, Antika Tarih gelenek görenekli sömürge, yarı - sömürgelerden geçiyordu.

7000 yıllık Antika Tarih yeni bir Tufan yaratıyordu. O kaçınılmaz hengâme 7000 yıllık yaşantısını güneşin altına seriyordu. Kim seden ne «Kutsal Kişi Mülkiyeti» büyüsü, ne «Vazgeçilmez Özel Sermaye» buyrultusu sormuyordu. Kendi göbeğini kendi kesiyor, kalkınmanın Kapitalist Olmayan yolunu deniyor ve açıyordu.

Ne idi bu Antika Çağların Barbar saldırılarını düşündüren önüne geçilmez davranış? Nereden geliyordu o geri kalmış ulusların hiç bir girişimde sosyalizmden geri kalmayan ayaklanışı, şahlanışı, sosyalistlenişi?. Sorunlara bakan yoktu. Bütün büyük ideolojik soruların karşılığını olaylar veriyordu. Çin'den Mısır'a, Cezayir'den Küba'ya dek tümüyle sömürge ve yarı - sömürge ülkeler yığınlarıyla, ansızın kestirmeden sosyalizme atlıyorlardı.» (Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Tarih Tezi, Tarih ve Devrim Yay. s. 35, 36).

«Böylece Antik tarih üzerine açılan her problem ölü noktada örtbas edildi. Bu nokta mezara çevrildi. Bu mezarın kapıları İkinci Cihan Savaşı'ndan sonra ansızın açıldı. İçinden hiç umulmadık canlılıkta geri kalmış ülkelerin akıncı eğilimleri fırladı. Bunlar Çin'den, Afrika'ya, Küba'ya dek Antiklik ten ve egzotiklikten başka değerlerine metelik verilmeyen yeryüzü ülkeleriydi.

Geri ülkeler, klasik burjuva mukaddes ve muazzez «Kişi mülkiyeti» prensibine metelik vermeksizin, doğru sosyalizme akın etmişlerdi»... «Oysa, Batılı kapitalizm sürülerinin dışında, 7 bin yılık Antik tarihi doldurmuş, kaçınılmaz bir dünya yatıyordu. Geri ülkeler o dünyanın ölmezliğini güneşin altına çıkarıyorlardı. Ayaklanıyorlar, şahlanıyorlar, sosyalistleşiyorlardı. Bu neydi?

Soruya karşılık Çin'den Mısır'a Cezayir'den Küba'ya dek bir davranış çıkmıştı. Tümüyle sömürge ve yarı sömürge yığınları sosyalizme geçiyorlardı. Ancak, zenginliğe boğulan Avrupa'nın kuşa döndürülmüş sosyalizmine benzemeyen bir olaydı bu. Fukaralıkla bunalmış geri ülkelerin beklenmedik zaferleri sosyalizm kazancına giriyordu. Batı dünyasının sağlı sollu bilginleri gözlerini faltaşı gibi açtılar.» (Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Toplum Biçimlerinin Gelişimi, Ekim Yal. s. 14, 15).

Açıkça görüldüğü gibi, Kıvılcımlı'nın, tarihi, «ilkel sosyalizmle» açıklama eğilimi, onun dünya devrimci hareketinin bütünlüğünü gözden kaçırmasına sebep olur. Uzun uzun övdüğü, «geri ülkelerin sosyalizme akın etmesi» nde sosyalist sistemin hiç bir payı yoktur. Zaten uluslararası işçi sınıfı hareketinin en önemli gücünü oluşturan «Batı Kapitalist» ülkelerinin işçileri, Osmanlı kapıkulları kadar süslü ve tıkıntılı ücret köleleri sü-

rüleri haline dönüştükleri için sosyalizmleri de «kuşa dönmüş» tür! Fukaralıktan bunalmış geri ülkelerin «modern sosyalizmle» olan bağlantısı ise «Marksizmden öğrenmek» den ileri gitmez! Onlar «akıncı barbar eğilimleri ile «kendi göbeklerini kendileri» keserler!

Kıvılcımlı'nın dünya devrimci hareketini bir bütün olarak göremeyişinde en önemli pay yukarda belirttiğimiz dünya görüşünün eklektisizmidir. Ama onun bu tutumunda «tarih tezi» nin dünya sosyalist hareketinde yankı bulmamış olmasının da bir payı olabilir :

«**Tarih tezini sosyalist dünyada olmamış saydı. İktidara gelmiş bir sosyalist düzenin kendine göre ideolojik yeterliği vardı. Lenin'in değil, Marks'ın bıraktığı yerden daha ileriye gitmek bir ihtiyaç olmuyor, tersine ürküntü yaratıyordu. Böylece, marksizm ker tesinde diyalektik bir doktrin, öğrencileri önüne konulmuş ve ezberlenilmiş kalıyordu**»... «**Acı da olsa görmezlikten gelinemez. Sosyalist teorisyenler ekonomik, politik ve edebi otorite dışına çıkamaz hale geldiler. Dogmatizmin kaçınılmaz beyin kireçleşmesi başlamıştı.**» (Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Toplum Biçimlerinin Gelişimi, Ekim Yay. s. 12, 13).

«Batılı veya Doğulu büyük marksist otoritelerin bu konuda ne diyeceklerini öğrenmek isterdik. Onlarınsa pek küçük ve geri ülkelerde, olaylar dururken, düşünceleri ele alıp uğraşmaya vakitleri yok.» (a.g.e., s. 17).

«1 — **Tarih öncesinin bilinmeyişi : Tarihi değişmez kuralların ve kuralların "Tekerrürü" kılığına sokuyordu. Tarihcil Maddeciliğin kökünden çürütmek istediği genel eğilim bu idi.**

2 — **Yakındoğu tarihinin bilinmeyişi : Tarih gerçekliği gibi tarih bilimi de Herodot'lar ve Beroz'larla başlatmak zorunda bırakılıyordu. O zaman tarih, Akdeniz çevresinden Batı Avrupa'ya doğru (Kölelik - Derebeylik - Kapitalizm) üçgen tekeriyle tekerlenmiş bir** özel **eğilimden kurtulamıyordu**»... «**Spesifik olarak tarih bilimi —bilebildiğimiz kadarıyle, bilemediklerimizi her zaman, herkesten öğrenmekten mutluluk duyarız— bugün klasik tarih bilimi Batı'da (Kapitalizmde) ve Doğu'da (Formel sosyalizmde) henüz yukarda değindiğimiz iki genel ve özel eğilimden kurtulamamıştır.**» (Dr. H. Kıvılcımlı, Tarih Tezi, Tarih ve Devrim Yay. s. 145).

Kıvılcımlı'nın, sosyalist ülkelerin bilim merkezlerince yapılmış çeşitli çalışmalardan haberdar olmaması, çeşitli nedenlerle olamaması, onu, bu ülkelerin bilim politikasına haksız serzenişlerde bulunmaya götürür...

Sonunda daha ilerde uzun ele alınabile- yonalizmi konusuna «orijinallikler» adına geceği gibi, vardığı nokta işçi sınıfı enternas- rekli önemi vermemek olur.

SONUÇ

Dr. Hikmet Kıvılcımlı, şüphesiz Türkiye sosyalist hareketinin önemli mirengi noktalarından biridir. Onun üzerindeki «susuş kumkuması» nı kaldırmak; onu, bir yanda tapınılan tarikat şeyhi haline getirenlerin, öte yandan bilimin süzgesine vurmadan, bilim karşısında hangi noktada bulunduğunu kaale almadan reddedenlerin tavırlarından kurtarmak gerekir.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'yı, iyisiyle kötüsüyle sahip çıktığımız 50 yılı aşkın sosyalist hareketimizin bir parçası olarak değerlendirmek gündemimizdeydi. Bu yazıda, bu konuda bir ilk yaklaşım denedik.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın bir bütün halinde değerlendirilmesi, sosyalist hareketimizin birliğinin bir üst düzeyde sağlanması yolunda mutlaka başarılması gereken önemli bir adımdır.

Bu yazımızla, biz; bu konuda bir adım attığımızı, ancak bu adımın mutlaka tamamlanması gerektiğini düşünüyoruz. Sürdürülecek çalışmalar, tartışmayı daha da zenginleştirecek ve sonuçta, bu konuda, işçi sınıfı sosyalistlerinin büyük çoğunluğunun mutabakata varabilmesi mümkün olacaktır. Meseleye halâ sübjektif yönden yaklaşanlar, halâ işçi sınıfının bilimini kaale almak istemeyenler de olacaktır şüphesiz. Onları ikna edecek tek güç «hayatın kendisi» dir.

Bu yazımızda, Kıvılcımlı'nın dünya görüşünün yapısını, özellikle onun tarihî yorumlayış tarzından hareket ederek, «hayalci sosyalizmin, çağımızın tek somut gerçeği işçi sınıfı sosyalizminden de etkilenen, eklektik bir bileşimi» olarak niteledik. Bu eklektisizmiyle ve bu dünya görüşünün vardırdığı sonuçlarla, küçük burjuva sosyalizmi çizgisi

onun belirgin niteliği oluyordu. Yaklaşımıyla idealist, metoduyla metafizik'ti bu dünya görüşü.

Kıvılcımlı'nın ütopyacılığının, bilinen klasik ütopyacılarla aynı kefeye konamayacağına, «ilkel komünal toplum» idealizasyonuna dayanan bir «hayalci sosyalizm» olduğuna dikkati çektik. Onun idealizmi de yine ilkel komünal toplumu idealize etmesinden ve onu metafizik bir metodla günümüze kadar getirmesinden ileri gelir.

Kıvılcımlı'nın sosyalizme olan derin bağlılığını inkâr etme imkânı yoktur. Sosyalizme olan bu derin bağlılık, onda bir **inanç** biçiminde yansır. **Bilimin** önüne **inanç** geçer. Böylece adeta dinsel bir coşkuyla **moral** değerlere sarıldığı görülür. Giderek, bu, onun tarihi de ahlakî planda açıklamasının temeli olur.

Öte yandan, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, şüphesiz ki devrim ithal edilemeyeceğini, şablon culukla yol almanın mümkün olamayacağını görmüş. Türkiye'yi geçmişi ve bugünüyle açıklama çabasına bu yüzden girişmiştir. Bu çaba şüphesiz saygı duyulacak bir çabadır. Ama nereye varmıştır? Açıklamaya çalıştığımız dünya görüşü ve onun sonucu olan metod, onu doğru bir çabada yanlış sonuçlara götürmüştür. O, gerçekten de, işçi sınıfı öncülüğünün ikinci planlara atıldığı bir dönemde, «kemalizmin» en etkin olduğu bir dönemde, işçi sınıfımızın önemini ve işçi sınıfının rolünü göstermeye çalışmıştır. Örgütün, örgütlü mücadelenin önemini, bütün hayatı boyunca vurgulamış, özellikle 1969 - 1970'lerin toz dumandan ortalığın görünmediği şartlarında esas görevin örgütlenme ve «Almanca konuşma» olduğunu defalarca belirtmiş, o dönemin örgütlenme anarşisine de gerçekçi eleştiriler getirmiştir. Eklektik dünya görüşünün bir parçası olarak, bir çok doğru şeyler de söylemiş, doğru noktalara da parmak basmıştır. Onun doğmatizme karşı çıkması, işçi sınıfının biliminin bir doğma olmadığını vurgulaması da, üzerinde durmamız gereken bir gerçektir.

Şüphesiz ki bütün bu yönler, onun reddedilmeyecek yönleridir.

Ve nihayet, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, elli yıllık devrimci hayatı boyunca en güç şartlarda fedakârca mücadele etmiş, her türlü maddî manevî sıkıntıya rağmen boyun eğmemiş, burjuvazinin çeşitli baskılarına karşı örnek bir devrimci tavır göstermesini bilmiş, yüreği sürekli olarak işçi sınıfımız ve devrimci halkımız için çarpmış, beynini bu mücadele uğrunda tüketmiş önde gelen bir devrimcidir. Kıvılcımlı'nın bu nitelikleri örnek alınması gereken önemli yanıdır.

Ama burada sorulması gereken soru, işçi sınıfının bilimi ve dünya görüşü dışında «doğru» nun doğruluğunu ne ölçüde koruyabileceğidir. İşçi sınıfının biliminin ekletisizme elverişli olup olmadığıdır. **Eklektisizmin** başladığı yerde işçi sınıfının biliminin ve dünya görüşünün özünün elde kaçıp kaçmayacağıdır.

Ve bu soruların cevaplarının ne genel olarak, ne de Kıvılcımlı açısından olumlu olarak cevaplandırılmasına imkân yoktur. Niyet ne kadar iyi ve doğru olursa olsun, inanç ne kadar büyük, fedakârlık ne kadar derin olursa olsun, işçi sınıfının biliminin ve dünya görüşünün en küçük bir sapmaya tahammülü olmadığının, en iyi örneği belki de Kıvılcımlı'dır.

Bu, baştan beri söylediğimiz gibi Kıvılcımlı'nın Türkiye sosyalist hareketi içinde **tartışılması** doğrultusunda atılmış ilk önemli adımdır. Önümüzdeki dönemde, bu **tartışmanın** bütün boyutlarıyla ve yönleriyle geliştirilip olgunlaştırılması gerekir. Bizler, bu yazımızın da **tartışılması** gerektiği inancında olarak tüm işçi sınıfı sosyalistlerini olumlu bir sonuca varmak üzere bu tartışmaya katılmaya çağırıyoruz.

---

(1) Kaldı ki bu arkadaşlar «Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın görüşleri» ya da «düşüncesi» diye bir kavram da getiriyorlar. Oysa, defalarca söylediğimiz gibi, işçi sınıfı bilimi çağımızın sosyal yapısını, genel çizgileriyle elli küsur sene önce sistemleştirmiştir ve dünyanın bugünkü objektif şartları açısından bu bilimin Leninizm'den daha ileri boyutlara ulaştırılmasını gerektirecek herhangi bir önemli değişiklik yoktur. Yok eğer bu «görüş» veya «düşünceler» den Kıvılcımlı'nın tarih tezi veya Türkiye açıklamaları kasdediliyorsa, böylesi çalışmalar Dünyanın pekçok ülkesinde, pekçok kurum ve

kişiler tarafından yürütülmüş ve yürütülmektedir. Dolayısıyla bugün Dünya'da işçi sınıfı enternasyonalizmine milliyetçiliği sokmak isteyen bir başka iddialı «düşünce» yi de andırması bakımından, «Dr. Hikmet Kıvılcımlı düşüncesi» deyiminin kullanılmaması yerinde olur!

(2) Şüphesiz Kıvılcımlı Kautsky ile aynı kefeye konamaz. Kautsky enternasyonal işçi sınıfı hareketini önde gelen kişilerinden biri olduğu halde burjuvazi ile anlaşma batağında yok olmuş biridir. Oysa Kıvılcımlı bütün ömrü boyunca sömürü ve baskı düzenine karşı fedakârca savaşmış ve dünya görüşü ne denli eklektik olursa olsun önerilerini ve görüşlerini bu düzenin devamı için değil değiştirilmesi için getirmiş bir devrimcidir. İşte bu devrimci yanıyla o, büyük ütopyacı sosyalistler gibi değerlendirilmesi gereken kişidir.

(3) Kıvılcımlı'nın «barbar gelenek - göreneklerini ve kollektif aksiyonu» nun tarih boyunca sınıflı toplumların gelişmesiyle birlikte gerilediğini ve zayıfladığını söylediği doğrudur. Bu bakımdan onun bir toplum içinde bu kategorilerin hiç değişmeden olduğu gibi kaldığını iddia ettiğini söylemiyoruz. (Kaldı ki «jöntürk geleneği veya proletarya aydınları» nda olduğu gibi yüzyıllar sonra da bu kategorilerin kendini muhafaza ettiği durumlar olduğu görülür Kıvılcımlı'da). Ancak burada esas olan şudur : Kıvılcımlı, toplumları hangi gelişme aşamasında olduğunu fazla kaale almaksızın bütün toplumsal ilerlemelerde ve şemalarda, o hiç değişmeyen, her zaman ve mekan şartında aynı kisveyle karşımıza çıkan «ilkel sosyalist» toplumun kategorilerine başvurur. Ve en önemlisi sadece bu kategorilere başvurur. Üstelik «gelenek - görenek» ve «kollektif aksiyon» hiç bir zaman maddî bir temelin ürünleri olarak görülmezler. Sanki göksel bir şekilde hep aynı özde tayin edilmiş gibidirler.

(4) Bilimsel olarak coğrafya, bir üretici güç kabul edilmez. «İstihsalin tabii temelleri coğrafî ortam ile nüfus kesafetidir. Bu tabii temeller sosyal tekamülde büyük rol oynamalarına, bunu hızlandırıp yavaşlatmalarına rağmen, tarihî prosesün temelini teşkil etmezler. (Tarihî Materyalizm, Kuusinen, s. 15). Yukarıdaki tasnifinde, Kıvılcımlı, coğrafyayı «İklim, tabiat v.s.» olarak göstermektedir. Öte yandan, somut açıklamalarının pek çoğunda, üretici güçler içinde, özellikle kapitalizm öncesinde önemli bir yer tutan toprak da «coğrafya üretici gücü» ne dahil edilmektedir. Bu bakımdan Kıvılcımlı'nın «coğrafya üretici gücü» ikili bir yapı arzetmekte, sadece toprak, madenler, sular v.b. üretim nesneleri olarak yorumlandığında üretici güç olarak alınması, ismi bir yana, bir mahzur teşkil etmektedir. Ama o, «sınıflı topluma ilk geçiş», «barbar kolonilerin» yayılması, «bezirgân yolları» v.b. konuların açıklanmasında iklim, tabiat v.s. faktörlerinin etkilerini «coğrafya üretici gücü» nün kapsamı içine alır. Hele bu kapsamıyla «coğrafya» bir üretici güç kabul edilmediğine göre, bu tutum da bilimsellik ile bağdaşmaz. Ancak bu yazımızın genel gidişi «coğrafya» meselesine bağlı olmadığı için bu konu üzerinde daha fazla durmayı gereksiz görüyoruz. Ayrı bir konu içinde, sözgelimi ilkel komünal toplumun çözülüşünün incelenmesinde detaylı olarak ele alınabilir.

(5) Kıvılcımlı, yukarıdaki üretici güçler tasnifinde «insan» ın «maddî ortamı», «teknik araçla» işlediğini belirtmektedir. Ancak bu söylediğini hiçbir zaman somut açıklamalarına uygulamaz. Çünkü Kıvılcımlı'nın barbarları, sadece ve sadece «ilkel sosyalizmin» gelenek görenek ve kollektif aksiyonu ile iş görürler. Üretimde bulunmayacak kadar «alçak gönüllü» ve «ülkücü» dürler.

(6) Dinler meselesine bu tarzda yaklaşmak, Kıvılcımlı'nın maddî temelden kopuk idealist dünya görüşünün metodu bakımından da çelişkili değildir. Bu konuş biçimiyle dinler, mevcut maddî toplumsal yapı üzerinde şekillenmez, aksine bu yapıya yukarıdan (göksel olarak) empoze edilirler. Din, mevcut sosyal gelişime uygun düşüyorsa «iyi», yani «hak dini» olur. Bu gidişe aykırı düşüyorsa «kötü», yani «batıl» olur.

(7) Kıvılcımlı'nın Türkiye v.b. ülkelerde, kapitalizmin bir türlü gelişememesine gösterdiği en başta gelen şartlardan biri de, tefeci - bezirgân sermayenin kapitalist serma-

yenin baş düşmanı olduğu, uzun süren «medeniyet» dönemi sonucu, tefeci - bezirgân sermayenin çok güçlenip kökleştiği, bu yüzden de serbest rekabetçi kapitalizmin bir türlü gelişemediğidir. Yukarıdaki Marks alıntısında ise, yüzde yüz tersinin söylendiğini açıkça görüyoruz. Şüphesiz sanayi sermayesi ile diğer sermayeler, bu arada tüccar ve tefeci sermayesi arasında bir çelişki vardır. Ve bu çelişki, kapitalizmin gelişmesiyle önce sanayi sermayesi, sonra finans kapital lehine gelişir veya çözülür. Ama daha kapitalist gelişme başlamadan, ona düşman bir tefeci bezirgân sermayeden söz edilmesi anlamsızdır! Çünkü, Marks'ta da pek güzel belirtildiği gibi, tefeci ve tüccar sermayeleri, kapitalist sermayenin para şeklinde ilk biçimini meydana getirirler. Kapitalizmi ilkel sosyalist barbarlara kurduran Kıvılcımlı'nın, barbarların baş düşmanı, medeniyet mikrobu tefeci bezirgânları, kapitalizme karşı görüp - göstermesi, bu yaklaşım açısından anlaşılabilir bir noktadır. Ama anlaşılmaz olan, onun Marks'ı kendisine şahit gösterirken Marks'ın demediğini demiş gibi göstermesidir. Aşağıdaki cümleyi Kıvılcımlı'nın Marks'dan çevirdiği şekliyle aynen okuyalım :

«Tefecilik ve ticaretle teşekkül eden **para sermayesi**, kırda derebeylik kuruluşu ve şehirlerde loncaların kuruluşu yüzünden sanayi sermayesi haline geçmekten alakondu.»

Bu cümlenin hemen üstünde de Kıvılcımlı'nın kendi soru ve cevabı yer alıyor : «Doğu'da neden kapitalizm doğmadı? Çünkü Antika medeniyetlerin Tefeci - Bezirgân sermayesi buna engeldi.» (İ. S. Kapitalizme İlk Geçiş, s. 7).

Oysa Marks'ın söylediği öylesine açıktır ki : Para şeklindeki tefeci ve tüccar sermayeleri **feodal mülkiyet ilişkileri** yüzünden sanayi sermayesi haline gelemiyor. Ama bu mülkiyet ilişkileri zamanla çözüldükçe, yani üretici, çalışmanın objektif şartlarından koptukça, sermaye ile emek gücünün tarihî buluşmaları gerçekleşecek ve tefeci tüccar sermayesi Kıvılcımlı'nın iddiasının tam aksine, kapitalizmin çiçeklenmesinde önemli rol oynayacaktır.

Marks'ın öndeyleri ve günümüzdeki anlamı

(«Gotha programının eleştirisi»nin yüzünücü yılı münasebetiyle)

Kurt Hager

Bundan yüz yıl önce, 1875 Nisanı ve Mayıs başında, Marsk, «Alman İşçi Partisinin Programı üzerine Notları» nı yazdı. Bu yazıyı, W. Bracke'a yazılmış bir mektupla birlikte Eisenach partisi yöneticilerine iletti. Bu iki belge sosyalizmin biliminin hazinesine «Gotha programının eleştirisi» adı altında girdi (1).

«Gotha programının eleştirisi», «Komünist Parti Manifestosu» ve «Kapital» den sonra Karl Marx'ın yazmış olduğu en önemli teorik eserdir. Bu eserde, bir yandan, kapitalist üretim biçiminin kanunlarının yıllarca süren incelenmesinden çıkan sonuçları, öte yandan Paris Komünü'nün verdiği dersleri formüle etti.

Marks ve Engels, sadece, bilimsel teori ile silâhlanmış, birlikli devrimci bir partinin, işçi sınıfının tümünün temel çıkarlarını temsil edebileceğini isbatlamışlardır. İşçi sınıfının, ancak bilimsel bir dünya görüşünü benimseyerek, tarihî görevini yerine getirebileceğini; ve ancak böyle bir dünya görüşüne dayanan devrimci partinin, takip edilecek amacı ve bu amaca varabilmek için kullanılacak (başvurulacak) metodları, mücadelenin çeşitli anlarında uygulanacak stratejiyi ve taktiği saptayabileceğini ortaya koymuşlardır.

Engels, Gotha programının taslağının yayınlanmasından bir kaç ay önce, işçi hareketi önderlerine görevlerinin şu olduğunu hatırlatıyordu:

«Tüm teorik sorunlar hakkında daha çok aydınlanmak, eski dünyanın modası geçmiş görüşlerini yansıtan geleneksel deyim ve düşüncelerin etkisinden iyice kurtulmak ve sosyalizmin, bir bilim haline gelmesinden bu yana, yani bir bilim gibi ele alınması, yani öğrenilmesi gerektiğini hiç unutmamak» (2).

«Gothe programının eleştirisi» nin özelliği, bizim dünya görüşümüzün yaratıcılığını, mücadeleci niteliğini özellikle çarpıcı bir şekilde belirtmesidir. Marks, önce burjuva ideolojisini ve Lassal'cı sıradan demokratik görüşleri acımasız bir eleştiriye tabi tuttu. Daha sonra, yeni dönemde uluslararası işçi hareketinin gelişiminin ortaya çıkardığı temel sorunlara, proleterya iktidarının ilk tarihî örneği olan Paris Komünü'nün derslerinden yararlanarak cevaplar getirdi. Marks'ın verdiği cevap o denli doğrudur ki, bu gün dahi, yüzyıl sonra, işçi partilerinin çizecekleri yolu aydınlatmaktadır.

«Eleştiri» nin candamarı, bugün devrimcilerle oportünistler arasında, halâ tartışma konusu olan iktidar sorunu ve devrim zorunluluğudur. Bu temel sorunlarının incelenmesinden, Marks, işçi sınıfının siyasî ve ekonomik mücadelesi için işçi sınıfının eylem birliği ve siyasî müttefikleri hakkında bazı hayatî sonuçlar çıkardı.

Engels, «Gotha programının eleştirisi» ni ilk kez 1891 yılında yayınladı. Bu eser, Erfurt kongresinde (1891), Alman Sosyal - Demokrat Partisi'nin programının kabul edilmesinde büyük katkıda bulundu. Bu olay, Alman işçi hareketi sürecinde marksizmin zaferini kanıtlıyordu. Ve Engels, büyük bir memnuniyetle şunları yazıyordu :

«Marx'ın eleştirisi kesinlikle etkisini gösterdi».

Ve işte bir yüzyıldır bu eleştiri devrimci güçlerin oportünizme karşı verdikleri mücadelede önemli bir yardımcı oluyor.

Bu şartlar altında oportünistlerin ve burjuva ideologlarının «Gotha programının eleştirisi» nde bulunan fikirlerin propagandasına sürekli karşı çıkma, öneminin küçümseme, kitabın içindekileri tahrif etme çabalarına şaşmamak gerekir. Oysa aksine uluslararası işçi hareketinin en başarılı temsilcileri sınıf mücadelesinin son derece karmaşık görevlerini başarı ile sonuca ulaştırabilmek, bunları pratikte uygulayabilmek için Marx'ın vardığı sonuçları rehber aldılar.

Günümüzde, Marks'ın, kapitalizmden sosyalizme devrimci geçişin kanunları hakkındaki öndeyileri özel bir önem kazandı. «Eleştiri» nin temelleri, zafere ulaşan sosyalist devrimler boyunca, pratiğin sınavından başarı ile çıktı. Gelişmiş sosyalist bir toplumun oluşumu ve bu toplumun kerte kerte sınıfsız topluma geçişi ile de bu bölüm sürekli olarak doğrulamalar ile karşılaşıyor. Marx'ın öndeyilerinin doğruluğu Sosyalist Ekim Devrimi ile, SSCB'nin tüm tarihî ile dünya sosyalist siteminin oluşumu ve gelişimi ile, sosyal pratik ile, milyon ve milyonlarca emekçinin yaratıcı eseri ile, işçi partilerinin eylemi ile doğruluk kazanıyor.

Tarih ve günümüz, uluslarası işçi sınıfının tüm mücadelelerinde, sosyalizm yolunda attığımız her adımda «Gotha programının eleştirisi» ni yazan adamın dehasına tanıklık ediyor. Marksizmin bu eşsiz belgesi yazılışından yüz yıl sonra bile güncelliğinden hiç bir şey kaybetmedi. Bu eser bizler için, kapitalist sömürü ve baskıya karşı, burjuva ideolojisine karşı, mücadelede sosyalist toplumun kuruluşunda ortaya çıkan sorunların incelenmesinde ve çözümünde vazgeçilmez bir kılavuzdur.

Marx'ın, işçi sınıfının devlet meselesi karşısındaki tutumunu belirleyen satırları, bundan yüz yıl önce olduğu gibi bugün de, mücadelenin gerçekten bilimsel strateji ve taktiğinin gelişmesi için iletken görevi görmekte işçi sınıfının çağdaş görevini üstlenmesine yardımcı olmaktadır.

Oportünistlerin burjuva devletini idealleştirme, sınıfsal niteliğini gözden kaçırma ve sınıflar üstü bir kurum gibi gösterme çabalarının aksine, Marx ve Engels, burjuva devletinin biçimleri ne olursa olsun, öz olarak burjuva diktatoryası olarak kaldığını gösterdiler.

Bugün de sosyal - reformistler tekelci sermaye devletini «sosyal hukuk devleti» olarak niteliyorlar ve bu yolla kapitalist iktidar ilişkilerinin gerçek niteliğini saklıyorlar ve bu kanının bu şekilde sürüp gitmesine çalışıyorlar. Onlara inanmak gerekirse «sosyal hukuk devleti» herkesin hizmetindedir ve gerekirse «daha fazla demokrasi için» kısmî düzenlemelere uğrayabilir. Kapitalizmin gerçeği ise, işsizlik, enflasyon, ilericilerin belli görevlerin dışında tutulmaları, v.s.'dir.

Ve gerçekler, bugün bu tür önerilerin saçmalığını her zamankinden fazla ortaya koyuyor ve Marx ve Engels tarafından bilimsel olarak kurulmuş teorinin doğruluğunu kanıtlıyor: Kapitalist rejime son vermek kesin zorunluluktur.

Marx, Devletin sınıfsal yapısını bilimsel olarak ortaya koyduktan sonra, sosyalist bir rejimin kurulmasının temel şartını şöyle belirtiyordu:

«Kapitalist toplum ile sosyalist toplum arasında, geçişi sağlayan devrimci dönüşümler devresi vardır. Buna bir siyasî dönüşüm devresi tekabül eder: Devlet işçi sınıfının devrimci iktidarında» somutlanır (3).

Lenin, Marx'ın bu sonucunun «onun tüm devrimci doktrinini özetlediğini (4) söylemiştir.

İşçi sınıfı iktidarı, onun diğer emekçilerle ittifakına dayanır. Çünkü onların temel çıkarları arasında uzlaşmaz çelişkiler yoktur. Bu nedenle sosyalist devlet, toplumun büyük çoğunluğunun hizmetindedir. Geçmiş bütün Devlet ve iktidar tiplerinden farklıdır, çünkü onlar, bir azınlığın, sömürücü sınıfın egemenliğini kullanma aracından başka birşey değildir.

Sosyalist devlet sınıfsal niteliği dolayısı ile, tarihte daha önce yerine getirilmemiş görevleri sonuçlandırmak zorundadır. Sosyalizmin kuruluşunun ana unsurunu teşkil eder. Sosyalizm bu sayede bütün kolaylıklardan yararlanabilir. 1971 yılında Almanya Birleşik Sosyalist Partisi'nin VIII. kongresinde Erich Honecker şöyle bir açıklamada bulundu:

«İşçi sınıfı iktidarını dostlarımız coşkun bir şekilde onaylarlar. Yeryüzündeki düşmanlarımız için ise bu olay bir kin nedenidir. İşte bu nedenle işçi sınıfı iktidarına ve onun önderliğine gözümüz gibi dikkat edeceğiz; işte bu nedenle onun önemi, sosyalist toplumun yeni gelişim süreci boyunca daha da artacaktır.»

Yeni üretim ilişkilerinin zaferi «Kim Kazanacak» sorusunun çözümünü getirene kadar iktidar olması önlenen eski sömürücü sınıfa karşı Sosyalist Devletin sosyalizm lehindeki geçici görevleri ortaya çıkar. Öte yandan gelişmiş sosyalist toplumda, sosyalist devletin diğer görevleri (ekonomik, sosyal, siyasî ve bilimsel değişimler) daha fazla önem kazanır. Partinin rehberlik ettiği işçi sınıfı, sosyal gelişimleri daha bilinçli ve planlı bir şekilde yönetir ve düzenler ve bu şekilde sosyal gelişimlere hakim olur. Bu durumda devletin rolü önem kazanmakta devam etmektedir. Sosyalist devletin sağlamlaşması ve gücünün artması tüm yeni başarıların temel şartıdır.

Sosyalizmin en önemli üstünlüklerinden biri, ekonomik ve sosyal gelişimleri bütünü ile planlayabilme olanağıdır. Bilimsel ve teknik devrim ile böyle bir planlamanın zorunluluğu ve önemi daha da artmaktadır. Kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemi süresince, gelişmiş bir sosyalist toplumda olduğu gibi, ulusal ekonominin planlanması ve yönetimi gibi karmaşık ve çok yönlü bir görevi üstlenebilecek tek kurum Devlettir.

Sosyalist devletin temel belirtilerinden biri sosyalist demokrasidir. Sosyalist

demokrasi sürekli olarak olgunlaşmaktadır; işçiler ve diğer çalışanlar toplumun yönetimine gitgide daha geniş bir şekilde katılmaktadırlar. Sosyalist demokrasinin her katında yurttaşlar, toplumun ve vatandaşların çıkarları doğrultusunda, iktidarı gerçekten kullanmakta, etkili bir biçimde çalışmaktadırlar.

İşçi sınıfı bilminin ustaları sorunu, demokratik merkeziyetçiliğin sağlamlaşması ve sosyalist demokrasinin sürekli gelişimi şeklinde ortaya koyuyorlardı. SSCB'de ve sosyalist topluluğun diğer ülkelerinde sorun gerçekten bu yönde çözümlendi.

Marks, «Gotha programının eleştirisi» nde, tartışmayı işçi sınıfının kurtuluş mücadelesinin temel amaçlarını gözönünde bulundurarak, işçi sınıfının acil görevleri konusunda açar. Sermayenin egemenliğinin yıkılması ve sosyalizmin kuruluşu için verilen devrimci mücadelede, her bilimsel öndeyi, her strateji önerisi sosyal ilişkilerin, gelişmenin objektif kanunlarının bilinçli bir incelemesine dayandırılmalıdır.

Marks ve Engels gelecekteki toplumu ilgilendiren değişik öngörülere ve kuruntulara her zaman karşı çıkmışlardır. Onlar sosyalist toplumun zorunluluğu, bu toplumun gelişmesinin ana hatları ve karakteristik yönleri hakkında, bilimsel açıdan doğru, bütün ütopyalardan uzak tezler oluşturmayı başarmışlardır.

Daha «eşit» bir dağılımı, gelecekteki toplumun temel kriteri olarak gören küçük - burjuva sosyalizminden esinlenmiş görüşleri Marks derin ve çetin bir şekilde eleştirdi. Sosyalist oluşuma özgü, nitelikçe yeni çizgileri ve bu toplumun kapitalizme oranla kesin üstünlüğünü belirledi. Bunu yaparken, «üretim biçimine» ve her şeyden önce «tüketim maddelerinin dağılımı» nı belirleyen mülkiyet ilişkilerine üstünlük tanıdı. Marks, üretim araçlarının sosyal mülkiyeti gerçekleşmeden ve insanın insan tarafından sömürülmesi ortadan kalkmadan, işçilerin, tüm emekçilerin yarattıklarının sahibi olamayacaklarını ve kendi kaderlerini tayin edemiyeceklerini ortaya koydu.

Sosyalist topluluk ülkelerinin partileri, emekçilerin çabalarını metodik ve etkili kulanıma, mümkün olduğu kadar hızlı gelişmeye ve sosyalist mülkiyetin korunmasına yönelttiklerinde Marks'ın öğretilerini izliyorlar. Tarih, sosyalist üretim biçiminin, SSCB'nin ve diğer tüm kardeş ülkelerin başarılarının ve bugünkü güçlerinin temeli olduğunu göstermiştir. Son tahlilde bu görülmemiş gelişme sosyalizmin günümüzde büyüyen çekim gücünün temelini oluşturmaktadır.

Sosyalist ülkelerde «üretimin maddî koşullarının... emekçilerin kendi kollektif mülkiyetleri olması» (5) olayı, emekçileri toplumda nitelik bakımından tamamen yeni bir duruma getirmiştir. Sosyalist üretim ilişkilerinden dolaysız üstünlükler sağlayanların üreticilerin kendileri oldukları, maddî ve kültürel rahatlıklarının elle tutulur biçimde arttırdıkları gerçeği · gitgide doğrulanmaktadır.

Gene aynı şekilde, kişi başına düşen tüketim seviyesini yükseltmeye çabalarken ve aynı zamanda **«topluluğun ihtiyaçlarını giderecek şeylerin»** (6) daha hızlı artışını sağlarken, Marks'ın gösterdiği yolu takip ediyoruz. Bundan bir yüzyıl önce, Marks, ihtiyaçların giderilmesinin kollektif biçimlerinin önemini şöyle belirtiyordu :

«İhtiyaçların giderilmesinin kollektif yolları, bugünküne kıyasla büyük önem kazanıyor ve bu önem yeni toplumun gelişmesi oranında da büyüyor» (7).

Gerçekten, Demokratik Alman Cumhuriyeti'nden bir örnek verecek olursak, 1975 ulusal ekonomi planı, halka hizmetler ve diğer çıkarları sağlayan sosyal yatırımların 1974 yılına oranla 2,5 milyar mark artacağını, yani % 7'lik bir artış göstereceğini ve bu yatırımların 37,1 milyar marka ulaşacağını öngörmektedir. Bu yatırımlar, eğitime, halk sağlığına, sosyal güvenliğe, kültürel hayatın gelişi-

mine, süt, yağ, ekmek, et veya balık gibi beslenme maddelerinde olduğu kadar, sanayi mamulleri fiyatlarının da alçak bir seviyede, tutulmasına, konut yapımına v.s. ayrılmış kaynaklardan oluşmaktadır. Ayrıca, sosyalist üretim uygulayan girişimler ve kooperatifler, kendi özel programlarında, personellerinin kültürel ve sosyal ihtiyaçlarında kullanılacak önemli miktarda fon ayırırlar.

Her zaman için, sosyalistlere Marks'ın **«gerçekten»** ne demek istediğini anlatacaklarını öne süren «eleştirmenler» ortaya çıkmıştır. Bu «eleştirmenler» bize, SSCB'de ve diğer sosyalist ülkelerde var olan sosyalizme oranla sözde revizyona uğratılmış bir sosyalizmin «yeni modellerini» kabul ettirmeye çalışmaktadırlar. Eğer bunların «önerileri» daha yakından incelenecek olursa, Marks'ın «Gotha Programının eleştirisi» nde bilimsel olarak çürüttüğü görüşlerle karşılaşılmaktadır çoğu kez. Bizler bu «eleştirmenlerin» öğütlerini bir yana iterek Marks'ın öğretilerine uymakla doğru davrandık.

Marks, tarihin hareketini, tamamen uydurulmuş, idealize edilmiş modellere uydurmaya çalışmanın, bilim dışı ve siyasi bakımdan zararlı bir tavır olduğunu göstermiştir. Örneğin biliyoruz ki, sosyalist «emeğe göre ücret» ilkesi, kapitalist rejimde işçi sınıfının durumuna oranla çok önemli bir tarihî ilerlemedir. Bu olay sınıfsız topluma doğru evrimin temel güçlerini oluşturmaktadır. Ama Marks'ın döneminden beri biliyoruz ki «ölçünün eşit standart emeğe göre» (8) olduğu ve eskiye oranla tarihî bakımdan en üstün olan bu eşitliğin halâ içinde eşitsizlik unsurları barındırdığını da biliyoruz.

Emeğe göre ücret sosyalist ilkesine karşı girişilen burjuva veya anarşist saldırılara, maoist eşitciliğe, burjuva «seçkinleri» nin ideologlarının uydurmalarına veya küçük - burjuva sabırsızlığına karşı, biz, Marks'ın, sosyalist toplumun ilk döneminde emeğe göre ücret ilkesinin ihtiva ettiği eşitsizliğin kaçınılmaz olduğu yolundaki teorisi ile cevap veriyoruz :

«Hak, hiç bir zaman o toplumun ekonomik yapısından ve onun yol açtığı kültürel seviyeden daha fazla olamaz.» (9)

Kapitalist dünyanın krizlerle sarsıldığı ve enflasyonun arttığı, emperyalizmin ideologlarının ekonominin «sıfır büyümesinden» bahsettikleri ve bir tüketim sınırlaması vaazladıkları, kapitalist ülkelerin emekçileri arasında bir sosyal güvensizlik hissinin yayıldığı şu günlerde, sosyalizmin üstünlükleri daha da açık olarak ortaya çıkıyor. Yalnızca bu rejim, halkın çıkarları doğrultusunda dinamik bir ekonomik gelişmenin örneğini vermektedir.

Emekçilerin hayat seviyelerinin sürekli olarak yükselmesi, sosyalist üretimin en yüksek amacı ,partimizin VIII. kongresi ve sosyalist topluluk ülkelerinin diğer kardeş partilerinin kongrelerinde tesbit edilmiş temel görevdir.

Sosyalizm, üretim seviyesinde henüz en gelişmiş kapitalist ülkeleri geçmemiş olmasına rağmen, tam istihdam, iş güvenliği, eğitim, sağlık, boş zamanları değerlendirme ve dinlenme meseleleri, anne ve çocuğun korunması gibi hayati ihtiyaçların büyük kısmı daha tam bir şekilde sağlamaktadır. Sosyalizm, kadın haklarında eşitliği, gençlik haklarının tamamen gerçekleşmesini ve yaşlıların sosyal güvenliğini garantiler. Emekçilerin ulusal ve dünya kültürünün hazinelerinden yararlanmalarını sağlar.

Sosyalist bir toplumda sınıflar veya ayrıcalıklı tabakalar yoktur ve henüz ortadan kalkmamış olan sınıf farklılıkları yavaş yavaş kaybolmaktadır. Uluslar ve halklar arasında, yurttaşlar ve Devlet arasında yeni ilişkiler kurulmaktadır. Sosyalizm, toplum ile birey arasında uçurumlar yaratmaya eğilim gösteren sosyal nitelikteki sorunlara bilinçli bir şekilde saldırır. Kişinin yaratıcı yeteneklerini geliştirir, yüksek ahlâkî bir standart yaratarak gerçek özgürlüğü sağlar.

Sosyalist topluluk ülkelrinde, «Gotha programının eleştirisi» nin ortaya koyduğu gerçek amaçları hayata geçirilmiştir.

Marks'ın öngörülerinin bilimsel niteliği kapitalizmden sosyalizme geçişi açıkladığı zaman da ortaya çıkmaktadır. Kapitalizmden sosyalizme geçiş bir sıçrayışta, bir hamlede olmaz. Uzun bir dönemi, bir sosyal sistemin diğer bir sosyal sisteme devrim dönüşümünü gerektirir. Sosyalist oluşum ise iki aşamalıdır: sosyalizm ve sınıfsız toplum... Bu iki evre arasındaki fark, sosyalizmin şu şekilde tanımlanması ile açıklanabilir:

Sosyalizm «kendi temelleri üzerinde **gelişmiş** değil, aksine kapitalist toplumdan çıkmış bir biçimlenmedir. Pek çok alanda, ekonomik, manevî, entellektüel alanlarda, bağrından çıkmış olduğu eski toplumun izlerini taşır (10).

Bununla birlikte bu iki evreyi şematik olarak ayırmak yanlış olur.

Gelişmiş sosyalist toplum, sosyalizmin, sınıfsız toplumun oluşumunun ileri aşamasına geçişi hazırlayan bir evresidir. Bu evrede sosyalist oluşumun maddî ve manevî ürünleri olgunlaşır. Tarihsel olarak, bu geçiş ancak, sosyalizmin tüm üstünlüklerinin ve etkili güçlerinin tümüyle gelişmesiyle mümkündür.

Yeni toplum, gelişimi boyunca çeşitli evrelerden geçtiği için, tarafsız olarak ve açıklıkla, her evrenin sonuda toplumun sosyal ve ekonomik olgunluğunun incelenmesi zorunludur. Bu inceleme, gelecekteki görevleri tayin etmek, sosyalizmin kuruluşunda gerçekçi bir siyaseti uygulamak için yapılmalıdır. Lenin, tüm zorluğun, tüm siyaset sanatının, her devrenin görevlerinin, Partinin eylemde bulunduğu şartların ortaya çıkardığı özellikleri dikkate almak olduğunu belirtmiştir.

Bu aşamada, önümüzdeki görevler, sosyalist toplumun üretici güçlerinin daha hızlı gelişimini sağlamak, sosyal yeniden üretimi yoğunlaştırmak için sosyalizmin tüm üstünlüklerinden yararlanmak, sosyalist ekonomik bütünleşmeyi derinleştirmek, bilimsel ve teknik ilerlemeyi hızlandırmaktır.

«Gotha Programının Eleştirisi» nin ruhuna sadık kalan bizler, temel üretici gücün insan olduğunu hiç bir zaman unutmuyoruz. Fikrî çalışma ile bedensel çalışma arasındaki çelişkiyi ortadan kaldırmaya tüm gücümüzle çalışıyoruz; yeteneklerin ve kabiliyetlerin geliştirilmesine yardımcı oluyoruz; tüm emekçilerin eğitim ve kültür seviyelerini yükseltmeye çalışıyoruz.

Bu şekilde, sosyalist toplumda, şimdiden, yaratıcı emeğin ilk hayatî ihtiyaç olacağı sınıfsız toplumun ileri evresinin karakteristikleri görülmektedir.

Hiç bir zaman vazgeçmediğimiz amaç olan sosyalist toplumun ikinci evresi için Marks şöyle yazıyor:

«Sosyalist toplumun ileri bir evresinde, bireylerin iş bölümüne olan köleleştirici bağımlılıkları ve bu olayla birlikte kafa emeği ile kol emeği arasındaki zıtlaşma ortadan kalktığı zaman; iş yalnızca bir yaşam aracı olmaktan çıkıp ilk hayatî ihtiyaç haline dönüştüğünde; üretici güçler, bireyin her alandaki gelişimine bağlı olarak geliştikçe, ve kollektif zenginliğin tüm kaynakları gür bir şekilde ortaya çıktığı zaman, burjuva hukukunun dar ufku kesinlikle aşılabilir ve toplum, ancak o zaman bayrakları üzerine **«herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre»** (11) diye yazabilir.

Marks, sosyalizmin enternasyonal özünü hiçbir zaman gözden kaçırmamıştır. «Gotha programının eleştirisi», Marks ve Engels'in, enternasyonal işçi hareketinin eylem birliği, proleterya enternasyonalizminin yaygınlaşması için usanmadan yürüttükleri mücadelenin belgesidir. Marks, Gotha programı projesini sert bir şekilde eleştirmiştir. Çünkü bu program, proletarya enternasyonalizminden bir tek kelime ile bahsetmiyor ve: «işçi hareketini en dar ulusal açıdan anlayan» (12) Lassalle'in fikirlerinden esinleniyordu.

İşçi sınıfının bilimi, her zaman için, ulusal ve uluslararasının, karşılıklı ilişkileri sosyalist yurtseverlik ve proleterya enternasyonalizmi üzerinde durmuştur, sorunlara dar ulusal bir açıdan yaklaşmanın, proleteryanın objektif sınıf çıkarları ile derin bir çelişki oluşturduğunu açıklayan Marks, ulusal sınırların varlığına karşı, tüm proleteryanın bir tek ve aynı düşmanı olduğunu söylüyordu. Program projesinin burjuva nasyonalizmine verdiği ödünlere, «halkların uluslararası kardeşliği» ne oldukça bulanık atıflarına karşı, açık bir sınıfsal hak davası ile cevap veriyordu : «Egemen sınıflara ve onların hükümetlerine karşı işçi sınıfının ortak mücadelelerinde enternasyonal kardeşlikleri» (13).

Gerçekten de işçi sınıfının enternasyonal birliği, mücadelede başarıya ulaşabilmesinin ilk şartı olmuştur ve olmaya devam etmektedir.

Yüzyılımız proleterya enternasyonalizminin karşı koyulmaz gücüne şahittir. İşçi sınıfının rolü arttıkça, dünya devrimci sürecinde proleterya enternasyonalizminin önemi de büyümektedir.

Günümüzün etkili devrimci gücü haline gelen Sosyalist devletler topluluğunun gelişimi, aralarında kurulan kardeşçe ilişkiler ve SSCB etrafında toplanmaları, sosyalist ekonomik bütünleşme, dünya sosyalist hareketinin ilerlemesi, çeşitli müfrezelerinin büyüyen iş ortaklığı, topluluğun tarihî amaçlarına, ideolojisine (marksizm - leninizm) ve çeşitli unsurlarının ortak düşmana karşı, ortak çıkarlara ve ortak tarihî hedeflere dayanan mücadelesi, sosyalist topluluğun gelişmesinde somutlanmaktadır.

Proletarya enternasyonalizmi bugün SSCB ile ve sosyalist topluluğun diğer ülkeleri ile kardeşçe dostluğun sağlamlaştırılmasında; sosyalist ve işçi partilerinin birliğini ve bağlantısını sağlamlaştırma çabalarında; kapitalist ülkelerin işçilerinin mücadelesi ile ulusal kurtuluş hareketinin dayanışmasında; emperyalizmle, barış, demokrasi ve ulusal bağımsızlık için mücadele eden herkese sağlanan destekte, antikomünizme ve antisovyetizme; burjuva milliyetçiliğine, sosyalist topluluğu ve hareketi bölme çabalarına karşı verilen etkili bir mücadelede, belirmektedir.

Bu denenmiş yolu izlemek, 1875 yılında Marks ve Engels tarafından Gotha programı taslağının eleştirisinde belirlenmiş fikirleri etkili bir biçimde uygulamak, işçi sınıfının fikirleri pratikte uygulamak ve geliştirmek için yorulmadan çalışmaktır.

World Marxist Review, sayı 3 - 1975

---

1. Gotha birleşme kongresinde (1875 mayıs sonu), Sosyal - Demokrat İşçi Partisi (Bebel ve Liebknecht'in yönettikleri Eisenach'lar) ve Alman İşçileri Genel Birliği (Lasalci), Alman Sosyalist İşçi Partisini kurmak için birleştiler. Marks'ın program taslağı eleştirisi, ancak 1891 yılında ve eksik olarak yayınlandı. Engels'in 18 - 28 mart 1875 tarihinde Bebel'de yazdığı mektuplarda bu taslak ile ilgili teferruatlı bir eleştiriyi kapsıyordu. Bu mektupda ancak 1911 yılında yayınlandı.
Yani, bu iki belge, Gotha birleştirme kongresinin seyrinde ve kararlarında doğrudan bir etkide bulunmadılar. Ancak markist - leninist teori ve devrimci hareket için önemlerinden hiç bir şey kaybetmediler.
2. Karl Marks ve Friedrich Engels : Seçilmiş Eserler (Fransızca), (üç cild), s. II, s. 180, Editions du progres, Moskova, 1970.
3. a.g.e., s., III, s. 22 ve 23.

4. Lenin : Toplu Eserler, cilt 28, s. 241.
5. Karl Marks ve Friedrich Engels : Seçilmiş Eserler (üç cild), c. III, s. 16, Editions du progres, Moskova, 1970.
6. a.g.e., s. 13.
7. a.g.e., s. 13.
8. a.g.e., s. 14.
9. a.g.e., s. 15.
10. a.g.e., s. 14.
11. a.g.e., s. 15.
12. a.g.e., s. 17 ve 18.
13. a.g.e., s. 18.

Helsinki Konferansı sosyalist sistemin yeni bir başarısıdır

İlke

31 Temmuz 1975 günü Finlandiya'nın başkenti Helsinki'de toplanan ve üç gün süren Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı üstüne, çok şey yazılıp söylendi. Özellikle burjuva basını, konferans sonuçlarında açıkça gözlenen sosyalist sistemin zaferini gölgeleyebilmek amacıyla konferansı ve sonuçlarını küçümsemek yolunu seçtiler. Devlet başkanlarının, konferansta yaptıkları konuşmaları «boş bir gevezelik, hiç bir müeyyidesi olmayan bir konferans kararı üzerine iyiniyet dilekleri ile şişirilmiş politika lafazanlıkları» olarak göstermek amacıyla çaba harcadılar.

Öte yandan sosyalist sistem içindeki bölücü etkileri, işçi sınıfı hareketine zarar veren tutumları tescil edilmiş olan bir çizgi ise Helsinki Zirvesi'ni «Sovyet sosyal emperyalizminin yeni bir revizyonist girişimi» olarak değerlendirme gayretine düştü.

Bir başka gayretkeşler zümresi ise Helsinki Zirvesini, kapitalist sistemin bir zaferi gibi gösterebilme gayretine düştü ve Sovyetler Birliği basınının konferans kararlarını yanılamadığı gibisinden bir dizi gayri ciddî yalanla Ford - Kissinger ikilisine övgüler düzmeyi denedi.

Sözün kısası, olup bitenleri kısıtlı kaynaklardan hele burjuvazinin güdüm ve denetimindeki haber kaynaklarında izlemek zorunda olanlar için, toz dumandan **ortalık görünmez hale getirildi.**

Oysa, 31 Temmuz 1975 günü Helsinki'de başlayan ve 33 Avrupa ülkesi ile ABD ve Kanada'nın katıldığı zirve konferansı, hiç kuşkusuz 2. Dünya Savaşı son-

rasında en önemli politik gelişmeyi ifade etmektedir ve sosyalist sistemin 1960' larda yaygınlaştırmağa başladığı «detant» (yumuşama) politikasının evrensel zaferini tescil etmektedir. Helsinki'de genel hatlarıyla sosyalist sistemin yıllar boyu savunduğu ilkeler üzerine, emperyalist sistemin kodamanları imza basmak zorunda kalmışlardır. Evrensel formülü «demokrasi, bağımsızlık, barış ve sosyal ilerleme» şeklinde ifade edilen temel politika bir anlamda emperyalist - kapitalist sistem tarafından da kabul edilmiştir. Bu hiç kuşkusuz emperyalizmin politik bir gerilemesi, sosyalist sistem politikasının ileri bir mevzie ayak basmasıdır. Ve gene hiç kuşkusuz Helsinki 1975, Sosyalist Sistem — Dünya İşçi Sınıfı Hareketi ve Ulusal Kurtuluş Hareketi üçlüsünün gelişimi üstünde de olumlu etkiler doğuracaktır.

Bu yazıda İLKE, Helsinki Konferansı üstüne çarpıtılmamış doğru bilgiler vermeyi ve özellikle burjuva basını tarafından hemen hiç aktarılmayan liderlerin konuşmalarından özetler vermeyi ve imzalanan konferans kararlarını özetlemeyi, belgesel bir çalışma sunmayı amaçlamaktadır.

Helsinki Konferansına Kimler Katıldı?

Arnavutluk dışında kalan 33 Avrupa ülkesi ile ABD ve Kanada olmak üzere toplam 35 ülkenin katıldığı Helsinki Zirvesine katılan ülkeler ve o ülkeleri temsil eden liderler şöyle sıralanıyor:

Avusturya: Bruno Kreisky (Başbakan), Belçika: Leo Tindemans (Başbakan), Bulgaristan: Todor Jivkov (Devlet Konseyi Başkanı), Kanada: Pierre Elliot Trudeau (Başbakan), Kıbrıs: Makarios (Cumhurbaşkanı), Danimarka: Anker Joengerson (Başbakan), İspanya: Arias Navarro (Başbakan), ABD: Gerald Ford (Devlet Başkanı), Finlandiya: Urho Kekkonen (Cumhurbaşkanı), Fransa: Valerie Gisvard d'Estaign (Cumhurbaşkanı), İngiltere: Harold Wilson (Başbakan), Yunanistan: Constantin Karamanlis (Başbakan), Macaristan: Janos Kadar (Macaristan Sosyalist İşçi Partisi Birinci Sekreteri), İrlanda: Liam Cosgrave (Başbakan), İzlanda: Geir Hall Grimson (Başbakan), İtalya: Aldo Moro (Başbakan), Liechtenstein: Walter Keiber (Devlet Başkanı), Lüksemburg: Gaston Thorn (Başbakan), Malta: Dom Mintoff (Başbakan), Monako: Saint Mleux (Hükümet Konseyi Başkanı), Norveç: Trygve Bratteli (Başbakan), Hollanda: Den Uyl (Başbakan), Portekiz: Costa Gomez (Cumhurbaşkanı), Demokratik Alman Cumhuriyeti: Erich Honecker (Birleşik Sosyalist Parti Birinci Sekreteri), Alman Federal Cumhuriyeti: Helmut Schmidt (Başbakan), Romanya: Nicolas Veausescu (Cumhurbaşkanı ve Romanya Komünist Partisi Birinci Sekreteri), Saint Marin: Gian Luigi Berti (Dışişleri Bakanı), Saint Siege: Agustino Casaroli (Kamu İşleri Konseyi Sekreteri), İsveç: Olaf Palme (Başbakan), İsviçre: Pierre Graber (İsviçre Konfederasyonu Başkanı), Çekoslavakya: Gustav Husak (Cumhurbaşkanı ve Çekoslovak Komünist Partisi Birinci Sekreteri), Türkiye: Süleyman Demirel (Başbakan), Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği: Leonid Brejnev (Sovyetler Birliği Komünist Partisi Birinci Sekreteri), Polonya: Edvard Gierek (Polonya Birleşik İşçi Partisi Birinci Sekreteri), Yugoslavya: Mareşal Tito (Cumhurbaşkanı).

Helsinki Zirvesinde Kabul Edilen Anlaşmanın Ana Hatları

Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Konferansı Nihai Belgesi olarak anılan konferansın karar metni beş bölümden oluşmaktadır. Toplamı 110 sayfa tutan metin altı dilde yayınlandı: İngilizce, Fransızca, Rusça İspanyolca, İtalyanca, Almanca.

Beş bölümün başlıkları ise kısaca şöyle sıralanmaktadır:

1 — Avrupa'nın güvenliği ile ilgili sorular.

2 — Ekonomi, bilim, teknihk ve çevre sorunları alanlarında işbirliği,
3 — Akdeniz'de güvenlik ve işbirliği ile ilgili sorunlar,
4 — İnsancıl sorunlarda ve diğer alanlarda işbirliği,
5 — Konferansta alınan son kararlar.

Bu beş bölüm kendi içinde de çeşitli bölümlere, paragraflara ayrılmış durumda. Hemen bütün ülkelerde tam metni yayınlanan bu kararların belli başlı bölümlerini özetleyerek sunuyoruz:

I — Avrupa Güvenliği İle İlgili Sorunlar

«...Avrupa güvenliği ve işbirliği konferansına katılan devletler:

...Yumuşamayı (Detant'ı) gitgide daha evrensel bir bütün ve canlılığını koruyabilecek nitelikte bir süreç haline getirebilmek için harcanan çabaların sona ermeyeceğine ve Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Konferansı'nın sonuçlarının bu sürece önemli katkılarda bulunacağına inanmaktadır...

...Ortak tarihlerinin bilincindedirler. Geleneklerinin ve değer yargılarının ortak unsurlarının varlığının, aralarındaki ilişkileri geliştirmede yardımcı olabileceğini bilmektedirler. Durumlarının ve bakış açılarının değişikliğini ve özelliklerini gözden uzak tutmaksızın, çekingenliği yıkmak ve karşılıklı güveni sağlamlaştırmak, ayrılıklara yol açan sorunları çözümlemek ve insanlığın çıkarları için işbirliğinde bulunmak amacı ile çabalarını birleştirme olanaklarını aramada isteklidirler...

A. İştirakçi Devletlerin Karşılıklı İlişkilerini Düzenleyen İlkeler Hakkında Deklarasyon

Siyasî, ekonomik veya sosyal sistemlerinden olduğu kadar, boyutlarından, çoğrafî durumlarından veya ekonomik gelişme düzeylerinden bağımsız olarak iştirakçi devletlerin her biri, diğer iştirakçi devletlerle olan ilişkilerinde aşağıdaki ilkelere uymaya ve bu ilkeleri uygulamaya kararlıdırlar:

1. Kesin eşitlik, egemenlikten ayrılmaz hakları tanıma:

İştirakçi devletler, karşılıklı olarak birbirlerinin kesin egemenliklerine ve bağımsızlıklarına saygı duyarlar. Aynı şekilde, egemenliklerinden ayrılmaz ve bu egemenlik ile bütünleşmiş hakları, özellikle her devletin hukukî eşitlik hakkını, toprak bütünlüğü hakkını, özgürlük hakkını ve siyasî bağımsızlık hakkını tanırlar. Aynı şekilde, içlerinden her birinin kendi siyasî, sosyal, ekonomik ve kültürel sistemini özgürce seçmek ve geliştirmek ve kanunlarını ve kaidelerini belirlemek hakkını tanırlar.

2. Tehdit veya zor kullanmaya başvurulmaması:

İştirakçi devletler karşılıklı ilişkilerinde bir devletin toprak bütünlüğüne ve siyasî bağımsızlığına karşı tehdide veya zor kullanmaya veya Birleşmiş Milletler ve bu deklarasyon amaçları ile bağdaşmayan herhangi bir diğer yola başvurmayacaklardır. **Bu ilkenin çiğnenmesinde, tehdite ve zora başvurmayı haklı kılacak hiç bir neden gösterilemez...**

3. Sınırların ihlâl edilmezliği:

İştirakçi devletler, sınırlarını ve aynı zamanda diğer Avrupa devletleri sınırlarını karşılıklı olarak ihlâl edilmez kabul ederler. Bu şekilde, şimdi ve gelecekte, bu sınırlara karşı hiç bir ihlâlde bulunmayacaklardır.

Aynı nedenle, diğer bir iştirakçı devletin toprağının tümüne veya bir bölümüne karşı girişilecek her türlü zorbalık veya elkoymaya karşı çıkacaklardır.

4. **Devletlerin toprak bütünlüğü :**

İştirakçi devletlerin her biri diğer iştirakçi devletlerin her birinin toprak bütünlüğünü tanıyacaktır...

Aynı şekilde, iştirakçi devletlerin her biri, içlerinden bir diğerinin toprağını, askerî bir işgale konu yapmayacak veya devletler hukukuna ters düşecek biçimde dolaylı veya dolaysız şekilde zora başvurmayacak veya belli gerekçeler ile işgalde bulunmayacaktır. Bu nitelikteki hiç bir işgal veya toprak edinme haklı olarak tanınmayacaktır.

5. **Anlaşmazlıkların barışçı çözümü :**

İştirakçi devletler, evrensel barışı ve güvenliği ve adaleti bozmamak için aralarındaki anlaşmazlıkları barışçı yoldan çözümlerler...

Bu amaca varmak için, öncelikle aralarındaki anlaşmazlıkları gidermeye uygun tüm prosedürü uygularlar. Ayrıca, karşılıklı görüşme, soruşturma, aracılık, hukukî düzenleme, veya kendi seçecekleri başka barışçı yollara başvururlar.

Yukarıda anılan barışçı yollar ile tarafla herhangi bir çözüme varamazlarsa, anlaşmazlığın tarafları, anlaşmazlığı barışçı yoldan çözümlemek için üzerinde karşılıklı olarak anlaşacakları bir çare aramaya devam ederler...

6. **İç işlere müdahale etmeme :**

İştirakçi devletler, karşılıklı ilişkileri ne olursa olsun, milliyetçi duygulardan kaynaklanan dolaylı veya dolaysız, tek veya kollektif her türlü içişlere müdahaleden kaçınırlar...

Aynı şekilde, iştirakçi devletler diğer bir iştirakçi devletin **egemenlik** haklarına zarar getirecek, kendi çıkarlarını tanıyacak ve şekiide her hangi bir üstünlük sağlayacak her tür askerî veya siyasî, ekonomik veya diğer bir baskıya karşıdırlar...

7. **İnsan haklarına ve düşünce, vicdan, din veya inanç özgürlüğü başta olmak üzere temel özgürlüklere saygı :**

İştirakçi devletler, ırk, cins, dil ve din ayırımı yapmaksızın, insan haklarına, düşünce, vicdan, din veya inanç özgürlüğü başta olmak üzere, temel özgürlüklere saygı duyarlar...

Topraklarında ulusal azınlıklar bulunan iştirakçi devletler, bu azınlıklara dahi insanların kanun önünde eşitlik hakkını tanırlar; insan haklarından ve temel özgürlüklerden gerçekten yararlanma imkânı verirler ve bu şekilde, azınlıkların yasal çıkarlarını korurlar.

8. **Halkların haklarının eşitliği ve halkların kendi kaderini tayin hakkı :**

Halkların haklarının eşitliği ve halkların kendi kaderlerini tayin hakkı ilkesi ışığında bütün halklar, tamamen hür olarak, istedikleri zaman ve istedikleri şekilde hiç bir dış baskı olmadan iç ve dış siyasî statülerini belirlemek ve arzuladıkları biçimde siyasî, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini düzenlemek hakkına her zaman sahiptirler...

9. **Devletler arası işbirliği :**

İştirakçi devletler aralarındaki işbirliğini geliştirirken, Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Konferansında belirlenen ilkelere dikkat ederler. Her iştirakçi devlet eşit şartlar altında eşit katkıda bulunur...

İştirakçi devletler, hükümetlerin, kuruluşların, örgütlerin ve kişilerin bu işbirliğinin amaçlarına varması için çabada bulunurken yararlı ve olumlu bir görevde bulunduklarını kabul ederler.

10. Devletler hukukuna uygun olarak yükümlülüklerin dürüstlükle yerine getirilmesi :

İştirakçi devletler, devletler hukukundan doğan yükümlülüklerini dürüstlükle yerine getirmekle görevlidirler. Bu yükümlülükler, devletler hukukunun genel ilke ve kaidelerinden doğan yükümlülükler olabileceği gibi, bu ülkelerin taraf oldukları ve devletler hukuku ile uyumlu bulunan antlaşma ve anlaşmalardan doğan yükümlülükler de olabilir...

Yukarıda anılan tüm ilkeler temel öneme sahiptirler. Bu nedenle eşit olarak ve kayıtsız şartsız uygulanırlar. İlkelerin uygulanmasında tüm diğer ilkeler gözönünde bulundurulur ve yorumları yapılır.

«İştirakçi devletler, yukarıda anılan ilkeleri ve özellikle 10. ilkenin ilk cümlesi olan «devletler hukukuna uygun olarak yükümlülüklerin dürüstlükle yerine getirilmesi» ni dikkatle alırlar.

11. Silâhsızlanmaya ilişkin sorunlar :

İştirakçi devletler, Avrupa'da siyasî yumuşamayı pekiştirmek ve güvenliklerini sağlamlaştırmak amacını taşıyan, her askerî çarpışma tehlikesini asgariye indirme ve silâhsızlandırmayı yüceltme çabalarının kendileri için ne denli önem taşıdığını bilmektedirler. Bu alanda, etkili tedbirler alma zorunluluğunu duymuşlardır. Bu etkili tedbirler, eğilimleri ve yapıları dolayısı ile katı ve etkili bir uluslararası denetim altında, sonuç olarak genel ve tam bir silâhsızlanmayı sağlayacak evreleri oluştururlar. Bu genel ve tam silâhsızlanma, dünyada barışın ve güvenliğin sağlamlaşmasına amaçlamaktadır.

12. Güvenlik tedbirleri ve güvenlik ve silâhsızlanmanın bazı görünümleri hakkında belge :

Karşılıklı anlaşmayı kolaylaştırmak için güveni, kalımlılığı, güvenliği pekiştirmek için askerî güç manevralarının önceden yapılması gereken bildirinin önemine inanan;

Siyasî bir karardan doğan bu tedbirin iradi bir temele dayandığını kabul eden;

İştirakçi devletler, aşağıda yazılı olan şu ilkeleri kabullenmişlerdir :

Askerî manevraların önceden yapılması gereken bildirimi :

Her iştirakçi devlet, aşağıdaki hükümlere uygun olarak, alışılmış diplomatik yollardan, tüm diğer iştirakçi devletlere uygulayacağı askerî manevraların bildirimini verecektir.

Bildirim toplam olarak 25.000'den fazla insanı içeren askerî manevralar için verilecektir.

İştirakçi bir devletin toprakları Avrupa kıtasının ötesine de uzandığı durumlarda, önceden yapılması gereken bildirim, manevra sınırdan 250 kilometrelik uzaklıkta bir alan içinde yapıldığı takdirde, bu manevraya karşı sınırı olan her hangi bir iştirakçi Avrupa devletine veya her iki devletten biri ile ortak sınırı olan devletlere yapılmak zorundadır. Ancak bu bölge, iştirakçi olmayan ve Avrupa devleti olmayan her hangi bir devletin sınıfına bitişikse veya her iki devletten biri ile sınırdaşsa, bu devletler bildirim zorunluluğu yoktur.

Bildirim, manevraların başlamasından en az 21 gün önce veya manevralar daha kısa bir zamanda kararlaştırılmışsa, başlama tarihinden mümkün olduğu kadar öncesinde yapılmalıdır...

II — Ekonomi, Bilim ve Teknik ve Çevre

Sorunları Alanlarında İşbirliği :

İştirakçi devletler, farklı ekonomik gelişme seviyelerinin gözönünde tutul-

duğu böyle bir işbirliğinin, ortakların eşitliği ve iyi ilişkileri temeli üzerinde gelişeceğini kabul ederler. Bu, ikili veya çok taraflı antlaşmaları ihlâl etmeden, bir bütün içinde sağlanılan yararların ve yüklenilen görevlerin eşit dağılımın sağlar.

İştirakçi devletler, değiş tokuşların gelişmesi için en ziyade müsaadeye mazhar devlet biçiminin uygulanmasının faydalı sonuçlar doğuracağını kabul ederler...

İştirakçi devletler ticarî değiş tokuşların gelişimini engelleyen her türlü maniayı safha safha azaltmaya veya yok etmeye çalışacaklardır.»

III — Akdeniz'de Güvenlik ve İşbirliği İle İlgili Sorunlar:

«İştirakçi devletler, Avrupa güvenliğinin dünya güvenliğinin alanı içinde anlaşılması gerektiğine ve bu nedenle Avrupa güvenliğinin tüm Akdeniz güvenliğine sıkı sıkıya bağlı olduğuna inanmaktadırlar. Aynı şekilde, güvenliğin sağlanması sorunu Avrupa sınırları içinde kalmamalı dünyaya ve özellikle Akdeniz bölgesine yayılmalıdır...

İştirakçi devletler, konferansın başından beri, iştirakçi olmayan Akdeniz ülkelerinin gösterdikleri ilgiyi memnuniyetle kaydetmiş, yardımlarını dikkate almış ve arzularını şu şekilde dile getirmişlerdir:

- İştirakçi olmayan Akdeniz devletleri ile iyi komşuluk ilişkilerinin gelişmesini kolaylaştırmak;
- **İştirakçi olmayan Akdeniz devletlerinin, kendi ulusal objektif gelişme seviyelerini gözönünde bulundurarak, bu ülkelerin ekonomilerinin kalkınmasına yardımda bulunmak;**
- **Bu ülkeler ile özellikle sanayi, bilim ve teknoloji alanlarında, kaynaklarını daha iyi kulanabilmek için harcadıkları çabada, işbirliğinde bulunmak ve bu şekilde ekonomik ilişkilerin daha uyumlu gelişmesini sağlamak.**

Yukarıda anılan amaçların gerçekleşmesini kolaylaştırmak için, iştirakçi devletler aynı zamanda konferansda kurulmuş ilişkilerin ve diyalogun iştirakçi olmayan Akdeniz ülkeleri ile sağlamlaşması ve genişletilmesi arzularını belirtirler. Amaç, tüm Akdeniz ülkelerini, herkesin aynı şekilde çıkarına olan barışa, bölgede silâhlı kuvvetlerin azaltılmasına, güvenliğin sağlamlaştırılmasına, bölgede gerginliğin giderilmesine ve bölgede işbirliğini geliştirilmesine katkıda bulunmaları için konferans kararına katılmalarını sağlamak ve yeni ortak amaçları tanımlamaktır.

IV. İnsancıl Sorunlarda ve Diğer Alanlarda İşbirliği:

«Irk, cins, dil veya din ayırımı gözetmeksizin, halklararası barışa ve insan kişiliğinin manevi zenginleşmesine katkıda bulunmayı **arzulayan;**

Kültür ve eğitim alanlarında değiş tokuşların artmasının, haberlerin daha geniş yayınının, insanlar arası ilişkilerin artmasının ve insancıl sorunların çözümünün gerçekleşmesine yarayacağına **inanan;**

Sonuç olarak, yukarıda söz konusu edilen alanlarda en iyi şartları sağlamak, işbirliğinin var olan biçimlerinin geliştirilmesi ve kuvvetlendirilmesi ve bu amaçlara uygun yeni yollar ve çareler geliştirilmesi için aralarında, siyasî ekonomik ve sosyal rejimlerinden bağımsız olarak işbirliğinde bulunmaya **kararlı olan;**

İştirakçi devletler arası ilişkileri düzenleyen temel ilkelere belgede belirtildiği üzere tam olarak uygulayarak bu işbirliğinin yapılması gerektiğine inanan

İştirakçi devletler şu kararları almışlardır:

İnsanlar arası temaslar :

Temasların gelişmesini, dostane ilişkilerin ve halklar arası güvenin sağlamlaşmasının önemli bir unsuru olarak kabul eden;

Bu alanda şartların düzelmesi için harcadıkları çabayı gözönünde bulundurarak, insancıl düşüncelerin önemini doğrulayan;

İlişkileri geliştirmek düşüncesi içinde yumuşama politikasının devamı sağlanarak bu alanda sürekli bir gelişimi gerçekleştirmek için, yeni çabalarda bulunulmasını arzulayan;

Bu konularla ilgili sorunların, karşılıklı olarak kabul edilebilecek şartlarda, ilgili devletlerce çözümlenmesi gerektiğinin bilincinde olan;

İştirakçi devletler, ferdî ve kollektif alanda, özel olduğu kadar resmî durumlarda da iştirakçi devletlerin insanları, kuruluşları ve örgütleri arasında daha bağımsız ilişkileri ve hareketi kolaylaştırmayı ve bu açıdan ortaya çıkan insanî sorunların çözümlenmesine katkıda bulunmayı kendilerine amaç edinmişlerdir.

İştirakçi devletler bu amaçları gerçekleştirecek uygun buldukları tedbirleri almaya ve ihtiyaçlara göre aralarında anlaşmalar veya düzenlemeler imzalamaya hazır olduklarını açıklamışlardır.

Ulusal azınlıklar veya bölgesel kültürler :

İştirakçi devletler ulusal azınlıkların veya bölgesel kültürlerin, kendi aralarında kültürün çeşitli alanlarına katkıda bulunabileceklerini kabul ederler. Kendi topraklarında böyle azınlıklar veya kültürlerin var olması halinde, vatandaşların kanunî çıkarlarını gözönünde bulundurarak bu katkıyı kolaylaştırmaya karar vermişlerdir.

Bilim :

İki veya çok taraflı alanda, değiş tokuşları ve bilimsel haber ve belgelerin dağılımını geliştirmek...

Üniversiteler, bilimsel kuruluşlar ve ortaklıklar arası olduğu kadar bilim adamları ve araştırmacılar arası ve hatta gerektiği takdirde anlaşmalar veya özel düzenlemelerde dayananlar da dahil olmak üzere dolaysız temasların ve haberleşmelerin genişlemesini kolaylaştırmak;

Bunun için :

- Bir yandan, yakın bir gelecekte iştirakçi devletlerden gelen bilim dünyasının ünlü kişilerinin oluşturacağı bir «bilimsel forum»un toplanmasını öngörürler. Bu forum, bilimin bugünkü ve gelecekteki gelişmesine ilişkin sorunların tartışılması ve temasların ve haberleşmenin artması ve bilimsel kuruluşlar ile bilim adamları arası haber değiş tokuşunun kolaylaştırılmasını öngörür;
- Unesco, Birleşmiş Milletler, uluslararası kuruluşlar ile ilişkide olacak «bilimsel bir forum» düzenlemek için, yakın bir tarihte, iştirakçi devletleri ve iştirakçi devletlerin ulusal bilimsel kuruluşlarını temsil eden bir uzmanlar toplantısını öngörürler.

V. Konferansda Alınan Son Kararlar :

İştirakçi devletler,

- Düşünebilecek en geniş Dünya kavramı içinde, konferansın Avrupa'da güvenliğin sağlamlaşması ve işbirliğinin gelişmesi sürecinin önemli bir bölümü olduğunu ve konferans sonuçlarının bu sürece önemli katkılarda bulunacağını kabul ederler;
- Konferansın varmak istediği amaçları yürütebilmek için aşağıda belirtilen uygun ilkeler içinde yeniden tek taraflı, iki taraflı, çok taraflı çabalarda bulunmaları gerektiğine inanırlar.

İştirakçi devletler,

1. Konferans sonrası dönemde, konferans kararlarına uymakta ve bu kararları uygulamakta kararlı olduklarını belirtirler.

Konferans kararlarını uygularken,

a) Uygun olan her durumda tek yanlı uygulamalarda bulunmak;

b) Diğer iştirakçi devletler ile görüşmeler yolu ile iki yanlı uyygulamalarda bulunmak;

c) İştirakçi devletlerin uzman toplantıları ile olduuğ kadar eğitim, bilim ve kültür alanlarında işbirliğini öngören Birleşmiş Milletler'in, Avrupa Ekonomik Konseyi ve Unesco gibi uluslararası örgütler çerçevesinde de çok yanlı uygulamalarda bulunmak.

2. İştirakçi devletler, ayrıca konferansda başlanılan çok yanlı süreci devam ettirmede kararlı olduklarını açıklamaktadırlar.

a) Kararların uygulanması ve konferansda kararlaştırılan görevlerin yerine getirilmesini içerdiği kadar, karşılıklı ilişkilerin derinleştirilmesi, Avrupa'da güvenliğin sağlamlaştırılması ve işbirliğinin geliştirilmesi ve gelecekte yumuşama sürecinin geliştirilmesi hakkında konferansda tartışılmış sorunları da içeren derinlemesine görüş teatisi uygulanacaktır;

b) Bu amaçlara varmak için, temsilciler arası toplantılar düzenleyeceklerdir. Bu buluşmalara başlangıç olmak üzere dışişleri bakanlarınca tayin edilecek temsilciler seviyesinde bir toplantı düzenleyeceklerdir. Bu toplantıda, diğer toplantıların yapılabilmesi için uygun biçimler kararlaştırılacaktır.

3. Yukarıda anılan ilk toplantı 1977 yılında Belgrad'da yapılacaktır. Bu toplantıyı hazırlamakla görevli bir hazırlık toplantısı, 15 Haziran 1977'de Belgrad'da toplanacaktır. Hazırlık toplantısı, dışişleri bakanlarınca tayin edilen temsiciler toplantısının tarihini, süresini, gündemini ve diğer şekillerini belirleyecektir.

Liderler Ne Dedi?

Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Konferansına katılan ülkelerin temsilcileri imza töreni sırasında oldukça önemli konuşmalar yaptılar. Özellikle ABD Başkanı Gerald Ford'un, Finlandiya Cumhurbaşkanı Urho Kekkonen'in ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi Birinci Sekreteri Leonid Brejnev'in konuşmaları birer belge niteliği de taşıyorlardı.

Liderlerin konuşmalarından belli başlılarının özetleri şöyle:

FRANSA (Valerie Giscard d'Estaign. Cumhurbaşkanı)

d'Estaign «Nihai Anlaşma» yı «Barış Uğruna ve Barış İçin Anlaşma» olarak tanımladı. Detant politikasının bu imza töreni ile oluşma sürecini tamamladığını ve evrensel bir politika olarak belli başlı ülkeler tarafından kesinlikle kabul edildiğini söyledi. Fransa Cumhurbaşkanı, Fransa'nın ülkeler arasında yeni bir dönemi başlatabilmek için Helsinki Anlaşmasının gerçekleşmesi ve genişlemesi amacıyla her türlü ülke ile ikili esasa dayanan ve zirve düzeyinde anlaşmalar imzalamağa hazır olduğunu belirtti.

ÇEKOSLOVAKYA (Gustav Husak. Çekoslovakya Komünist Partisi Birinci Sekreteri ve Çekoslovakya Sosyalist Cumhuriyeti Başkanı)

Husak demecinde, Avrupa halklarının, barış ve barışın sürekliliği uğruna yıllardan beri gösterdikleri çabada, Çekoslovakya'nın da bir halkasını oluşturduğu «Sosyalist Ülkeler Zinciri» nin önemli bir faktör olduğuna işaret etti. «Helsinki Zirvesinin toplanmasında Sovyetler Birliği'nin barışsever politikasının rolüne özel bir değer verdiğini» de belirten Husak, «ABD ve Kanada'daki gerçekçi anlayışa sahip güçlerin ve akımların katkısını da çok takdir ediyoruz» dedi.

AVUSTURYA (Bruno Kreisky. Başbakan)

Bruno Kreisky, Helsinki Zirvesi'nin Avrupa tarihinde ikinci bir örneki olma-

yan bir toplantı olduğunu söyledi. Avusturya şansölyesi ilginç konuşmasında anlaşma metnini «devletlerin iyiniyet belgesi» olarak adlandırdı ve «Bu belge ne kadar mükemmel ve hacimli olursa olsun, herşey belgenin içeriğinin pratikte sınanmasına ve pratikte belgeye kazandırılacak yeni içeriklere bağlı kalıyor» dedi.

POLONYA (Edward Gierek. Polonya Birleşik İşçi Partisi Birinci Sekreteri)
Gierek, genellikle ekonomik ilişkilerin bu anlaşma ile kazanacakları yeni dinamikler üzerinde durdu. Polonya Birleşik İşçi Partisi Birinci Sekreteri bunun dışında «Helsinki kararları barışın maddî temelinin genişlemesini de sağlayacaktır» dedi.

NORVEÇ (Trygve Bratteli. Başbakan)
Norveç Başbakanı bundan sonraki bütün çabaların «yumuşamanın sınırlarının daha da genişlemesi için harcanması» gereğinden sözetti ve bunun «hayatî önemi bütün ülkeler için sözkonusudur ve bütün devletlerin bu konuda sorumluluğu ağırdır» dedi.

ROMANYA (Nikolas Ceausescu. Cumhurbaşkanı)
Romanya Cumhurbaşkanı, Avrupa'da silâhsızlanmaya yönelmiş en yeni ve önemli adımın atıldığını belirtti. Ceausescu bu yönelimin hedefine ulaşması için alınması gereken barışçı tedbirlerden sözetti ve «Bu belgeyi imzalarken gerginliğin giderilmesi ve yalnız Avrupa'da değil gezegenimizin tümünden, tüm insanların hayatında savaş tehlikesinin kesinlikle yok edilmesi yolunda çabalarımıza devam edeceğimizi resmen ve törenle ilân ediyoruz» dedi.

PORTEKİZ (Costa Gomez. Cumhurbaşkanı)
Portekiz Cumhurbaşkanı bütün delegelerin dikkatle dinlediği bir konuşma yaptı. Gomez önce 25 Nisan 1974'deki darbeden önce Portekiz'in kendi kendini düşürdüğü «tecrit edilmişlik politikasını» anlattı ve «25 Nisan 1974'de bu sona erdi» dedi. Gomez daha sonra şöyle devam etti:

«Portekiz'in bugün seçtiği yol, bugünkü yönetimin uluslararası dayanışma ve işbirliği ruhunu tam olarak yansıtmaktadır. Sömürgeciliği kesinlikle son verilmesi ve bunun yanısıra ulusların egemenliklerine ve bağımsızlıklarına saygı gösterilmesi, demokratik düzenin kurulması Portekiz'de yeni politikanın temelidir. Başka ülkelerin içişlerine karışmama ve halkların kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesi ilkelerine dayanan bir dış politika ilân ettik. Bu politikayı güdüyoruz. Başka ülkelere karşı tutumumuzu belirleyen ilkeler bunlardır. Ve biz aynı ilkenin bize karşı da kesinlikle uygulanmasını istiyoruz. Portekiz halkı uluslararası dayanışma ilkeleri çerçevesinde kendi kaderini kendi tayin etmelidir. İmzaladığımız belgelerle bunu taahhüt ediyoruz.»

MACARİSTAN (Janos Kadar. Macaristan Sosyalist İşçi Partisi Birinci Sekreteri)
Janos Kadar konuşmasında ilkin barış içinde birarada yaşamanın halkları birbirine yaklaştırdığı gibi ülkeler arasında bilim, eğitim, kültür ve haberleşme alanlarında olumlu bir işbirliğini mümkün kıldığını söyledi. Kadar, daha sonra konferans kararına imza koyan bütün ülkelerin karşılıklı egemenlik haklarına saygı gösterilmesinin birinci şart olduğunu belirtti ve imzalanan kararın «esasen bunu önşart olarak ortaya koyduğunu» söyledi.

YUGOSLAVYA (Yugoslavya Sosyalist Cumhuriyeti Başkanı Josep Broz)
Başkan Tito, konferans başkanlık divanında bulunduğu için Yugoslavya'yı temsilen Josep Broz konuştu. Broz ilginç konuşmasında özetle şöyle dedi:
«Konseyde elde edilen başarılı sonuçlar kimseye böbürlenme hakkını ver-

miş değildir. Tam tersine şimdi bu büyük sorunların çözümü için azimle çalışmamız gerekiyor. Bu çalışma olmadan gerçek güvenlik ve sürekli barış mümkün olmaz. Bu çözümlenebilir ve çözümlenmesi şart olan sorunlar hakkında gerçek kararların alınmasının yıllar sonraya ertelenmesine izin veremeyiz. Vermemeliyiz.»

AMERİKA (Gerald Ford, ABD Başkanı)

Gerald Ford, 2. Dünya Savaşından sonra Avrupa'yı ikiye bölen soğuk savaşın sona erdiğini söyledi. Ford, soğuk savaş yerine güvenli ve karşılıklı çıkar sağlayan işbirliklerine doğru olumlu kaymalar gözlendiğini ve bunun çok kişinin artık iyice farkettiğini sözlerine ekledi ve son yıllarda varılmış anlaşmalara değindi. Bu konuda Berlin (Batı Berlin) ile ilgili olarak varılan anlaşmayı örnek gösteren Ford, bu sorunun daha önce üç defa Dünya'yı savaş tehlikesiyle başbaşa bıraktığını ve bu tehlikeden «kılpayı ile kurtulunabildiğini» söyledi.

Viladivostok Zirvesinden sonra Viyana'da süregelen kuvvet ve silâh sınırlamasıyla ilgili görüşmelerle ilgili olarak ise Gerald Ford, başka ülkelerin de aynı şekilde davranmaları şartıyla ABD'nin bu tür görüşmelerin ilerlemesi için gereken bütün esneklikleri göstereceğini söyledi.

Ford daha sonra özetle şunları söyledi :

«ABD, Sovyetler Birliği ile stratejik tesislerin bundan böyle de sınırlandırılması konusunda yeni anlaşmalara varmağa hazırdır. ABD ile Sovyetler Birliği anlaşıp, kozmonotlar aracılığıyla en karmaşık bilimsel bulguları bir araya getirebilmiş, uzay adamlarını bir arada çalıştırabilmişse, biz devlet adamlarının görevi aynı başarıyı havadan sonra yeryüzünde, toprakta elde etmektir.»

SOVYETLER BİRLİĞİ (Leonid Brejnev. Sovyetler Birliği Komünist Partisi Birinci Sekreteri)

Sovyetler Birliğin'i temsilen konuşan Leonid Brejnev'in uzun demeci, «Hepimiz, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nın son oturumuna katılanlar, bu olayın olağanüstü niteliğini, politik değerini anlıyor, duyuyoruz. Güvenle ileri sürebiliriz ki bu duygularımızı, bu konferansa katılan ve katılmayan milyonlarca insan, tüm ülkelerde milyonlarca insan da paylaşmaktadır. Bütün insanlar bizimle birlikte bugünlerde Finlandiya'nın başkentinde olup bitenleri iyice kavrıyor.

Bu salonda bu anda birarada bulunan liderler niçin bir aradadır? Bu davranışlarının sebebi nedir?» diye başlıyordu.

SBKP Birinci Sekreteri daha sonra, 2. Dünya Savaşından bu yana ülkeler arasında girişilmiş hiç bir anlaşmanın, atılmış hiç bir barışçıl adımın Helsinki Zirvesi kadar umut doğurmadığına işaret etti ve konuşmasını şöyle sürdürdü :

«İkinci Dünya Savaşının bütün tüyler ürpertici facialarını yaşamış kuşakların insanları bugünkü toplantının tarihsel önemini daha iyi görmekte, anlamaktadır. Üstelik, barış içinde yetişip yaşayan ve haklı olarak barış'tan başka bir yaşantının mümkün olmadığını sanan genç Avrupalılar kuşağı için de toplantının hedefleri anlamlıdır ve onların akıl ve yüreklerini etkileyecek güçtedir.

İki büyük Dünya savaşının yaşandığı yıllarda Avrupa topraklarını kan selleri sulamıştı. Şimdi barış hakkı bütün Avrupa halklarına sağlanmış olmalıdır. 33 Avrupa devletinin devlet ve hükümet başkanları ile ABD ve Kanada devlet başkanları Helsinki'de işte bunun için toplandı. Avrupa'yı savaş sarsıntısı nedir bilmeyen bir barış kıtası haline getirmek için. Ve biz kuşkusuz bu barış hakkının gezegenimizin tüm halkları için sağlanılmasından yanayız.

Pek çok ve pek parlak bir kültürün merkezi ve dünya uygarlığının dorukla-

rından biri olan Avrupa, sağlam barış temellerine dayanan uluslararası yapıcı işbirliğine iyi bir örnek olabilir.»

Leonid Brejnev sözü daha sonra faşizmin, Avrupa'yı kana buladığı yıllara getirdi ve şöyle dedi :

«Sovyetler Birliği'nce, Helsinki Konferansının sonuçları yalnızca İkinci Dünya Savaşı'ndan çıkarılan dersler anlamına gelmiyor. Bu sonuçlar aynı zamanda bugünün gerçeklerinin, Avrupa uluslarının çağlar boyu edindikleri deneylerin yarınlara uygulanması gereğini kavramak demektir.

Burada, Avrupa'da saldırganlar bir değil, iki değil, akla gelebilen **bütün** zafer taçlarını takınmaya kalkıştıktan sonra bir çok ulusun lanetini topladılar. Burada, Avrupa'da, Dünya Egemenliğine göz dikme bir politik doktrin olarak kabul edilmiş ve bu yüzden nice devlet yıkılmış, nice devletin bütün zenginlikleri insanlık düşmanı güçlerin eline geçmişti. İşte bu yüzden tarihten edinilen deneylere dayanarak o günleri bir daha geri gelmez kılacak gerçek sonuçlara var ma saati gelip çatmıştır. Biz bu yargılarda barış içinde yaşaması ve gelişmesi gereken Avrupa kıtasının geleceğinden bize düşen sorumluluk payını tamamen müdrik bulunuyoruz.»

SBKP Komünist Partisi Birinci Sekreteri uzun konuşmasında daha sonra Helsinki Zirvesinin toplanışına kadar aşılan zahmetli diplomatik yoldan sözetti. Brejnev daha sonra şöyle devam etti :

«Dünyada çeşitli politik güçlerin düzenlenişini ve dinamiğini gerçekçi bir görüşle değerlendirerek, detant'a ve eşit haklara dayanan ve son zamanlarda gittikçe artan ölçülerde Avrupa ve Dünya politikasını tayin eden güçlü işbirliği «sellerinin» bu konferans sayesinde çok daha geniş alanlara yayılacağından eminiz. İmzalayacağımız belge geçmişten dersler çıkarmaktadır ve yarınlara dönüktür. Anlaşmaya varılan noktalar en güncel sorunların geniş tayfını kapsıyor: Barışı, güvenliği ve çeşitli alanlarda karşılıklı işbirliğini...»

Brejnev konferans metinlerinde, ülkelerin karşılıklı olarak içişlerine karışmaması konusunda kabul edilmiş ilkelere değindi ve şöyle dedi :

«Hiç kimse dış politika niteliğinde olan şu ya da bu görüşlerle başka uluslara kendi iç işlerinin nasıl düzenlenmesi gerektiğini dikte edemez. Her ülkenin halkı ve yalnız kendi halkı içişleri hakkında karar vermeğe, kanunlarını düzenlemeğe yetkilidir. Bu kurala başka yönden yaklaşmak uluslararası işbirliğinde titrek, sarsak ve tehlikeli bir zemine basmak demektir.»

SBKP Birinci Sekreteri daha sonra konuşmasının çeşitli yankılara yol açan bölümünde ise aynen şöyle dedi :

«Uzun süredir devam eden görüşmelerin sonuçları öyledir ki ne yenen, ne yenilen, ne bulan, ne kaybeden var. Bu akıl ve mantığın bir zaferidir. Herkes **kazanmıştır.** Doğu ve Batı, sosyalist ve kapitalist ülkelerin halkları kazanmıştır. Konferansa katılan tarafsız ya da bloklara bağlı, irili ufaklı tüm ülkeler, **gezegenlerimizde barış ve güvenliğe değer veren herkesin kazanmasıdır bu...»**

Ve Brejnev konuşmasını şöyle bitirdi :

«İnanıyoruz, burada görüşülüp sonuca varılan her şeyin hayatta gerçekleştirilmesi, yalnız Avrupa halklarının yaşantısına olumlu etkiler yapmakla kalmayacak, evrensel barışı pekiştirme mücadelesinde de çok önemli katkıları olacaktır.»

Helsinki Zirvesinin Önemi Nerede?

Helsinki'de toplanan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansının ilerici, devrimci, demokrasi savunucusu güçler açısından önemi nerededir?

Dikkatli ve titiz bir gözlem konferansta alınan kararların hemen tümünün sosyalist sistem, işçi sınıfı hareketi, ulusal kurtuluş hareketi bütünlüğünün evrensel politikaya yansıyan yakın hedefleri olduğunu görecektir.

Helsinki Konferansında alınan çeşitli kararlar, —altına imza atan bazı ülkeler sadece bir kâğıdı imzalamış olduklarını düşünmüş olsalar bile,— özünde, bağımsızlık, demokrasi, sosyal ilerleme yolunda önemli adımlardır. Bu kararlara imza atmış olmaları bile dünya sosyalist sisteminin ileri bir adımını ve gücünü kanıtlar. Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, uluslararası barışçı ilişkiler, katılan ülkelerin kendi halklarına ve azınlıklarına tanıyacakları en geniş demokratik haklar, Helsinki Konferansının çeşitli maddelerinde, kararlarında belgelenmiştir.

Helsinki Konferansında en önemli adım, barışçı güçlerin ağırlıklarını koyması olmuştur.

Evrensel barışın sağlanmasının bir tek anlamı vardır : kitlevi nükleer tahriplerin ortadan kalkması, militarizmin zayıflaması insanlığın yarattığı zenginliklerin savaş sanayiinin ölü, kısır çarkının dişlileri arasında yok olmaması... Bütün bunlar emperyalist sistemin besleyip büyüttüğü ve ortadan kalkmaları halinde sadece ve sadece bu sistemin temellerinin çatırdayacağı şeylerdir. Leonid Brejnev'in «herkes kazanmıştır...» diye başlayan cümlesini bu yönden ele almak gerekir. Herkes tüm **haklar** kazanmıştır gerçekten. Sosyalist ya da kapitalist ülkelerin **halkları** birlikte kazanmışlardır. Kaybeden ise «herkes» sözünün içine giremeyen sömürücülerdir. Emperyalizm'dir.

ilke 10 LİRA

AYLIK İNCELEME YORUM BELGE DERGİSİ